Coordonatori
Natalia Putină,
Alexandru Solcan

ŞTIINŢA POLITICĂ ŞI SOCIETATEA ÎN SCHIMBARE

(ediția a II-a)

2024

COORDONATORI:
NATALIA PUTINĂ,
ALEXANDRU SOLCAN

COORDONATORII VOLUMULUI:
NATALIA PUTINĂ
ALEXANDRU SOLCAN

Conferință Internațională

ȘTIINȚA POLITICĂ ȘI SOCIETATEA ÎN SCHIMBARE

EDIȚIA A II-A

Editura USM
CHIȘINĂU 2024

Lucrarea reprezintă materialele conferinței științifice naționale
”Știința politică și societatea în schimbare”, ediția a II-a, d*edicată celei de-a 80-a aniversări a academicianului Gheorghe Rusnac*
Întreaga răspundere pentru opiniile exprimate și respectarea legislației privind copyright-ul revine autorilor materialelor publicate.

COORDONATORII VOLUMULUI:

NATALIA PUTINĂ
ALEXANDRU SOLCAN

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

"Ştiinţa politică şi societatea în schimbare", conferinţă ştiinţifică internaţională (2; 2024; Chişinău). Ştiinţa politică şi societatea în schimbare: [materialele conferinţei ştiinţifice internaţionale]: Ediţia a 2-a / coordonatori: Natalia Putină, Alexandru Solcan; comitetul științific: Valeriu Moşneaga [et al.]. – Chişinău: Editura USM, 2024. – 257 p.: tab.

Cerințe de sistem: PDF Reader.

Texte, rez.: lb. rom., engl., rusă. – Referinţe bibliogr. la sfârşitul art.

ISBN 978-9975-62-736-8 (PDF).

[32+316.42]:378(478)(092)(082)=135.1=111=161.1

Ş 85

ISBN 978-9975-62-736-8 (PDF)

2024

COMITETUL DE ORGANIZARE AL CONFERINȚEI:

1. **Igor Șarov,** rectorul USM, conferenţiar universitar
2. **Alexandru Solcan**, decanul FRIȘPA, conferenţiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
3. **Natalia Putină**, prodecan FRIȘPA, doctor, lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova
4. **Vladimir Borș,** șef Departamentul Ştiinţe Politice şi Administrative, conferenţiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

COMITETUL ȘTIINȚIFIC AL CONFERINȚEI:

1. **Valeriu Moşneaga**, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
2. **Victor Saca,** doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
3. **Valentina Teosa**, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
4. **Grigore Vasilescu**, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
5. **Alexandru Roman,** doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova,
6. **Cristina Ejov,** şef Departamentul Relaţii Internaţionale, conferenţiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

2024

CUPRINS

Alexandru Roman, *Acad. Gh. Rusnac – deschizător de noi drumuri în ştiinţa politică, relaţiile internaţionale şi managementul universitar modern* / ***9***

Constantin Solomon, *Gheorghe Rusnac - pedagog, savant, promotor al valorilor naţionale* / ***19***

Василий Сакович, *Институциональная структура Республики Молдова в контексте стратегического управления и обеспечения национальной безопасности* / ***22***

Ana Maria Andronache, *Rolul inteligenţei artificiale în procesul de formulare a politicilor* / ***38***

Irina Nicolaescu*, Provocări sociale globale asupra mişcării sindicale: înţelegerea identităţii, ideologiei şi scopului* / ***48***

Anastasia Gore*,* ***Cristina Ejov,*** *Strengths and weaknesses of the EU's military capabilities in terms of their relevance to European security needs* / ***57***

Denis Coţofan*, Asigurarea dreptului la pensie în raport cu tendinţele naţionale imigraţioniste* / ***70***

Olga Tatar, *Legal Regulation of Certain types of Unnamed contracts* / ***85***

Aurelia Crivoi, *De la o civilizație tehnicizata, spre o civilizație biologică entuziasmată, bazată pe modestie şi inteligența emoțională* / ***104***

Iulia Gorincioi, *Războiul ca fenomen social* / ***107***

Carolina Budurina-Goreacii*, Interdependenţe dintre securitatea energetică şi instabilitatea economică regională în contextul războiului din Ucraina* / ***122***

Olga Tatar, Iurie Mihalache, *The Contents of Unnamed contracts* / ***131***

Cebotari Svetlana, *(IN) Eficienţa regimului internaţional de neproliferare a armelor nucleare* / ***143***

Aurelia Peru, *Discursul de securitate în contextul confruntărilor geopolitice şi al războiului din Ucraina* / ***162***

Pavel Vintilă*,* ***Natalia Putină,*** *Securitatea regională actuală şi reconfigurarea arhitecturii de securitate europeană* / ***171***

***Mariana Iaţco**, Evaluarea politicilor publice: experienţa europeană şi naţională* **/188**

***Veronica Rotaru, Diana Dementiev,** Propaganda în discursul politic extern al statului: repere pentru Republica Moldova* **/196**

***Victoria Bevziuc,** Previziunea ca instrument de prevenire a atacurilor cibernetice* **/215**

***Gheorghe Moşneaga**, Asaptarea şi integrarea moldovenilor în ţările UE27+: evoluţia şi tendinţele contemporane* **/225**

***Ion Dulschi,** Discursul persuasiv în comunicarea politică* **/244**

***Vasile Cuşca,** Politici de incluziune din perspectiva reformei sistemului de asistenţă socială* **/250**

Se dedică Academicianului Gheorghe Rusnac – personalitate, savant, manager

Discurs:

Iată-Vă ajuns la o etapă de popas, când aveți posibilitatea (dar nu pentru mult timp, căci Vă aşteaptă multe lucruri frumoase pentru a Ie realiza) să faceți o analiză , prilej cu care Vă zicem- La mulți ani! Vă felicităm cu ocazia acestui frumos eveniment, care V-a înălțat în timp, în pregătirea cadrelor - în tot ceea ce ați făcut şi faceți zi de zi. Neobosit, harnic, exigent, ați căutat în permanent adevărul pentru a-I prezenta colegilor de breaslă, studenților, afirmându-vă în viața cotidiană a Universității de Stat din Moldova ca un adevărat titan.

Apreciem hărnicia, neastâmpărul şi dorința nestrămutată de a 11 mereu un perpetuum-mobile, fapt despre care vorbesc succesele Domniei Voastre. Vă cunoaştem şi Vă apreciem ca mare pedagog, profesor, specialist, activități pentru care Vă sacrificați cu desăvârşire. Sunteți personalitatea ce îmbină utilul cu plăcutul.Vă mulțumim pentru spiritul şi înțelepciunea Dumneavoastră, pentru lecțiile de viață şi de omenie.Ați fost şi sunteți o sursă de inspirație şi un model de urmat pentru multe generații de tineri studioşi,dar şi pentru colegii de breaslă,fapt pentru care Vă mulțumim cu recunoştință.

Cu ocazia frumoasei sărbători, noi, universitarii, Vă omagiem în calitate de coleg, prieten, activist, dar, în primul rând, ca Om în adevăratul sens al cuvântului. Fie ca Soarele să Vă ofere căldură şi lumină, ploaia curată - liniştea sufletească, valurile vieții - sănătate, zilele anului - prieteni,care să Vă păşească zilnic pragul, visele de azi să devină realitate, speranțele de mâine - mari împliniri...

O viață trăită frumos ne îndeamnă să-i dorim bunului nostru coleg frumusețe sufletească divină spre binele şi împlinirea neamului nostru şi spre prelungirea faptelor sfinte a Măriei Sale, multă sănătate, mulți, mulți ani trăiți cu demnitatea Omului ce sfințeşte locul, bucuria împlinirilor pe acest Mont Blanc al Vieții.

Pentru toate calitățile Dumneavoastră deosebite, pentru rolurile şi roadele care Vă aparțin, pentru urmele frumoase pe care le-ați lăsat şi le lăsați Universității de Stat din Moldova, Vă mulțumim şi Vă urăm multă sănătate şi entuziasm,vigoare în continuare, cu sănătate şi noroc şi bucurii împlinite alături de oamenii scumpi şi dragi inimii, alături de un colectiv extraordinar, cum e cel al Universității de Stat din Moldova!!!

Aurelia CRIVOI

Onoratul Academician, Rector Gheorghe Rusnac!
S-a născut în satul Ocnița, județul Edineț,
Şi bunii părinți Măicuța Elena şi Tăicuța Emilian i-au dat de toate
Un genotip puternic, sănătos Un chip frumos, cu-n vino-ncoace.
O minte ageră şi clară,
O dragoste de ştiințe pedagogice, politice şi istorice mai rară.
Bunii părinți şi surioara Ludmila, admirându-l cu gingăşie,
Nu-ipreziceau Universitate, Academie,Ordinul Republicii,Ordinul Gloria Muncii,
Doctor Honoris Causa, Rectorie Dar îi doreau din inimă, fără cuvinte Gheorghiță să creşti mare, norocos, cu multă minte.
Trecut-au zile, ani de atunci Şi s-a realizat în toate Visul părinților şi a surioarei Ludmila, devenind realitate.
Doamnul Gheorghe Rusnac în palmares a-nveşnicit
Succese mari, frumoase, adevărate,
In toate posturile pe care le-a avut A muncit, a fost la locul lui, a făcut şi face carte…
STIMATUL NOSTRU,
Gheorghe Rusnac Vă dorim din an în an activism şi vigoare în continuare,
Baftă-n toate şi uşor urcuş, cu elan!
Să fiți mereu pe verticală,
Sănătos, fără stres şi hipertensiune arterială,
Mândru, cu capul sus şi cu speranță In oameni, rude, prieteni, copii şi viață.
El crescuse şi creşte doi feciori, acum şi 2 fete-nurori, asta noi o ştim cu toții Dar mândria cea mai mare sunt de fapt nepoții,
Noi Vă dorim Mulți ani, mulți bani, belşug în toate,
Fie-vă visul realizat! Şi Multă sănătate!
Să Vă păstreze copiii, nepoții, prietenii, colegii şi Bunul Dumnezeu Aşa cum V-am ştiut şi sunteți mereu Mare sufletist, cu o cumsecădenie înnăscută Energic, plin de viață, gospodăros, tandru, exigent,
Inteligent, muncitor şi foarte fermecător…
Calități care v-au marcat în realizarea lucrurilor frumoase…
La mulți ani!!!

Cu cea mai înaltă considerație, colegii care vă iubesc!!!

Fosta echipă managerială a rectorului Gheorhe Rusnac

ACADEMICIANUL GHEORGHE RUSNAC – DESCHIZĂTOR DE NOI DRUMURI ÎN ȘTIINȚA POLITICĂ, RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ȘI MANAGEMENTUL UNIVERSITAR MODERN

Alexandru ROMAN
Universitatea de Stat din Moldova
profaroman@gmail.com
ORCID ID: 0000-0000-0000-0000

CZU: 929:[327 + 378.4.091:005.55]-051(478)

Abstract: *The evolution of political sciences in the Republic of Moldova in ensemble, and as study field within MSU, the Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences that covers all three cycles (Bachelor, Master, Doctorate) in particular, considering the general context of accelerating the European integration of the Republic of Moldova is highly relevant today. It emphasizes the opportunity to identify the role of state representative structures, alongside with the indispensable contribution of the academic environment and illustrious personalities among intellectuals in the frame of the entire domain. Especially notorious is the extremely complex and effective activity in political sciences in general, and international relations of Mr. Gh. Rusnac, academician, ambassador and rector of the University in the period of last decade of the past century - the first decade of the XXI century of the new millennium. Notably in this generic context, it is opportune to analyze and appreciate at fair value the role of the outstanding personality honored in the genesis and evolution of political science, international relations and diplomacy at the actual stage.*

The proposed article represents a reevaluation of the multivalent activity: scientific, diplomatic, managerial, etc., and highlights the indispensable contribution of academician Gh. Rusnac to the consolidating process of political sciences in the contemporary era, since the confluence of the two millennia.

Key words: *ambassador, diplomacy, leader in launching, international and diplomatic relations, interstate relations, diplomatic mission.*

Diplomaţia, prin esenţă, formă şi conţinut, este o categorie istorică, iar semnificaţia ei a evoluat pe parcursul secolelor. Savantul, Ambasadorul, Rectorul Gheorghe Rusnac în toată creaţia sa investighează fundamental tematica abordată din perspectiva teoriei relaţiilor internaţionale şi diplomatice, a dreptului internaţional şi raporturilor interstatale, pe care le promova eficient pentru a evidenţia şi fundamenta noi dimensiuni de interpretare a acestora.

Metodele aplicate sunt justificate de complexitatea fenomenului studiat, care se bazează şi derivă din principiile pluralismului metodologic, inclusiv: interdisciplinaritatea şi complementarismul. Abordarea sistemică şi structural-funcțională ne-a permis să apreciem aportul savantului Gh. Rusnac în domeniu, să urmărim apariția, evoluția şi eficiența instituțiilor statului preocupate de

misiunile diplomatice pentru promovarea politicii externe în scopul susţinerii consecvenţe a interesului naţional. Caracterul şi formele de activitate diplomatică a statelor la etapa contemporană, în ansamblu, a stimulat tendinţa savanţilor şi diplomaţilor să dezvolte diplomaţia ca ştiinţă politică şi ca artă, bazată pe concepţii teoretice şi principii morale superioare, sau ca o materie, care îmbină caracterele ambelor domenii.

În contextul modernizării politice actuale, în calitate de principalul proiect de viitor al societăţii din Republica Moldova, propunem unei analize succinte activitatea savantului Gh. Rusnac, ex-Rector al USM, ancorată în realităţile prezentului secol, dar şi valorificând experienţa trecutului Domniei sale. Apreciem rolul fundamental şi contribuţia deosebită a omagiatului în crearea şi evoluţia ştiinţei politice din Republica Moldova, manifestată competent chiar de la începuturi, care a promovat constant misiunea să acorde suportul teoretic şi metodologic necesar iniţierii şi desfăşurării proceselor de schimbare politică. Treptat a devenit evidentă importanţa ştiinţei politice în contextul transformărilor democratice, care se manifestau cu începere din acei ani de cotitură pentru ştiinţele sociale, de trecere la un nou regim şi sistem politic, democratic prin esenţa sa.

Ştiinţa politică, în viziunea savantului Gh. Rusnac, se impune a fi o oglindă a realităţii sociale, fiind chemată să diagnosticheze cursul politic şi să asigure practica politică cu tehnologii analitico–politice adecvate. A devenit axiomă că una dintre direcţiile principale ale ştiinţei politice este istoria şi teoria relaţiilor internaţionale, care a inclus în sine toată complexitatea obiectului propriu-zis de cercetare, a metodelor comparativ-ştiinţifice de analiză, diversitatea instituţiilor, instrumentelor speciale şi mecanismelor diplomaţiei. Anume cercetările privind teoria relaţiilor internaţionale, politica mondială şi diplomaţia sunt pe larg elucidate în lucrările ştiinţifice ale omagiatului.

Studierea ştiinţelor politice şi a relaţiilor internaţionale în sistemul învăţământului universitar şi postuniversitar din Republica Moldova (existent practic până în 2005, când ţara noastră a devenit parte a Procesului de la Bologna şi s-a trecut la cele 2 cicluri ale învăţământului universitar – de licenţă şi master) este un domeniu important, fiind organizată ca entitate de studii FRIŞPA, la crearea şi consolidarea căreia şi-a adus aportul personal Rectorul USM din perioada 1993 - 2007, prof. univ. Gh. Rusnac[1]. Drept premisă pentru aceasta, acum aproape 3 decenii, a servit necesitatea demarării pregătirii specialiştilor în acest domeniu elitar pentru tânărul stat, care din primii ani de la obţinerea independenţei, când a început să-şi formeze structurile politicii externe, de

[1] *Apropo, o facultate similară activa deja şi la Academia de Studii în Domeniul Administraţiei Publice pe lângă Guvernul Republicii Moldova (numită astfel iniţial de la crearea ei din 21 mai 1993 şi devenită ulterior Academie de Administrare Publică pe lângă Preşedintele ţării), pe care am avut onoarea să o conduc din mai 1995, iar în domeniul respectiv mi-am început activitatea de la 10 martie 1987, când am fost selectat din mediul ştiinţific şi avansat în funcţia de conducător al structurii pentru relaţiile internaţionale a Organului central decizional din RSSM (ulterior, din anul 2006, activând în funcţia de Rector al Academiei menţionate). În acelaşi context a fost creat în anul 2003 şi Institutul de Relaţii Internaţionale din Moldova (IRIM), devenit mai apoi instituţie specializată de stat.*

diplomaţie şi serviciu diplomatic şi să-şi promoveze interesele pe arena internațională. Procesul de pregătire a cadrelor în domeniul diplomației, a relațiilor internaționale a fost început la Universitatea de Stat din Moldova odată cu introducerea specialității *Politologia*, iar în anul 1995 fiind înființată *Catedra Relații Internaționale* şi inițiată pregătirea specialiştilor cu profilul respectiv.

Printre direcțiile actuale de dezvoltare ale relațiilor internaționale se evidenţiază: istoria şi teoria relațiilor internaționale, istoria şi bazele diplomației, istoria diplomației statului moldovenesc, teoria şi practica negocierilor, politica mondială, politica externă a Republicii Moldova, integrarea europeană şi politicile europene, globalizarea şi problemele dezvoltării globale, teoria şi practica studiilor diplomatice, etc.

Actualul mediu universitar, noi cu toţi colegii, întreaga comunitate academică de la USM - corpul profesoral-didactic, studenţii, masteranzii şi doctoranzii de la FRIŞPA, avem onoarea şi mândria să fim contemporanii renumitei personalităţi, precum este acad. Gheorghe Rusnac.

Domnia sa a studiat şi absolvit USM, în cadrul căreia a muncit şi creat valori inestimabile o viaţă întreagă, a elaborat şi susţinut 2 Doctorate – de doctor în ştiinţe şi doctor habilitat în ştiinţe istorice, a activat cu dedare de sine, manifestând un profesionism înalt de la funcţia de lector, conferenţiar şi profesor universitar, şef Catedră şi Rector al Universităţii, devenind unul dintre cei mai longevivi şi eficienţi manageri – şefi ai instituţiei.

Precum se menţiona în cartea prof. univ. V. Cozma ,,*Rectorul Gheorghe Rusnac*", Domnia sa pentru merite excepţionale a fost ales *Doctor Honoris Causa al Universității „Sf. Chiril şi Metodiu*" din Veliko Târnovo, Bulgaria, precum şi Membru al Academiei Internaţionale pentru Învăţământ Superior din Moscova, Federaţia Rusa, fiind cavaler al Ordinului Republicii şi celor mai înalte distincţii de stat[2]. Savantului omagiat, de asemenea, îi aparţine şi studiul biografiic *Rectorii Universităţii de Stat din Moldova (1946–1993)*[3]

Aniversarea a 80 de ani a Academicianului Georghe Rusnac, este un bun prilej pentru evaluări ale realizărilor Domniei sale şi trasarea de noi obiective. Printre multiplele succese incontestabile se evidenţiază contribuţia deosebită în întemeierea şcolii de ştiinţă politică, crearea facultăţii specializate FRIŞPA în cadrul USM şi asigurarea ei organizaţională şi funcţională, demonstrate elocvent savantul şi managerul omagiat.

Poziția savantului octogenar, vizavi de importanța ştiinței politice în contextul transformărilor democratice, manifestată deschis în acei ani de cotitură pentru ştiinţele sociale, de trecere la un nou regim şi sistem politic, ne-a demonstrat, în mod evident, că mecanismul de funcționare a societății politice din Republica Moldova nu e cu putință de a-l percepe în afara serviciilor acestei

[2] Cozma V. *Rectorul Gheorghe Rusnac*. Chişinău: CEP USM, 2007.

[3] Rusnac Gh. *Rectorii Universității de Stat din Moldova (1946–1993*). Ch., 2005.

ştiinţe ca disciplină academică de sine stătătoare, cu locul său aparte în sistemul de ştiinţe umanistice.

Personal, mă mândresc că-l cunosc pe onoratul omagiat încă de când era student, fiind deja la finisarea studiilor şi pe parcursul, de-a lungul anilor ce s-au scurs, am avut mai multe tangenţe de conlucrare cu Domnia Sa, inclusiv:

- Prima, tangenţa iniţială, reiterez că am fost colegi, de pe când eram studenţi – universitari, acum 5 decenii şi jumătate,

D-lui fiind student în anul absolvent la Universitatea noastră - prima şi unica din Moldova numită atunci RSSM, iar eu – novice, proaspăt înmatriculat la An. I, (după absolvirea studiilor preuniversitare, drept, că cu Medalie, şi dl Gh. Rusnac fiind activist şi conducător al organizaţiilor obşteşti de la Facultate, în particular, anume în acele ipostaze de coducere şi la indicaţia Decanului chiar în prima lună de studenţie mi-a oferit un loc în Căminul Nr. 6 al Facultăţii noastre), etc.

- A doua, următoarea etapă, am colaborat în calitate de colegi – *membri ai Consiliului Colegial a Ministerului Educaţiei*

în perioada 2001-2006, mai multe Colegii, fiind spus mai concret, conduse de mai mulţi miniştri succesiv: Dnii Il.Vancea, Gh.Sima, V.Beniuc, V.Ţvircun ş.a., iar Rectorul USM de atunci, prof. univ. Gh. Rusnac, era profund experiment, inegabil versat în problemele managementului educaţional şi cel mai activ membru al acestui organ colegial ministerial. Drept că cu instaurarea noii guvernări de atunci, în iunie 2001 am fost demis din funcţia de vice – Ministru al Educaţiei pentru faptul că anterior, în 1995, publicasem aici la USM Manualul *Istoria Românilor: Basarabia şi Transnistria (1812-1993)* (cu un volum de 560 pag.), împreună cu prof.univ. A.Moraru şi conferenţiarii univ. I. Moiseev şi M.Cernencu, dar, probabil, uitase să mă excludă şi din Colegiu, iar peste un an am revenit la Minister, deja în fruntea Departamentului evaluare academică şi acreditare a instituţiilor de învăţământ (preluând funcţia de la profesorul Vitalie Scalinâi)… (Dacă să facem o mică paranteză, anterior, în mai 1995 împreună am prezentat la un For ştiinţific internaţional foarte reprezentativ, de la Moscova, consacrat semicentenarului Victoriei asupra nazismului din Războiul al II-lea Mondial, raportul din partea Moldovei privind soarta patrimoniului arhivistic, D-lui fiind în calitate de Rector şi eu – director al Arhivei Naţionale, care a fost publicat în revista ,,*Вестник Архивиста*" din Federaţia Rusă (1995, nr.5), iar ulterior în acelaş format dual – şi la Conferinţa ştiinţifică internaţională de la Institutul Administraţiei Publice din Odessa, ce s-a publicat în Culegerea respectivă de materiale în limba ucraineană).

- Şi următoarea, a treia etapă, *cu începere din 2006 şi până la avansarea Domniei Sale în funcţia de Ambasador*

Extraordinar şi Plenipotenţiar al R. Moldova şi plecarea în Misiunea diplomatică din R. Italiană, am activat în cadrul şi sub conducerea omagiatului

acad. Gh. Rusnac în calitatea sa de *Preşedinte al Consiliului Rectorilor din ţara noastră*, funcţie deţinută de Domnia sa în perioada 1995-2007 (eu fiind membru al Consiliului respectiv în virtutea demnităţii publice ce o deţineam atunci de rector al Academiei de Administrare Publică pe lângă Preşedintele Republicii Moldova). Concomitent, omagiatul s-a manifestat eficient fiind şi membru în Consiliul Asociativ al Agenţiei Universităţilor Francofone (cu sediul central de la Montreal), adică a Organizaţiei Internaţionale a Francofoniei (în franceză: *Organisation internationale de la Francophonie*) ce este o importantă organizaţie internaţională care, pornind de la afinitatea pentru limba franceză, reuneşte state şi guverne de pe cinci continente: 53 de ţări şi 13 - cu statutul de observator. Atunci, în 2007, mi-a reuşit participarea la crearea unui Consorţium Francofon cu instituţiile similare din România, Franţa, Bulgaria (cu sediul la Sofia).

La cele expuse preponderent de ordinul colaborării cu onorabilul omagiat, în particular, vom continua, la general, cu tezele că ştiința politică, în viziunea savantului Gh. Rusnac, se impun drept oglinda realităţii sociale şi e chemată să diagnosticheze cursul magistral, linia politică nu numai conform factorului normativ, ci şi a celui comportamental, relațional, să explice şi să descrie realitatea socio-politică în întreaga ei diversitate şi contrarietate, iar de aici, să asigure practica politică cu tehnologii analitico–politice adecvate realităţilor existente de la confluenţa mileniului doi şi trei.

Astfel, încă de la acele începuturi memorabile de circa mai bine de un sfert de secol, în 1998 omagiatul organizează elaborarea şi editarea culegerii tematice *Relaţii Internaţionale,* în 3 părţi[4]. Vom reitera că deja în prima jumătate a anului 1998, cu concursul dlui Gh. Rusnac, în calitate de redactor ştiinţific, este editat printre primele studii tematice culegerea ,,*Relaţii Internaţionale: istorie şi contemporaneitate*" (fie, cu un volum şi nu prea consistent – de circa 100 pag.), însă cu aceasta practic este dat startul studierii problemei respective şi publicării unui set masiv de ediţii ştiinţifice. Confirmare acestui fapt serveşte şi publicarea aproape simultană a studiilor *Istoria Diplomaţiei,* (partea I), semnate de profesorii universitari V. Beniuc[5] şi A. Roman[6].

Concomitent, tot la USM, deasemenea sub egida Catedrei Relaţii Internaţionale (adică, actualul Departament Relaţii Internaţionale), împreună cu profesorul universitar V. Beniuc, savantul Gh. Rusnac publică primul (şi unicul în Republica Moldova până în prezent) Dicţionar *Conceptele şi Noţiunile de bază ale diplomaţiei*[7], editat de asemenea la acele începuturi de bun augur, acum un sfert de secol – în 1998. Vom constata un interes major didactic a studenţilor/masteranzilor anume faţă de acest gen de literatură specializată în instruirea viitorilor diplomaţi. Personal recomand *Dicţionarul*, precum şi întreaga

[4] Rusnac Gh. *Relaţii Internaţionale: partea I-III*, Chişinău, 1998.
[5] Beniuc V. *Istoria Diplomaţiei* (în l. rusă). Курс лекцийю Часть I. К., 1996, 291 с.
[6] Roman A. *Istoria Diplomaţiei. Curs de lecţii.* Chișinău, Academia de Studii în Domeniul Administrării Publice, 1997, 90 p.
[7] Beniuc V., Rusnac Gh. *Noţiunile şi conceptele de bază ale diplomaţiei.* Dicționar. Chişinău, 1998, 190 p.

creaţie ştiinţifică a academicianului Gh. Rusnac, care se bucură de un interes suscitabil, în cadrul predării prelegerilor la disciplinele de studii: *Serviciul Diplomatic şi Consular* (Anul III şi An. IV la Frecvenţa redusă), *Istoria Diplomaţiei Ţării Moldovei* (Anul II şi An. IV la Frecvenţa redusă), a prelegerilor la Master, disciplina ,,*Teoria şi practica studiilor diplomatice*", dar şi a modulelor respective cu studenţii Anului I, pe care le administrăm împreună cu colegii la Facultate (Doamnele doctori, conferenţiari universitari Cr. Ejov şi V. Rotaru, dr., conf. univ. A. Ejov şi dr. V. Sterpul, ş.a.).

Provoacă un deosebit interes diverse componente elucidate în această lucrare menţionată, ce ţin de geneza şi evoluţia structurală şi funcţională a diplomaţiei moldoveneşti. Bunăoară, termenul privind funcţionarul preocupat de activitatea diplomatică şi politica externă în Ţara Moldovei acum circa şase secole, ce se numea *Postelnic* – sau *marele dregător* (adică funcţionar), fiind cel mai apropiat de persoana suveranului ţării – a Marelui Voievod. În context temporal, acesta a fost primul funcţionar/ mare dregător preocupat de politica externă a statului şi diplomaţia suveranului/ domnitorului şi se numea oficial *Marele Postelnic* (termen de origine slavă, ce provenea de la ,,постель" – responsabil de dormitorul domnitorului), care a fost menţionat documentar pentru prima dată în Moldova la 8 martie 1441.

Autorii publicaţiei menţionate, profesorii universitari Gh. Rusnac şi V. Beniuc, analizează această primă funcţie diplomatică din Moldova istorică[8] prin calificativele: ,,*avea funcţii protocolare*", ,,*primea trimişii străini*", sau ,,*era trimis în soliile oficiale*" peste hotarele ţării, etc. Fiind caracterizat de cronicari drept ,,*talmaciu de limbi străine*", ulterior Suveranul – savant Dimitrie Cantemir menţiona la începutul sec. al XVIII-lea că la sosirea în capitala Moldovei a soliilor străine se prevedea ca ,,*audienţele sau ceremoniile la curte pentru primirea lor să se facă după obiceiuri*"[9]. În concluzie, precum constată acad. Gh. Rusnac, acest funcţionar pe lângă suveran ,,*era şi propriu-zis ministrul treburilor din afară a domnului*", iar ,,în *Regulamentul Organic al Moldovei* – din alineatul ,,*Departamentul marelui postelnic*", menţionatul postelnic deja se numea ,,*şeful Cancelariei domnului pentru treburile din afară*", care ,,*în timpul revoluţiilor europene din 1848, Departamentul postelniciei este transformat în Minister de Externe*".

Astfel, prin esenţa sa, Marele Postelnic era secretarul domnitorului pentru relaţii externe, ce se mai numea şi "*Mareşal al curţii domneşti*". Lui îi era subordonat Postelnicul (sau Stratornicul) - cel mai apropiat şi cel mai de încredere sfetnic al suveranului, ce se îngrijea de camera de dormit a domnitorului. Avea, de asemenea, însărcinarea să primească ambasadorii şi să-i prezinte domnitorului[10]. Postelnicul era dregătorul cel mai apropriat de persoana

[8] Rusnac Gh., Et. *Noţiunile şi conceptele de bază ale diplomaţiei.* Dicţionar, pag. 114.
[9] Cantemir, Dimitrie. *Descrierea Moldovei.* București-Chișinău: Editura „Litera Internațional, 2001.
[10] Cantemir, Dimitrie. *Descrierea Moldovei.* București-Chișinău, 2001.

voievodului, care treptat a dobândit sarcina de a întroduce la domnitor soliile şi pe cei veniți în audiență. Iniţial Postelnicul era ultimul membru al Sfatului Domnesc, având însă în subordinea sa postelnicii doi şi trei, precum şi mai mulţi postelnicei. Numărul postelnicilor conform autorului a crescut cu timpul, mai ales în secolul al XVI-lea, iar către începutul secolului XVIII, Marele Postelnic se ocupa doar de afacerile externe ale țării şi activităţile diplomatice[11].

Rangurile diplomatice ale acestui funcţionar erau diverse, în funcţie de activitate şi gradul de responsabilitate, fiind următoarele, inclusiv: *vel postelnic – marele postelnic*, cel mai înalt în rang dintre postelnici; urma apoi postelnicul al doilea – fiind locţiitorul primului, postelnicul al treilea – cel mai mic postelnic în rang. De asemenea, foştii diplomaţi moldoveni, continuau să fie atraşi periodic în această activitate responsabilă de stat, cu titlurile următoare: *biv vel postelnic* – fostul mare postelnic sau *biv postelnic* - fost postelnic (în traducere din slavonă: ,,*бывший великий постельник*").

Dimitrie Cantemir în opera sa *Descrierea Moldovei* (scrisă în limba latină), pentru care a fost ales membru al renumitei Academii din Berlin, a descris aceste funcţii (dregătorii) şi despre cel mai înalt funcţionar în domeniu concretiza că-i „*mai marele treburilor curţii domneşti*", rânduieşte toate la curte şi are la porunca sa pe toţi ,,slujitorii dinlăuntru" ai curţii. D. Cantemir, de asemenea, menţiona că aceştea monitorizau şi activitatea oştenilor trimişi pentru *poşta de Ţarigrad şi de Crâm*[12], iar pe deasupra mai are şi oblăduirea Iaşilor... La curte, ca semn al dregătoriei sale, *poartă un toiag de argint*"[13].

Printre diverse şi multiple studii valoroase se evidenţiază elaborarea şi publicarea în anul 1996 a volumului *Istoria Universităţii de Stat din Moldova (1946-1996),* consacrat semicentenarului de la crearea instituţiei, redactor responsabil fiind rectorul USM Gh. Rusnac[14]. Domnia sa menţiona în *Prefaţa* studiului că prima instituţie universitară din Moldova ,,a fost inaugurată la 1 octombrie 1946" şi pe parcurs ,,*a făcut salturi calitative importante*", care în anul 1969, pe timpul Rectoriei Academicianului A.Lazarev, este admisă ,,*în componenţa Asociaţiei Internaţionale a Universităţilor ca membru plenipotenţiar*"[15], iar acesta a fost tocmai anul absolvirii Universităţii de către omagiatul, dl Gheorghe Rusnac.

Anume în acest studiu pentru prima dată se face o analiză a procesului creării Facultăţii, componentelor sale structurale, inclusiv şi *Catedrei Relaţii Internaţionale cu Laboratorul specializat de Geopolitică.* Profesorii Catedrei şi Laboratorului şi-au propus să editeze chiar din primul an de existenţă

---

[11] Rusnac Gh., Et. *Noţiunile şi conceptele de bază ale diplomaţiei*, p. 114.

[12] Se avea în vedere *Corespondența diplomatică* cu autoritățile respective ale capitalelor Imperiului Otoman și Hanatului Crimeei (respectiv, orașele Istanbul/Constantinopol și Bahcisarai).

[13] A se vedea: Cantemir Dimitrie. *Descrierea Moldovei*. București - Chișinău: Editura „Litera Internațional", 2001, pag. 117-120.

[14] *Istoria Universităţii de Stat din Moldova (1946-1996).* Autor – V.Cozma. Redactor responsabil Rectorul Universității prof. univ., dr. hab. Gh. Rusnac. Chișinău, 1996, 560 p.

[15] *Istoria Universităţii de Stat din Moldova (1946-1996)*, pag. 6.

Anuarul ,,Relaţii Internaţionale", menţionând în investigaţiile iniţiate că deja pe parcursul primilor ani după proclamarea independenţei ,,*au fost semnate 331 acorduri cu diferite ţări*", iar ,,*numai în prima jumătate a anului 1995 Moldova a fost vizitată de peste 60 de delegaţii din circa 40 de ţări*" şi către începutul acestui an ,,*Republica Moldova era recunoscută de peste 140 de state, având deja relaţii diplomatice cu circa o jumătate din ele*"[16], etc.

Realizările respective ale politicii externe sunt reflectate în imensa ediţie sursologică, elaborată de Rectorul USM Gh. Rusnac, împreună cu Rectorul ULIM A. Galben şi colectivul de autori reprezentat de profesorul universitar, colegul nostru C. Solomon, doctor habilitat în ştiinţe politice, pe atunci decan la USM, precum şi conferenţiarul M.Cernencu, care au elaborat şi publicat un studiu fenomenal în 2 volume – culegerea de surse inedite *Republica Moldova: Istoria Politică (1989-2000), Documente şi materiale*[17].

Ulterior, dl acad. Gh. Rusnac, ex-Rectorul USM din complicaţii aa. 90, este unul dintre autorii primelor studii ce analizează tematica Globalisticii în sistemul Relaţiilor Internaţionale contemporane. Astfel, în cadrul FRIŞPA, publică în 2006, împreună cu diplomatul V. Sacovici, dr. hab. în ştiinţe politice, lucrarea în limba rusă ,,*Глобалистика: Глобализация и интеграция, глобальные проблемы современности, антиглобализм*", cu un volum de 335 pag., constituită structural din 17 capitole tematice. (Apropos, ulterior şi subsemnatul am avut ocazia să public împreună cu douaye-nul corpului diplomatic din R. Moldova, Ambasadorul V. Sacovici, prof. univ., studiul în limba română ,,*Globalistica*", editat în 2009 şi recomandat de Ministerul Educaţiei şi Tineretului de atunci în calitate de manual pentru învăţământul superior şi postuniversitar, cu un volum de 496 pag. şi o construcţie structurală din 7 părţi tematice, 14 capitole şi 49 de paragrafe, având un tiraj relativ nu prea mare, ceea ce mi-a permis să ofer un exemplar al studiului ,,*Globalistica*" doar colegului de la FRIŞPA Gr. Vasilescu, prof. univ.).

Acad. Gh. Rusnac este unul din coautorii valorosului Suport de curs *Serviciul diplomatic: teorie şi practică*[18], elaborat de colectivul profesoral al FRIŞPA şi editat în anii 2010 (varianta rusă) şi în 2011 (varianta de limbă română)[19]. Studiul este primul şi până ce unicul de acest gen din Republica Moldova, deşi subsemnatul cu colegii a elaborat un nou Suport didactic, care corespunde întocmai Curriculum-ului universitar actual şi este întitulat ,,*Serviciul diplomatic*

[16] Ibidem, pp. 391 – 401, 399 – 401.

[17] Gh. Rusnac, A. Galben, C. Solomon, M.Cernencu. *Republica Moldova: Istoria politică (1989-2000). Documente şi materiale*. Volumul I, Chişinău: CEP USM, 2000. 544 p.; Gh. Rusnac, A. Galben, C. Solomon, M.Cernencu. *Republica Moldova: Istoria Politică (1989-2000), Documente şi materiale.* Volumul II, Chişinău: CEP USM, 2000. 460 p.

[18] *Serviciul diplomatic: teorie şi practică.* Suport de curs. TEOSA, V., VASILESCU, GR., CIOBU E. (coordonatori)/ Univ. de Stat din Moldova – Ch.: CEP USM, 2011. – 391 p. ISBN 978-9975-70-722-0.

[19] A se vedea: TEOSA V., RUSNAC Gh., NICOLAESCU I. *Organizaţiile internaţionale ca factor de formare a unei noi strategii diplomatice*. În: *Serviciul diplomatic: teorie şi practică*. CEP USM, Chişinău, 2011.

şi consular în context unuiversal: Genezã, Evoluţie, Perspective. Suport Didactic"[20], dar încă n-a fost editat.

În ansamblu, Acad. Gheorghe Rusnac demonstrează în studiile sale (individuale şi colective) că diplomaţia poate fi definită ca cel mai relevant mijloc al politicii externe a statului, cel mai important instrument al colaborării internaţionale şi de reglementare a conflictelor dintre state. În multitudinea publicaţiilor temaice un loc deosebit ocupă lucrarea *Din agenda de lucru a Ambasadei Republicii Moldova în Italia (2008-2011*), scrisă de comun cu prof. univ. Valeriu Moşneaga[21]. Precum apreciază şi recenzentul studiului, prof. univ. A. Petrencu, autorii acestei cărţi şi-au formulat *scopul scoaterii din anonimat a „muncii de zi cu zi a angajaţilor ambasadelor şi consulatelor Republicii Moldova din străinătate*", iar pentru realizarea scopului propus, au dat publicităţii note informative şi analitice, diverse adresări către conducătorii Republicii Moldova, etc.

Ambasadorul Gh. Rusnac şi coautorul său descriu procesul stabilirii relaţiilor diplomatice între Republica Moldova şi Republica Italiană de la 21 februarie 1992 şi inaugurării Ambasadei ţării noastre la Roma la 1 aprilie 1998. Peste un deceniu şi ceva, la 1 octombrie 2008 Republica Italiană şi-a deschis Ambasada sa la Chişinău. Drept consecinţă a acestui eveniment, proaspătul numit Ambasador al Moldovei la Roma Gh. Rusnac (aa. 2008 - 2011) a susţinut un interviu în tema respectivă la 24 noiembrie 2008[22]. Lecturarea acestei cărţi originale demonstrează că Italia este statul care a adăpostit un număr impresionant de cetăţeni ai Republicii Moldova, plecaţi în căutarea unui salariu decent. Conform datelor, publicate de autori, *dacă în anul 2007 în Italia erau 68 591 de cetăţeni ai Republicii Moldova* (cu şedere legală), atunci deja *în ianuarie 2011 numărul lor practic s-a dublat în doar câţiva ani şi a sporit la 130 948 de persoane*, adică aceştea fiind cetăţenii moldoveni cu acte în regulă, deşi, precum scriu autorii, există mulţi moldoveni ce stau nelegal în Italia sau au paşapoarte ale altor state. Astfel, prezenţa numeroasă a cetăţenilor Republicii Moldova în Italia a determinat realitatea când în anul 2008, în instituţiile italiene de învăţământ preuniversitar, învăţau 10 347 de elevi, părinţii cărora se stabilise deja în Italia[23].

De asemenea, dl Gheorghe Rusnac a fost, prin cumul, şi ambasadorul Republicii Moldova în Malta (cu sediul la Roma). Vom mai completa că *în Italia este organizat campionatul la fotbal, numit „Mundialido*", *la care participă (cu începere din anul 2006) şi echipa „Moldova*", *formată din consângeni de-ai noştri, stabiliţi cu traiul la Roma sau regiunea Lazio*. Autorii apreciază înalt prestaţia

---

[20] . A se vedea: Ejova C., Roman A., Stejaru S. *Serviciul diplomatic şi consular în context unuiversal: Genezã, Evoluţie, Perspective*. Suport Didactic. Chişinău, USM, FRIŞPA, 2023.

[21] Gheorghe Rusnac, Valeriu Moşneaga. *Din agenda de lucru a Ambasadei Republicii Moldova în Italia (2008-2011)*. Chişinău, S.n., 2015, 208 p.

[22] A se vedea: *europalibera.org* https://moldova.europalibera.org

[23] *MOLDOSCOPIE, 2016, nr.1 (LXXII), p. 174.*

echipei formate din cetățeni ai Republicii Moldova, remarcând: „Rezultatele echipei „Moldova” sunt de apreciat (…), ținând cont de faptul că cetățenii care fac parte din ea sunt angajați în câmpul muncii (în special în sfera construcțiilor) şi îşi acoperă cheltuielile necesare pentru a participa la Campionat (echipament, cota de înscriere şi alte cheltuieli) din resurse financiare proprii”. În ediție se mai menționează că o situație similară reprezintă şi colectivele de artişti amatori, uniți în asociațiile culturale moldoveneşti, etc.

În calitate de şef al Misiunii diplomatice a țării noastre în Italia a coordonat eficient activitatea *Consulatului General al Republicii Moldova la Milano,* iar prin perseverența sa i-a reuşit şi crearea *Consulatului nostru de la Padova*, inaugurat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova № 945 din 22 noiembrie 2013. Circumscripția consulară a acestui Consulat cuprinde urmatoarele regiuni din cadrul teritoriului Italiei: - Veneto; - Friuli - Venezia Giulia - Trentino - Alto Adige. Ambasadorul Gh. Rusnac scrie cu lux de amănunte că Bologna – oraş universitar italian prin excelență şi cel mai vechi din lumea occidentală, plin de viață, știință şi cultură, găzduieşte un număr impunători de studenți, iar în *Citta Metropolitana Bologna* avem o comunitate de peste 6.000 de moldoveni.

Acad. Gheorghe Rusnac, şi ulterior, în ultimul deceniu, semnează în calitate de coautor diverse studii, inclusiv: *Faţetele unui proces: migraţia forţei de muncă din Republica Moldova în Italia*[24]*; Маятник Миграции*[25], etc.

Domnia sa este o personalitate marcantă desăvârşită, cu care noi, mediul universitar, ne mândrim enorm.

[24] Moşneaga Valeriu; Victor Moraru; Gheorghe Rusnac; Valentin Ţurcan. *Faţetele unui proces: migraţia forţei de muncă din Republica Moldova în Italia*. Universităţea de Stat din Moldova: Institutul Integrare Europeană şi Ştiinţe Politice al Academiei de Ştiinţe a Moldovei. Editerra Prim, Chişinău, 2011.

25 Виктор Морару, Валериу Мошняга, Георге Руснак, *Маятник Миграции*. Кишинэу, Sirius, 2012, 200 стр.

GHEORGHE RUSNAC – PEDAGOG, SAVANT, PROMOTOR AL VALORILOR NAȚIONALE

Constantin SOLOMON
Dr.hab., prof.univ.
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: [001.32-057.95 + 378.011.3-051]:316.752(478)

Abstract: *Aceste modeste dar sincere rânduri sunt scrise cu toată prețuirea şi admirația cu ocazia aniversării a 80-a de la naşterea pedagogului şi savantului Gheorghe Rusnac. Sunt puse în vizor experiența profesională, activitatea editorială, concepțiile şi ideile ştiințifice ale academicianului Gheorghe Rusnac. Totodată se evidențiază contribuția Domniei Sale la dezvoltarea învățământului universitar, la integrarea învățământului din Republic Moldova în cel european.*

Cu prilejul împlinirii unei vârste deosebite, am bucuria de a scrie despre Gheorghe Rusnac, OM, pedagog, savant, personalitate de excepție, care reprezintă un etalon pentru ştiință şi cultură, care îndeplineşte toate datele intelectualului.

Pentru fiecare din noi, mai devreme sau mai târziu, vine timpul când trebuie să ne alegem un rost în viață, să ne croim un drum pe care sa-l parcurgem, să ne alegem o îndeletnicire care să ne aducă nu doar satisfacție materială, dar şi morală. Alegerea profesiei constituie un moment decisiv în viața oricărui om şi deci important este să nu greşim la acest capitol ca apoi să regretăm şansele ratate, visele neîmplinite.

Gheorghe Rusnac nu a greşit, nu a ratat nici o şansă, alegerea lui fiind una conştientă. Deoarece a avut certitudinea că vocația lui este pedagogia, după ce a absolvit şcoala medie din satul natal Ocnița, actualul raion Ocnița, urmează Şcoala Pedagogică din oraşul Soroca. La vârsta de 20 de ani Gheorghe Rusnac se prezintă în fața elevilor într-o şcoală sătească în calitate de învățător. De aici porneşte prietenia cu respectuoasa doamnă cu numele Pedagogia, pe care o serveşte cu fidelitate toată viața. Între anii 1962-1965 îşi face serviciul militar în oraşul Murmansk. Se întoarce la baştină cu gradul de ofițer în rezervă. Tot atunci este înmatriculat la facultatea de Istorie a Universității de Stat din Moldova. În anul 1969 a absolvit cu eminență Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Moldova şi este angajat în calitate de lector în cadrul Universității, unde a trecut toate treptele carierei didactico-pedagogice: lector, lector superior, conferențiar, profesor universitar.

Ca pedagog cu experiență, Gheorghe Rusnac vede şi simte dacă o persoană sau alta are darul de a lucra cu copiii, cu studenții, dacă are înclinare spre cercetare ştiințifică. Ca rezultat, în corpul profesoral-didactic al facultăților de Istorie şi Filozofie, relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative s-au înscris mulți absolvenți ai acestor facultăți, care au susținut şi li s-a conferit

titluri didactico-ştiinţifice. Şi eu, autorul acestor rânduri, am pornit cariera ştiinţifică în cadrul Universităţii de Stat din Moldova graţie profesorului Gheorghe Rusnac, care în anul 1978 mi-a propus să fac studii la doctorat, iar în anul 2000 – studii postdoctorat. Sincere mulţumiri, multă sănătate domnule profesor.

Activând în funcţie de rector al Universităţii de Stat din Moldova, s-a manifestat ca un bun conducător al instituţiei, un adept al colegilor săi din alte instituţii, care l-au ales Preşedinte al Consiliului Rectorilor din Moldova.

Savant de notorietate şi înaltă onestitate, cu un entuziasm desăvârşit deschis spre un viitor de speranţă şi forţă, a fondat Şcoala Istorico-Politologică, cea mai tânără în statul Republica Moldova.

Profesorul universitar, academicianul Gheorghe Rusnac a scris monografii, culegeri de documente, articole, a prezentat comunicări la simpozioane, la conferinţe naţionale şi internaţionale în problemele pedagogiei, istoriei, ştiinţei politice. Prin lucrările sale a demonstrat că, pentru a nu fixa un curs politic fals şi a nu ajunge în impas, este necesar de a studia conştiincios „lecţia istoriei". Lupta pentru adevăr este pivotul istoriei, susţine Gheorghe Rusnac, iar conştiinţa istorică stă în leagănul progresului şi se opune vehement perfidiei.

Cercetările politologice şi interdisciplinare ale dlui Gheorghe Rusnac şi ale discipolilor săi sânt bine cunoscute opiniei ştiinţifice naţionale şi internaţionale. După conţinut ele pot fi considerate de pionierat în domeniile: stasiologiei, puterii politice, sistemului politic, sistemului electoral, democraţiei, migraţiei, intereselor şi relaţiilor politice, apariţiei şi evoluţiei societăţii civile, securităţii ecologice, globalizării.

Profesorul Gheorghe Rusnac are deosebite merite pe tărâmul ştiinţei. Lucrările ce-i aparţin sunt înalt apreciate de oamenii de ştiinţă – atât de teoreticieni, cât şi de practicieni. Domnia Sa a fost întotdeauna prezenţă activă la întâlnirile ştiinţifice, la simpozioane, mese rotunde etc., ceea ce i-a adus un binemeritat prestigiu în rândurile savanţilor din republică şi de peste hotare.

A fost conducătorul ştiinţific al viitorilor doctori în istorie Ion Râşcă şi Elena Muraru, doctorilor în politologie Ion Lipciu, Tudor Spinei, Ruslan Tănase, Cezar Mânăscurtă, Dumitru Ţurcan, Artur Cozma, dascălul şi consultantul cercetătorilor universitari la pregătirea tezelor de doctor habilitat: Valentin Beniuc, Valeriu Moşneaga, Victor Moraru, Victor Saca, Constantin Marin, Constantin Solomon, Constantin Manolache (doctori habilitaţi în politologie), Eudochia Saharneanu (doctor habilitat în filozofie), Valeriu Cozma (doctor habilitat în istorie). Toate persoanele sus-numite sunt discipoli ai Domnului Gheorghe Rusnac, făcând parte din şcoala ştiinţifică istorico-politologică a Domniei Sale.

Foştii doctoranzi şi postdoctoranzi ai profesorului Gheorghe Rusnac au avut plăcerea de a cerceta în domenii noi ale istoriei şi ştiinţelor politice, de a utiliza metode competitive de investigaţie şi de a deprinde rigurozitatea interpretării rezultatelor.

Profesorul Gheorghe Rusnac a adus o contribuție deosebită la dezvoltarea învățământului universitar, la integrarea învățământului din Republica Moldova în cel european.

Activitatea multilaterală pe care a desfăşurat-o în calitate de rector al Universității de Stat din Moldova a necesitat din partea Domniei Sale înfăptuirea a numeroase reforme de pionierat, mult curaj, dârzenie, perseverență, înțelepciune şi spirit creator.

Domnia Sa a reuşit să creeze şi să cimenteze un corp didactico-ştiințific de înaltă calitate şi o echipă managerială profesionistă, formată din personalități cu nume în învățământul superior autohton. Drept rezultat, Universitatea de Stat din Moldova a izbutit să facă față exigențelor timpului şi să-şi asigure în Republica Moldova rolul de lider în procesul de reformare a învățământului superior.

Ca o recunoaştere a meritelor sale în toate domeniile de activitate, a fost şi numirea Domniei Sale în calitate de ambasador al țării noastre în Italia şi Malta.

Munca domnului Gheorghe Rusnac a fost înalt apreciată. Domnia Sa a fost decorat cu Ordinul „Gloria Muncii", „Ordinul Republicii", precum şi cu Ordinul „Legiunea de onoare", oferit de către Guvernul Franței.

La cei 80 de ani, pedagogul, istoricul, politologul şi academicianul Gheorghe Rusnac nu a pierdut nimic din entuziasmul şi pasiunea cu care s-a dedicat o viață întreagă educației tinerei generații. Continuă să fie un neobosit investigator al istoriei contemporane şi al ştiinței politice, fiind un exemplu demn de urmat pentru tinerele generații de istorici şi politologi. Domnia Sa rămâne reperul activității noastre.

În încheierea acestor modeste dar sincere rânduri, scrise cu toată prețuirea şi admirația, la acest mărit ceas aniversar – al zilei Dumneavoastră de naştere, vreau să vă urez să aveți parte de propăşire continuă, de realizări frumoase şi împliniri sufleteşti, urări însoțite de un sincer şi călduros „La mulți şi fericiți ani !"-

Dumnezeu să Vă ajute şi să Vă poarte de grijă!

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНАЯ СТРУКТУРА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА В КОНТЕКСТЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ И ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Василий САКОВИЧ
доктор хабилитат политических наук, профессор,
Молдавский государственный университет,
e-mail: *113vs@mail.ru*
https://orcid.org/0000-0002-9130-5285

CZU: 342.51:340.13:355.1(478)

Резюме: *В статье анализируется законодательство Республики Молдова с позиции возможности стратегического управления государством и обеспечения национальной безопасности. Отмечается, что в Республике Молдова сформирована определенная нормативно-правовая и законодательная база, позволяющих наметить образ общей политики национальной безопасности. Вместе с тем отмечается противоречивость законодательства в контексте понимания национальной и государственной безопасности, функционирования Высшего совета безопасности.*

Вносятся конкретные предложения по совершенствованию законодательства в контексте повышения роли Президента, Высшего совета безопасности по обеспечению национальной безопасности, стратегического управления государством.

Ключевые слова: *стратегическое управление, безопасность, законодательство, реформирование*

Abstract: *Articolul analizează legislaţia Republicii Moldova din perspectiva posibilităţii managementului strategic al statului şi asigurării securităţii naţionale. Se remarcă faptul că în Republica Moldova s-a format un anumit cadru normativ şi legislativ, care face posibilă conturarea imaginii unei politici comune de securitate naţională. În acelaşi timp, se remarcă inconsecvenţa legislaţiei în contextul înţelegerii securităţii naţionale şi de stat, funcţionarea Consiliului Suprem de securitate.*

Se fac propuneri specifice pentru îmbunătăţirea legislaţiei în contextul creşterii rolului preşedintelui, al Consiliului Suprem de securitate în asigurarea securităţii naţionale şi al managementului strategic al statului.

Cuvinte cheie: *management strategic, securitate, legislaţie, reformă*

Введение. В Республике Молдова принят ряд нормативно-правовых актов и документов, позволяющих наметить образ общей политики национальной безопасности, включая национальные интересы, угрозы, риски, цели, механизмы реализации, институты и их полномочия, а именно: Конституция Республики Молдова (1994 г.); Концепция национальной

безопасности Республики Молдова (2008 г.); Стратегия национальной безопасности Республики Молдова (2011 г.); Закон о государственной безопасности (1995 г.); Закон об органах государственной безопасности Республики Молдова (1995 г.); Положение «О Высшем совете безопасности Республики Молдовы».

Конституция Республики Молдова, принятая 29 июля 1994 г., является основным правовым документом для разработки и реализации политики национальной безопасности. Прежде всего, Конституция определяет совокупность высших ценностей и принципов для Республики Молдова, которые служат основой для концептуализации и разработки политики безопасности: суверенитет и независимость; единый и неделимый характер, республиканская форма правления, неотчуждаемость территории, демократия и политический плюрализм, уважение прав и свобод человека и т. д.

Основной текст. Конституция Республики Молдова (статья 66) наделяет Парламент Республики Молдова особыми полномочиями в принятии законов и постановлений, утверждения основных направлений внутренней и внешней политики государства, военной доктрины, осуществления парламентского контроля над исполнительной властью.

В соответствии с Конституцией **Президент Республики Молдова** в качестве главы государство является «гарантом суверенитета, национальной независимости, единства и территориальной целостности страна».

Согласно *статье 86* и *87* Конституции Республики Молдова **Президент** имеет следующие основные полномочия: является главнокомандующим вооруженными силами; может принимать меры, направленные на *обеспечение национальной безопасности* и общественного порядка, *в пределах закона* и в соответствии с ним; с предварительного согласия Парламента может объявить частичную или всеобщую мобилизацию; вводит военное положение и незамедлительно информирует об этом Парламент; может принимать и иные меры, направленные *на обеспечение национальной безопасности* и общественного порядка, *в пределах закона и в соответствии с ним.*

Таким образом, хотя статья 94 Конституции и предусматривает, что Президент Республики Молдова издает Указы, обязательные для исполнения на всей территории государства действия Президента в соответствии с Конституцией и законодательством по вопросам практического обеспечения национальной безопасности весьма ограничены, а именно: Президент может только принимать меры по отражению агрессии, вводить военное положение, принимает и иные меры, направленные *на обеспечение национальной безопасности и общественного порядка, в пределах закона и в соответствии с ним.* Но, следует отметить, что закон о национальной безопасности Республики Молдова до настоящего времени не принят.

Закон о государственной безопасности Республики Молдова, принятый еще в 1995 г. предусматривает, что Президент «осуществляет общее руководство деятельностью по обеспечению государственной безопасности и несет ответственность за состояние государственной безопасности в пределах полномочий, установленных законодательством». В этом же Законе предусматривается, что Правительство «руководит деятельностью органов публичного управления по обеспечению государственной безопасности». Возникает вопрос о необходимости разделения полномочий Президента и Правительства в разделении полномочий в руководстве деятельностью по обеспечению государственной безопасности. А также следует еще раз отметить, что законодательство предусматривает ответственность Президента «… за состояние государственной безопасности», *но в системе обеспечения национальной безопасности роль Президента в законодательстве не отрегулирована.*

Следует отметить, что обязанности и ответственность Правительства Республики Молдова в сфере национальной безопасности *не предусмотрены ни одним законодательным актом*. Их можно проанализировать только через призму анализа отраслевого законодательства. *В этой ситуации обязанности правительства кажутся раздробленными, и его роль в* политика безопасности сосредоточена только на некоторых ее аспектах [8].

Рассмотрим компетенцию высших органов публичной власти в области обеспечения государственной безопасности Республики Молдова в соответствии с Законом Республики Молдова **«О государственной безопасности»** № № LP618/1995 от 31.10. 1995 г**.**
согласно Статьи 9.

Парламент:

a) осуществляет законодательное регулирование в области обеспечения *государственной безопасности;*

b) утверждает концепцию национальной безопасности;

c) создает правовые основы образования и деятельности органов, обеспечивающих государственную безопасность;

f) ратифицирует и денонсирует международные договоры, связанные с обеспечением государственной безопасности.

Согласно статье 10.

Президент Республики Молдова:

a) осуществляет *общее руководство деятельностью по обеспечению государственной безопасности* и несет ответственность за состояние государственной безопасности в пределах полномочий, установленных законодательством;

e) обеспечивает взаимодействие органов публичной власти в сфере обеспечения государственной безопасности;

d) в соответствии с законодательством создает консультативные органы по вопросам обеспечения государственной безопасности и управляет ими;

e) издает указы нормативного характера по вопросам обеспечения государственной безопасности.

Согласно статье 11 ***Правительство:***

a) обеспечивает исполнение законов и постановлений Парламента, а также указов Президента Республики Молдова, направленных на обеспечение государственной безопасности;

b) руководит деятельностью органов публичного управления по обеспечению государственной безопасности;

c) издает постановления и распоряжения по вопросам обеспечения государственной безопасности, контролирует их выполнение министерствами, департаментами и другими подведомственными органами;

d) создает в соответствии с законодательством органы государственной безопасности, определяет их структуру, функции, объем бюджетных ассигнований на их содержание;

e) принимает в соответствии с законодательством решения по вопросам пенсионного обеспечения, социальной и правовой защиты сотрудников органов государственной безопасности и лиц, уволенных с военной службы, членов их семей, а также членов семей граждан, погибших при защите государственной безопасности;

f) проводит внешнюю и внутреннюю политику с учетом интересов обеспечения государственной безопасности.

Согласно статье 12 ***Высший совет безопасности***:

(1) Высший совет безопасности является консультативным органом, анализирующим деятельность министерств и департаментов *в области обеспечения государственной безопасности* и вырабатывающим соответствующие рекомендации для Президента Республики Молдова по вопросам внешней и внутренней политики.

(3) Председателем Высшего совета безопасности является Президент Республики Молдова наконец рассмотрим еще один документ по вопросу обеспечения безопасности Республики Молдова – **Положение «О Высшем совете безопасности Республики Молдова»** [7], утвержденное Указом Президента в 2021 г.

Согласно статье 1 Высший совет безопасности является *консультативным органом*, который анализирует деятельность министерств и департаментов в области обеспечения национальной безопасности и представляет рекомендации Президенту Республики Молдова по вопросам внешней и внутренней политики государства.

Согласно статье 3 Высший совет безопасности осуществляет следующие функции:

a) оказывает помощь Президенту Республики Молдова в осуществлении его конституционных полномочий в целях защиты суверенитета, независимости и территориальной целостности Республики Молдова;

b) консультирует Президента Республики Молдова по вопросам внутренней и внешней политики относительно национальной безопасности и обороны;

d) анализирует угрозы и риски для национальной безопасности и обороны и разрабатывает предложения по их предупреждению и борьбе с ними;

e) разрабатывает предложения Президенту Республики Молдова в целях оптимизации системы обеспечения национальной безопасности и обороны;

f) представляет органам публичной власти предложения и рекомендации по вопросам национальной безопасности и обороны.

Таким образом, не законодательство, а Положение (фактически не законодательный, а организационно-распорядительный документ) определяет роль Президента в обеспечении национальной безопасности. В данном аспекте мы полагаем, что имеется расхождение Положения о Высшем совете безопасности Республики Молдова с законодательством, которые необходимо устранить и привести в соответствии с Конституцией, которая наделяет Президента «принимать и иные меры, направленные на обеспечение национальной безопасности и общественного порядка, в пределах закона и в соответствии с ним» [3], то есть обеспечение национальной безопасности должно проходить в рамках закона о национальной безопасности, который до настоящего времен не принят. Закон о государственной безопасности и Положение о Высшем совете безопасности не могут заменить закон о национальной безопасности.

В Положении в нарушение законодательства, которое определяет Высший совет безопасности как *консультативный орган*, который представляет рекомендации Президенту Республики Молдова по вопросам внешней и внутренней политики государства, национальной безопасности определены и управленческий функции. Так, Высший совет безопасности наделяется полномочиями утверждать решения по вопросам внутренней и внешней политики в области обеспечения национальной безопасности и обороны и решения по предупреждению и противодействию чрезвычайным ситуациям с серьезными социально-политическими, экономическими, военными, санитарными, экологическими и другими последствиями [7].

Вместе с тем надо отметить, что Высший совет безопасности является единственным форумом Президента для рассмотрения вопросов обеспечения национальной безопасности с высшими должностными лицами государства. Он также является основным инструментом Президента для *практической*

координации политики безопасности между различными государственными учреждениями.

Важность Совета заключается и в его потенциальной способности содействовать коллективному, согласованному политическому решению на всех уровнях управления.

Таким образом, в целом законодательство Республики Молдова по вопросам обеспечения безопасности страны довольно противоречиво – *с одной стороны Конституция дает право* Президенту издавать Указы по вопросам национальной безопасности (в рамках законодательства), с другой – законодательно ограничивает перечень данных Указов узкими рамками государственной безопасности; смешивает концептуальные понятия национальной и государственной безопасности, не определяет четко систему ответственности высших государственных должностных лиц за основные направления функционирования национальной безопасности и во многом декларативно.

Так, общее руководство деятельностью органов публичного управления по обеспечению государственной безопасности возложено на Правительство. Правительство создает в соответствии с законодательством органы государственной безопасности, определяет их структуру, функции, объем бюджетных ассигнований на их содержание, но Президент *несет ответственность* за состояние государственной безопасности. Явно не стыковка между функциями Президента и Правительства в вопросах ответственности и руководства системой государственной безопасности. Более того, в Законе о государственной безопасности Высший совет безопасности является консультативным органом <…> *в области обеспечения государственной безопасности.* В Положении о Высшем совете безопасности Высший совет безопасности «консультирует Президента Республики Молдова…», но уже «…по вопросам *национальной безопасности».* И таких нестыковок в ответственности высших должностных лиц за состояние и обеспечение безопасности, смешение концептуальных понятий национальной и государственной безопасности наблюдается практически во всех законах Республики Молдова.

Что касается системы *стратегического управления*, то данное понятие законодательством в системе управления в Молдове не определено. Государственное управление Республики Молдова в соответствии с Конституцией и законодательством – это деятельность государства по руководству различными сферами общественной жизни через органы государственной власти, к которым относятся законодательные и исполнительные органы власти, с возможным привлечением неправительственных организаций. Правительство осуществляет общее руководство публичным управлением, обеспечивает защиту национальных интересов во внешнеэкономической деятельности, проводит политику <…> исходя из национальных интересов [3]. Как видно, государственное

управлением Молдовы нацелено на исполнительно-распорядительную деятельность органов исполнительной власти в пределах их строго ограниченных компетенций по регулированию и руководству общественными *текущими делами*.

В этом контексте молдавские ученые подчеркивают: «Сохраняя электоральные основы и участие большого количества различных партий, политика в Молдове не выступает механизмом консолидации общества и созданием хороших институтов, а средством *перераспределения политической ренты*» [6]. Деятельность Правительства Республики Молдова до 2017 г. регулировалась законами, которые претерпевали различные изменения в зависимости от *конъюнктуры политических элит* [2, с. 86]. Данные выводы молдавских ученых подтверждает и комплексное исследование группы ученых под научным руководством профессора О. Балан «Эволюция государственного управления в странах постсоветского пространства. Республика Молдова» [1, с. 78].

Вместе с тем, следует отметить, что в Молдове есть понимание необходимости «…модернизации государства, поддержание экономического развития, усиление демократических институтов, борьбе с коррупцией, продвижению реформы юстиции, улучшению инвестиционного климата …» [4].

Как мы ранее отмечали, стратегическое решение отличается от других государственных решений направленностью на перспективные цели развития государства и общества, масштабностью намеченных для решения задач, затрагиванием в ходе организации ее реализации интересов крупных социальных групп, большинства членов общества, всего государства и населения. И именно процесс стратегического планирования и реализации стратегических государственных планов приводит к появлению необходимости стратегического государственного управления.

Действительно, современный мир характеризуется возросшими уже стратегическими угрозами обеспечения международной и национальной безопасности. В этой связи системе обеспечения национальной безопасности, в силу ее актуальности и значимости большинство стран мира стали уделять первостепенное внимание. Данная проблема стоит и перед Республикой Молдова, которая, на данном этапе развития нуждается в формировании четкой институциональной системы обеспечения национальной безопасности, повышения роли в системе национальной безопасности Президента и Высшего Советов национальной безопасности. Именно эти два органа и должны, по нашему мнению, стать в Молдове основными государственными институциональными структурами стратегического управления инновационными трансформациями и обеспечения национальной безопасности, в том числе и безопасности инновационного развития – инновационной безопасности. Причем, это жизненно важно для страны, для сохранения ее суверенитета. Республика Молдова в силу своего

географического положения и открытости в полной мере подвержена воздействию большинства происходящих в мире геополитических процессов, что затрудняет реализацию национальных интересов страны [4].

Для обеспечения национальных интересов необходимо формирование системы стратегического государственного управления, совершенствование и укрепление механизма обеспечения национальной безопасности Республики Молдова, а также коллективной (региональной) безопасности с участием Республики Молдова на региональном и двустороннем уровнях.

К сожалению, современный уровень законодательства по вопросам стратегического государственного управления, обеспечения национальной безопасности, организационно-институциональная система построения и функционирования системы государственного управления, системы обеспечения национальной безопасности Республики Молдова не дают возможности в полном объеме реализовывать весь спектр мероприятий необходимых для защиты национальных интересов страны от внутренних и внешних угроз, не только в стратегической перспективе но и в текущий период.

Наш анализ и изучение правового положения, функций и полномочий Советов безопасности многих европейских стран и стран постсоветского пространства показывает, что для создания стройной и эффективной институциональной системы национальной безопасности требуется расширение полномочий Высшего совета безопасности во главе с Президентом Республики Молдова по обеспечению высокого уровня национальной безопасности, формирования внутренней и внешней политики, сохранения государственного суверенитета, поддержания социально-политической стабильности в обществе, защите прав и свобод граждан, а также открывают возможности формирования системы государственного стратегического управления.

Национальная безопасность во всех странах базируется на общей теории национальной безопасности и все ее аспекты рассматриваются исходя из системных позиций, как сложное социально-политическое явление с многообразием государственных и общественных связей в конкретно-исторической динамике становления и развития государственности. Причем, в условиях современных процессов обеспечение национальной безопасности, выработка концепции и стратегии национальной безопасности во всех странах является предметом самого пристального внимания со стороны руководителей государств, роль которых в системе национальной безопасности постоянно возрастает. Важное место в системе обеспечения национальной безопасности принадлежит Советам безопасности, возглавляемых Президентами.

Практически во всех странах Советы Безопасности являются *конституционными органами,* осуществляющим подготовку решений Президента в области обеспечения безопасности. На Советы Безопасности

как *конституционный орган* возлагаются рассмотрение стратегических проблем и стратегического управления государственной, инновационно-экономической, оборонной, информационной, экологической и иных видов безопасности, стратегического управления социально-экономическими преобразованиями.

Решения Совета Безопасности, как правило, *оформляются в виде Указов* Президента, а решения, касающиеся организационно-технического и информационного обеспечения Совета Безопасности, – в виде распоряжений Президента. На Секретаря Совета Безопасности возлагался *контроль за исполнением решений* Совета Безопасности и Указов Президента по вопросам безопасности.

В Республике Молдова на основании части (1) статьи 94 Конституции Республики Молдова и статьи 12 Закона от 31 октября 1995 г. № 618 «О государственной безопасности» (в ред. Закона от 24 июля 1997 г. № 1300-XIII), Указом Президента Республики Молдова № 58 от 29 марта 2021 г. «Об утверждении Положения об Высшем совете безопасности» утверждено Положение «О Высшем совете безопасности Республики Молдовы».

Статьей 1 названного Положения и закона «О государственной безопасности», определено что Высший совет безопасности является всего лишь *консультативным органом*, анализирующим деятельность министерств и департаментов в области обеспечения государственной безопасности и вырабатывающим соответствующие рекомендации для Президента Республики Молдова по вопросам внешней и внутренней политики. Председателем Высшего совета безопасности является Президент Республики Молдова.

Вместе с тем, в разрез Конституции Республики Молдова, которая определяет закона «О государственной безопасности», Положением «О Высшем совете безопасности Республики Молдовы» Высший совет безопасности рассматривает *вопросы национальной безопасности* на основе многостороннего подхода, обусловленного как положением дел в политической, военной, правовой областях и области общественного порядка страны, так и финансово-экономической, социальной, информационной, образовательной, экологической, административной, энергетической и т.д. В своей деятельности Высший совет безопасности приоритетное внимание уделяет рассмотрению особых угроз национальной безопасности, связанных с коррупцией в крупных размерах и организованной преступностью.

Согласно статьям 1 Закона «О государственной безопасности» *государственная безопасность* является составной частью национальной безопасности. Под государственной безопасностью (в соответствии с законом) понимается защищенность суверенитета, независимости, территориальной целостности и конституционного строя страны, ее экономического, научно-технического и оборонного потенциала, законных прав и свобод личности от разведывательно-подрывной деятельности

иностранных спецслужб и организаций, а также от преступных посягательств отдельных групп или лиц.

В соответствии с **Положением о Высшем совете безопасности**, утвержденным Указом Президента Республики Молдова № 58 от 29 марта 2021 г. «Об утверждении Положения об Высшем совете безопасности» утверждено Положение «О Высшем совете безопасности Республики Молдовы» Высший совет безопасности осуществляет следующие функции (статья 3):

1) консультирует Президента Республики Молдова по вопросам национальной безопасности;

2) представляет Президенту Республики Молдова рекомендации по вопросам внешней и внутренней политики государства;

Предложения Высшего совета безопасности имеют лишь рекомендательный *характер* и могут служить основанием для издания Указов и принятия иных решений Президента Республики Молдова по вопросам национальной безопасности.

Следует особо отметить, что за время формирования и становления независимости статус Советов Безопасности практически всех стран постсоветского пространства вырос от аппарата и совещательного органа при Президентах до статуса конституционного государственного органа; значительно увеличились и расширились их полномочия и функции деятельности, вопросы, рассматриваемые на заседаниях Советов, стали охватывать весь спектр обеспечения национальной безопасности, внешней и внутренней политики.

Подчеркнем, что государственная безопасность, как часть национальной безопасности, решает только вопросы защищенности суверенитета, независимости, территориальной целостности и конституционного строя страны, что, безусловно, важно, но не обеспечивает полного решение всех проблем безопасного развития. *Цель обеспечения национальной безопасности,* значительно шире и, как известно, состоит в достижении и поддержании такого уровня защищенности *личности, общества, государства* от внутренних и внешних угроз, при котором гарантируется *устойчивое развитие страны и реализация ее национальных интересов, гармоничное и безопасное развитие личности и общества.*

Следует отметить и еще один важный аспект. В настоящее время в рамках действующего законодательства Высший совет безопасности Республики Молдова является одним из немногих рычагов влияния Президента Республики Молдова на управление государством, на защиту его национальных интересов, на процесс обеспечения национальной безопасности, на выработку внутренней и внешней политики, в том числе, исходя из состава Совета безопасности, потенциально имеет возможность влиять на постановку и решение стратегических целей государства, формирование системы стратегического управления.

Это важно, так как политические решения в условиях формирования нового направления – инновационного развития и обеспечения инновационной безопасности, как никогда, имманентно присущи противоречивость, неопределенность, большая степень вероятностности (решений и результатов) и как результат – большая степень риска.

В этой связи возникает необходимость в поддержании стабильности политической и социально-экономической систем в условиях стратегической инновационной трансформации. Для этого важными представляются такие политические действия, как согласованная деятельность политического руководства страны, органов государственной власти и управления, направленная на создание благоприятных условий для инновационного развития, на изменение институционального и политического порядка, функционирования социально-экономической системы, включенность в инновационные процессы гражданского общества, в соответствии с целями и задачами инновационного развития. Значимым для стратегической системы инновационной трансформации является изменение или дополнение функций основных подсистем государства – институциональной, регулятивной, административно-правовой, функциональной, политико-идеологической и информационной в плане их соответствия стратегическим потребностям инновационного развития.

В списке задач, направленных на укрепляя возможности стратегического планирования необходимо законодательно предусмотреть консолидирующую роль Высшего совета безопасности, наделение его координирующими функциями в разработке и развитии политики безопасности и обороны в следующих областях:

– информация и коммуникация;

– постоянный анализ системы национальной безопасности и ее корректировка в зависимости от эволюции угроз и рисков;

– координация, мониторинг и стратегическое планирование для предотвращения угроз и реагирования в кризисных ситуациях.

В связи с этим, а также в целях консолидации усилий и повышения эффективности деятельности государственных органов, общества и граждан по обеспечению национальной безопасности Республики Молдова, обеспечению условий для осуществления Президентом Республики Молдова полномочий в области стратегического управления государством и обеспечения безопасности предлагается провести реорганизацию деятельности Высшего совета безопасности Республики Молдова по следующему алгоритму:

– на первом этапе повысить эффективность деятельности Высшего совета безопасности Республики Молдова в рамках действующего законодательства путем изменения законодательства расширить функции Высшего совета безопасности по формированию государственной

стратегической политики в области безопасности до уровня *национальной* безопасности, придать ему дополнительные контрольно-координационные и аналитико-консультативные полномочия с возможностью формирования межведомственных комиссий и научных советов для обеспечения реализации функций Президента Республики Молдова по формированию внутренней, внешней и военной политики в области безопасности, по сохранению государственного суверенитета, территориальной целостности и конституционного строя, поддержанию социально-политической стабильности в обществе, защите прав и свобод граждан.

– на втором этапе необходимо придать Высшему совету безопасности конституционные полномочия путем внесения соответствующего дополнения в Конституцию, что поставит его на уровень с другими высшими органами власти и управления страной;

– на третьем этапе, на законодательном уровне необходимо сформировать положения участия граждан, общественных объединений, гражданского общества в выработке основных концептуальных подходов Стратегии национальной безопасности, другие концептуальных и стратегических документов обеспечения безопасности, внутренней и внешней политики Республики Молдова.

I этап.

В законодательстве Республики Молдовы необходимо предусмотреть использования положительного опыта ряда стран по включению в полномочия Высшего совета безопасности Республики Молдова *координационно-контрольных функций.*

Как нам представляется, наделение Высшего совет безопасности *контрольными* полномочиями в части проведения проверок полноты реализации решений, принятых Высшим советом безопасности и Указов Президента Республики Молдова по вопросам обеспечения национальной безопасности и *координационных* функций в плане координации деятельности органов государственной власти по обеспечению национальной безопасности является одним из резервов по активизации работы этого важного органа в деле укрепления государственности и безопасности, и позволит органично включить Президента Республики Молдова в систему государственного управления и контроля за деятельностью исполнительной власти, выработке внутренней и внешней политике.

Таким образом, это позволит повысить роль Высшего совета безопасности Республики Молдова в системе обеспечения национальной безопасности, роль Президента в системе управления страной, изменения его функций из представительных к активно влияющим на систему государственного управления и принятия государственных решений.

На данном этапе необходимо принять Закон «О Высшем совете национальной безопасности Республики Молдова», в котором необходимо:

1. Изменить название совета «Высший совет безопасности Республики Молдова» на «Высший совет национальной безопасности Республики Молдова». Данная смена названия, это не формальная смена «вывески», а делает акцент на изменение функций Совета от обеспечения государственной безопасности к обеспечению национальной безопасности.

Безопасность государства связана, прежде всего, с сохранением конституционного строя, обеспечением суверенитета и территориальной целостности.

Таким образом, система национальной безопасности значительно шире государственной безопасности и включает соблюдение баланса интересов всех субъектов: личности, общества и государства, а также их взаимную ответственность за обеспечение безопасности.

2. Изменить структуру рабочих органов Совета безопасности путем создания секретариата Высшего совета национальной безопасности Республики Молдова и формирования постоянных или временных межведомственных комиссий по основным направлениям структуры национальной безопасности, а именно: экономическая безопасность, социальная, финансовая, научно-техническая, инновационная, информационная, энергетическая, военная, демографическая, экологическая безопасность.

В законе должно быть отмечено, что Президент Республики Молдова осуществляет общее руководство системой обеспечения национальной безопасности путем реализации своих полномочий в этой сфере через Высший совет национальной безопасности Республики Молдова и его рабочий орган – секретариат Высшего совета национальной безопасности Республики Молдова.

3. Определить основные организационно-правовые формы работы Высшего совета национальной безопасности Республики Молдова – заседания, совещания, оперативные совещания, рабочие совещания, а также заседания его рабочих органов – секретариата Высшего совета национальной безопасности, постоянных или временных межведомственных комиссий, научного аналитико-консультационного совета.

4. К основным задачам Совета безопасности предлагается отнести:

– выработку Концепции национальной безопасности Республики Молдова, определение основных направлений Стратегии безопасности Республики Молдова, иных концептуальных и доктринальных документов, а также критериев и показателей обеспечения национальной безопасности;

– осуществление стратегического планирования и стратегического управления в области обеспечения безопасности, определения стратегических приоритетов жизненно важных интересов личности, общества и государства, выявление внутренних и внешних угроз объектам безопасности;

– подготовку рекомендаций Президенту Республики Молдова по вопросам формирования внешней, внутренней и военной политики, по выработке основных положений государства в отношении других стран;

– разработку предложений по координации деятельности органов исполнительной власти по реализации принятых решений в сфере обеспечения безопасности и оценки их эффективности;

– подготовку оперативных решений по предотвращению и преодолению чрезвычайных ситуаций, которые могут нанести значительный ущерб интересам Республики Молдова;

– рассмотрение проектов законодательных и иных нормативных правовых актов Республики Молдова по вопросам обеспечения национальной безопасности;

– предварительное обсуждение кандидатур на руководящие должности министерств и ведомств (согласно перечню, утверждаемому Высшим советом национальной безопасности), от которых зависит эффективность мер по обеспечению безопасности Республики Молдова;

– подготовку предложений Президенту Республики Молдова по вопросам введения, продления, отмены чрезвычайного либо военного положения, использования Вооруженных Сил Республики Молдова.

5. Высший совет национальной безопасности Республики Молдова, кроме имеющихся совещательно-консультативных функций, должен быть законодательно уполномочен контролировать надежность функционирования системы обеспечения национальной безопасности, а также осуществлять контроль за выполнением решений Совета безопасности, заслушивать отчеты и сообщения руководителей и других работников государственных органов, учреждений и организаций о выполнении возложенных на них функций и задач по вопросам укрепления обороны и безопасности; координировать работу межведомственных комиссий Высшего совета национальной безопасности Республики Молдова.

II этап.

Предлагаемые изменения по повышению роли Высшего совета национальной безопасности в системе государственного управления по обеспечению национальной безопасности было бы целесообразно в последующем закрепить в Конституции Республики Молдова. В данном случае можно было бы решить возникший дисбаланс между ответственностью перед гражданами и обществом всенародно избранного Президента и его ограниченными полномочиями, определенными ныне действующей Конституцией и законодательством, в том числе и в сфере национальной безопасности и управления государством.

В Конституции необходимо четко определить, что Высший совет национальной безопасности Республики Молдова создается Президентом для обеспечения реализации функций Президента Республики Молдова по формированию внутренней, внешней и политики в области безопасности, по

сохранению государственного суверенитета, территориальной целостности и конституционного строя Республики Молдова, поддержанию социально-политической стабильности в обществе, защите прав и свобод граждан.

Кроме того, придание Высшему совету национальной безопасности конституционных полномочий поставит его на уровень с другими высшими органами власти и управления страной, что, безусловно, будет способствовать повышению эффективности функционирования системы национальной безопасности.

III этап.

Положения Конституции Республики Молдова целесообразно использовать в процессе дальнейшего совершенствования законодательства по вопросам обеспечения национальной безопасности в контексте современных процессов, требующих участия в обеспечении безопасного развития государства общества и граждан, когда безопасность гражданина, общества зависит не только от непосредственной защиты их со стороны государства, но и через непосредственное участие граждан, общества в вопросах обеспечения национальной безопасности.

Вывод.

Реформирование системы функционирования и деятельности Высшего совета безопасности Республики Молдова повышения роли Президента в обеспечении безопасного и устойчивого развития страны создаст стройную институциональную систему не только по обеспечения национальной безопасность, но и будет являться основой создания системы стратегического управления государством под руководством Президента страны. Все это значительно повысит уровень стратегической управляемости страны, в том числе и при стратегической инновационной трансформации, обеспечения и защиты национальных интересов Республики Молдова.

Библиография:

1. Балан О., Сымботеану А., Гучак И., Горюк С., Дульский И., Палихович С., Попович А., Тофан Т, Цепордей А. Эволюция государственного управления в странах постсоветского пространства. Республика Молдова» // Государственная служба, 2020 г., Т. 22, № 6. С. 78.
2. Готишан Г.Н. Взаимозависимость предоставления качественных публичных услуг от соотношения структур центральных и местных органов исполнительной власти // Şcoala doctorală a Academiei de Administrare. Publică Materiale ale Conferinței ştiinţifico-practice internaţionale a studenţilor-doctoranzi, ediţia I, 19 noiembrie 2021. Sintezele investigaţiilor doctorale în domeniul ştiinţelor politico-administrative şi economice. Chișinău, 2022. С. 86.
3. Конституция Республики Молдова. Monitorul Oficial Nr. 001 18.08.1994. Промульгирован: 29.07.1994 г.

4. Национальные интересы Молдовы в дискурсе исторических и современных вызовов: к 70-летнему юбилею В. А. Саковича. Коллективная монография под ред. Бенюка В. А., Квилинковой Е. Н. IRIM, Кишинев: Tipogr. „Print Caro”, 2019. 436 с.
5. Нику Попеску на встрече с Блинкеном: Нам срочно нужна дополнительная помощь // ttps://point.md/ru/novosti/politika/niku-popesku-na-vstreche-s-blinkenom-nam-srochno-nuzhna-dopolnitel-naia-pomoshch/ (дата обращения – 6.03.2022 г.).
6. Талмач А. Политические трансформации В Республике Молдова: факторы и особенности демократического отката // Moldoscopie (probleme de analiză politică), № 2 (85). Chișinău, 2019. С. 118.
7. Указ Президента Республики Молдова № 58 от 29 марта 2021 г. «Об утверждении Положения об Высшем совете безопасности» утверждено Положение «О Высшем совете безопасности Республики Молдовы». № 58-IX. Кишинэу, 29 марта 2021 г.
8. Legislația Republicii Moldova cu privire la sectorul de securitate şi apărare națională // HATO, Centrul de la Geneva pentru Controlul Democratic asupra Forțelor Armate (DCAF), 2015.

ROLUL INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ÎN PROCESUL DE FORMULARE A POLITICILOR

Ana-Maria ANDRONACHE
Universitatea ”Alexandru Ioan Cuza” din Iași
anamaria.andronache@uaic.ro
ORCID ID: 0000-0000-0000-0000

CZU: 351.08:004.8:342.7

Abstract: *The main purpose of this paper is to identify and examine the sources of divergence that appear in the use of AI by the actors in the public sector, mainly, and the private sector. Another purpose is to reflect the challenges and consequences of using this system and, finally to reveal the solution that could respond to the potential problems. Certainly, we are witnessing one of the fastest transitions of civilization, this digital age providing us an undeniable source of progress, but it can also present many risks to human rights, such as the violation of privacy. Considering the complexity of human rights, the real challenge for the experience is to establish a legislative framework that provides protection against risks in the online environment.*

Key words: *Artificial intelligence, policymaking, human rights, digital-strategy*

Introducere

Pe lângă faptul că ne face viața mai ușoară, inteligența artificială (IA) ne ajută să rezolvăm unele dintre cele mai mari provocări ale lumii: de la tratarea bolilor cronice sau reducerea ratei mortalității în accidente de trafic până la combaterea schimbărilor climatice sau anticiparea amenințări la adresa securității cibernetice [6, p.1]. Plecând de la recomandările UE, factorii de decizie încep să folosească inteligența artificială pentru a ajuta atât la proiectarea cât și implementarea politicilor. Inteligența artificială poate fi utilă în fiecare etapă a procesului de elaborare a politicilor, dar trebuie să ne asigurăm că este utilizată în cel mai etic mod posibil.

Cu siguranță asistăm la una dintre cele mai rapide tranziții ale civilizației, această eră digitală oferindu-ne o sursă incontestabilă de progres, dar poate prezenta și o serie de riscuri pentru drepturile omului, cum ar fi încălcarea confidențialității. Având în vedere complexitatea drepturilor omului o adevărată provocare pentru experți este constituirea unui cadru legislativ care să ofere o protecție adecvată împotriva riscurilor din mediul online. Așa cum spunea și Darragh Paradiso [14]- Consul general al SUA la Strasbourg, problemele lumii digitale trebuie abordate în sfera celor trei valori fundamentale: drepturile omului, democrația și statul de drept. Tranziția digitală trebuie să aducă fie benefică pentru întreaga societate, scopul strategiei digitale a UE [23] fiind tocmai ca această transformare să fie în avantajul cetățenilor și întreprinderilor și să

contribuie, în acelaşi timp, la crearea unei Europe neutre din punct de vedere climatic până în 2050.

Fiind un domeniu de importanţă strategică, IA are numeroase implicaţii sociale. Se impune aici definirea conceptului furnizată de Grupul de experţi la nivel înalt privind inteligenţa artificială al Comisiei Europene (AI HLEG) este : „Inteligenţa artificială (IA) se referă la sistemele care manifestă comportamente inteligenţe prin analizarea mediului lor înconjurător şi care iau măsuri – cu un anumit grad de autonomie – pentru a atinge obiective specifice. Sistemele bazate pe IA se pot baza exclusiv pe software-uri, acţionând în lumea virtuală (de exemplu, asistenţi vocali, software de analiză a imaginii, motoare de căutare, sisteme de recunoaştere vocală şi facială), sau IA poate fi încorporată în dispozitive hardware (de exemplu, roboţi avansaţi, vehicule autonome, drone sau aplicaţii pentru internetul obiectelor)" [1, p.1].

Lucrarea işi propune ca obiective identificarea şi examinarea sursele divergente ce pot apărea în cadrul folosirii IA de către actorii din sectorul public, în principal, şi cel privat, de a evidenţia provocările şi consecinţele utilizării acestui sistem, dar şi de a propune soluţii ce ar putea răspunde la problemele identificate, se bazează pe cercetare de birou, lucru de conceptualizare, consultarea experţilor în cadrul JRC *(* Joint Research Centre) şi a altor servicii CE (Comisa Europeană)– interviuri acordate, păreri expuse la diferite conferinţe şi seminarii, intervenţii în cadrul diferitelor grupuri de reflecţie, întâlniri cu diverşi reprezentanţi ai guvernelor naţionale şi subnaţionale prin ateliere, focus grupuri, interviuri cu principalele părţi interesate şi studii de caz aprofundate.

Abordarea metodologică urmată pentru atingerea obiectivelor se bazează pe cercetare de birou, lucru de conceptualizare, consultarea experţilor în cadrul JRC [16] şi a altor servicii CE [8, site oficial] – interviuri acordate, păreri expuse la diferite conferinţe şi seminarii, intervenţii în cadrul diferitelor grupuri de reflecţie, întâlniri cu diverşi reprezentanţi ai guvernelor naţionale şi subnaţionale prin ateliere, focus grupuri, interviuri cu principalele părţi interesate şi studii de caz aprofundate.

Pe lângă cercetare exploratorie şi oferirea unei imagini a utilizării IA în sprijinul serviciilor publice din statele membre UE, lucrarea prezintă şi o serie de recomandări pentru factorii de decizie politică şi practicienilor de la nivel local, regional şi național.

In timp ce internetul facilitează foarte mult modalităţile de a ne exprima şi ne permite să ne bucurăm de drepturile noastre în spaţiul cibernetic, apare nevoia apariţiei unui cadru legislativ care să ofere o protecţie adecvată împotriva riscurilor in acest mediu. Guvernele au nevoie de orientări in această direcţie pentru a putea să-şi îndeplinească obligaţia de a-şi proteja cetăţenii.

Continut

Planul UE pentru redresare economică [22] impune fiecărui stat membru să aloce minim 20% din Mecanismul de redresare şi reziliență pentru tranziţia

digitală. Programele de investiţii cum sunt *Orizont Europa* - axat pe cercetare şi inovare sau *Programul pentru conectarea Europei* - axat pe infrastructură, alocă sume considerabile şi pentru progrese în domeniul digital. *Programul Digital Europe* (2021) este primul instrument financiar al UE conceput special pentru a aduce tehnologia mai aproape de companii şi oameni. Prin acest program se vor realiza investiţii în infrastructura digitală astfel încât tehnologii strategice să poată stimula competitivitatea şi tranziţia verde a Europei, dar şi să asigure suveranitatea tehnologică. Se vor investi 7,6 miliarde EUR în cinci domenii: supercalculatoare (2,2 miliarde EUR), inteligenţă artificială (2,1 miliarde EUR), securitate cibernetică (1,6 miliarde EUR), competenţe digitale avansate (577 milioane EUR) şi asigurarea folosirii tehnologiilor digitale în societate şi economie (1,1 miliarde EUR).

Momentan, UE lucrează la o nouă legislaţie privind serviciile digitale, având ca obiectiv întărirea competitivităţii şi inovaţiei. În acelaşi timp se are în vedere siguranţa online, combaterea conţinutului ilegal, şi asigurarea liberăţii de exprimare, libertăţii presei şi democraţiei.

Începând cu anul 2016, putem observa o atenţie sporită spre elaborarea unor strategii naţionale, dezvoltarea de politici publice, dar şi crearea unui sistem de colaborare în vederea conceperii unor documente care să ofere răspunsuri provocărilor din domeniul IA. În aprilie 2018, Comisia Europeană a prezentat o strategie europeană privind IA în comunicarea ”Inteligenţa artificială pentru Europa” [5, p.3] având ca obiective strategice următoarele:

- consolidarea capacităţii tehnologice si industriale a UE si adoptarea IA în întreaga economie, atât de către sectorul privat, cât şi de către cel public
- pregătirea pentru schimbările socio-economice generate de IA
- asigurarea unui cadru etic şi juridic adecvat.

În decembrie 2018, Comisia Europeană şi statele membre au publicat un ”Plan coordonat privind inteligenţa artificială”[10], privind dezvoltarea IA în UE, planul menţionând rolul “AI Watch”[19] de a monitoriza punerea sa în aplicare. Carta alba privind inteligenţa artificiala˘ apa˘ruta˘ în februarie 2020, este documentul care reflecta˘ obiectivul Comisiei von der Leyen de a construi un ecosistem al excelenţei şi încrederii, fiind documentul care seteaza˘ prioritaţile din domeniul IA.

La 19 februarie 2020, Comisia Europeana˘ a publicat *Cartea albă privind inteligenţa artificială – O abordare europeană axată pe excelenţă şi încredere* [7, comunicat]. Acest document prezintă principiile de bază ale unui viitor cadru de reglementare al UE pentru IA în Europa. Cartea albă menţionează că este esenţial ca un astfel de cadru să se bazeze pe valorile fundamentale ale UE, inclusiv pe respectarea drepturilor omului – articolul 2 din Tratatul privind Uniunea Europeana˘ (TUE).

Sub deviza „excelenţă şi încredere” [12, p.10] sunt prezentate noi norme şi acţiuni, acesta fiind noul plan coordonat cu SM prin care se doreşte garantarea

siguranţei şi respectarea drepturilor omului şi ale organizaţiilor. Prin noul regulament privind IA, adoptat pe 21 aprilie 2021, se doreşte asigurarea cetăţenilor europeni că pot avea încredere în ceea ce are IA de oferit. Totodată, acesta oferă direcţii de schimbare a politicilor şi a investiţiilor pentru a consolida poziţia de lider a Europei în dezvoltarea IA. Referitor la guvernanţă, Comisia intervine şi propune ca organele competente să supravegheze aplicarea noilor norme, iar crearea unui Consiliu european pentru AI ar putea facilita punerea lor in aplicare.

Pentru atingerea obiectivului de creare a poziţiei de lider mondial a UE în ceea ce priveşte IA [12, p.23] de încredere, Comisia Europeană împreună cu statele membre şi cu actorii privaţi, trebuie:

- să accelereze investiţiile în tehnologiile IA pentru a stimula redresarea economică şi socială, posibilitate oferită de adoptarea de soluţii digitale "noi";
- să acţioneze cu fermitate pentru punerea în aplicare pe deplin şi în timp util a strategiilor şi programelor IA, pentru a se asigura că UE beneficiază pe deplin de avantajele adoptării în primă fază a tehnologiei IA şi
- să alinieze politica în domeniul IA pentru a elimina fragmentarea şi a aborda provocările globale.

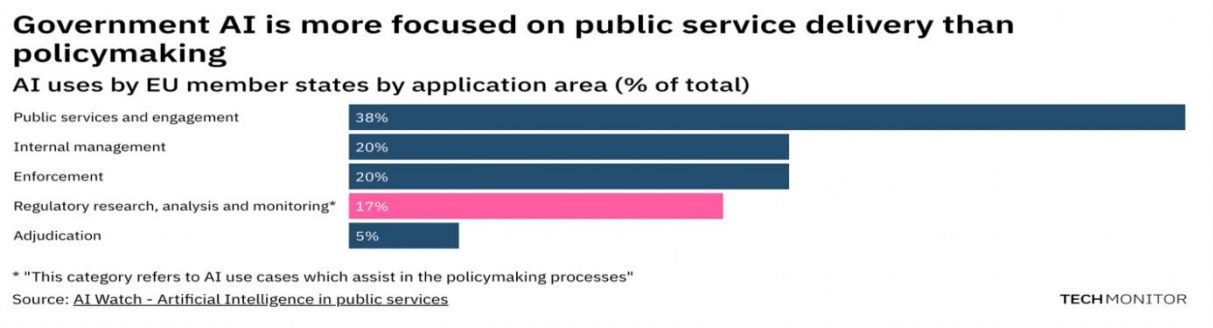
Finantarea disponibilă prin intermediul Fondului de investiţii IA/Blockchain şi al Consiliului European pentru Inovare s-a dovedit a fi de succes şi va trebui consolidată, inclusiv prin intermediul InvestEU precum şi prin punerea în aplicare a Mecanismului de Redresare şi Reziliență [17] de către statele membre. Toate statele membre sunt încurajate să îşi dezvolte strategiile naţionale de IA, adoptând în acelaşi timp indicatori comuni pentru a monitoriza şi analiza rata de succes a strategiilor în vigoare. Acest efort este susţinut de înfiinţarea AI Watch, serviciul de cunoştinţe al Comisiei Europene pentru a monitoriza dezvoltarea, adoptarea şi impactul IA pentru Europa, implementat în comun de DG CNECT [9] şi Centrul Comun de Cercetare [16]. Ca parte a AI Watch, potenţialul IA pentru sectorul public este analizat printr-o imagine extinsă a utilizării şi impactului AI în serviciile publice, culegând informaţii despre iniţiativele aflate în derulare ale statelor membre ale UE şi elaborând o metodologie pentru a identifica riscurile şi oportunităţile, motoarele şi barierele utilizării AI în serviciile publice.

Rolul sectorului public în exploatarea – ca „utilizator” – a potenţialului IA, dar şi – ca „regulator” – stabilirea regulilor şi direcţiilor de politică pentru dezvoltarea IA etică a fost recunoscut în continuare în „Pachetul digital” al UE 26, lansat la 19 februarie 2020, care include Comunicarea privind modelarea viitorului digital al Europei [23] şi un set combinat de documente de politică pentru a fundamenta strategia propusă.

Plecând de la recomandările UE, factorii de decizie încep să folosească inteligenţa artificială pentru a ajuta atât la proiectarea cât şi implementarea politicilor. Avantajele pe care le ofera IA pleacă de la capacitatea de a percepe

modelele de nevoi, de a dezvolta programe bazate pe dovezi, de a prognoza rezultatele şi până la a analiza eficacitatea acestora. Pentru a-şi menţine încrederea, guvernele trebuie să se asigure că aplicarea IA în elaborarea politicilor este corectă, transparentă şi responsabilă.

Dacă până de curând utilizarea IA în sectorul public s-a concentrat mai mult pe furnizarea de servicii publice, cu siguranţă vom putea observa o creştere semnificativă a utilizării acesteia în elaborarea politicilor, potrivit raportului "AI Watch - Artificial Intelligence in public services" [19, p.5].

Inteligenţa artificială (AI) este considerată de către factorii de decizie, dar şi de către cetăţeni, un „nou set de tehnologii" datorită creşterii puterii de calcul, disponibilităţii datelor şi a progresul în algoritmi [3, p.4]. Comunicarea privind AI Made in Europe [23, p.7] precizează că „La fel ca motorul cu abur sau electricitatea în trecut, AI transformă lumea".

Administraţia publică joacă un rol vital în dezvoltarea şi adoptarea IA, chiar dacă cea mai mare parte a dezbaterii actuale tinde să plaseze guvernul fie în rolul de „actor de reglementare", fie ,în cel mai bun caz, de „facilitator. Cu alte cuvinte, discursul politic actual se concentrează pe guvernanţa „a" IA, mult mai puţin pe guvernanţa „cu" AI. Totuşi, adoptarea AI în cadrul proceselor administraţiei publice şi al operaţiunilor interne are potenţialul de a oferi beneficii enorme în ceea ce priveşte îmbunătăţirea eficienţei şi eficacităţii elaborării politicilor şi furnizarea de servicii către întreprinderi şi cetăţeni, sporind, în cele din urmă, nivelul lor de satisfacţie şi încredere în calitatea guvernanţei şi a serviciului public. Cu toate acestea, rolul guvernului ca „utilizator" al tehnologiilor IA a primit mult mai puţină atenţie decât rolul „regulator" în strategii [10, p.11].

Nu trebuie sa ignorăm faptul că există şi obstacole pe care factorii de decizie vor trebui să le depăşească, cum ar fi lipsa datelor adecvate pentru a construi tipul de modele care i-ar ajuta să vadă efectul intervenţiilor politicilor propuse.

Principalele provocări cu care se confruntă factorii de decizie politică în adoptarea IA se referă la corectitudinea şi transparenţa procesului decizional, fapt ce ar putea afecta grav încrederea în guvern şi în democraţie [13, p.2]. Încercând să abordeze lipsa de transparenţă in IA, unele guverne au implementat

mecanisme de ”responsabilitate algoritmică”, de la cadre juridice şi orientări până la controale mai restrictive, potrivit unui studiu recent [4, p. 9] care a constatat că multe astfel de mecanisme se bazează pe afirmaţii şi ipoteze netestate, în multe cazuri neexistând un cadru legal clar pentru a le pune in aplicare.

O altă provocare la care trebuie sa fie atente guvernele este aceea de a realiza un echilibru între evitarea utilizării insuficiente, prin care se pot pierd oportunităţi, şi evitarea utilizării excesive prin care IA este aplicată pentru sarcini pentru care nu este potrivită. Procesul Machine learning [ML - este un subset al inteligenţei artificiale care se axează pe construcţia sistemelor care pot învăţa sau îşi pot îmbunătăţi performanţele în funcţie de datele pe care le procesează. O diferenţă importantă este aceea că, deşi toate sistemele machine learning sunt IA, nu toate IA sunt machine learning] face unii algoritmi vulnerabili la părtinire, iar complexitatea lor face ca logica lor de luare a deciziilor să fie dificil de înţeles şi/sau de explicat. Utilizarea redusă [21, p.3] a IA este considerată un pericol major: oportunităţi ratate pentru UE ar putea însemna o implementare deficitară a unor programe importante, precum Pactul verde european, pierderea avantajului competitiv faţă de alte regiuni, stagnare economică şi limitarea oportunităţilor pentru cetăţeni. Utilizarea redusă ar putea avea drept cauze neîncrederea publicului şi a companiilor în IA, infrastructura deficitară, lipsa de iniţiativă, investiţii scăzute sau pieţe digitale fragmentate, dat fiind că învăţarea automată a IA depinde de date. Uzul excesiv poate ridica şi el probleme, cum ar fi: investiţii în aplicaţii IA care se dovedesc inutile sau aplicarea IA în activităţi pentru care nu este adaptată, de exemplu, pentru a explica aspectele societale complexe [21, p.5].

Creşterea şi bunăstarea Europei depind foarte mult de modul în care vom utiliza datele şi tehnologiile conectate. IA ne poate schimba radical viaţa, în bine sau în rău. Se estimează că volumul de date produse în întreaga lume va creşte de la 33 de zetabyţi în 2018 la 175 de zetabyţi în 2025 (un zetabyt reprezintă o mie de miliarde de gigabiți) [10, p. 8].

Rezultatele produse de IA depind de modul în care este concepută şi de datele pe care le utilizează [4, p.6]. Atât conceperea, cât şi datele pot fi distorsionate în mod intenţionat sau neintenţionat. De exemplu, ar fi posibil ca anumite aspecte importante ale unui chestiuni să nu fie programate în algoritm sau ar putea fi programate astfel încât să reflecte şi să reproducă poziţii structurale distorsionate. În plus, utilizarea cifrelor pentru a reprezenta realitatea socială complexă ar putea da impresia că IA este concretă şi exactă, când de fapt nu este („mathwashing” - falsa neutralitate numerică). Dacă nu este utilizată corespunzător, IA ar putea conduce la decizii influenţate de date precum etnia, sexul sau vârsta în procese precum angajarea sau concedierea, acordarea de împrumuturi sau chiar în cadrul procedurilor penale.IA ar putea avea un impact grav asupra dreptului la viaţă privată şi la protecţia datelor. Spre exemplu, ar putea fi utilizată în echipamente de recunoaştere facială sau pentru urmărirea

online şi crearea de profiluri a persoanelor fizice. În plus, IA permite fuzionarea unor informaţii furnizate de o persoană şi obţinerea de noi date, ceea ce poate duce la rezultate neaşteptate pentru respectiva persoană [4, p.8].

Dacă am trecut în revistă principalele provocări la care trebuie să raspundă guvernanţa IA, în continuare ne vom îndrepta atenţia spre beneficiile legate de viitoarele aplicaţii ale IA. În ceea ce priveşte cetăţenii [20, p.54], aceştia ar putea beneficia de: servicii de asistenţă medicală mai bune, autovehicule şi alte sisteme de transport mai sigure, produse şi servicii adaptate, mai ieftine şi mai durabile. IA poate facilita totodată accesul la informaţii, educaţie şi formare - aspect cu atât mai important în contextul pandemiei de Covid-19, când învăţământul la distanţă a devenit o necesitate. IA poate îmbunătăţi şi siguranţa la locul de muncă, deoarece roboţii pot realiza activităţile periculoase din anumite domenii, şi poate duce la apariţia unor noi profesii, pe măsură ce industriile bazate pe IA se dezvoltă şi sunt în continuă schimbare.

În cazul companiilor [20, p. 57], IA poate facilita dezvoltarea unei noi generaţii de produse şi servicii, chiar în sectoare în care companiile europene deţin deja poziţii solide: economia verde şi circulară, echipamentele, agricultura, asistenţa medicală, moda şi turismul. Alte beneficii pot fi: optimizarea vânzărilor, îmbunătăţirea întreţinerii echipamentelor, creşterea volumului şi a calităţii producţiei, îmbunătăţirea serviciilor pentru clienţi şi economisirea energiei. Creşterea estimată a productivităţii muncii corelată cu IA, până în 2035 este de 11-37%.

IA utilizată în serviciile publice [20, p. 60] poate reduce costurile şi oferi noi posibilităţi în domenii precum: transportul public, educaţia, gestionarea energiei şi a deşeurilor, şi poate îmbunătăţi durabilitatea produselor. Astfel, IA ar putea contribui la realizarea obiectivelor prevăzute în Pactul verde european, estimându-se o reducere de 1,5-4% procente a emisiilor globale cu efect de sera până in 2030, bineînţeles cu ajutorul IA.

Există, de asemenea, câteva oportunităţi şi provocări pe termen mai lung care depind de evoluţiile viitoare care s-ar putea să nu se întâmple niciodată, dar totuşi, guvernele pot vedea acest fapt ca pe o oportunitate de a se pregăti pentru tendinţe mai moderate şi de a reflecta asupra a ceea ce îşi doreşte de la tehnologie.

Concluzii

La nivel global, există încă o înţelegere limitată cu privire la modul de valorificare a puterii [5, p.16] AI şi a modului de asigurare a durabilităţii, echităţii, controlului asimetriei informaţiilor şi riscului de eşec în aceste medii. Literatura şi practica în domeniu arată, de fapt, că, chiar şi atunci când sunt introduse cele mai noi tehnologii, barierele critice întâlnite în experienţa de guvernare electronică sunt încă prezente şi o mare parte din cercetările despre IA se concentrează adesea exclusiv pe tehnologie, nereuşind să ia în considerare complexitatea implementării în cadrul administraţiei publice. O luare în considerare insuficientă a interacţiunilor complexe dintre oameni, instituţii,

politică şi tehnologiile AI poate duce la declaraţii prea ambiţioase ale potenţialului AI [15] care nu sunt reflectate în realitate.

Prin urmare, apare în mod natural o dilemă între asigurarea confidenţialităţii cetăţenilor şi maximizarea eficienţei furnizării serviciilor [18, p.45]. Ca regulă generală, trebuie avut în vedere faptul că cetăţenii tind să accepte mai mult necesitatea partajării datelor dacă există un beneficiu public clar. Cu toate acestea, există dovezi ample că utilizatorilor le este dificil să-şi transforme preferinţele de confidenţialitate în decizii semnificative, sacrificând confidenţialitatea pe termen lung pentru câştiguri imediate.

În plus, percepţia cetăţenilor [19, p.23] faţă de partajarea datelor este doar una dintre problemele de luat în considerare atunci când se utilizează IA în sectorul public. Bazarea pe metode automate urmează un model prea familiar: părţile interesate consideră iniţial că ajutoarele pentru luarea deciziilor sunt demne de încredere, apoi, după ce au observat că apar erori, nu au încredere chiar şi în cele mai fiabile aplicaţii. Pe scurt, o adoptare prea devreme a aplicaţiilor defecte pune în pericol încrederea în sistem.

Unul dintre rapoartele fundamentale[4, p.57] care a iniţiat dezbaterea politică în jurul acestor probleme, a cerut ca aşa-numitele evaluări de impact algoritmice (AIA) să devină parte a procedurii de achiziţii publice a sectorului public. Unele dintre beneficiile potenţiale ale implementării AIA ar include: o mai bună comunicare cu publicul larg; creşterea expertizei interne a agenţiilor publice; niveluri mai ridicate de responsabilitate a sistemelor automate de luare a deciziilor şi o modalitate semnificativă pentru public de a le pune la îndoială.

Interesul pentru utilizarea IA în cadrul guvernelor europene pentru a sprijini reproiectarea proceselor interne şi a mecanismelor de elaborare a politicilor, precum şi pentru a îmbunătăţi furnizarea de servicii publice şi implicarea cu cetăţenii este în creştere. Guvernele din statele membre ale UE şi din statele asociate explorează potenţialul utilizării inteligenţei artificiale pentru a ajuta la reorganizarea managementului intern al administraţiei publice la toate nivelurile. Într-adevăr, atunci când este utilizată într-un mod responsabil, combinaţia de noi surse de date mari cu algoritmi de învăţare automată avansaţi poate îmbunătăţi radical metodele de operare ale sectorului public [15, p.44], deschizând astfel calea către modele proactive de furnizare a serviciilor publice şi uşurând organizaţiile care au resurse limitate. din sarcini banale şi repetitive.

Bibliografie:

1. A definition of AI: Main capabilities and scientific disciplines, articol disponibil pe : https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/ai_hleg_definition_of_ai_18_december_1.pdf, 2018, 7 p.

2. AI Excellence: Build strategic leadership in high-impact sectors, articol disponibil pe https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/build-leadership-ai,2021, 66 p.
3. AI Now Institute and Open Government Partnership. Algorithmic Accountability for the Public Sector, Ada Lovelace Institute, https:// www.opengovpartnership.org/documents/ algorithmic-accountability-public-sector/, 2021, 19 p.
4. Algorithmic Accountability for the Public Sector, https://www.opengovpartnership.org/documents/algorithmic-accountability-public-sector/, 2021, 70p.
5. Artificial Intelligence for Europe, SWD(2018) 137 final, document disponibil pe https://www.europeansources.info/record/communication-artificial-intelligence-for-europe/, 2018, 20 p.
6. Artificial intelligence: How does it work, why does it matter, and what can we do about it? https://www.europarl.europa.eu/stoa/en/document/EPRS_STU(2020)641547, 2020, 65 p.
7. Cartea albă privind inteligenţa artificială https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:h7hB_JiA8h8J:https://webapi2016.cor.europa.eu/v1/documents/COR-2020-02014-00-01-AC-TRA-RO.docx/content&cd=3&hl=ro&ct=clnk&gl=ro&client=safari, 2020, 16 p.
8. Comisia Europeană https://commission.europa.eu/index_ro
9. Communications Networks, Content and Technology, https://commission.europa.eu/about-european-commission/departments-and-executive-agencies/communications-networks-content-and-technology_en
10. Coordinated Plan on Artificial Intelligence, COM(2018)795,https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0795&qid=1679300879340, 2018,
11. EU Science Hub, https://joint-research-centre.ec.europa.eu/index_en
12. Excelenţă şi încredere în inteligenţa artificială, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/excellence-and-trust-artificial-intelligence_ro, 66 p.
13. Getting the future right – Artificial intelligence and fundamental rights, Raport FRA https://fra.europa.eu/en/publication/2020/artificial-intelligence-and-fundamental-rights
14. Human Rights in the digital sphere, conferinţă, 18 Octombrie 2022, https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/-/tackling-human-rights-in-the-digital-sphere-international-symposium, conferinta online, 2022

15. Human rights in the robot age: Challenges arising from the use of robotics, artificial intelligence, and virtual and augmented reality, Report by the Rathenau Institut commissioned and funded by the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, adopted by PACE, 2017, 58p.
16. JRC, https://commission.europa.eu/about-european-commission/departments-and-executive-agencies/joint-research-centre_ro#conducere-şi-organizare
17. Mecanismul de redresare şi reziliență, https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility_ro
18. Mihalis Kritikos, Artificial Intelligence ante portas: Legal & ethical reflections, EPRS | European Parliamentary Research Service , Scientific Foresight Unit (STOA) PE 634.427 –2020, 52 p.
19. Misuraca, G., and van Noordt, C.., Overview of the use and impact of AI in public services in the EU, EUR 30255 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2020, ISBN 978-92-76-19540-5, doi:10.2760/039619, JRC120399 https://ai-watch.ec.europa.eu/index_en
20. Opportunities of Artificial Intelligence, https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU(2020)652713, 2020, 97 p.
21. Orientări în materie de etică pentru o inteligență artificială fiabilă , https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/JURI/DV/2019/11 -06/Ethics-guidelines-AI_RO.pdf
22. Parlamentul European https://www.europarl.europa.eu/
23. Shaping Europe's digital future, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/shaping-europes-digital-future_ro, 2020

PROVOCĂRI SOCIALE GLOBALE ASUPRA MIŞCĂRII SINDICALE: ÎNȚELEGEREA IDENTITĂȚII, IDEOLOGIEI ŞI SCOPULUI

Irina NICOLAESCU
Universitatea de Stat din Moldova
irina.nicolaeescu@usm.md
ORCHID: 0000-0002-0802-5646

CZU: 331.105.44:327:323.1

Abstract: *The 21st century has seen a dramatic increase in social inequality and economic insecurity across the globe. Global social challenges have a significant impact on the trade union movement, affecting the understanding of its identity, ideology and purpose. The world of work is going through a period of transformation and unions are responding to the needs and aspirations of workers with innovation and insight. Discussions of the fundamental purpose of unions have been the subject of considerable academic research. This historical and theoretical debate has continuing relevance and importance for the study of trade unionism today. Globalization and economic liberalization have led to increased competition between countries and between workers. Rapid technological change has led to the automation of many jobs and increased requirements for skills and qualifications. And unions must adapt to these changes and find ways to protect and represent workers in this new reality.*

Cuvinte cheie: *provocări globale, mişcare sindicală, globalizare, identitate.*

Introducere

Secolul al XXI-lea a cunoscut o creştere dramatică a inegalităţii sociale şi a insecurităţii economice pe tot globul. Provocările sociale globale au un impact semnificativ asupra mişcării sindicale, afectând înţelegerea identităţii, ideologiei şi scopului acesteia. Lumea muncii trece printr-o perioadă de transformare, iar sindicatele răspund nevoilor şi aspiraţiilor lucrătorilor cu inovaţie şi perspectivă. Globalizarea şi liberalizarea economică au dus la o creştere a concurenţei între ţări şi între lucrători. Schimbările tehnologice rapide au dus la automatizarea multor locuri de muncă şi la creşterea cerinţelor de competenţe şi calificări. Iar sindicatele trebuie să se adapteze la aceste schimbări şi să găsească modalităţi de a proteja şi de a reprezenta lucrătorii în această nouă realitate. Schimbările demografice, cum ar fi îmbătrânirea populaţiei şi migraţia internaţională, au adus noi provocări pentru sindicate. Îmbătrânirea populaţiei înseamnă că sindicatele trebuie să se concentreze mai mult pe problemele lucrătorilor în vârstă şi să găsească modalităţi de a-i proteja în faţa discriminării şi a pensionărilor anticipate. Migraţia internaţională aduce, de asemenea, provocări în ceea ce priveşte reprezentarea lucrătorilor migranţi şi protecţia drepturilor lor în ţările gazdă.

Pe lângă aceste aspecte, sindicatele se implică şi în lupta pentru drepturile lucrătorilor în societate. Ele susţin măsuri legislative pentru protecţia lucrătorilor, cum ar fi legi privind salariul minim, orele de muncă şi siguranţa la locul de muncă. Sindicatele se implică şi în politica publică, promovând politici care să sprijine lucrătorii şi să reducă inegalităţile sociale. Sindicatele au un rol important în promovarea solidarităţii între lucrători şi în construirea unei voci puternice pentru drepturile acestora. Ele organizează proteste, greve şi alte acţiuni de protest pentru a atrage atenţia asupra problemelor lucrătorilor şi pentru a obţine schimbări pozitive.

Conţinut

Discuţiile referitoare la scopul fundamental al sindicatelor au fost obiectul unor cercetări academice considerabile. Această dezbatere istorică şi teoretică are o relevanţă şi o importanţă continuă pentru studiul sindicalismului de astăzi. Înţelegerea sindicalismului a dus la folosirea numeroaselor concepte de către academicieni pentru a descrie ceea ce autorii ar numi esenţa sindicalismului. Termenii folosiţi pentru a descrie tipuri de sindicalism au inclus caracter, funcţie, identitate, ideologie şi scop. Prin urmare, problemele de definire nu sunt noi în relaţiile industriale. Problema este de a înzestra cu înţelesuri exacte cuvintele care sunt utilizate în mod obişnuit cu puţină sau deloc încercare de definire.[4, p. 844]

Ideologic, sindicatele se bazează pe principiile solidarității şi luptei de clasă. Solidaritatea este convingerea că toţi sunt împreună – că luptele sunt conectate şi că trebuie să se sprijine unii pe alţii pentru a câştiga. Lupta de clasă este recunoaşterea faptului că există un conflict de interese fundamental între muncitori şi angajatori şi că acest lucru poate fi rezolvat doar prin acţiune colectivă.

Ne cătând la variate relatări ale scopului sindical din literatura de specialitate, nu poate fi contestat faptul că sindicatele sunt în primul rând organizaţii care există pentru reprezentarea intereselor membrilor, atât individuale, cât şi colective. Trebuie remarcat aici că întrebările despre ceea ce fac sindicatele în mod obişnuit şi problemele importante asociate cu structurile interne, guvernarea şi strategiile, nu sunt ignorate – mai degrabă, în urma lucrărilor ambelor, importanţa lor este recunoscută, dar aceste concepte sunt informate de o noţiune mai complexă de scop. În urma unei revizuiri amănunţite a literaturii, este clar că problemele de caracter, scop, identitate şi ideologie domină lucrările existente, dar se argumentează că utilizarea acestor termeni este problematică. [4, 845]

Cercetătorul R. Hyman prezintă cea mai sistematică şi subtilă relatare a identităţii sindicale – subtilă pentru că, analitic, recunoaşte tensiunile din cadrul sindicatelor între diferite obiective şi, empiric, se bazează pe o înţelegere detaliată a istoriei şi practicilor sindicatelor. EL se referă la *scop şi identitate* sau *identitate, ideologie şi strategie*, acestea reprezentând o polarizare triplă a identităţilor

sindicale. Ideea fundamentală este că sindicatele se confruntă pe trei direcţii, deci o polarizare triplă: spre piaţă; ca agenţii de clasă; şi în raport cu societăţile în care sunt încorporate. În realitate, sindicatele sunt influenţate de fiecare dintre aceste direcţii concurente şi astfel de tensiuni au un impact asupra esenţei unui sindicat. [4, p. 846]

Daca este să ne referim la definirea provocărilor sociale globale trebuie de menţionat că acestea se desfăşoară în condiţiile globalizării, un proces deosebit de dinamic al creşterii interdependenţelor dintre statele naţionale, ca urmare a extinderii şi adâncirii legăturilor transnaţionale în tot mai largi şi mai variate sfere ale vieţii economice, politice, sociale şi culturale şi având drept implicaţie faptul că problemele devin tot mai globale decât naţionale, cerând, la rândul lor, o soluţionare mai curând globală, decât naţională. [2, p. 37]

Una dintre provocările majore cu care se confruntă mişcarea sindicală în prezent este schimbarea identităţii şi a rolului său în societate. În trecut, sindicatele erau asociate în principal cu lucrătorii din industrie şi cu lupta pentru drepturile acestora. [8] Cu toate acestea, în ultimele decenii, economia globală s-a schimbat semnificativ, iar locurile de muncă din industrie au fost înlocuite în mare măsură de locuri de muncă în sectorul serviciilor şi în economia digitală. Acest lucru a dus la o scădere a numărului de membri ai sindicatelor şi la o pierdere a influenţei acestora.

O altă provocare este globalizarea şi schimbările economice. Globalizarea a dus la o creştere a concurenţei şi a mobilităţii forţei de muncă, ceea ce a slăbit puterea sindicatelor în faţa angajatorilor. În plus, schimbările economice, cum ar fi automatizarea şi externalizarea, au dus la pierderea locurilor de muncă şi la schimbări în structura pieţei muncii, ceea ce a afectat capacitatea sindicatelor de a reprezenta lucrătorii.

În ultimul timp, comerţul mondial s-a extins semnificativ, dar acest fapt nu a contribuit la creşterea globală şi la crearea de locuri de muncă. Cu toate acestea, creşterea puternică a economiei globale nu a condus până acum la o îmbunătăţire corespunzătoare a condiţiilor de muncă şi a standardelor de viaţă pentru mulţi. Sărăcia absolută a scăzut, datorită dinamismului economic din ultimii ani, a eforturilor companiilor private, a lucrătorilor migranţi şi a remitenţelor acestora şi a comunităţii internaţionale de dezvoltare. Cu toate acestea, în multe cazuri, condiţiile de pe piaţa muncii şi calitatea creşterii ocupării forţei de muncă nu s-au îmbunătăţit în aceeaşi măsură. În multe economii în curs de dezvoltare, crearea de locuri de muncă a avut loc în principal în economia informală, unde aproximativ 60% dintre lucrători găsesc oportunităţi de venit. [1, p. 20] Cu toate acestea, economia informală se caracterizează prin mai puţină siguranţă a locului de muncă, venituri mai mici, absenţa accesului la o serie de beneficii sociale şi mai puţine posibilităţi de participare la programe formale de educaţie şi formare – pe scurt, absenţa ingredientelor cheie ale oportunităţilor de muncă decentă.

Putem menţiona şi o astfel de provocare socială globală precum fragmentarea şi diversitatea forţei de muncă. Forţa de muncă devine din ce în ce mai fragmentată şi diversă, cu lucrători din diferite sectoare, industrii şi ţări. Această diversitate poate face dificilă organizarea şi reprezentarea tuturor lucrătorilor de către sindicate, deoarece interesele şi nevoile acestora pot fi diferite.

Conform ultimelor date din Raportul OIM 2022 sindicatele se numără printre cele mai mari organizaţii reprezentative din lume, cu peste 251 de milioane de membri. Mai mult, calitatea de membru a devenit mai diversă în ultimii ani. [10, p. 6] O evoluţie pozitivă este creşterea gradului de sindicalizare a lucrătorilor independenţi, reflectând natura în schimbare a muncii şi faptul că sindicatele sunt din ce în ce mai capabile să atragă membri în afara funcţiilor lor tradiţionale. Sindicatele şi-au modificat chiar statutul legal pentru a admite lucrători independenţi şi pentru a oferi lucrătorilor din economia informală posibilitatea de a se organiza.

Într-adevăr, în unele ţări au fost înfiinţate sindicate sau secţii specifice ale sindicatelor în acest scop. Datorită sindicalizării persoanelor care desfăşoară activităţi independente, apartenenţa la sindicat a crescut cu 3,6% în ultimii zece ani. Un avertisment important este însă faptul că sindicalizarea nu a ţinut pasul cu creşterea ocupării forţei de muncă şi, la nivel global, densitatea sindicală este mai mică decât era acum 10 ani. Mai mult, rata de sindicalizare în rândul persoanelor cu locuri de muncă precare, cum ar fi lucrătorii temporari, cei care desfăşoară activităţi independente sau lucrătorii din economiile informale şi de platformă, rămâne mai scăzută decât în rândul lucrătorilor cu locuri de muncă standard tradiţionale. [5]

De asemenea, se poate de menţionat că ratele de sindicalizare sunt mai mari în rândul femeilor decât în rândul bărbaţilor. Cu toate acestea, trebuie făcut mai mult pentru a creşte participarea femeilor la conducerea sindicatelor. În plus, ratele de sindicalizare sunt mai mari în sectorul public decât în sectorul privat. Dar sunt evidenţiate şi unele diferenţe geografice. Ratele de sindicalizare variază considerabil de la o ţară la alta: dacă sunt calculate pentru întreaga forţă de muncă angajată, inclusiv lucrătorii independenţi, variază de la 3,9% în Africa Centrală la 31,4% în Europa de Nord sau de la mai puţin de 1% în Burundi la 79% în Islanda. [5]

Munca precară şi creşterea inegalităţii este o altă provocare semnificativă. Creşterea muncii precare, a contractelor de muncă temporare şi a formelor alternative de angajare a dus la o slăbire a puterii de negociere a sindicatelor. În plus, inegalitatea economică în creştere a dus la o polarizare a forţei de muncă şi la dificultăţi în reprezentarea intereselor tuturor lucrătorilor. Angajarea profitabilă a devenit şi continuă să fie o activitate de bază în societăţile noastre. Munca este un ingredient cheie al recunoaşterii sociale, al stimei de sine, al identităţii personale şi al participării în societate. Este esenţial pentru identitatea individuală, leagă indivizii între ei şi ajută la localizarea oamenilor în sistemul de

structuri sociale. Pe perioade lungi în trecut, munca a însemnat un loc de muncă stabil, cu normă întreagă, reprezentând un progres substanţial faţă de o vârstă mai fragedă, când munca era tratată puţin diferit faţă de produse. Munca era, în mare măsură, legată de modelul standard de angajare conform căruia un lucrător avea un singur angajator, lucra un an întreg şi cu normă întreagă fără o dată de încheiere prestabilită, mai ales la sediul angajatorului şi avea dreptul la beneficii fie direct furnizate de angajator sau prin sistemul de asigurări sociale. Munca precară se referă la forme de muncă caracterizate prin contracte de muncă atipice, beneficii sociale limitate sau inexistente şi drepturi statutare, grade ridicate de nesiguranţă a locului de muncă, vechime în muncă scăzută, salarii mici şi riscuri ridicate de accidentare şi îmbolnăvire profesională. Din punctul de vedere al lucrătorilor, munca precară este legată de angajarea incertă, imprevizibilă şi riscantă. [3, p. 5]

În Declaraţia de la Philadelphia a OIM, este scris că *munca nu este o marfă*. O gamă largă de analize economice se bazează pe ipoteza greşită că pieţele muncii sunt la fel ca orice altă piaţă şi că lucrătorii sunt într-adevăr mărfuri. În timp ce pieţele muncii funcţionează prin interacţiunea dintre lucrători şi angajatori, ele sunt fundamental diferite de alte pieţe din mai multe motive şi în special în ceea ce priveşte distribuţia inegală a puterii de negociere între lucrătorii individuali şi angajatori. Ca atare, pieţele muncii nu sunt pieţe perfect competitive. Creşterea muncii precare indică faptul că pieţele muncii nu sunt omogene. Acest lucru este în contradicţie cu raţionamentul economic ortodox, care presupune existenţa unei pieţe unificate şi competitive a forţei de muncă, formată din cumpărători şi vânzători în concurenţă deschisă între ei. Indiferent de segmentarea pieţei muncii, se susţine adesea că creşterea numărului de locuri de muncă anormale şi precare este cauzată în primul rând de angajatorii care încearcă să eludeze reglementările existente pe piaţa muncii, în special legislaţia privind protecţia forţei de muncă. În acelaşi mod, se susţine că reglementările pieţei muncii şi instituţiile conexe ale pieţei muncii denaturează pieţele altfel eficiente, făcându-le rigide şi provocând şomaj. [3, p. 10] Toate aceste aspecte fac ca pieţele muncii să fie departe de a fi perfect competitive şi necesită reglementări şi politici specifice pentru a asigura o distribuţie echitabilă a puterii şi a veniturilor între angajatori şi angajaţi.

O altă provocare sunt schimbările tehnologice şi digitalizarea. Tehnologia şi digitalizarea au adus schimbări semnificative în modul în care lucrăm şi în modul în care sunt organizate locurile de muncă. Aceste schimbări pot afecta negativ sindicatele, deoarece pot duce la pierderea locurilor de muncă şi la schimbări în relaţiile de muncă tradiţionale. De la începutul mileniului, sindicatele au suferit o restructurare şi reorganizare semnificativă pentru a reprezenta şi a servi unui număr de membri din ce în ce mai diverşi. De o semnificaţie deosebită este accentul sporit al sindicatelor de a ajunge la lucrătorii cei mai vulnerabili şi cei mai slab plătiţi. Acestea includ lucrătorii informali, lucrătorii migranţi şi lucrătorii casnici, toţi fiind guvernaţi de o varietate de

aranjamente de lucru, inclusiv contracte pe durată determinată şi temporare. Mai recent, sindicatele au căutat să reprezinte lucrătorii platformei digitale. [5]

Sindicatele din întreaga lume se confruntă cu progresele tehnologice rapide care provoacă condiţiile de muncă şi securitatea locului de muncă. Automatizarea a început deja să înlocuiască locurile de muncă în multe sectoare, cum ar fi producţia, transportul şi logistica. Acest lucru ar putea exacerba inegalitatea existentă între lucrătorii care au acces la tehnologie şi cei care nu au. Ca răspuns, sindicatele ar trebui să caute parteneriate strategice cu reprezentanţii guvernului şi personalităţile de top din industrie pentru a susţine iniţiative de dezvoltare a competenţelor. Sindicatele ar trebui, de asemenea, să lucreze îndeaproape cu angajatorii şi furnizorii de tehnologie în ceea ce priveşte standardele de utilizare etică şi cele mai bune practici pentru implementarea automatizării. Procedând astfel, se pot asigura că toţi lucrătorii beneficiază de aceste avansuri mai degrabă decât să sufere din cauza lor.

Economia platformelor digitale prezintă provocări, dar devine şi un domeniu extrem de dinamic şi inovator de intervenţie sindicală. În Argentina, Asociaţia Personalului din Economie a Platformei Digitale organizează lucrătorii platformei digitale într-un nou sindicat afiliat la principalele federaţii sindicale argentiniene. În Indonezia, şoferii de motociclete şi de taxi au colaborat cu sindicatele pentru a înfiinţa un comitet de acţiune pentru transportul online, care sa angajat în dialog cu companiile şi guvernul pentru a reglementa mai bine sectorul. În Danemarca, sindicatele au semnat un acord colectiv cu o platformă digitală de lucru, care acoperă aspecte precum tranziţia de la statutul de liber profesionist la statutul de angajat, acoperirea asigurărilor şi soluţionarea disputelor. Între timp, în Kenya, o aplicaţie pentru telefonul mobil este folosită de lucrătorii din transportul din economia informală pentru a avea acces la asigurările de sănătate. [5]

Mişcarea sindicală globală se confruntă cu provocări fără precedent în era digitală. Pe măsură ce industriile evoluează, apar noi practici de muncă care au potenţialul de a perturba modelele tradiţionale de management al muncii, iar aceste transformări digitale pot ameninţa puterea şi influenţa sindicatelor. Acest articol va explora unele dintre cele mai presante provocări sociale pentru mişcarea sindicală, susţinând în acelaşi timp că, pentru ca sindicatele să rămână relevante, trebuie să-şi recunoască şi să-şi îmbrăţişeze identitatea, ideologia şi scopul de a-şi adapta şi reafirma rolul de forţă puternică pentru schimbare pozitivă.

Sindicatele nu pot continua să-şi considere mandatele ca organizare şi reprezentare a lucrătorilor în jurul unor probleme tradiţionale, cum ar fi salariile sau orele de lucru. Tehnologia, schimbările climatice, dezvoltarea durabilă, problemele de gen, egalitatea de remunerare şi violenţa şi hărţuirea la locul de muncă – printre multe alte aspecte – sunt din ce în ce mai importante şi trebuie incluse în dialogul social. Există într-adevăr câteva exemple bune de sindicate care integrează problemele legate de tehnologie în dialogul social, variind de la

dreptul la deconectare (ca în Franţa), la protecţia datelor şi managementul algoritmic, la monitorizarea supravegherii tehnologice a lucrătorilor. În acest punct, aş dori să semnalez un acord recent între guvernul spaniol şi partenerii sociali cu privire la drepturile lucrătorilor faţă de managementul algoritmic. [5]

O altă provocare este faptul că în multe ţări, sindicatele se confruntă cu atacuri politice şi legale, care limitează drepturile lucrătorilor de a se organiza şi de a negocia colectiv. Aceste atacuri pot slăbi puterea şi influenţa sindicatelor şi pot afecta capacitatea acestora de a-şi atinge scopurile. Sindicatele se confruntă cu o transformare a pieţei muncii care ia multe forme diferite. Progresul tehnologic, ecologizarea economiei, schimbările demografice şi concurenţa globală din ce în ce mai intensă schimbă profund peisajul în care sindicatele caută să reprezinte interesele lucrătorilor. La aceste provocări putem adăuga preponderenţa de lungă durată a muncii informale. Crizele multiple, inclusiv COVID-19, au testat sever capacitatea şi rezistenţa partenerilor sociali. Astăzi, restricţiile legale privind activitatea sindicală şi încălcările drepturilor sindicale, cum ar fi dreptul de organizare şi negociere colectivă pentru toţi lucrătorii, sunt larg răspândite. Deloc surprinzător, numărul de membri ai sindicatelor este cel mai scăzut acolo unde drepturile sindicale sunt restricţionate. [5]

În iulie 2022, Confederaţia Internaţională a Sindicatelor (CSI) şi-a lansat anual Indexul drepturilor globale. Acesta arată că în Europa, drepturile cel mai frecvent încălcate au fost dreptul la grevă şi dreptul la negociere colectivă. Prin ratificarea convenţiilor OIM, guvernele Europei Centrale şi de Est şi-au asumat obligaţii de a pune în aplicare drepturile lucrătorilor. În realitate, mulţi lucrători se confruntă cu obstacole în accesul la drepturile lor. [7]

Pentru Republică Moldova una din cele mai semnificative provocări sociale globale care are impact direct asupra mişcării sindicale este migraţia forţei de muncă. Astfel, tranziţia, care a avut influenţe ireversibile asupra economiei ţării şi implicit asupra omului, a provocat şomajul şi sărăcia în masă, exodul nemaipomenit al populaţiei apte de muncă peste hotarele ţării în căutarea surselor de existenţă, alte fenomene până în 1989 necunoscute şi nespecifice societăţii moldoveneşti. Problema exodului masiv al populaţiei Republicii Moldova, peste hotare în scopul de a găsi un loc de muncă bine plătit este foarte actuală. În străinătate la muncă pleacă reprezentanţi ai tuturor categoriilor sociale. Această migraţie are un impact semnificativ asupra economiei şi societăţii moldoveneşti, dar şi asupra mişcării sindicale. [6, p. 42]

Una dintre principalele provocări este reprezentată de faptul că mulţi muncitori moldoveni care lucrează în străinătate se confruntă cu condiţii de muncă precare şi exploatare. Aceştia sunt adesea expuşi la salarii mici, ore de muncă prelungite, lipsa de protecţie socială şi discriminare. Aceste condiţii de muncă precare fac ca aceşti muncitori să fie vulnerabili şi să nu aibă posibilitatea de a se organiza în sindicate şi de a-şi apăra drepturile. [11, p. 20] De asemenea, migraţia forţei de muncă are un impact negativ asupra pieţei muncii din Republica Moldova. Plecarea unui număr mare de muncitori calificaţi şi

necalificaţi în străinătate duce la o scădere a forţei de muncă disponibile în ţară. Aceasta poate duce la o lipsă de muncitori în anumite sectoare, precum sănătatea, educaţia şi construcţiile, şi la o creştere a şomajului în ţară.

Aceste provocări sociale globale au un impact direct asupra mişcării sindicale din Republica Moldova. Sindicatele se confruntă cu dificultăţi în a organiza şi reprezenta muncitorii moldoveni care lucrează în străinătate, din cauza distanţei geografice şi a lipsei de informaţii despre drepturile lor. De asemenea, sindicatele se confruntă cu dificultăţi în a negocia şi apăra drepturile muncitorilor moldoveni în străinătate, deoarece aceştia sunt supuşi legislaţiei şi sistemelor de protecţie socială ale ţărilor în care lucrează.[9] Pentru a face faţă acestor provocări, mişcarea sindicală din Republica Moldova trebuie să se adapteze şi să găsească soluţii inovatoare. Aceasta poate include colaborarea cu sindicatele din ţările în care lucrează muncitorii moldoveni, pentru a le sprijini în organizarea şi reprezentarea acestora. De asemenea, sindicatele pot dezvolta programe de informare şi consiliere pentru muncitorii moldoveni care lucrează în străinătate, pentru a-i ajuta să-şi cunoască drepturile şi să-şi apere interesele.

Concluzie

Mişcarea sindicală se confruntă cu numeroase provocări sociale globale în prezent. Acestea includ schimbarea identităţii şi a rolului său în societate, adaptarea la ideologia şi scopul mişcării într-un mediu politic şi economic ostil, precum şi gestionarea impactului globalizării şi al schimbărilor economice şi tehnologice. Pentru a face faţă acestor provocări, mişcarea sindicală trebuie să se adapteze şi să se reinventeze. Aceasta poate include adoptarea unor strategii noi de organizare şi mobilizare, dezvoltarea de alianţe cu alte grupuri şi mişcări sociale şi adaptarea la schimbările tehnologice şi economice. În plus, sindicatele trebuie să-şi redefinească identitatea, ideologia şi scopul pentru a răspunde nevoilor şi aspiraţiilor lucrătorilor din secolul XXI.

Dacă în trecut, sindicatele erau asociate cu ideologia socialistă şi cu lupta pentru justiţie socială şi egalitate. Cu toate acestea, în prezent, sindicatele trebuie să se adapteze la o lume în care ideologia neoliberală domină şi în care interesele economice sunt prioritare. Aceasta înseamnă că sindicatele trebuie să găsească noi modalităţi de a-şi promova interesele şi de a-şi atinge obiectivele într-un mediu politic şi economic ostil. Globalizarea a dus la o creştere a concurenţei între lucrători din diferite ţări şi la o scădere a puterii de negociere a sindicatelor. În acelaşi timp, schimbările tehnologice au dus la automatizarea multor locuri de muncă şi la creşterea numărului de locuri de muncă temporare sau precare. Aceste schimbări au avut un impact semnificativ asupra mişcării sindicale, care trebuie să găsească modalităţi de a se adapta şi de a-şi proteja membrii într-un mediu de muncă în continuă schimbare. Pentru a rămâne relevante şi eficiente, sindicatele trebuie să găsească noi modalităţi de a-şi promova interesele şi de a-şi proteja membrii într-un mediu de muncă în continuă schimbare.

Bibliografie:

1. Bacchetta M., Ernst E., Bustamante J. P. Globalization and informal jobs in developing countries. Geneva: ILO and WTO, 2009. 190 p.
2. Bari I. Probleme globale contemporane. Bucureşti: Editura Economică, 2003. 158 p.
3. Evans J., Gibb E. Moving from Precarious Employment to Decent Work . Geneva: ILO, 2009. 79 p.
4. Hodder A., Edwards P. The essence of trade unions: understanding identity, ideology and purpose. In: Work, employment and society, vol. 29(5), 2015. P. 843–854. https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0950017014568142
5. How are trade unions adapting to changes in the world of work? https://www.ilo.org/actrav/media-center/news/WCMS_883756/lang--en/index.htm
6. Iațco M. Influența migrației şi inegalităților sociale asupra politicilor pieții muncii în Republica Moldova. În: MOLDOSCOPIE, nr.2 (LXXVII), 2017. P. 36-52.
7. ITUC Global Rights Index 2022 shows that many workers in Central and Eastern Europe have no access to rights. https://www.ilo.org/global/docs/WCMS_851377/lang--en/index.htm
8. Labor Movement. https://www.history.com/topics/19th-century/labor
9. Sindicaliştii au trasat un şir de obiective pentru următoarea perioadă, în cadrul unui eveniment festiv consacrat Zilei Sindicalistului. http://sindicate.md/2023/06/08/sindicalistii-au-trasat-un-sir-de-obiective-pentru-urmatoarea-perioada-in-cadrul-unui-eveniment-festiv-consacrat-zilei-sindicalistului/
10. Social Dialogue Report 2022. Geneva: ILO, 2022. 13 p. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_842808.pdf
11. Vremiş M., Vladicescu N. Migrația în scop de muncă: Profilul şi provocările actuale ale lucrătorilor migranți moldoveni în principalele țări de destinație. Chişinău: Organizația Internațională pentru Migrație (OIM), 2020. 193 p.

STRENGTHS AND WEAKNESSES OF THE EU'S MILITARY CAPABILITIES IN TERMS OF THEIR RELEVANCE TO EUROPEAN SECURITY NEEDS

Anastasia GORE,
Cristina EJOV
Universitatea de Stat din Moldova
https://orcid.org/0000-0003-3853-4262

CZU: 327:061.1UE:355(4)

Abstract: *The European Union (EU) has been actively working to strengthen its military capabilities in recent years, with a focus on improving its relevance to European security needs. However, there are still notable strengths and weaknesses to these capabilities. One strength is the EU's ability to conduct a range of military operations, from peacekeeping and crisis management to combat missions. The EU has also made strides in improving its defense industry and developing common defense procurement policies. On the other hand, weaknesses include a lack of interoperability between member state militaries, limited defense budgets, and a heavy reliance on the United States for military support. Furthermore, the EU's military capabilities may not fully address emerging security threats such as cyber and hybrid warfare. Ultimately, a comprehensive and cohesive approach to European defense is necessary to address these strengths and weaknesses and ensure the EU is able to meet its security needs in an evolving global landscape.*

Rezumat: *Scopul acestui studiu este de a analiza punctele forte şi punctele slabe ale capacităţilor militare ale UE, în ceea ce priveşte relevanţa lor pentru nevoile de securitate europene. În timp ce UE a făcut progrese semnificative în consolidarea capacităţilor sale militare, există încă provocări şi deficienţe care trebuie abordate pentru a face faţă ameninţărilor de securitate din regiune şi din afara acesteia. Printre punctele forte se numără, de exemplu, capacitatea de a opera într-un spectru larg de scenarii de securitate, iar printre punctele slabe se numără dependenţa de statele membre pentru resursele militare şi lipsa unei strategii coerente şi comune de apărare. Înţelegerea acestor aspecte poate contribui la dezvoltarea unei abordări mai eficiente şi mai integrate a securităţii europene.*

Key words: *European security, military resources, defense technology, European Union, NATO.*

Introduction. Security within Europe is closely connected to events occurring outside the EU's borders. In today's fast-changing world, security challenges have become more complicated, varied, and unpredictable. No individual EU Member State can tackle these threats on their own. The security interests of all Member States are intertwined and cannot be separated. The EU

has prioritized security in its Global Strategy and has been striving to create conditions for greater cooperation among Member States in defense matters.

One of the points underlined in the article is related to the military capabilities of the Union that are contributed by several bodies, including the European External Action Service (EEAS), the European Defense Agency (EDA), and the European Union Military Staff (EUMS).

Another topic that is an integral part of the research is investments that have been made in military technology, including unmanned aerial vehicles (UAVs), surveillance and reconnaissance equipment, and cyber capabilities. These investments have enhanced the EU's military capabilities and allowed it to respond more effectively to emerging security threats.

Despite these strengths, the EU's military capabilities also face several challenges. These include insufficient defense spending by some member states, lack of interoperability among member state militaries, and limited military mobility across borders. These challenges limit the EU's ability to respond quickly and effectively to security threats.

The methodology for this study involves conducting a comprehensive analysis of the strengths and weaknesses of EU's military capabilities in relation to the current and emerging security needs of Europe. The research is based on the analysis of available data from official sources and relevant reports from reputable organizations, as well as consultations with experts and practitioners in the field of security and defense. The objectives will be achieved through a combination of qualitative and quantitative research methods, including surveys, interviews, and document analysis.

Background information on the EU's security policies and military resources. The EU's security policies and initiatives aim to ensure the safety and protection of its citizens, as well as promoting stability and security in its neighboring regions. The main security policies are guided by the European Security Strategy, which was first adopted in 2003 and revised in 2016[26], and by the European Security Union Strategy for 2020-2025[27].

The EU's security policies cover a wide range of areas, including counterterrorism, cybersecurity, border security, crisis management, and defense. The EU has established various agencies and institutions to implement these policies, such as Europol, Eurojust, Frontex, and the European Defense Agency.

In recent years, the EU has also been actively engaged in security initiatives in its neighboring regions, such as the Balkans, the Middle East, and North Africa. These initiatives aim to promote stability and security in these regions, as well as address issues such as terrorism, organized crime, and migration.

[26] A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. https://www.eeas.europa.eu/eeas/global-strategy-european-unions-foreign-and-security-policy_en (visited on 15.03.2023)

[27] European Security Union Strategy 2020-2025 https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1596452256370&uri=CELEX%3A52020DC0605 (visited on 10.03.2023)

The EU has also been increasing its cooperation with NATO in the field of security and defense. The EU-NATO cooperation aims to enhance the interoperability and effectiveness of their respective military capabilities, as well as to promote stability and security in the Euro-Atlantic area.

The EU's military resources consist of both personnel and equipment. In terms of personnel, the EU has several institutions and bodies that contribute to its military capabilities, including the European External Action Service (EEAS) and the European Defence Agency (EDA). The EEAS is responsible for conducting the EU's Common Foreign and Security Policy, while the EDA supports the development of defence capabilities among EU member states.

In terms of equipment, the EU has a few assets at its disposal, including air, land, and sea-based capabilities. The European Union Military Staff (EUMS) is responsible for overseeing the development and deployment of these assets, which include several air assets such as transport and fighter aircraft, as well as land-based assets such as armored vehicles and artillery.

The EU also has access to naval assets, including warships and submarines, which are used for a range of missions such as maritime security and counter-piracy operations. Additionally, the EU has established a number of multinational battlegroups, which are designed to provide rapid response capabilities in crisis situations.

The European Defence Technological and Industrial Base (EDTIB) refers to the collective capabilities of the European Union's (EU) defense industry. It encompasses all the activities, companies, and institutions involved in the production, research, and development of defense-related products and technologies, including defense equipment, armaments, and services.[28]

Furthermore, the EDTIB is seen as a critical component of the EU's security and defense capabilities, as it enables the EU to maintain strategic autonomy in defense matters and reduce reliance on foreign suppliers. It also contributes to the EU's broader economic and industrial policy objectives, creating jobs and generating growth in the defense sector.

The EU has taken several initiatives to support the development of the EDTIB, including the establishment of the European Defence Fund (EDF) and the creation of a Permanent Structured Cooperation (PESCO) framework. The EDF provides funding for joint defense projects, while PESCO enables EU member states to jointly develop and procure defense capabilities.

However, the EDTIB faces several challenges, including fragmentation, limited funding, and a lack of cooperation among EU member states. These challenges have hindered the EU's ability to develop and produce defense capabilities independently and compete with major defense industry players such as the United States and Russia.

[28] R. Bossong the EU's Common Security and Defence Policy: Learning Communities in International Organizations. Palgrave Macmillan, 2016, 240 p.

To address these challenges, the EU has called for greater cooperation and coordination among member states, increased investment in defense research and innovation, and the establishment of a more integrated and resilient defense industrial base.

Analysis of the EU's ability to conduct peacekeeping missions and crisis management operations. The EU has numerous mechanisms for conducting peacekeeping missions and crisis management operations. These include the Common Security and Defence Policy (CSDP) [29] , which was established in 1999 and is the main framework for EU military missions. Under this mechanism several successful peacekeeping missions were conducted in the Balkans, Africa, and the Middle East.

One of the strengths of the EU's ability to conduct peacekeeping missions is the leverage of the resources of its member states. The EU has a large pool of trained military personnel, and many member states have specialized military units that are well-suited to peacekeeping operations.

Another strong point of the EU's peacekeeping process is its ability to operate in diverse environments. The EU has conducted missions in both urban and rural settings and has experience in both low and high-intensity conflict situations.

However, there are also weaknesses to the peacekeeping missions conducted by the EU. One of the challenges is coordinating the contributions of member states, which can have different priorities and capabilities. This can result in a lack of coherence and unity in terms of effort.

Additionally, the EU has limited capabilities for conducting large-scale operations, such as those required for intervention in major conflicts. This is due in part to the lack of political will among member states to commit significant resources to military operations.

The adoption of the Strategic Compass on 24 March 2022 by the European Council [30] is a major milestone in the development of collective European military action capability. This unprecedented event stems from a thorough and shared analysis of the nature of our strategic environment. Competition between powers, in all environments including the exo-atmospheric and cyber ones as well as in the information domain, possibly even reaching the confrontation stage, is indeed considered in this paper.

Over the last 12 months, the European Union has increased its assistance in security to partner countries worldwide. During this time, the EU and its member states have demonstrated greater ambition and credibility in their approach. The Strategic Compass, which guides the EU's actions on security and

[29] Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts, OJ C 340, 10.11.1997, p. 1–144 EUR-Lex - 11997D/TXT - EN - EUR-Lex (europa.eu) (visited on 15.03.2023)

[30] Council of the EU, A Strategic Compass for Security and Defence for a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security. 21.03.2022 A Strategic Compass for a stronger EU security and defence in the next decade - Consilium (europa.eu) (visited on 21.03.2023)

defense across four pillars - act, secure, invest, and partner - has been successfully implemented.

For the first time, the EU is providing lethal equipment to a partner country that is under attack. The European Peace Facility has contributed €3.6 billion in military supplies to Ukraine and established a Military Assistance Mission aimed at training 30,000 Ukrainian soldiers by the end of 2023. Data was presented by the annual report of the Strategic Compass implementation.

Simultaneously, the EU remains a reliable global security provider, increasing its assistance to the Gulf of Guinea, the Indo-Pacific, the Western Balkans, and the South Caucasus, among others. According to the annual report the EU launched two new missions in Niger and Armenia while utilizing the European Peace Facility to supply its partners with military equipment.[31]

The European Union is committed to intensifying its partnership with Moldova in the field of defense and security, considering the new strategic stage of EU-Moldova relations since the European Council granted Moldova candidate status for accession. A statement to this effect was made by the Deputy Secretary-General for Political Affairs, Director of Political Affairs at the European External Action Service, Enrique Mora, during the second EU-Moldova high-level dialogue on political and security issues, according to IPN news agency.[32] A civilian security mission of the European Union will be sent to Moldova. The subject was discussed during the meeting of the Council of EU Foreign Ministers.

Overall, the EU's peacekeeping and crisis management capabilities are an important part of its security strategy, but there are limitations to its ability to conduct large-scale operations and to ensure unity of effort among member states.

Evaluation of the EU's defense spending and military innovation. The EU's defense spending has been increasing in recent years, with a goal to reach 2% of GDP by 2024. However, this goal has not yet been achieved by all member states. This increase in defense spending is seen as a positive step towards improving the EU's military capabilities and addressing security challenges.[33]

In terms of military innovation, the EU has been investing in research and development of new technologies, such as drones and cyber defense systems. The European Defense Fund has been established to support the development and procurement of defense equipment and technology.

However, there are concerns about the efficiency and effectiveness of defense spending, as well as the coordination and coherence of defense policies

[31] Strategic Compass: EU HR presents first annual report on its implementation. 20.03.2023 https://portal.ieu-monitoring.com/editorial/strategic-compass-eu-hr-presents-first-annual-report-on-its-implementation/403243?utm_source=ieu-portal (visited on 21.03.2023)

[32] UE este angajată în intensificarea parteneriatului său cu Moldova în domeniul apărării și securității. 25.03.2023 https://www.ipn.md/ro/ue-este-angajata-in-intensificarea-parteneriatului-sau-cu-moldova-7965_1095986.html#ixzz7xBaGFuqV (visited on 26.03.2023)

[33] EUROSTAT: Government expenditure on defence. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_defence#Expenditure_on_.27defence.27 (visited on 15.03.2023)

among member states. Some argue that greater cooperation and integration in defense procurement and development could lead to cost savings and improved capabilities.

European governments have announced significant increases in defense spending in 2022. However, for the first time in decades, European defense is not limited to achieving more with less. With the urgent need to fill capability gaps in their military arsenals, caused in part by arms exports to Ukraine, it makes sense to coordinate weapons purchases.

This presents an opportunity to modernize European militaries, ensure equipment interoperability, and build a stronger European defense industrial base. However, joint defense procurement is often slow and challenging. Governments tend to allocate their budgets to domestic defense firms or purchase off-the-shelf from third-country suppliers instead of coordinated procurement. Currently, only 18 percent of all defense investment by member states is conducted in cooperation with other EU countries, indicating that coordinated defense procurement is not yet happening.

The European Commission has proposed using financial incentives to encourage cooperation and good practices that will minimize delays and extra costs in joint defense procurement efforts among EU member states. To this end, the commission has proposed the European Defence Industry Reinforcement Through Common Procurement Act (EDIRPA), a short-term fund with a total budget of €500 million from the end of 2022 until 2024. The fund is designed to incentivize actions that address urgent and critical defense product needs and must be carried out by a consortium of at least three EU member states. However, €500 million is not enough money to have a significant impact.[34]

The Commission has also launched a defense innovation scheme, announced in May 2022, which has been allocated a €2 billion package over five years, with most of its funds coming from the European Defence Fund. The fund, a €7.9 billion program to support EU defense R&D over the next seven years, had its budget nearly halved after member states cut it during the last round of EU budget negotiations.

These initiatives represent a policy shift for the EU, which is technically forbidden to directly procure or deliver defense equipment. The focus on using financial incentives to motivate member-state behavior is a departure from the EU's early years in defense policy, where it primarily used regulatory instruments to prevent defense market fragmentation. The commission's 2009 European Commission directive on defense procurement, for example, allowed it to launch infringement proceedings against countries that unduly prioritize their national defense firms. However, the regulatory "sticks" approach was not successful in

[34] EUROSTAT: Government expenditure on defence. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_defence#Expenditure_on_.27defence.27 (visited on 15.03.2023)

changing the behavior of governments that valued their sovereign decision-making over defense matters.

During a meeting on March 20, 2023, EU ministers of foreign affairs and defense approved a proposal by the High Representative and Commissioner Breton that suggests three ways to quickly supply Ukraine with artillery ammunition, either by using existing stocks or by making a joint procurement.[35]

Despite these new initiatives, the EU still has a long way to go in catching up with the underspending of the financial crisis. While the EU's new approach to defense policy may represent progress, the initiatives' limited funding and political attention make them feel like small steps in the context of ongoing conflicts in Europe.

Weaknesses of the EU's military capabilities.

Since its establishment in the late 1990s, the EU's defense policy has not met expectations. The EU has minimal military intervention capacity and is not a significant player in most conflicts in Europe's neighboring regions. Experts attribute the EU's limited role in European security to various factors, including the lack of a shared European perception of threats, insufficient financial resources, a shortage of innovative policy proposals, opposition from successive US administrations to EU ambitions, and member states' reluctance to relinquish control over defense to a supranational level. Consequently, NATO, with its intergovernmental decision-making structures, US security guarantees, and comprehensive approach to defense, has been the principal organizational framework for European defense.

When Russia first invaded Ukraine and annexed Crimea in 2014, European governments turned to NATO, and the EU's defense ambitions took a backseat. However, since then, disruptions caused by Donald Trump's presidency and the UK's Brexit vote have reinvigorated EU defense efforts. EU member states and Brussels have committed to demonstrating the union's continued relevance, including in defense matters, and have established a bureaucratic defense infrastructure that leverages the EU's regulatory and budgetary powers for defense industrial policy.[36]

In 2022, as the war with Russia continues, this new bureaucracy is developing policy proposals on how to utilize the EU's defense industrial tools in the context of war. The most promising proposals focus on organizing Europe's rearmament efforts and building a stronger European defense industrial base, which can complement NATO's defense and deterrence efforts. However, these initiatives require financial resources and political support to have an impact.

[35] Note on Delivery and joint procurement of ammunition for Ukraine, as approved by the Council on 20 March 2023. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7632-2023-INIT/en/pdf (visited on 15.03.2023)

[36] Ukraine War Confirms Need to Define a Long-Term Strategy to Ensure The Defence Of Europe December 2022. https://eda.europa.eu/webzine/issue23/interview/ukraine-war-confirms-need-define-long-term-strategy (visited on 15.03.2023)

Without adequate resources and support, even the most promising proposals will fall short of their potential.

Discussion of the EU's lack of strategic autonomy in military affairs and limited cooperation among member states. The concept of strategic autonomy in military affairs refers to the ability of a country or region to make independent decisions about its military strategy and operations without relying on external powers. In recent years, there has been increasing discussion about the EU's lack of strategic autonomy in military affairs, particularly considering its dependence on the United States for defense and security.

One major factor contributing to the EU's lack of strategic autonomy is its reliance on American military capabilities, such as intelligence, logistics, and advanced weaponry. This dependence has become especially apparent in recent conflicts, such as the 2011 intervention in Libya, where the EU relied heavily on US military assets and intelligence to conduct the operation.

Another factor is the fragmentation of European defense industries, which makes it difficult to achieve economies of scale and develop advanced technologies. This has led to a situation where EU member states are often unable to provide the necessary funding and resources for large-scale defense projects, and instead rely on American or other external partners.

Additionally, the EU's reliance on NATO for defense has also been a factor in its lack of strategic autonomy. While NATO provides an important framework for collective defense, it also limits the ability of EU member states to act independently in military affairs.[37]

One of the main reasons for this dependence is the fact that most EU member states are also NATO members. Article 5 of the NATO Treaty[38], which states that an attack on one member is an attack on all, provides a strong security guarantee for the EU member states. In contrast, the EU's defense and security policy is primarily based on the notion of cooperation and solidarity among its members, rather than a binding security guarantee.

Moreover, NATO has a much larger military capability and resources than the EU, which makes it a more reliable partner for collective defense. The EU's defense spending is also significantly lower than NATO's, which further reinforces its dependence on the alliance.

However, the EU has been working to increase its defense capabilities and cooperation among member states. The EU's Common Security and Defence Policy aims to develop a more autonomous and capable European defense, including the establishment of a European Defense Fund and the Permanent

[37] S.Besch EU Defense and the War in Ukraine. 21.12.2022 https://carnegieendowment.org/2022/12/21/eu-defense-and-war-in-ukraine-pub-88680 (visited on 15.03.2023)

[38] The North Atlantic Treaty, 1949 https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm (visited on 15.03.2023)

Structured Cooperation (PESCO) framework for defense cooperation among member states.

In recent years, there have been calls for the EU to develop its own defense capabilities and to move towards greater strategic autonomy in military affairs. This includes initiatives such as the European Defence Fund and the Permanent Structured Cooperation (PESCO), which aim to increase defense spending, improve military cooperation between member states, and develop cutting-edge defense technologies.

However, achieving strategic autonomy in military affairs will require significant investment and coordination among EU member states, as well as a shift in attitudes towards defense and security. It remains to be seen whether the EU can successfully develop its own military capabilities and achieve greater strategic autonomy in the years to come.

One of the major challenges for the EU's defense capabilities is the limited defense cooperation among member states. While there have been efforts to promote collaboration and integration in the field of defense, progress has been slow and uneven. This has resulted in fragmented defense capabilities and redundancies in procurement and research.

One obstacle to deeper defense cooperation is the reluctance of member states to share sovereignty in this area, as defense is seen as a core state responsibility. There are also different strategic cultures and interests among member states, which can complicate efforts to align defense policies and capabilities.

Moreover, there is a lack of common standards and interoperability between member states' military equipment, which can hinder joint military operations. The EU has attempted to address this issue through initiatives such as the European Defence Agency (EDA) and PESCO framework, which aims to promote cooperation in research, procurement, and training.

However, PESCO has faced criticism for its limited scope and lack of binding commitments, with some member states preferring to pursue bilateral or multilateral defense cooperation outside of the EU framework. The EU's defense industry also faces challenges in terms of competitiveness and innovation, as it is highly fragmented and lacks the scale and resources of its global competitors.

The issue facing EU defense policy is not a lack of potential or ideas, but rather a lack of leadership. In the past, progress on defense in Europe was dependent on agreement between France and the UK. However, with the UK no longer part of the EU, attention has shifted to France and Germany. Unfortunately, Paris and Berlin have different visions for Europe's rearmament. France believes that Germany lacks ambition to create an EU defense industrial base, while Germany disapproves of France's "buy European" policy and insists on filling arsenals quickly, even if it means relying on U.S. suppliers.

In addition to their disagreements, Paris and Berlin have lost credibility with the rest of Europe due to their actions during the war in Ukraine. French

President Emmanuel Macron's attempts to position himself as a mediator with Russian President Vladimir Putin have earned him a reputation for being too lenient with Russia, while German Chancellor Olaf Scholz's reluctance to abandon the Nord Stream 2 gas pipeline has caused resentment. Both countries have also been criticized for not providing enough arms to Ukraine. Even if Paris and Berlin were able to come to an agreement on EU defense, it is uncertain whether the rest of Europe would follow.

Europe's northern and eastern frontline countries have been at the forefront of the EU's response to the ongoing war, but they are unlikely to take on a larger role in EU defense efforts due to their focus on NATO's territorial defense and deterrence efforts. These countries have been skeptical of EU defense initiatives, suspecting that only large defense firms in France, Germany, or Italy will benefit, and not their own small and medium enterprises. Moreover, they are concerned about alienating the United States, which has shown openness to EU defense efforts only if they are "complementary to and interoperable with NATO." Most U.S. officials are skeptical of what they perceive as European defense protectionism.

The leadership vacuum extends to Brussels as well, as Commission President Ursula von der Leyen has not shown much interest in defense policy.[39] Although her predecessor Jean-Claude Juncker prioritized strengthening the EU's role in Europe's defense and made groundbreaking initiatives to fund defense R&D and improve military mobility in Europe, von der Leyen's September 2022 State of the Union address, which was delivered in the midst of the ongoing war, did not even mention EU defense cooperation.

Thus, the limited defense cooperation among member states is a significant impediment to the EU's efforts to develop a more coherent and effective defense posture. Without greater collaboration and integration, the EU is unlikely to achieve its goal of strategic autonomy in military affairs.

In conclusion, this analysis has shed light on the current state of the EU's military capabilities and their relevance to European security needs. The strengths and weaknesses of these capabilities have been identified, highlighting the importance of addressing emerging security challenges and threats. The EU's ability to conduct joint military operations and cooperation among member states has been assessed, particularly in crisis situations, emphasizing the need for continued improvement in this area.

The European Union has a significant military capability in terms of personnel, equipment, and resources. There are highly trained and experienced military personnel who have served in various missions and operations around the world. These personnel come from various EU member states and work together to achieve common objectives. In addition, the EU has a significant

[39] State of the Union Address by President von der Leyen. September 2022. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_22_5493 (visited on 15.03.2023)

defense industry, which provides advanced technology and equipment for military use. This includes aircraft, ships, and other military hardware.

Moreover, the Union has established partnerships and alliances with other countries, which can enhance its military capability. In this context, the EU's dependence on NATO for collective defense has been a subject of debate and criticism. While the EU has been developing its own defense capabilities and initiatives, it still heavily relies on NATO for collective defense. In the same time the EU has a range of military assets, including aircraft and ships, which can be rapidly deployed to conflict zones. This has been demonstrated in operations such as the EU's anti-piracy mission off the coast of Somalia, where it has been able to rapidly deploy naval assets to combat piracy in the region.

However, the EU's military capabilities are also subject to several weaknesses. One of the most significant weaknesses is the fragmentation of the EU's military capabilities. Different member states have different levels of military capabilities, equipment, and training, which can make it difficult to coordinate operations effectively. This has been evident in some EU operations, where member states have been reluctant to commit resources or have not been able to provide the necessary equipment and personnel.

The EU also has limited intelligence, surveillance, and reconnaissance capabilities, which are critical for situational awareness and effective military operations. The EU has been working to address this weakness by developing new ISR capabilities, such as unmanned aerial vehicles, but progress has been slow.

Finally, the EU's military capabilities are constrained by budgetary pressures and competing demands for resources in other policy areas. This has led to cuts in defense spending in some member states, which has had a negative impact on the overall military capability of the EU.

In this regard, the EU have to work to coordinate its member states' military capabilities more effectively, invest in new technology and equipment, and prioritize defense spending to ensure that it can meet the security challenges of the future. While there are certainly challenges and weaknesses that the EU must address in order to enhance its military capability, there is also reason to be optimistic about its prospects. The EU has shown a commitment to collaboration, has made progress in developing new capabilities, and has a track record of participating in important security missions around the world. With continued investment in its military capabilities, the EU has the potential to become a major player on the global security stage.

Bibliography:

1. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. https://www.eeas.europa.eu/eeas/global-strategy-european-unions-foreign-and-security-policy_en (visited on 15.03.2023)

2. Council of the EU, A Strategic Compass for Security and Defence for a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security. 21.03.2022 A Strategic Compass for a stronger EU security and defence in the next decade - Consilium (europa.eu) (visited on 21.03.2023)
3. European Security Union Strategy 2020-2025 https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1596452256370&uri=CELEX%3A52020DC0605 (visited on 10.03.2023)
4. EUROSTAT: Government expenditure on defence. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_defence#Expenditure_on_.27defence.27 (visited on 15.03.2023)
5. Note on Delivery and joint procurement of ammunition for Ukraine, as approved by the Council on 20 March 2023. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7632-2023-INIT/en/pdf (visited on 15.03.2023)
6. R. Bossong The EU's Common Security and Defence Policy: Learning Communities in International Organizations. Palgrave Macmillan, 2016, 240 p.
7. S.Besch EU Defense and the War in Ukraine. 21.12.2022 https://carnegieendowment.org/2022/12/21/eu-defense-and-war-in-ukraine-pub-88680 (visited on 15.03.2023)
8. State of the Union Address by President von der Leyen. September 2022. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_22_5493 (visited on 15.03.2023)
9. Strategic Compass: EU HR presents first annual report on its implementation. 20.03.2023 https://portal.ieu-monitoring.com/editorial/strategic-compass-eu-hr-presents-first-annual-report-on-its-implementation/403243?utm_source=ieu-portal (visited on 21.03.2023)
10. The North Atlantic Treaty, 1949 https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm (visited on 15.03.2023)
11. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts, OJ C 340, 10.11.1997, p. 1–144 EUR-Lex - 11997D/TXT - EN - EUR-Lex (europa.eu) (visited on 15.03.2023)
12. UE este angajată în intensificarea parteneriatului său cu Moldova în domeniul apărării și securității. 25.03.2023 https://www.ipn.md/ro/ue-este-angajata-in-intensificarea-parteneriatului-sau-cu-moldova-7965_1095986.html#ixzz7xBaGFuqV (visited on 26.03.2023)

13. Ukraine War Confirms Need to Define a Long-Term Strategy to Ensure The Defence Of Europe December 2022. https://eda.europa.eu/webzine/issue23/interview/ukraine-war-confirms-need-define-long-term-strategy (visited on 15.03.2023)

ASIGURAREA DREPTULUI LA PENSIE ÎN RAPORT CU TENDINȚELE NAȚIONALE IMIGRAȚIONISTE

ENSURING THE RIGHT TO RETIREMENT IN RELATION TO NATIONAL IMMIGRATION TENDENCIES

Denis COȚOFAN
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID 0009-0001-3578-7427

CZU: 369.542:364.442.6:314.743(478)

Rezumat: *Articolul abordează unul din elementele esențiale ale politicii statului în domeniul protecţie sociale din Republica Moldova. Pensia este un instrument viabil de a susţine persoanele ce se regăsesc în situaţia de risc. Totodată, sistemul de pensii din Republica Moldova funcţionează în baza de plata pensiilor de asigurări sociale din contul contribuţiilor de asigurări sociale de stat colectate de la angajatori şi persoanele asigurate, altfel, fiind proporţional cu numărul de persoanelor din ţară apte de a contribui la aceste plăţi. În consecinţă, tendinţele migraţioniste din Republica Moldova pot afecta considerabil sistemul de pensii naţional, precum şi necesită o abordare justă din partea autorităţilor naţionale, în vederea asigurării dreptului la pensie, inclusiv persoanelor ce au emigrat în alte state.*

Cuvinte cheie: *pensie, date statistice, numărul populaţiei, emigrare, tratate bilaterale.*

Abstract: *The article addresses one of the essential elements of the state policy in the field of social protection in the Republic of Moldova. The pension is a viable tool to support people who find themselves in a risk situation. At the same time, the pension system in the Republic of Moldova operates on the basis of the payment of social insurance pensions from the account of state social insurance contributions collected from employers and insured persons, otherwise, being proportional to the number of people in the country able to contribute to these payments . Consequently, the migration trends in the Republic of Moldova can considerably affect the national pension system, as well as require a fair approach from the national authorities, in order to ensure the right to pension, including people who have emigrated to other countries*

Key words: *pension, statistical data, number of population, emigration, bilateral treaties.*

Introducere. După obţinerea independenţei a Republici Moldova, statul nou creat a marcat momentul începerii unui drum lung şi anevoios de trecere de la economia de tip centralizat la economia de piaţă. Înscrierea pe aceste noi coordonate a determinat mutaţii importante în toate domeniile vieţii economice dar şi sociale, atât la nivelul întregii ţări, dar şi pentru fiecare cetăţean în parte.

Plecând de la aceste aspecte am considerat oportună demararea unui studiu care să analizeze schimbările care s-au înregistrat în cadrul sistemului de protecţie socială din ţara noastră în ultimii ani, dar mai ales gradul în care

politicile şi măsurile sociale aplicate de stat au asigurat bunăstarea socială tuturor cetăţenilor având în vedere tendinţele imigraţioniste naţionale.

Astfel, pe fondul scăderii generale a standardului de viaţă, a apariţiei unor grupuri sociale extrem de vulnerabile, plecarea peste hotarele ţării a unui număr semnificativ de concetăţeni apţi de achitare a contribuţiilor sociale, apare necesitatea efectuării unui studiu care ar avea ca obiectiv valorificarea sistemului de protecţie socială al Republici Moldova în raport cu tendinţele migraţioniste din ţară, atât din perspectiva lipsei forţei de muncă cât şi din perspectiva apărării dreptului la pensie al persoanelor ce emigrează în altă ţară. Studiul urmează să stabilească cert încât dreptul la pensie este garantat cetăţenilor de către stat.

Metodologia cercetării. În cadrul procesului de cercetare va fi valorificată o paletă diversă a metodelor de cercetare, orientate să evidenţieze procesele şi particularităţile domeniului protecţiei sociale, studiind dezvoltarea procesului în timp, sub influenţa a diverşi factori, sociali, economici şi politici.

În cadrul cercetării vor fi aplicate următoarele metode: metoda analizei statistice, care a avut obiectiv colectarea datelor despre numărul populaţie din Republica Moldova şi numărul persoanelor emigrate peste hotarele ţării; metoda analizei comparative, folosită în procesul cercetării fenomenului migraţionist în Republica Moldova în raport cu perioada de timp în care s-au produs; metoda analizei sistemice, indispensabilă pentru cercetarea normelor juridice naţionale şi comunitare de ordin instituţional, material şi procedural pe subiectul cercetării; metoda analizei logice (analiza deductivă, inductivă, de generalizare, de specificare etc.) utilizată constant pe tot parcursul lucrării şi, în special, la efectuarea sintezei privind modul de identificare a informaţie statistice aplicabile cercetării, precum şi a legislaţiei aplicabile.

Rezultatele. Protecţia socială este înţeleasă ca un ansamblu de relaţii publice dintre cetăţeni, pe de o parte, organele administraţiei publice şi organizaţiile specializate, pe de altă parte, ce se răsfrâng asupra asigurării cetăţenilor cu pensii, beneficii şi alte tipuri de protecţie în cazul unor circumstanţe imprevizibile, care implică pierderea sau reducerea veniturilor. Aceste cazuri includ şi pierderea surselor de trai (inclusiv văduvie, invaliditate, şomaj), naştere şi îngrijirea copiilor, lipsa minimului de existenţă, etc.

Pe lângă scopul socio-economic, sistemul de protecţie sociale are de asemenea un accent demografic, stimulând creşterea populaţiei şi speranţa de viaţă a cetăţenilor, iar funcţia politică reprezintă convergenţa nivelurilor sociale ale diferitelor segmente ale populaţiei.

În contextul globalizării şi dezvoltării relaţiilor economiei, migraţia între ţări capătă o amploare semnificativă, prin urmare apare o necesitate stringentă de a coordona dreptul la protecţia socială dintre state. Acest lucru este valabil şi pentru Republica Moldova, având în vedere că sute de mii de cetăţeni sunt angajaţi în mod legal, precum şi ilegal, în Uniunea Europeană (UE) şi comunitatea ţărilor CSI, iar numărul acestora este în permanentă creştere.

Într-un mediu în care sute de mii de cetăţenii se deplasează în străinătate, inclusiv în ţările UE în căutarea unui loc de muncă, problema mobilităţii pensiilor şi a altor beneficii sociale devine din ce în ce mai actuală. Mobilitatea pensiilor şi a altor plăţi sociale este înţeleasă ca un proces de realizări reciproce interstatale, a dreptului la protecţia socială a migraţiilor de muncă. Acest proces este reglementat prin acorduri speciale, bilaterale sau multilaterale.

Sistemul naţional de protecţie socială din Republica Moldova este destul de mare în ceea ce priveşte categorii de populaţie acoperite şi se caracterizează printr-un complex diversificat de prestaţiilor sociale, reflectate în legislaţia naţională.

Totodată, sistemul de pensii din Republica Moldova funcţionează în baza sistemului solidar de pensii (Pay As You Go) care se bazează pe plata pensiilor de asigurări sociale din contul contribuţiilor de asigurări sociale de stat colectate de la angajatori şi persoanele asigurate [2].

Prin urmare, ponderea persoanelor implicate în contribuţiile de asigurări sociale de stat este proporţională faţă de posibilitatea statului de a achita plăţile sociale precum şi a majora aceste sume.

Creşterea cheltuielilor pentru pensiile de asigurări sociale este determinată de ascensiunea numărului beneficiarilor de pensii. Reieşind din situaţia socială şi economică a ţării, sistemul de pensii are un rol însemnat în asigurarea unui trai decent al populaţiei. Îmbătrânirea populaţiei, creşterea şomajului, migraţia peste hotare a persoanelor apte de muncă precum şi practica „salariului în plic" sunt câţiva dintre factorii care pun în pericol actualul sistem de pensionare, cele mai mari provocări fiind: veniturile tuturor persoanelor se diminuează atunci când aceştia se pensionează; numărul mic al contribuabililor şi a cotelor de contribuţii sociale la sistemul de pensii; vârsta de pensionare diferită; îmbătrânirea populaţiei şi migraţia forţei de muncă; condiţii inechitabile de pensionare; economia informală şi munca nedeclarată.

În Moldova, numărul pensionarilor în 2018 a fost de circa 700 de mii de persoane, adică de aproximativ 20% din populaţie (excluzând Transnistria).

Creşterea treptată a vârstei de pensionare a început în 1999 (a fost ridicată vârsta de pensionare la 57 de ani pentru femei şi până la 62 de ani pentru bărbaţi), dar a fost îngheţat la insistenţele sindicatelor în perioada anilor 2002–2017. Din 01 ianuarie 2017, în baza unei noi reforme în domeniul pensionării din Republica Moldova, urma a fi unificată treptat vârsta de pensionare şi a perioadei de asigurare pentru bărbaţi şi femei, care va fi de 63 de ani pentru vârstă şi 34 de ani pentru stagiu de cotizare. Prin urmare, vârsta de pensionare standartă stabilită de 63 de ani pentru bărbaţi a avut efect din 01 iulie 2019 şi pentru femei din 01 iulie 2028 [17].

În doctrina juridică, noţiunea stagiului de cotizare poate fi dedus din prevederile pct. 4 al Anexa nr. 1 la Hotărârea Guvernului nr. 165/2017 pentru aprobarea Regulamentului privind modalitatea de calculare a pensiilor şi modalitatea de confirmare a stagiului de cotizare pentru stabilirea pensiilor,

astfel, norma juridică precitată, defineşte *stagiu minim de cotizare* ca perioadă minimă de activitate în care asiguraţii au realizat stagiul de cotizare prevăzut la art. 15 alin. (1) din Legea privind sistemul public de pensii, pentru a putea beneficia de pensie la împlinirea vârstei standard de pensionare [1].

Deficitul sistemului de pensii din Moldova este în continuă creştere din 2009. Începând cu anul 2019 de la bugetul de stat este acoperit deficitul trezoreriei asigurărilor sociale obligatorii în cuantum de 40%, iar suma transferuri de la bugetul de stat pentru acoperirea costurilor asigurărilor sociale este planificată pentru anul 2019 în valoare de 4,5% din PIB. Nivelul de asigurare a pensiilor în funcţie de vârstă a fost de aproximativ 29% din câştigul mediu în 2010 şi a scăzut la 26% în 2018. Pensia medie de pensionare în Moldova în 2018 a fost de aproximativ 1 660 de lei (85 euro) [17], iar în anul 2022 pensia medie a atins nivelul de 2 578 de lei (130 de euro) [3], prin urmare s-a relatat o creştere cu 55,3 %. De-a lungul anilor, raportul dintre numărul de asiguraţi persoane şi numărul pensionarilor rămâne la nivel scăzut, echivalentul momentului 1,2 la 1 [17].

Suplimentar, urmează a remarca că în anul 2018 mărimea minimului de existenţă a constituit în medie pe lună pentru o persoană 1891 de lei [4], iar în anul 2022 constitui 2485 de lei [5], astfel, în raport cu pensia medie, minimum de existenţă este garantat, totodată, nu poate fi vorba de un trai decent al persoanelor beneficiare de pensii.

Astfel, potrivit recensământului din anul 2004, populaţia Republicii Moldova constituia circa 3383332 de persoane, dintre care 2 229 892 de persoane se aflau la vârstele de 15-65 ani, perioada în care cetăţenii sunt posibili de a achita contribuţiile de asigurări sociale [6].

Totodată, potrivit recensământului din anul 2014, populaţia Republicii Moldova a constituit circa 2804801 de persoane (2998235 de persoane - populaţia estimată cu includerea persoanelor care nu au fost cuprinse la RPL 2014), iar cele apte de muncă constituie 1770404 de persoane [7].

Prin urmare, în urma unei calcul matematic, putem constatată că din anul 2004-2014, numărul populaţiei Republici Moldova s-a redus cu 578 531 de persoane în general şi, respectiv, cu 459488 de persoane apte să achite contribuţiile sociale.

Este evident că, numărul de persoane identificate prin recensământ, precum şi apte de a achita contribuţiile sociale este doar aproximativ şi nu include persoanele din stingă Nistrului şi or. Bender.

Urmează a remarca că, după anul 2014 nu au fost efectuate recensământul populaţie Republici Moldova, fapt ce generează necesitatea utilizării altor surse statistice, pentru a determina numărul populaţie ce se regăseşte permanent pe teritoriul ţării.

În acest sens, au fost utilizate datele statistice ale Biroului Naţional de Statistică al Republicii Moldova privind persoanele cu reşedinţa obişnuită, la începutul fiecărui an şi reflectate în Tabelul 1 [8].

Tabelul 1: Populaţia cu reşedinţa obişnuită, la începutul anului, pe ani, ambele sexe.

Anul	Total pe țară	Apte de achita contribuţii sociale (15-65 ani)
2014	2 869 302	2 043 276
2015	2 846 327	2 007 545
2016	2 825 628	1 975 004
2017	2 780 744	1 917 241
2018	2 729 634	1 859 487
2019	2 684 722	1 814 393
2020	2 643 675	1 774 120
2021	2 626 585	1 756 122
2022	2 603 813	1 736 898

*Sursa:*https://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice__POPrec__POP010/POP010100rcl.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

Urmează a nota că, datele reflectate în Tabelul nr. 1 sunt recalculate prin aplicarea definiţiei internaţionale privind reşedinţa obişnuită, astfel, reşedinţa obişnuită este definită ca locul în care persoana a trăit preponderent în ultimele 12 luni, indiferent de absenţele temporare (în scopul recreării, vacanţei, vizitelor la rude şi prieteni, afacerilor, tratamentului medical, pelerinajelor religioase etc.). Totodată, informaţia este prezentata fără populaţia raioanelor din partea stânga a Nistrului şi mun. Bender [9].

Analizând această informaţie oficială, se desprinde faptul că populaţia Republicii Moldova este în permanentă scădere, astfel, din anul 2014 până la 2022, populaţia a scăzut cu 265489 de persoane.

Urmează a menţiona că, potrivit datelor statistice privind emigrarea autorizată se identifică că pe parcursul anilor 2014-2021 au emigrat autorizat în alte state circa 904 persoane, datele privind emigrare pentru anii respectiv şi destinaţia emigrării sunt reflectate în Tabelul 2 [10].

Tabelul 2: Emigrarea autorizată.

Țara emigrării	Anul								Total
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Belarus	7	3	1	2	1	9	3	1	27
Bulgaria	1				1				2
Cehia	1								1
Israel	18	13	3	9	9	14	5	6	77
Rusia	66	52	53	52	76	103	42	7	451
S.U.A.	9	4	30	16	8	16	4	6	93

Ucraina	47	20	26	12	16	7	10	2	140
Germania		3	3	2	3	5	3	1	20
Italia		1	1		1				3
Kazahstan		2		3			1		6
Austria			1			2			3
Romania			2		1	1			4
Estonia				1					1
Lituania					1				1
Turkmenistan					1				1
Serbia						1			1
Elveţia							1		1
Franţa							1		1
Alte tari							71		71
Total	149	98	120	97	118	158	141	23	**904**

*Sursa:*https://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice__POPrec__POP070/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774

Prin urmare, nu putem ignora faptul că datele privind emigrarea autorizată reflectă date exacte privind numărul de persoane care nu se află pe teritoriul Republici Moldova, având în vedere că în perioada anilor 2014-2022 au emigrat autorizat 904 de persoane, iar potrivit datelor cu privire la populaţia cu reşedinţa obişnuită, populaţia este în descreştere cu 265 489 de persoane, cifre care nu pot fi comparabile şi nu pot fi apreciat chiar şi prin prisma unor erori justificative.

În acest sens, drept sursă a informaţie cu referire la numărul populaţiei Republicii Moldova ar putea fi dedusă din datele cu privire la cetăţenii care au participat la alegerile din Republica Moldova, fiind prezenţi la secţiile de votare deschise peste hotarele ţării.

Astfel, potrivit informaţiei prezentate de către Comisia Electorale Centrale a Republicii Moldova, la alegerile Parlamentare din 30 noiembrie 2014, la secţiile de votare deschise peste hotarele ţării au participat circa 72957 de persoane [11].

În aceiaşi ordine de idei, la scrutinul Prezidenţial din 2020, au participat 26317 de persoane, iar la alegerile Parlamentare din 2021, au participat în diferite ţări circa 212434 de persoane, datele privind fiecare ţară sunt reflectate în Tabelul 3 [12].

Tabelul 3: Informaţia dezagregată cu privire la participarea la alegeri.

Ţara	**2021**	**2020**	**2014**
Austria	1 065	1 510	407
Azerbaidjan	39	53	44
Belarus	127	216	107
Belgia	4 698	6 506	1163

Bulgaria	166	239	154
Canada	4 046	5 051	2032
Cehia	2 249	3 108	585
China	18	19	21
Cipru	385	577	
Danemarca	642	911	
EAU	71	176	
Elveţia	1 283	1 593	402
Estonia	153	226	60
Franţa	23 001	26 939	4245
Germania	25 960	24 080	1715
Grecia	1 500	2 313	1735
Irlanda	8 709	11 189	1467
Israel	3 649	4 990	713
Italia	66 293	83 032	27596
Japonia	31	30	
Letonia	75	84	
Lituania	48	77	42
Marea Britanie	23 926	26 408	2334
Norvegia	383	598	
Olanda	2 001	2 779	203
Polonia	237	317	178
Portugalia	4 729	5 847	2088
Qatar	34	66	32
România	15 146	19 530	10454
Rusia	6 154	14 068	9521
Spania	6 594	8 272	1940
SUA	7 651	9 838	2253
Suedia	229	368	109
Turcia	412	1 408	932
Ucraina	473	512	308
Ungaria	257	247	117
Total	212 434	263 177	72 957

*Sursa:*https://alegeri.md/w/Votarea_%C3%AEn_str%C4%83in%C4%83tate_la_alegerile_parlamentare_2021

Moldova aparţine ţărilor lumii, asupra cărora afectează cel mai mult procesele de migraţie externă. Numărul de cetăţeni care sunt fie ei înşişi angajaţi migranţii, sau ai căror membri ai gospodăriei sunt, se pot apropia până la pragul de 1 milion de oameni, ceea ce depăşeşte un sfert din populaţia ţării.

Totodată, potrivit Fişei de ţară privind migraţia şi competenţele elaborată de Fundaţia Europeană de Formare pentru Moldova, în 2020, ţara avea peste 1.150.000 de migranţi internaţionali, dintr-o populaţie de puţin peste 4 milioane de locuitori, adică 28,7 % din populaţia totală. Studiile istorice privind fenomenul

migraţiei în Moldova evidenţiază un flux ridicat al migraţiei începând cu anul 1990, care s-a accelerat din 2000 şi, din nou, în 2015. Până atunci, procentul de migranţi din populaţie era ridicat (14 %), însă stabil. În perioada 2000-2020, numărul de migranţi a crescut constant, într-un ritm de aproximativ 100.000 de persoane o dată la cinci ani (până la 248.000 în perioada 2015-2020). Ţinând cont de faptul că, simultan cu depopularea, rata fertilităţii a fost scăzută, procentul de migranţi internaţionali a crescut cu 2-3% o dată la cinci ani (şi cu 6,3% în ultimii cinci ani), iar pandemia de COVID-19 pare să fi accentuat această tendinţă [13].

În acest sens, la momentul actual nu există date oficiile exacte cu privire la numărul persoanelor ce se regăsesc peste hotarele ţării şi nu participă la contribuţia asigurărilor sociale.

Suplimentar, urmează a menţiona că potrivit Raportului anual de activitate pentru anul 2022 al Casei Naţionale de Asigurări Sociale, pe perioada anului 2022 au fost stabilite: pensii – 35758 beneficiari; alocaţii sociale de stat – 13528 beneficiari; indemnizaţii de maternitate – 16138 beneficiari; indemnizaţii paternale – 4127 beneficiari; indemnizaţii pentru incapacitate temporară de muncă – 209811 beneficiari; ajutoare de şomaj şi alocaţii de integrare şi reintegrare profesională – 3591 beneficiari; indemnizaţii urmaşilor personalului medical decedat ca urmare a desfăşurării activităţii medicale în lupta cu COVID-19 – 2 beneficiari; indemnizaţii în cazul decesului unuia dintre soţi – 771 beneficiari; ajutoare şi compensaţii – circa 916642 beneficiari [14].

Suma totală de cheltuieli a constituit cifra de 33745,3 milioane lei, iar la data de 31 decembrie 2022, Registrul plătitorilor de contribuţii la BASS conţine informaţii despre 434186 plătitori [15].

Totodată, potrivit datelor furnizate de Biroul Naţional de Statistică al Republicii Moldova, la 1 ianuarie 2022, numărul total al pensionarilor a constituit 674948 de persoane, dintre care pentru limita de vârstă 520927 de persoane, de dizabilitate 113920 de persoane, de urmaşi 12953 de persoane şi pentru vechime în muncă de circa 19182 de persoane [16].

În acest sens, sistemul de asigurări sociale este unul dintre principalele instituţii de protecţie socială în condiţiile economiei de piaţă, care garantează realizarea dreptului constituţional al cetăţenilor la asigurarea materială, în caz de boală, la bătrâneţe, pierdere totală a capacităţii de muncă, pierdere a întreţinătorului, şomaj, etc, inclusiv şi persoanelor ce emigrează peste hotarele ţării.

În vederea conformării la standardele şi normele europene în domeniul protecţiei sociale, Casa Naţională de Asigurări Sociale (CNAS) aplică în prezent acorduri în domeniul securităţii sociale semnate cu Bulgaria, Portugalia, România, Luxemburg, Austria, Estonia, Cehia, Belgia, Polonia, Ungaria, Lituania, Germania, Turcia, Belarus etc.

Acordurile prevăd calculul pensiilor în baza principiului european - principiului proporţionalităţii. Atât Republica Moldova, cât şi statul contractant

calculează şi achită pensia doar pentru perioadele de asigurare realizate pe teritoriul propriu. Astfel, prestaţia socială este stabilită conform legislaţiei fiecărui stat şi se transferă beneficiarului pe teritoriul statului de domiciliere.

În baza prevederilor acordurilor internaţionale de securitate socială CNAS a stabilit 1168 de pensii, dintre care 479 de pensii au fost stabilite şi transferate pentru cetăţenii domiciliaţi în Republica Federală Germania, 303 de pensii au fost stabilite şi exportate în România, iar 147 beneficiari îşi primesc pensia în Republica Bulgaria.

De asemenea, au fost stabilite 539 de prestaţii sociale de către instituţiile competente ale altor state contractante pentru cetăţenii moldoveni, domiciliaţi actualmente în Republica Moldova, dar care au activat legal pe teritoriul acestor ţări. Republica Federală Germania transferă pensiile pe teritoriul Republicii Moldova pentru 202 beneficiari, România - pentru 106 beneficiari, Polonia - pentru 77 beneficiari, Republica Cehă - pentru 67 beneficiari şi Portugalia transferă pensii pentru 49 de beneficiari.

Acordurile internaţionale în domeniul protecţiei sociale la care Republica Moldova este parte, prevăd exportul prestaţiilor de asigurări sociale, acordate în conformitate cu legislaţiile naţionale ale statelor contractante, ceea ce presupune dreptul unui lucrător migrant de a beneficia de prestaţiile dobândite în statele în care şi-a desfăşurat activitatea, pe teritoriul statului de domiciliu. Totodată, exportul prestaţiilor nu se aplică pentru alocaţiile sociale de stat, indemnizaţiile pentru incapacitate temporară de muncă şi de maternitate, ajutoarele de şomaj, pensiile speciale pentru unele categorii de cetăţeni, acordate în conformitate cu legislaţia Republicii Moldova, dacă acordul internaţional nu prevede altfel.

Potrivit prevederilor acordurilor internaţionale, există două modalităţi de export a prestaţiilor sociale:

În baza acordurilor internaţionale în domeniul securităţii sociale între Republica Moldova şi Republica Estonia, Republica Bulgaria, precum şi Republica Belarus, plata pensiilor se efectuează pe contul bancar al instituţiei competente din statul de domiciliu al persoanei, o dată în trimestru. Plata prestaţiilor sociale în baza Acordului între Republica Moldova şi Republica Lituania în domeniul protecţiei sociale se efectuează de asemenea la contul bancar al instituţiei competente din statul de domiciliu, însă aceasta se efectuează lunar.

Potrivit acordurilor internaţionale în domeniul securităţii sociale între Republica Moldova şi România, Republica Portugheză, Republica Cehă, Republica Austria, Republica Polonă, Regatul Belgiei, Republica Ungaria, Republica Federală Germania, Republica Turcia, prestaţiile sociale sunt plătite lunar, direct pe contul bancar al beneficiarului.

La depunerea cererii privind reluarea plăţii prestaţiei sociale în baza prevederilor acordurilor internaţionale în mod obligatoriu de către beneficiar sau reprezentantul desemnat prin procură se prezintă următoarele documente în original şi copii: actul de identitate valabil la momentul depunerii cererii emis pe

teritoriul unuia dintre statele contractante; actul care confirmă locul de domiciliu/şedere al beneficiarului din ţara în care urmează să se efectueze transferul; rechizitele bancare potrivit normelor internaţionale (IBAN, SWIFT CODE), cu indicarea (denumirii băncii, filialei băncii, adresei băncii), precum şi a valutei în care să fie efectuat transferul; procura (după caz).

Guvernul Republicii Moldova a aprobat, la şedinţa din 24 august 2022, proiectul Hotărârii Guvernului cu privire la aprobarea proiectului de lege pentru ratificarea Acordului în domeniul securităţii sociale dintre Republica Moldova şi Regatul Spaniei, semnat la 21 iulie 2022, la Madrid.

Acordul se va aplica persoanelor care sunt sau au fost asigurate în conformitate cu legislaţia ambelor sau unuia dintre statele parte la Acord. În temeiul Acordului, persoanele îndreptăţite vor beneficia de pensii pentru limită de vârstă, pensii de dizabilitate cauzată de o afecţiune generală, pensii şi indemnizaţii de dizabilitate în urma accidentelor de muncă sau cauzată de boli profesionale şi pensii de urmaş.

Conform prevederilor Acordului, la stabilirea dreptului la pensie se vor însuma perioadele de asigurare realizate pe teritoriul ambelor părţi.

Totodată, fiecare stat contractant va achita partea de pensie calculată pentru perioada de activitate realizată pe teritoriul propriu. Partea de pensie se va exporta persoanei pe teritoriul statului în care aceasta domiciliază.

Discuţii. Migraţia forţei de muncă din Republica Moldova către UE are o tendinţă ascendentă constantă. Impactul migraţiei privind indicatorii macroeconomici, cum ar fi mărimea PIB-ului sau a veniturilor din pensii fondul este relativ mare. Republica Moldova a făcut progrese semnificative în problema reglementării protecţiei sociale a migranţilor: în prezent sunt semnate şi ratificate acorduri bilaterale cu 21 de state, datele fiind reflectate în Tabelul 4.

Tabelul 4: Acordurile bilaterale semnate de către Republica Moldova

Ţara	**Data semnării**	**Ratificarea**	**Angajamentul**	**Autoritatea responsabilă din RM**	**Autoritatea responsabilă din altă ţară**
Republica Austria	05 septembrie 2011	Legea nr. 25 din 01 martie 2012	05 septembrie 2011	Casa Naţională de Asigurări Sociale	Organizaţia instituţiilor austriece de asigurare socială
Guvernul Republicii Azerbaidjan	27 noiembrie 1997	Hotărârea nr. 1615 din 02 aprilie 1998		Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale	Ministerul Protecţiei Sociale a Populaţiei
Regatul Belgiei	12 septembrie 2012	Legea nr. 59 din 29 martie 2013	20 mai 2015	Casa Naţională de Asigurări Sociale	Institutul naţional de asigurare de boală-invaliditate; Oficiul naţional de

					pensii Fondul de accidente de muncă; Fondul de boli profesionale
Republica Bulgară	05 decembrie 2008	Legea nr. 5 din 02 februarie 2009	20 ianuarie 2010	Casa Naţională de Asigurări Sociale; Agenţia Naţională pentru Ocuparea Forţei de Muncă	Institutul Naţional de Securitate Socială; Agenţia Naţională de Venituri
Republică Cehă	29 noiembrie 2011	Legea nr. 44 din 15 martie 2012	04 iunie 2012	Casa Naţională de Asigurări Sociale	Administraţia Cehă de Securitate Socială
Republica Estonia	19 octombrie 2011	Legea nr. 64 din 30 martie 2012	19 octombrie 2011	Casa Naţională de Asigurări Sociale	Consiliul de Asigurări Sociale
Republica Lituania	01 octombrie 2014	Legea nr. 127 din 02 iulie 2015	01 octombrie 2014	Casa Naţională de Asigurări Sociale; Consiliul Naţional pentru Determinarea Dizabilităţii şi Capacităţii de Muncă	Direcţia Fondului de Asigurări Sociale de Stat pe lângă Ministerul Protecţiei sociale şi Muncii
Marele Ducat de Luxemburg	14 iunie 2010	Legea nr. 187 din 29 septembrie 2011	25 ianuarie 2012	Casa Naţională de Asigurări Sociale	Inspectoratul General al Securităţii Sociale
Republica Polonă	09 septembrie 2013	Legea nr. 34 din 20 martie 2014	09 septembrie 2013	Casa Naţională de Asigurări Sociale	Institutul de Asigurări Sociale; Casa de Asigurări Sociale Agricole
Republica Portugheză	11 februarie 2009	Legea nr. 188 din 15 iulie 2010	26 octombrie 2011	Casa Naţională de Asigurări Sociale	Direcţia Generală de Securitate Socială
România	27 aprilie 2010	Legea nr. 235 din 24 septembrie 2010	03 martie 2012	Casa Naţională de Asigurări Sociale; Compania Naţională de Asigurări în Medicină	Casa Naţională de Pensii Publice; Casa Naţională de Asigurări în Sănătate; Agenţia Naţională pentru Ocuparea

					Forţei de Muncă
Guvernul Federaţiei Ruse	10 februarie 1995	Hotărârea nr. 447 din 05 mai 1995		Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale	Ministerul Protecţiei Sociale a Populaţiei
Guvernul Ucrainei	29 august 1995	Hotărârea nr. 740 din 20 februarie 1996	23 octombrie 1998	Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale	Ministerul Protecţiei Sociale a Populaţiei
Ungaria	28 noiembrie 2013	Legea nr. 79 din 23 mai 2014	28 noiembrie 2013	Casa Naţională de Asigurări Sociale	Casa Naţională de Asigurări în Sănătate; Direcţia Centrală de Asigurări Naţionale cu Pensii; Oficiul Naţional pentru Reabilitare şi Afaceri Sociale
Guvernul Republicii Uzbekistan	30 martie 1995	Hotărârea nr. 530 din 13 iulie 1995		Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale	Ministerul Asigurării Sociale
Republica Federală Germania	12 ianuarie 2017	Legea nr. 206 din 06 octombrie 2017	26 octombrie 2017 03 aprilie 2018	Casa Naţională de Asigurări Sociale	Asigurarea Socială de Stat Germană pentru Accidente; Uniunea Federală Naţională a Caselor de Asigurări de Sănătate
Republica Turcia	05 mai 2017	Legea nr. 220 din 27 octombrie 2017	05 mai 2017	Casa Naţională de Asigurări Sociale; Consiliul Naţional pentru Determinarea Dizabilităţii şi Capacităţii de Muncă; Agenţia Naţională pentru Ocuparea Forţei de Muncă	Institutul de Securitate Socială; Agenţia pentru Ocuparea Forţei de Muncă Turcească
Republica Belarus	23 octombrie 2019	Legea nr. 101 din 18 iunie 2020	16 octombrie 2020	Casa Naţională de Asigurări Sociale; Consiliul Naţional pentru Determinarea	Fondul de protecţie socială a populaţiei a Ministerului

				Dizabilităţii şi Capacităţii de Muncă	Muncii şi Protecţiei Sociale; Întreprindere a unitara republicana belarusă de asigurări sociale; Comisiile de experţi medico-reabilitare
Republica Italiană	18 iunie 2021	Legea nr. 182 din 18 noiembrie 2021		Casa Naţională de Asigurări Sociale; Consiliul Naţional pentru Determinarea Dizabilităţii şi Capacităţii de Muncă	Institutul Naţional de Asigurări Sociale; Institutul Naţional pentru asigurarea împotriva accidentelor de muncă şi a bolilor profesionale
Republica Elenă	08 septembrie 2021	Legea nr. 183 din 18 noiembrie 2021	08 septembrie 2021	Casa Naţională de Asigurări Sociale	Fondul Naţional Electronic de Securitate Socială
Regatul Spaniei	21 iulie 2022	Legea nr. 271 din 22 septembrie 2022	21 iulie 2022	Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale	Ministerul Incluziunii, Securităţii Sociale şi Migraţiei

Sursa: legis.md

În acelaşi timp, autorităţile din Republica Moldova, cu participarea tuturor părţilor interesate, inclusiv a sindicatelor, ar trebui să monitorizeze în permanenţă fluxurile de migraţie ale cetăţenilor săi în alte state şi să le catalogheze statistic pe criteriul sex-vârstă, profesional şi regional. Există necesitatea de a efectua cercetări, cum ar fi focus grupuri şi sondaje privind motivele migraţiei.

Suplimentar, sindicatele din Republica Moldova cu asistenţa Ministerului Afacerilor Externe şi Integrării Europene şi Ministerul Muncii şi Protecţie Sociale, ar trebui să acorde mai multă atenţie protejării drepturilor sociale şi de muncă ale migranţilor de muncă. Protecţia ar trebui să privească în primul rând aspecte precum angajarea legală, egalitatea salariului şi excluderea salariului în plic.

Concluzii. Republica Moldova trebuie să continue procesul de încheiere acorduri bilaterale de securitate socială cu alte ţări care nu sunt încă acoperite de acestea acorduri şi ar trebui să dezvolte şi să implementeze acţiuni clare

pentru a crea condiţii pentru întoarcerea emigranţilor de muncă acasă, adică reintegrarea lor.

La fel, este foarte important ca autorităţile publice, împreună cu sindicatele, să desfăşoare activităţi pentru creşterea nivelului de alfabetizarea juridică şi conştientizarea a migranţilor de muncă în domeniul protecţie sociale.

Bibliografie:

1. Hotărârea de Guvern nr. 165/2017 pentru aprobarea Regulamentului privind modalitatea de calculare a pensiilor şi modalitatea de confirmare a stagiului de cotizare pentru stabilirea pensiilor. Publicat: 24-03-2017 în Monitorul Oficial Nr. 85-91 art. 235. [Accesat 27.05.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130619&lang=ro# .
2. Ministerul Muncii şi Protecţie Sociale. Despre reforma sistemului de pensii. [Accesat 19.03.2023] Disponibil: https://old.msmps.gov.md/ro/content/despre-reforma-sistemului-de-pensii.
3. Biroul Naţional de Statistică al Republici Moldova. Protecţia socială a populaţiei. [Accesat 19.03.2023] Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/statistic_indicator_details/7 .
4. Biroul Naţional de Statistică al Republici Moldova. Minimul de existenţă în anul 2018. [Accesat 19.03.2023] Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/minimul-de-existenta-in-anul-2018-9442_3139.html .
5. Biroul Naţional de Statistică al Republici Moldova. Nivelul de trai al populaţiei. [Accesat 19.03.2023] Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/statistic_indicator_details/3 .
6. Biroul Naţional de Statistică al Republici Moldova. Caracteristici demografice, naţionale, lingvistice, culturale. [Accesat 19.03.2023] Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/caracteristici-demografice-nationale-lingvistice-culturale-52_3669.html .
7. Biroul Naţional de Statistică al Republici Moldova. Rezultatele Recensământului Populaţiei şi al Locuinţelor 2014 (RPL2014). [Accesat 19.03.2023] Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/rezultatele-recensamantului-populatiei-si-al-locuintelor-2014-rpl2014-122_4280.html .
8. Biroul Naţional de Statistică al Republici Moldova. Populaţia cu reşedinţă obişnuita pe sexe si medii la începutul anului, 2014-2022. [Accesat 19.03.2023] Disponibil: https://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice__POPrec__POP010/POP010100rcl.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774 .

9. Biroul Naţional de Statistică al Republici Moldova. Populaţia şi procesele demografice. [Accesat 19.03.2023] Disponibil: https://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice__POPrec__POP070/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774.
10. Biroul Naţional de Statistică al Republici Moldova. Populaţia şi procesele demografice. [Accesat 19.03.2023] Disponibil: https://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice__POPrec__POP070/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774.
11. Comisia Electorală Centrală a Republicii Moldova. Rezultatele alegerilor excel. [Accesat 19.03.2023] Disponibil: https://a.cec.md/ro/rezultatele-alegerilor-excel-3926.html .
12. Alegeri. Votarea în străinătate la alegerile parlamentare 2021. [Accesat 19.03.2023] Disponibil:https://alegeri.md/w/Votarea_%C3%AEn_str%C4%83in%C4%83tate_la_alegerile_parlamentare_2021 .
13. Fişă de ţară privind migraţia şi competenţele Moldova. Fundaţia Europeană de Formare, 2021. [Accesat 19.03.2023] Disponibil: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2021-11/etf_skills_and_migration_country_fiche_moldova_2021_ro.pdf .
14. Casa Naţională de Asigurări Sociale. Rapoarte anuale privind activitatea CNAS. [Accesat 19.03.2023] Disponibil: https://cnas.gov.md/lib.php?l=ro&idc=417&t=/Rapoarte/Rapoarte-anuale-privind-activitatea-CNAS& .
15. Casa Naţională de Asigurări Sociale. Rapoarte anuale privind activitatea CNAS. [Accesat 19.03.2023] Disponibil: https://cnas.gov.md/lib.php?l=ro&idc=417&t=/Rapoarte/Rapoarte-anuale-privind-activitatea-CNAS& .
16. Biroul Naţional de Statistică al Republici Moldova. Protecţia socială a populaţiei. [Accesat 19.03.2023] Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/statistic_indicator_details/7 .
17. Трудовая миграция в ЕС и система социального обеспечения в Беларуси, Молдове и Украине: правовой анализ и оценка экономических взаимосвязей. Аналитический отчет. Минск, 2019. [Accesat 19.03.2023] Disponibil: https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/ANALYTICAL-REPORT-Labour-migration-and-pension-systems-RU.pdf .

LEGAL REGULATION OF CERTAIN TYPES OF UNNAMED CONTRACTS

REGLEMENTAREA LEGALĂ A UNOR TIPURI DE CONTRACTE NENUMITE

Olga TATAR
Doctor of Law, Associate Professor
Comrat State University
e-mail: oleatatar@mail.ru
ORCID: 0000-0003-2158-006X

CZU: 347.441:347(478)(094.4)

Summary: *To date, the topic dedicated to the institution of an unnamed contract in the civil law of the Republic of Moldova is relevant, however, due to little study, it remains open for comprehensive legal research. Whenever a question arises regarding the criteria for non-named contracts, the application of imperative and dispositive norms to them, the definition of the boundaries of freedom to conclude such contracts, the legislator faces difficulties, both at the level of doctrine and at the level of practice. The regulation of civil relations is possible not only through their consolidation in the normative order, but also through the individual consolidation of the contract between certain subjects, in a certain order and on certain conditions, since the subjects of civil circulation, guided by the principle of freedom of contract, They are free to conclude both stipulated and non-statutory contracts. Such contracts are called nameless, atypical, unnamed, unnamed contracts. The conclusion of independent unnamed contracts is due to the fact that the subjects of civil legal relations have new needs associated with the growth of scientific and technological progress, the improvement of information networks in a competitive environment. The reason for all this was the evolution of the economic life of the Republic of Moldova and its transition from administrative methods of managing the economy to the principles of a market economy, which entailed the entire civil turnover and, subsequently, the modern contractual forms that arose.*

Key words: *subjects of a civil contract, unnamed contracts, principle of freedom of contract, institutions of law*

Rezumat: *Până în prezent, tema dedicată instituirii unui contract nenumit în dreptul civil al Republicii Moldova este relevantă, totuşi, din cauza puţinului studiu, rămâne deschisă cercetării juridice cuprinzătoare. Ori de câte ori apare o întrebare privind criteriile pentru contractele nenumite, aplicarea normelor imperative şi dispozitive acestora, definirea limitelor libertăţii de a încheia astfel de contracte, legiuitorul se confruntă cu dificultăţi, atât la nivel de doctrină, cât şi la nivel. de practică. Reglementarea raporturilor civile este posibilă nu numai prin consolidarea lor în ordinea normativă, ci şi prin consolidarea individuală a contractului dintre anumiţi subiecţi, într-o anumită ordine şi în anumite condiţii, întrucât subiecţii circulaţiei civile, ghidaţi de principiul de libertate contractuala, Sunt liberi sa incheie atat contracte stipulate cat si contracte nestatutare. Astfel de contracte se numesc contracte fără nume, atipice, fără nume, fără nume. Încheierea de contracte independente fără nume se datorează faptului că subiecţii*

raporturilor juridice civile au noi nevoi asociate cu creşterea progresului ştiinţific şi tehnologic, îmbunătăţirea reţelelor informaţionale într-un mediu concurenţial. Motivul pentru toate acestea a fost evoluţia vieţii economice a Republicii Moldova şi trecerea acesteia de la metodele administrative de conducere a economiei la principiile unei economii de piaţă, care a presupus întreaga cifră de afaceri civilă şi, ulterior, formele contractuale moderne care apărea.

Cuvinte-cheie: *subiecţii unui contract civil, contracte nenumite, principiul libertăţii contractuale, instituţii de drept*

Introduction: With the entry into force from March 1, 2019 of the modernized Civil Code of the Republic of Moldova in a new edition, the general picture of the development and regulation of public relations has changed. Introduced new art. 994 of the Civil Code of the Republic of Moldova "Contract named and unnamed in the law" in essence explains the presence in the general system of contracts such as: named and unnamed, when the old edition of the Civil Code of the Republic of Moldova only mentioned such contractual structures, but did not explain their essence. In the monograph, we describe in detail the history of the emergence of unnamed contracts, disclose the principle of freedom of contract as the main principle, which is the basis for the emergence of certain types of unnamed contracts, disclose the content of these contractual structures, subject, purpose, direction.

Part (1) of Art. 994 of the Civil Code of the Republic of Moldova, the legislator stipulates that the contract named in the law is the contract that is specially regulated by the law, and the rest of the contracts are contracts not named in the law. The legislator does not fully disclose the essence, subject, purpose, direction of unnamed contracts. Therefore, using the example of certain types of unnamed contracts, we will conduct a detailed analysis of such unnamed contractual structures in this work, which will allow us to come to certain scientific conclusions and recommendations that will form the basis for the interpretation of unnamed contracts and will be included as additions to the articles regulating the named and contracts not named in the law.

Part (2) of Art. 994 of the Civil Code of the Republic of Moldova states that the following applies to unnamed contracts:

a) Agreement of the parties, that is, the parties have reached agreement on the conclusion of the contract;

c) Legal provisions applicable to contracts and contractual obligations in general, that is, the contract itself is not something new, but a kind of union, where the legal provisions already applied in law both to contracts and to obligations arising from contracts;

c) The practice and customs prevailing between the parties in this area, if any, that is, it is impossible not to take into account the existing practice and customs in this area, if they exist;

d) Legal provisions applicable to similar named contracts, insofar as they are compatible with the nature and purpose of the contract not named in the law, that is, the already established rules of law applicable to similar named contracts that are related to the nature and purpose of the contract not named in the law.

Next, we will consider certain types of unnamed contracts in the following areas: information law and service provision; transport law; in the educational field; animal husbandry.

a) Unnamed contracts in the field of information law and the provision of services

Information activity is carried out by providing information by various media sources. Information law is a branch of law, representing a combination of legal norms coordinating public relations in this area, coordinated with the circulation of information, information resources, information systems in order to securely improve the information needs of citizens and the whole society [8, p. 217-221]. Information law involves a set of methods of influencing such legal relations, including dispositive regulation and mandatory regulation [6, p. 27].

Information is knowledge that is processed, stored and transmitted [20, p. 2]. Day by day, society is becoming more and more dependent on new information and advertising technologies [31, p. 32].

The production and circulation of advertising activities has a great impact on the improvement of economic relations associated with various kinds of goods. In order to present your product among many other products, as well as in order to lure and not miss your buyer, what tricks manufacturers do not go to, while spending a lot of money on advertising their product, because the advertised product attracts buyers much more efficiently. All activities related to advertising show us a real picture of the economic condition of a particular region, the country as a whole.

Agreements in the field of information law and provision of services: agreement on advertising placement; an agreement on the placement of programs and commercials; sponsorship agreement; contract for the production of a presentation film; an agreement for the placement of advertisements in a periodical; a contract for the placement of advertising on a trolleybus; contract for the receipt and processing of postal items; courier service agreement; an agreement on the provision of services to legal entities; contract for the distribution of invoices; an agreement on the provision, distribution and distribution of simple postal items with a paid answer; an agreement on the distribution of material assistance; agreement on the placement of information and advertising materials; contract for water supply and waste water intake, etc.

The importance and significance of advertising policy, its impact on consumers, the growth of competitive relations, have led to the establishment by the state of its own methods of protection, expressed in the form of the

introduction of mandatory legal norms that must be observed in order to eliminate consumer fraud and protect against it.

After examining the legal framework governing the implementation of this activity in the Republic of Moldova, let us dwell on some points [25, p. 81-86]. The Law of the Republic of Moldova “On Advertising” in Part (1) Art. 18 stipulates: “Advertising on vehicles intended for the carriage of passengers, delivery of goods and provision of services shall be carried out without the permission of local public authorities on the basis of an agreement with the owner of the vehicles” [15]. Based on the content of the article, it is clear that the legislator provides for the possibility of concluding a contract, but does not indicate which contract is in question. Part (8) of Art. 993 of the Civil Code of the Republic of Moldova stipulates: “The parties may conclude named, not named in the law, as well as mixed agreements”. In our opinion, we are talking about an unnamed contract, such as a contract for the placement of advertising on a trolleybus.

Let's pay attention to the placement of advertisements on radio and television. On the one hand, regulation of advertising on radio and television protects the viewer from its unlimited quantities, on the other hand, it contributes to the enrichment of the TV company, since the income from it is an indispensable condition for the successful operation of the TV company. According to the Code of Television and Radio of the Republic of Moldova No. 260-XVI of 27.07.2006, namely part (7) of Art. 19: Advertising and TV trade are placed in accordance with the Law "On Advertising" [30]. And in Art. 13 of the Law of the Republic of Moldova "On Advertising" stipulates the broadcasting time of advertisements, the placement of advertisements, the duration of advertisements, but nothing is said about the document on the basis of which document the broadcasting, placement of advertisements on television is carried out. In practice, such agreements exist, but they are not enshrined at the legislative level. There is an unnamed contract (a contract for the placement of advertisements on television).

In judicial practice, there is also such a type of contract, which is qualified by the court as a contract for the provision of advertising services. So in the Definition of the GSP of the Republic of Moldova No. 2rac-522/13 dated 10.10.2013 [3] it was stated that an advertising contract had been entered into between UBSA and the TGWWSRL. Under the terms of this agreement, TGWWSRL has undertaken to provide advertising services for UBSA on the Internet. When considering this case, the court was guided by the norms of civil legislation on contracts for the provision of services. We believe that the court incorrectly qualified this type of contract, since the Civil Code does not provide for the legal regulation of an advertising contract. It is a mistake to qualify an advertising contract as a service contract, since the subject of an advertising contract is not services, but the production of advertising by the advertiser, then its placement. In this case, we consider that the advertising contract belongs to

the number of unnamed contracts. The court must determine the qualification of the contract, while analyzing the direction of the contract, its subject matter, object, and if it concerns the recognition of the contract as unnamed, it is necessary to eliminate its consideration as named.

Having studied the Law of ATU Gagauzia "On Television and Radio Broadcasting", namely part (3) and part (4) of Art. 17, where it is said: "Program distributors can place advertisements of which they are the authors, while intended for advertising, and provided on airtime to third parties in accordance with an agreement concluded with the broadcasting organization. When distributing advertisements by program distributors, in accordance with an agreement concluded with an entity entitled to airtime, the display of the commercial must be accompanied by clearly visible identification marks of the retransmitting television and radio organization"[11]. As we can see, it is mentioned about the conclusion of the contract, and what kind of contract is in question, we can only guess. This is an unnamed treaty. For example, an agreement on the placement of programs and commercials.

Having analyzed in detail the Law of ATU Gagauzia "On Television and Radio Broadcasting", namely Art. 27 "Functions of the Public Broadcasting Company GRT", which describes in detail the functions carried out by this TV and radio company, as well as, having studied the legal framework governing the practical activities of this company, revealed a number of functions that are carried out by the public broadcasting Company "Gagauziya Radio Televizionu", and on contractual basis, but for some reason not specified in this law. We believe that we are talking about unnamed contracts. For example, an agreement on the placement of advertisements, an agreement on the placement of programs and commercials, an agreement on the production of a presentation film, an agreement on the provision of sponsorship.

Now let's pay some attention to the placement of advertisements in periodicals. Thus, according to the Law of the Republic of Moldova No. 243 of 26.10.1994 "On the press", namely in Art. 1 states: "In the Republic of Moldova, freedom of the press acts as a fundamental right, reflected in the Constitution. The state acts as the guarantor of the right to free expression of personal opinion and views, the right to acquire reliable information about all events through various periodicals and press agencies that carry out activities within the framework of political pluralism, while observing the legislation on copyright"[16].

The process of placing advertisements in print media is reflected in the Law of the Republic of Moldova "On Advertising", namely in Art. 14, where it is stated: "In print media receiving subsidies from the state budget, not intended for messages and materials of an advertising nature, advertising should be more than 30 percent of the volume of one issue". These conditions do not apply to printed publications registered and specialized in messages and materials of an advertising nature, containing such information.

Note that the legislator does not indicate how the distribution of advertising is carried out and by what means. In practice, there is a valid contract for the placement of advertising in a periodical, containing the subject of the contract, the basic rights and obligations of the subjects of the contract, the cost and procedure for settlements and the liability of the subjects under the contract, the procedure for resolving disputes, the duration of the contract and the terms of termination of the contract. Based on the above, I would like to note that we are dealing with an unnamed treaty. Determining the direction of the contract, its content, the court must compare it with other contractual models in order to adjust this contract to the structural model established by law. If the specified agreement does not fall under any of the legally established named models, we believe that this agreement is unnamed and will be subject to the provisions of the law of obligations. Such contracts must be enshrined in the Civil Code of the Republic of Moldova, along with design services disclosed in part (4) of Chapter XI, information and consulting services disclosed in part (5) of Chapter XI, medical services disclosed in part (6) Chapters XI.

We can find unnamed contractual structures everywhere. For example, such agreements are concluded at the post offices of the Republic of Moldova. Studying the legal framework, we identified some points where I would like to dwell in more detail. In the Law of the Republic of Moldova No. 36 of March 17, 2016 “On Postal Service”, in Part (1) of Art. 1 established: “This law provides for the basic norms and conditions of activity in the field of postal communications, the legal basis for the implementation of postal services and the provision of access to the universal postal service, the relationship between postal service providers and those who use postal services, the rights and obligations of the state as individuals and legal entities”[17]. I would like to draw your attention to the fact that the provision of postal services is carried out on a contractual basis, but the legislator only mentions this in passing in Art. 14 and Art. 25 of this law. Although in reality, many agreements are concluded in this area. For example, a courier service agreement.

b) Unnamed contracts in the field of transport law

Such relations continue to grow in the Republic of Moldova, and within the framework of these relations, the transport agreement takes an increasingly important place [19, p. 22]. The object of transport law is the relationship between transport enterprises and the clientele arising from the provision of services for the operation of vehicles for the implementation of the transportation process [5, p. 12]. Transport law covers a whole range of obligations that formalize the transfer of material goods from one person to another and constitute the lion's share of property relations [21, p. 14]. Quite often, the management of the enterprise (employer) negotiates with the employee the issue of using his personal car in the process of carrying out his work (for example, for transportation by a hired driver of certain employees of the enterprise in his own

minibus), and for this the employee will be paid a certain monetary compensation (in addition to the accrued his salary) [28, p. 79-85].

Practice shows that this kind of legal contractual relationship is not always documented and correctly formalized, although they generally correspond by their nature to many signs of a civil law contract, since sometimes there is / circulates an erroneous opinion, according to which these legal relations follow narrowly from the content of the concluded individual labor contract (ITD), or such relations follow from the contract of property lease, contract of carriage. In this regard, there is an objective need for a detailed study of the legal aspects of this multifaceted issue.

Let us focus on the nature of the employee's exploitation of his vehicles in the interests of the enterprise and providing him with cash payments for such consumption. For example, when a taxi company hires an employee (taxi driver) with its own transport to work on ITD. In Art. 192 of the Labor Code of the Republic of Moldova (hereinafter referred to as the Labor Code of the Republic of Moldova) states that: "A person who uses his property with the permission or with the knowledge of the employer and in his interests is allocated cash payments for the use of maintenance and wear and tear of own vehicles, tools, equipment and other materials, and technical means and reimbursement of the costs associated with their use. The amount of monetary payments is determined by a written agreement between the subjects of an individual labor contract"[7]. These conditions are true in principle, but at the same time let us note that the operation of a personal car by an employee in the interests of the enterprise and the payment of compensation to him are all relations of a property nature, which are built on equality of parties, on property independence, on freedom of expression, i.e. they fall under civil law relations, but not labor relations. The payment of a certain remuneration (compensation) to an employee for the fact that he uses his own car in the interests of the enterprise falls under the principles of civil law.

So, in particular, according to part (2) of Art. 9 of the Civil Code of the Republic of Moldova established that: "Civil rights and obligations arise:

a) from transactions and contracts;

b) from the acts of public authorities provided for by law;

c) from a court decision that approved the rights and obligations;

d) on the basis of the formation and acquisition of property on grounds not prohibited by law;

e) on the basis of the formation of objects of intellectual activity;

f) as a result of harm to another person;

g) as a result of unjustified enrichment;

h) as a result of other acts of individuals and legal entities and events, with which the legislation unites the onset of civil law consequences".

A careful analysis of the above legal provisions reveals that the provisions of paragraph a) part (2) of Art. 9 of the Civil Code of the Republic of Moldova,

according to which civil rights and obligations arise from contracts and other transactions. It is necessary to substantiate the judgment presented above in the following form, that is, labor law provides for the employer's obligation to create normal conditions for the employee to perform his duties. If a person is hired as a driver, it is assumed that the company has a vehicle and the employer has an obligation to provide the employee with a technically sound vehicle in order to fulfill his job duties. According to labor law, the employee has no obligation to independently provide himself with a proper transport vehicle. In practice, there are cases when an enterprise needs transport services, since it does not have its own vehicles, and then the activity of the employee - the owner of the vehicle, provides for the execution of an individual labor contract, and in turn, the operation of an employee of his own car provides for the conclusion of a civil contract. In this context, there is a strong belief that the company is obliged to pay monetary compensation to the employee for using his own car in the interests of the company and at the same time the employee's right to receive such compensation arises through their mutual agreement.

It is important to consider what the tax legislation provides in this regard. Thus, in accordance with clause a) of article 19 of the Tax Code of the Republic of Moldova (hereinafter the Tax Code of the Republic of Moldova), it is provided that taxable benefits provided by the employer also include payments made by the employer in order to compensate the employee's own expenses, as well as reimbursement of payments in favor of the employee. carried out by another person; this one way or another emphasizes the property nature of this kind of specific relations arising from the income of the latter [29].

Considering that the owner of the car, used with the consent or with the knowledge of the employer in the interests of the enterprise, is an employee, then undoubtedly he owns, uses, disposes of his car as part of his labor activity in accordance with the ITD.

It may be assumed that the use of his own car by an employee in the interests of the enterprise is feasible on the basis of a property lease. In this regard, the provisions of Art. 1251 of the Civil Code of the Republic of Moldova prescribes that: “Under a property lease agreement, one entity (lessor) undertakes to provide another entity (lessee) with an individually defined thing for temporary use or for temporary use and possession, and the employer undertakes to provide payment for this”. In other words, in this case we are talking about the granting of the right to use and possession for a short period of time, whereas in the situation we have described, there is no question at all about the temporary provision by the employee of his own car to this enterprise, and the employee continues to independently own, use and dispose the given vehicle for the benefit of the enterprise.

At the same time, the use by an employee of his own car in the interests of the enterprise can in no way be recognized as the consumption of this vehicle according to the contract of carriage, since, according to Art. 1411 of the Civil

Code of the Republic of Moldova: “Under the contract of carriage, one party (carrier) undertakes to the other party (passenger or freight forwarder) to transport the passenger, his luggage or thing to the designated point for a set fee, in respect of which the other party undertakes”.

The content of the cited provision assumes that the purpose of the contract of carriage is the transportation of the passenger's baggage /belongings to the destination in exchange for the fee set by the parties. In our case, it is not the carriage /transportation of the passenger's baggage /belongings that takes place, but the achievement of a different goal, namely: the use of a personal car by the employee in the process of carrying out his work duties.

Thus, the aforementioned legal provisions from the Civil Code of the Republic of Moldova, on the one hand, and the conclusions and/or consequences arising from them, on the other hand, allow us to state that the employee's use of his own car in the interests of the enterprise is not carried out on the basis of a property lease agreement or a contract of carriage. In other words, when an employee uses his car in the interests of the enterprise, the legal prerequisites for the execution of these three types of civil contracts or other similar /similar transactions are excluded.

At the same time, the employee's operation of his personal transport in the interests of the enterprise (within the framework of his work duties) with the subsequent provision of compensation for such consumption of his own vehicle - it cannot be legally recognized that such operation and such compensation are made exclusively in accordance with the individual labor contract (further ITD), as well as based on:

1) The provisions of the Road Transport Code No. 150/2014 (hereinafter referred to as CAT), regulating the basic legal relations in the field of road transport, do not in any way regulate the procedure for using a personal car by an employee in the interests of the enterprise, from which it logically follows that the parties to the ITD have the right to freely conclude an anonymous transaction (contract) in order to properly formalize autonomous contractual civil relations (to ensure proper protection of the economic interests of both parties) between the owner of the car (he is an employee) and the enterprise (he is also an employer), since we are talking about the provision of certain (specific /peculiar) transport / side services as such within the framework of labor activity on the basis of ITD [22].

2) The use by an employee of his personal car in the interests of the enterprise means that such a vehicle is a source of increased danger, which inevitably requires a clear definition by the parties of their civil rights and obligations arising from this autonomous agreement (contracts), including taking into account the requirements provided for legislation, as well as regulating the conditions for bringing the guilty person to justice in the event that the harm was caused by a source of increased danger; such a range of civil obligations in relation to subjects by its content leads, one way or another, to civil law relations,

and as a consequence, to the need to formalize an unnamed contract (agreements) in this sense;

3) The norm of h. (2) Art. 192 of the Labor Code of the Republic of Moldova stipulates that the amount and procedure for payment of compensation are determined by a written agreement of the parties to the ITD. Otherwise, the legislator allows the subjects of ITD to draw up a special separate agreement, but does not determine the legal nature of such a bilateral agreement, which implies that the subjects have the right to independently and freely conclude a civil contract (for example, in the case of an employee using his own car, taking into account acceptable principles and provisions of CAT and CC RM).

The legal theses and arguments formulated above provide a full basis for the fact that the use of his personal car by an employee in the interests of the enterprise is legally carried out on the basis of an unnamed contract.

At the same time, from the content of the stated theses and arguments, it follows that at present there is an objective need for the legislator to implement a number of specific additions to the current legislation regarding a clear, complete and reasoned regulation of the employee's operation of his personal car in the interests of the enterprise.

In order to properly regulate the operation by an employee of his personal vehicle in the interests of the enterprise, it is proposed to make additional changes to the following legislative acts:

- in Art. 192 of the Labor Code of the Republic of Moldova as follows: “An employee who uses his own property at the will of the employer and in his interests, in accordance with the concluded agreement on the use by the employee of his own property (personal car, tools, equipment, technical means and other materials) in the interests of the enterprise provides monetary compensation for the use and wear and tear, as well as reimburses the costs associated with their use”.

To supplement the Civil Code of the Republic of Moldova with an article entitled: “Agreement on the use by an employee of his own property (personal car, tools, equipment, technical means and other materials) in the interests of the enterprise”.

c) Unnamed contracts in the sphere of education

The educational sphere presupposes the presence of new contractual structures that allow improving the education system in the Republic of Moldova.

Today, unnamed contracts concluded in this area can be encountered, both in the field of vocational, secondary specialized and higher education. Practice is a component of the entire educational and basic professional program, thereby enabling students to apply the acquired knowledge and experience in one or another activity related to their future work. As you know, both students and teachers (organizers, leaders of practice) can be considered as subjects of a particular type of practice. Often during the internship, it is necessary to have contracts confirming the consent of both parties to the internship. As a rule,

contracts of this type are concluded in practice, but their legal regulation remains outside the law, since depending on the type and direction, the types of contracts concluded also change. Here are examples of the existence and conclusion of such agreements:

- Agreement on internship on the basis of educational institutions;
- Agreement on the organization and conduct of practical internships for students of the 1st cycle - licensure and 2nd cycle - master's degree;
- Cooperation agreement;
- Consortium Agreement;
- Agreement on accreditation [26, p. 45-50].

According to part (4) of Art. 100 of the Education Code of the Republic of Moldova of July 17, 2014 No. 152 provides:

- Internship is carried out on a contract basis, between a higher educational institution and / or students with structures providing places for internship [1].

We are dealing with unnamed contracts, such as: a contract for internship on the basis of educational institutions; an agreement on practical internships for students of the 1st cycle (licentiate) and 2nd cycle (master's degree) and others having their own individual object, their own focus.

Further, Art. 8 of the Education Code of the Republic of Moldova provides that:

1) In this area, social dialogue is stimulated, joint activities, both between research organizations and educational organizations. I would like to draw your attention to the fact that the legislator only mentions the concluded contract, which gives reason to assume that such a contract is devoid of legal regulation.

2) The Ministry of Education, Culture and Research of the Republic of Moldova forms and implements in practice national programs for the improvement of education on the basis of consultations and explanations carried out with central and local public administration authorities, together with other social partners. In the same place, the Education Code of the Republic contains the concept of a consortium, which implies the reunification of organizations, as well as educational institutions that carry out educational, competitive, research, creative, scientific, activities by signing a partnership contract that does not contradict the legislation of the Republic of Moldova.

Part (2) of Art. 84 of the Education Code of the Republic of Moldova stipulates that: “Higher educational institutions are granted the right to unite in consortia and innovative or artistic and creative organizations on the basis of a partnership agreement”. The legislator only mentions this type of contract, which once again proves that this contract is also devoid of legal regulation.

In the Education Code of the Republic of Moldova, in part (1) Art. 94 stated: “Strategies for post-university education are implemented in doctoral schools and are subsidized through various methods. Doctoral schools are formed in higher educational institutions, as well as within concluded consortia

or partnerships, with the participation of organizations in the scientific and innovation spheres".

A consortium is an expressed consent to unite certain entities together with the ultimate goal - the implementation of various kinds of projects and programs in different areas. The purpose of creating a consortium is usually the implementation of an investment project. For this, all members of the consortium must jointly direct all their efforts for its implementation.

Appendix No. 1 to the Decree of the Government of the Republic of Moldova No. 616 of May 18, 2016 The methodology for assessing the quality and accreditation in the field of education of institutions of higher, vocational, and continuing education suggests: "The strategies of various consortia in the field of higher education formed by their branches of higher education institutions are subject to analysis"[2].

An example of such an agreement is the agreement on a consortium of universities from the Republic of Moldova, Romania, Ukraine. In the Law of the Republic of Moldova "On Public Associations" No. 837 of 17.05.1996, namely in paragraph i of Art. 24 it is prescribed: "Such associations enter into various kinds of agreements with any entities: material, economic, production". Part (3) of Art. 33 of the Law of the Republic of Moldova "On Public Associations" states that: "The local authorities are in solidarity with public associations, empowered to carry out socially useful activities by signing cooperation contracts"[14].

According to the Law of the Republic of Moldova No. 436 of 28.12.2006 "On Local Public Administration", namely part (1) of clause of art. 29, where it is stipulated that: "The local public administration authorities are assigned: in part (1) of art. 4 of the Law on Administrative Decentralization, the mayor carries out the following obligations in the territory under his jurisdiction: maintains cooperation relations with localities of other countries, promotes the expansion of cooperation and direct ties with them"[13]. Again, the legislator mentions the existence and possibility of concluding such agreements (contracts) on cooperation, however, this is limited, although in reality they exist, moreover, concluded both at the national and international levels. For example, the signed Agreement on the Association for Cooperation and Integrated Management of Household Waste and the Implementation of Other Development Projects in the Comrat Cluster (m. Comrat, v. Avdarma, v. Bashkaliya, v. Budzhak, v. Verkhniy Kongazchik, v. Dezginzha, v. Kirsovo , Ferapontievka village, Chok-Maidan village).

According to the Code "On Education" of the Republic of Moldova, namely part (2) of Art. 148 stipulates that: "The Ministry of Education has the right to establish relations and conclude agreements on cooperation and cooperation, to be involved in international projects and events in educational and scientific research". Again, the legislator mentions this kind of contracts. We have found various kinds of agreements. The Code of Gagauzia (Gagauz Yeri) of May 14, 1998, which is the basic basis that applies to the whole of Gagauzia and part (2)

of Article 51, indicates that: “The functional duties of the People's Assembly of Gagauzia should include the recognition of local laws in this area”, h. (5) Art. 51 indicates that: “The functional responsibilities of the People's Assembly of Gagauzia include the practical implementation of the needs of Gagauzia in matters of foreign and domestic policy of the Republic of Moldova”[24], in addition, the Law “On the Special Legal Status of Gagauzia (Gagauz Yeri) No. 344-XIII of 23.12.1994, where in Part (3) of Art. 12 established that: “The functional responsibilities of the People's Assembly are assigned a role in resolving issues of a political nature expressing the urgent problems of Gagauzia”[9], as well as being guided by the Local Law on the Executive Committee of Gagauzia No. 31-XXXII / I of 09.07.1998, namely, clause 7 of Art. 9 where it says: “promotes the implementation of domestic and foreign policy in matters that represent the needs of Gagauzia”[18]. As well as being guided by the Law of ATU Gagauzia “On Agreements on the Implementation of ATU Gagauzia of International and Foreign Economic Relations”, namely Art. 5 where it says: “Such agreements are carried out by ATU Gagauzia, the Executive Committee of Gagauzia, the People's Assembly of Gagauzia”[10].

For example, the Agreement on cooperation in the educational sphere between the St. Petersburg state institution "Nevsky College named after Nebolsin A.G." and the Agrarian College, Svetlovsky College, the Agreement of the Administration of the Pskov Region and Gagauzia on mutual cooperation, etc. Such contracts are unnamed contracts, which are concluded on the basis of the principle of freedom of contract, provided for in Art. 993 of the Civil Code of the Republic of Moldova.

Let's pay attention to the study of the grant agreement. According to the Law of the Republic of Moldova “On Public Associations”, namely paragraph h of Art. 24 found that:

"The public association participates in all competitions with the subsequent acquisition of orders and subsidies from the state, grants and scholarships, both national and foreign, various foundations and organizations, individuals".

Also in the Code “On Education” of the Republic of Moldova, namely in part (6) of clause with art. 143 established: "Educational institutions can also use other sources of funding: grants, sponsorship grants and donations". Those. the legislator does not exclude the receipt of assistance through grants or sponsorship, but at the same time regulates and does not enshrine this kind of agreement, although such agreements as a partnership agreement, cooperation agreement, grant agreement, for example, grant agreement No. GGr / 2018 / 02-06, concluded between ATU Gagauzia and the Research Center of the Foreign Policy Association of Slovakia. We believe that they are necessary and necessary unnamed contracts and will be considered as such until the legislator establishes their place in the general system of contracts in force in the Republic of Moldova.

Let's analyze the accreditation agreement. The accreditation is executable in accordance with the Education Code of the Republic of Moldova, namely, part (3) of Art. 114 where it is stated: "All institutions and programs of higher educational nature are subject to accreditation". In the Education Code of the Republic of Moldova, part (2) points *d* and *e* of Art. 115 states: *"The assessment of higher education institutions is carried out by signing an agreement;*

e) carries out on a contractual basis, at the request of the Ministry of Education, an analysis of the quality of programs and institutions that provide educational programs at all levels of education". The question arises, what kind of contract are we talking about? We also studied in detail the Resolution No. 616 of May 18, 2016 On Approval of the Methodology for External Quality Assessment and the Regulation on the Calculation of Tariffs for Services and Appendix No. 1 to the Government Resolution No. 616 of May 18, 2016, which describes in detail the principles, standards , the accreditation procedure, but nothing is specified in relation to the contract on the basis of which the entire accreditation process is carried out. Having studied Appendix No. 2 to the Government Decree No. 616 of May 18, 2016, the Regulation on the calculation of tariffs for services, where the payment for quality assessment services is detailed, it was revealed that nothing was said about the contract itself. As we can see, this is an unnamed contract, which is applied in practice and needs regulation and consolidation at the legislative level.

The customer undertakes to pay for the services rendered for assessing the quality of educational programs of educational institutions of all levels, and also undertakes to strictly comply with the conditions for the provision of services provided for by the Code "On Education", the methodology, and at the same time undertakes to provide access to all the necessary information requested by the National Agency. The agreement can be changed and supplemented at the request of the parties. If one of the parties wishes, the contract can be terminated unilaterally. In the event of *force majeure*, the parties are released from their obligations. Any kind of dispute is resolved by reaching an amicable agreement between the parties. The agreement can be changed or supplemented only with the consent of the parties. As we can see, this is an unnamed contract. The ratio and differentiation of this kind of contractual structures suggests that they have their own, object, individuality, which shows their peculiarity, since they are complex, independent, contractual structures that have been studied and researched since ancient times and today are of increased interest for scientists who closely monitor the stages of development of such treaties and try to give a scientific explanation and interpretation, which will subsequently affect the branch of Civil law, as well as their study and research will help fill the existing gaps in national legislation. It is necessary to establish whether the qualifying features of the new contractual structure are regulated by the norms of the civil legislation of the Republic of Moldova? If yes, and they do not contradict the general qualifying characteristics of the named contracts and have the same

object, then the named contract is available, if some inconsistent features to the established qualifications of the named treaties are revealed in the contract, it is necessary to establish the nature of the contradictory norms and recognize them as unnamed treaties.

d) An unnamed contract on the pasture use

Keeping animals on pastures is an already formed system of managing public livestock in different pasture areas. This type of pasture arrangement and keeping of animals involves the transfer of these animals from one pasture to another. The formed system makes it possible to save money associated with the construction of special premises for keeping and servicing animals, which is important for increasing productivity in the field of animal husbandry [27, p. 51-55].

In accordance with the Law of the Republic of Moldova "On Livestock" Nr. 412-XIV of May 27, 1999 and paragraph g of Art. 8, which stipulates that: “use public pastures for grazing animals on the basis of agreements concluded with local public administration authorities”[12]. And also in accordance with the Decree No. 667 of 23.07.2010 “On Approval of the Regulations on Grazing and Haymaking”, in accordance with clause 13, which says that: “According to the Law No. 412-XIV of 27 May 1999 “On Animal Husbandry” the authorities local public administrations develop agreements on the use of pastures and work plans for the maintenance, improvement and rational exploitation of public pastures”[23]. The legislator mentions the need to conclude an agreement on the use of pastures and no longer spells out this type of agreement and does not even equate it with a land lease agreement. We believe that such an agreement is unnamed, due to the presence of signs, object, direction.

In this regard, we consider it necessary to supplement the Law of the Republic of Moldova “On Livestock Breeding”, namely point g of Art. 8 with the following content: „to use public pastures for grazing animals on the basis of contracts concluded on the one hand by the owner (local public administration authorities), on the other hand, by the user of pastures on the use of land plots (pastures) for a certain period and at an agreed price paid by the user to the settlement account of the City Hall. All the terms of the contract, the scope of the rights and obligations of the parties, as well as their liability under the contract are established in accordance with the general rules and principles of civil law”. Regardless of what type of contract is in question (named, unnamed, mixed), the contract as such should be a purposeful desired volitional action that does not contradict the law, law and order, good morals, expressing the desire of the subjects of this contract to satisfy their needs and at the same time contribute to development and the prosperity of the market economy of the Republic of Moldova and its administrative-territorial units.

Consider examples from the judicial practice of the Republic of Moldova, where unnamed contracts are ambiguously qualified and the norms of civil law are applied in different ways when resolving civil cases related to the

consideration of disputes arising from unnamed contracts. In confirmation of the above, we will consider the decisions of the courts in relation to some independent unnamed contracts, such as:

Exchange agreement. There is a Definition of the GSP of the RM No. 2rc-863/15 of 09.12.2015 [4], which gives the qualification of the exchange agreement. According to the terms of this agreement, one party (trade exchange) undertakes to organize exchange trading for the sale of cereals (sunflower seeds, wheat, etc.) to the other party (participant), and the participant, in turn, undertakes to pay the cost of organized exchange trading, in the manner and terms provided by the exchange agreement. The subject of this agreement is the organization of auctions for the purpose of selling goods, that is, creating conditions for the sale of a particular product. This agreement is qualified as unnamed and has applied general rules on obligations to it, since this agreement is not provided for by civil law. This agreement was qualified as unnamed, since the civil legislation of the Republic of Moldova does not provide for the regulation of this agreement.

Cooperation agreement. The definition of the GSP of the RM established that VT entered into a cooperation agreement with AXSRL, under the terms of which VT undertook to transfer to AXSRL ownership of two land plots for the construction of two residential buildings, and AXSRL, in turn, undertook to build two residential buildings of 9 floors and provide VT with 5 apartments (2 - with 2 rooms, 3 - with 3 rooms) in ownership. The court determined this agreement as unnamed, since the agreement has a subject that is not characteristic of agreements that have received regulation in the civil code. In this case, the court made a decision on the basis of general norms (contractual and law of obligations) of the Civil Code and the terms of a cooperation agreement. We believe that the court correctly identified the legal nature of this agreement and qualified it as unnamed. We have established that this agreement has a special subject that is not characteristic of the other named agreements, for example, a simple partnership agreement, therefore we believe that this agreement should also be included in the civil law and have legal regulation.

Conclusions:

1. Any legal structure, whether named or unnamed, is a model consisting of various conditions and features that reflect the interests of both society and the entire state.

2. The peculiarity of the new unnamed contract is contained in the presence of a definition of the subject of the legal relationship, the subject, significant and distinctive conditions of this construction, the rights and obligations of the parties, the procedure for concluding, changing, terminating the contract and liability under the contract.

3. The contract is recognized as concluded only when the subjects have stipulated all the terms of the contract, without going beyond the well-known legal procedure.

4. An unnamed contract is a new contract that is not described in the law, containing a subject, orientation, individuality that is characteristic only of it, which makes it possible to separate it from other contractual structures.

5. An agreement is a legal document based on the consent and trust of the parties, concluded in accordance with the requirements of the law, not contradicting the general principles of civil law, law and order and public morals, fixing the will and desire of the parties, as well as containing obligations providing for the voluntary mutual consent of the parties regarding the rights and obligations of the parties under the contract.

6. Regardless of what type of contract we are talking about (named, unnamed, mixed), the contract as such should be a purposeful desired volitional action that does not contradict the law, the rule of law, good morals, expressing the desire of the subjects of this contract to satisfy their needs, and in at the same time contribute to the development and prosperity of the market economy of the Republic of Moldova and its administrative-territorial units.

7. The correlation and delimitation of this kind of contractual structures suggests that they have their own subject, individuality, which shows their peculiarity, since they are complex, independent, contractual structures that have been studied and researched since ancient times and to this day days are of great interest to scientists who closely monitor the stages of development of such contracts and try to give a scientific explanation and interpretation, which will subsequently affect the field of Civil Law, as well as their study and research will fill the existing gaps in national legislation.

Bibliographic references:

1. Code "On Education" of the Republic of Moldova of July 17, 2014 No. 152 In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr . 319-324
2. Decree of the Government of the Republic of Moldova No. 616 of 18.05.2016 “Methodologies for external quality assessment for authorization for temporary operation and accreditation of educational programs and institutions of vocational, higher and continuing education”. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2016, nr. 134-139.
3. Definition of the GSP of the Republic of Moldova No. 2rac-522/13 dated 10.10.2013. Published on the VSP RM website. [access date 30.01.2023]. http://jurisprudenta.csj.md/db_col_civil.php.
4. Definition of the GSP of the RM No. 2rc-863/15 of 09. 12. 2015. Published on the website of the GSP of the RM. [access date 30.01.2023]. http://jurisprudenta.csj.md/db_col_civil.php.
5. Egiazarov, V.A. Transport law, Moscow: YUSTITSINFORM, 2011. 129 p.
6. Kovaleva, N.N. Information Law of Russia. Tutorial. Moscow: Dashkov and K, 2007. 270 p.
7. Labor Code of the Republic of Moldova No. 154 of 28.03.2003. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2003, nr. 159-162.

8. Lapina, M.A., Revin , A.G., Lapin, V.I. Information law. Q: *Law and law*. 2015, No. 7, p. 217-221.
9. Law "On the Special Legal Status of Gagauzia" (Gagauz Yeri) No. 344-XIII of 23.12.1994. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 003.
10. Law of ATU Gagauzia "On Agreements on the Implementation of International and Foreign Economic Relations by ATU Gagauzia". No. 16-X /IV dated February 27, 2009. [access date 30.01.2023] http://www.halktoplushu.md/index.php/zakonodatelstvo-ato/zakony-ato-gagauziya/941-o-soglasheniyakh-ob-osushchestvlenii-ato-gagauziya-mezhdunarodnykh-i-vneshneekonomicheskikh-svyazej.]
11. Law of ATU Gagauzia" On Television and Radio Broadcasting", No. 66-XXXI/V of March 01, 2016, Published in: *Official Bulletin of Gagauzia EKSPRES-KANON*, No. 12-13 of April 1, 2016.
12. Law of the Republic of Moldova "On Animal Husbandry" No. 412-XIV of 27.05.1999. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 73-77.
13. Law of the Republic of Moldova "On Local Public Administration" No. 436 dated 28.12.2006. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 32-35.
14. Law of the Republic of Moldova "On Public Associations" Nr. 837 dated 05.17.1996. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 153-156.
15. Law of the Republic of Moldova No. 1227 of 27.06.1997 "On advertising "In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 67-68.
16. Law of the Republic of Moldova No. 243 of 26.10 .1994 "On the Press" In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 2.
17. Law of the Republic of Moldova No. 36 of 17.03.2016" On Postal Service "In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, No. 114-122 / 225.
18. Local Law "On the Executive Committee of Gagauzia". No. 31-XXXII /I of 09.07.1998.
19. Mihalache, Iu. Dreptul transporturilor, Chişinău: Pontos, 2012. 224 p.
20. Mihalaş, V. Drept Informaţional, Note de curs, (Ciclul I), Chişinău, 2013. p. 2. [access date 30.01.2023]. //https://ru.scribd.com/document/255087796/Dreptul-Informational-Note-de-curs.
21. Morozov, S.Yu. Transport law. Moscow: URAYT, 2018. 314 p.
22. Motor Transport Code of the Republic of Moldova No. 150 of 17.07.2014. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 247-248.
23. Resolution No. 667 of 23.07.2010 "On approval of the Regulation on pasture and haymaking" In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 131-134.
24. Statute of Gagauzia (Gagauz Yeri) of 14 May 1998. Law No. 7. 344 of 23.12.1994. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr 003.
25. Tatar, O. Legal bases of unnamed contracts in the field of information law and the provision of services. In: *Conceptul de dezvoltare a statului de*

drept în Moldova şi Ucraina în contextul proceselor de eurointegrare. 02-03 November, 2018. Chisinau: Cartier, 2018. p. 81-86.
26. Tatar, O. Legal Basis of Unnamed Contracts in the Educational Sphere. In: *Jurnalul Juridic Naţional: Teoria şi practica*. 2018, No. 5 (33), p. 45-50.
27. Tatar, O., Mihalache, Yu. Legal Basis for Unnamed Contracts (Certain types of contracts). In: *Legea şi viaţa*. 2018, no. 10, p. 51-55.
28. Tatar, O., Mihalache, Yu. Legal regulation of unnamed contracts in the field of transport law. In: *Jurnalul Juridic Naţional: Teoria şi practica*, 2019, No. 1 (35), p. 79-85.
29. Tax Code of the Republic of Moldova, no. 1163-XIII of 24.04.1997. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2005, no. 128-129 of 13.09.2002.
30. Television and Radio Code of the Republic of Moldova No. 260-XVI of 27.07.2006. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2006, nr. 131-133.
31. Vasiu, I., Vasiu, L. Informatică juridică şi drept informatic. Cluj-Napoca: Albastră, 2005. 325 p.

DE LA O CIVILIZAŢIE TEHNICIZATĂ, SPRE O CIVILIZAŢIE BIOLOGICĂ ENTUZIASMATĂ, BAZATĂ PE MODESTIE ŞI INTELEGENŢĂ EMOŢIONALĂ

Aurelia CRIVOI

Instruirea şi educaţia generaţiei în creştere trebuie să fie orientate nu numai la acumularea cunoştinţelor, nu numai la asigurarea materială şi dezvoltarea fizica cât la formarea şi menţinerea sănătăţii sufletului.

Situația actuală nemiloasă şi profund neânsufleţită plină de framântări cumplite terorism, desfrâu criminal, alcoolism, nicidecum nu sunt fenomene vremelnice, provocate de diferiți factori nefavorabli sau forțe destabilitoare fenomene vremelnice, provocate de diferiți factori nefavorabli sau forțe destabilitoare nefavorabli sau forțe destabilitoare.

Şi nu e cazul să sperăm, că cu timpul totul se va aplana de sine stătător, se va rezolva. Cum ne demonstrează experiența unor state dezvoltate potențialul spiritual ai civilizației contemporane s-a epuizat. Unicul ce s-a obținut în aceste țări dezvoltate a fost asigurarea oamenilor ,a unui nivel normal a bunei stării materiale. Însă nici una din problemele de ordin moral nu şi-a găsit rezolvarea sa.

Supunerea şi respectarea legilor coexistă cu corupția, desfrâul criminalității, religiozitatea cu narcomama, alcoolismul, destrăbălarea şi depravarea sexuală.

Cu regret, în prezent şi arta care mereu era apreciata ca un factor de purificare a sufletului, unele forme ale ei, mai ales a muzicii contemporane, cu nişte ritmuri zbuciumate, sfâşiitoare şi esterice, provoacă dezechilibru sufletesc, tristețe, furie, răutate, si astfel de elemente a acestei arte sunt nu altceva decât reflectarea civilizației contemporane.

Şi dacă omul va continua să formeze o astfel de civilizație, va tinde să nu respecte legile naturii, să nu perceapă frumusețea ei, să se socoată ca ceva suprem în această natură, atunci inevitabil ne aşteaptă 1101 zguduituri sociale şi cataclisme drastice. Calea spre o existență cu pace pe planeta noastră, este calea de la tehnicizare şi indiferență față de viață spre o civilizație biologică şi entuaziasmată.

În prezent fiecare om trebuie să conştiintezeze că salvarea omenirii, a vieții pe planeta noastră e şi munca şi contribuția lui, durerea şi grija lui.

În mileniu trei atenția savanților, specialiştilor, politicienilor şi chiar a cetățenilor de rând tot mai mult şi mai mult este îndreptată spre viitorul civilizației mondiale. Năzuința de a prevedea conturile principale ale epocii viitorului, de a evita consecințele negative a fenomenelor de criză globală şi regionale care prezintă pericol generațiilor prezente şi viitoare şi a condiționat interesul deosebit asupra studiului tendințelor de bază ale dezvoltării societății umane în primele decenii ale secolului XXI. Acastă perioadă se caracterizează

printr-o supraâncordare a sistemului nervos ,care a devenit una dintre cele mai caracteristice particularități în condițiile creşterii continuie a progresului tehnic, a torentului enorm de informație.

Însă există şi forme perfide care provoacă încordări nervoase, disconfort sufletesc, situații pe care nu le apreciază nici statistica,însă care prezintă sursa multor neplăceri, conflicte, maladii, scăderii capacității de muncă a omului. Aceste sunt rănile sufleteşti sau aşa numitele stresuri psihice cu care noi, conştient sau inconştient îi afectăm pe cei cu care intram în contact. In relațiile dintre oameni în procesul muncii, studiilor, în sfera deservirii, în cazul necesităților rezolvării anumutor probleme la nivelul unor conducători, funcționari publici grosolonia, brutalitatea, corupția, lipsa de onestitate, birocratismul devin agenți infecțioşi, mecanisme de dereglare funcționată a proceselor psihofiziologice

Lipsa de tact, replica iritantă sau insulta provoacă omului emoții negative, stresuri şi-l pot aduce pană la depresii, iar depresia cum se ştie minimalizează nu numai capacitățile de muncă şi potențialul creator al omului, dar şi provoăca dereglări psihice şi comportamentale. Încordările nervoase, depresiile trebuie sa fie înlăturate prin toate mijloacele şi metodele adecvate de acei care stau la posturile de conducere în structurile de stat, economice, sociale, educaționale.

Ei trebuie cu competență şi tact grijuliu şi prieteneşte să contribuie la formarea relațiilor normale între oameni ,între şefi şi subalterni. Însă dacă dorința de a forma aceste relații se bazează pe frică şi pedeapsă omul capată emoții negative şi în rezultat apare conflictul.

Cercetările efectuate în domeniul psihofiziologiei aduc dovezi convingătoare.

Persoana cu o intelegență emoțională posedă capacitatea de autocontrol şi luciditateâ dezvoltată în raport cu trăirile proprii cât şi capacitatea de a percepe sentimentele şi gândurile celorlalți oameni, problemele şi necazurile lor.

Astfel de intelegență, în primul rând, e absolut necesar să o posede conducătorii de diferite ranguri ceia ce li se va permite o mai deplină înțelegență a performanțelor umane. Conducătorii cu un coeficient intelectual mediu şi o intelegență naturală sunt mai omenoşi ,mai populari, plini de căldura, bunătate, reuşesc în mai mare măsură să rezolve multiple probleme care apar în viațâ cotidianâ .Insa numai intelegența nu este suficientă dacă ea nu e conjugată cu o capacitate de comunicare, simplicitate, sociabilitate, accesibilitate, optimism şi chiar umor.

Plecând de la aceste considerente e absolut necesar ca conducătorii organelor de stat, patronii instituțiilor, firmelor de producere, de afaceri să fie în contact direct permanent cu oamenii simpli să nu se izoleze prin birouri inaccesibile , deoarece apare întrebarea, ce fel de menager este el, şi pentru cine, ce conduce dacă el se izoleaază de oamenii pe care îi conduce.

Conducătorul trebuie să fie personalitate în sensul deplin al cuvântului,

om de o înaltă cultură, sociabil, reținut să manifeste gingăşie în relații şi contacte cu oameni simpli pentru a crea un climat sănătos şi în colectivele de muncă şi în societate.

El îşi va expune opinia de cetățean în mod obiectiv, nu-şi va schimba permanent părerile, va trai din propriile şi onestele mijloace, nu va cutreera structurile internaționale şi guvernamentale ca veşnic solicitant şi informator, nu va face promisiuni irealizabile.

Calițatea suprema a unui adevărat conducător va fi dorința lui de a pătrunde şi a răspândi adevărul, de a se afla în relații permanente cu publicul,cu oamenii ,de ai ajuta în toate şi de ai proteja.

La persoanele cu o intelegență normală există un echilibru psihofiziologjc în relațiile conştiente; gândire, acțiune, cât şi în structuri care permit sistemului psihic o adaptare corespunzătoare la solicitările mediului fizic şi social. Dereglarea acestor relații duce la tulburări de personalitate care se manifesta prin pălăvragială, iresponsabilitate, neândeplinirea promisiunilor date acestora, trezesc neâncredere în oameni şi influențiază negativ asupra dispoziției şi capacităților de muncă.

Umanismul, omeniea sunt fără doar şi poate principii determinante ale moralei noastre. Însă pentru a le transforma în norma comportării nu sunt de ajuns declarații şi promisiuni goale. E necesar să manifestăm grijă permanentă față de omul concret ,să implantăm în relațiile personale şi sociale reale curajul , asiduitatea, să recompensăm în toate manifestările concrete bunăvoința, delicatețea, omeniea. Orice caz de necoicidență a ceea ce se inspira ca ideal, cu situația reală de care omul se loveşte în viața de toate zilele are un efect de influență foarte negativă, asupra proceselor de formare a opiniei publice şi a calităților omului. Doar în activitatea noastră de muncă cu oamenii nimic nu poate fi mai îngrozitor şi mai primejdios decât jonglarea cu fraze frumoase ,cu promisiuni nerealizabile şi cu minciuni.

Numai o civilizație biologică curată poate să asigure idealurile umaniste, logica cunoaşterii, libertatea şi responsabilitatea, care nu sunt altceva decât manifestări de creştere şi dezvoltare a ceea ce e cu adevărat uman în om.

RĂZBOIUL CA FENOMEN SOCIAL

Iulia GORINCIOI
Universitatea de Stat din Moldova
iulia.gorincioi@usm.md
ORCHID 0009-0005-1453-3910

CZU: 355.01:327.51/.57

Abstract: T*he paper gives a retrospective analysis of the contents of the concept war as a socio-political phenomenon and the changes therein in today's conditions.The Russian Federation's military aggression against Ukraine demonstrates how fragile peace is where there are geopolitical interests. The lack of responsibility of the West, the insufficiency of the effort made, did not prevent its unleashing.*

Keywords: *war, image of war, "smart weapons", nationalization of war, controlled chaos.*

Introducere

Actualitatea temei. Istoria omenirii a fost întotdeauna în strânsă legătură cu fenomenul războiului. Winston Churchill, prim-ministrul Angliei în perioada celui de al II-lea război mondial remarca destul de exact, că „războiul este destinul rasei umane**"[1, p. 196**]. Lunga istorie a societăţii umane arată, că războiului este misterios şi catastrofal, fenomenul cu cea mai amplă funcţie distructivă, cu cel mai pronunţat caracter homicid, cu cele mai adânci implicaţii asupra prezentului şi viitorului omenirii**[2].** Războiul nu este doar un calvar în istoria statelor şi popoarelor, el devenit un fenomen omniprezent, ce afectează toate sferele societăţii, iar această tendinţă este puţin probabil să scadă în viitorul apropiat. Conştiinţa umană nu este judecătorul inexorabil, aşa cum obişnuiesc să proclame profesorii de etică. Când societatea nu face reproşuri, suprimarea pasiunilor josnice încetează, iar oamenii comit acte crude, frauduloase, perfide şi barbare, atât de neconforme cu civilizaţia lor, încât ele (aceste acte) ar putea fi considerate imposibile. Războiul în felul său este o superconcentrare de dificultăţi, nenorociri, sacrificii, care, pentru a fi depăşite, necesită şi consumă eforturi supranaturale, forţe mentale, fizice şi morale enorme ale omului. Putem afirma astfel, că toate caracteristicile războiului sunt indisolubil asociate cu latura sa socială, fiind un fenomen multidimensional, fiecare epocă îşi lasă propria amprentă asupra naturii războiului. Dar, indiferent de scopurile, obiectivele şi cauzele sale de apariţie, războiul, în esenţa sa, este un fel de conflict social. De fapt, este apogeul acestui conflict şi, de regulă, este un conflict între state. Teoreticianul războiului în secolul al XIX-lea, Karl von Clausewitz scria despre acest lucru în lucrarea sa fundamentală „Despre război": „Războiul nu este altceva decât o continuare a politicii de stat prin alte mijloace" **[**3,p.55–56**],** vrând să spună, că dacă politica nu permite atingerea anumitor scopuri ale statului, vine un moment în care se folosesc „alte mijloace", bazate pe luptă armată.

Analiza războiului ca fenomen social are o mare importanţă practică şi teoretică. Nu există nici o persoană printre noi, care să nu fie familiarizată cu imaginile războiului - dramatice şi terifiante, grave şi umilitoare, ticăloase şi patimitoare. Printre problemele contemporane, cu greu se poate găsi o problemă mai complexă şi mai importantă decât problema războiului şi păcii. Viaţa şi pacea sunt cele mai importante valori ale umanităţii. Este o realitate incontestabilă, că războiul este un însoţitor permanent al omenirii. Continuitatea războaielor în istoria civilizaţiei este confirmată prin însăşi legea continuităţii inerentă războiului şi formulată de Odyssus Barot în secolul al XIX-lea, care menţiona: „Dacă luăm o perioadă destul de lungă din viaţa popoarelor, de la 1496 î.Hr. până la 1861, adică o perioadă de 3357 de ani, vom vedea că pentru 227 de ani de pace sunt 3130 de ani de război, adică pentru fiecare an de pace - 13 ani de război. Astfel, pe baza istoriei, întreaga viaţă a popoarelor este prezentată sub forma unui război continuu; acesta din urmă este, parcă, starea lor normală, iar perioadele scurte de pace dintre perioade lungi de război sunt doar un armistiţiu" **[4].** În această perioadă războaele au distrus peste 6 miliarde de oameni, ceea ce corespunde populaţiei planetei de la sfârşitul anilor 80 - începutul anilor 90 ai secolului XX **[5].** Şi astăzi, din păcate, oameni încă mai mor în războaie. În istorie apelurile la pace au fost proclamate în mod repetat, s-au construit numeroase modele teoretice ale păcii eterne, excluzând războiul. Dar, chiar şi la începutul celui de al treilea mileniu de existenţă, omenirea demonstrează, că războiul este un însoţitor permanent al istoriei umane, iar în condiţiile armamentului nuclear pericolul războiului rămâne pregnant. De aceea cea mai importantă problemă a politicii mondiale la etapa contemporană este problema războiului şi păcii - două stări calitative opuse ale societăţii, care au trăsături comune. Baza generală stabilă a războiului şi păcii este politica. Cu toate acestea, esenţa războiului şi a păcii este determinată nu numai de prezenţa unui element politic în ele, ci şi de conţinutul lor, de modul şi forma existenţei lor. Problema războiului este una dintre problemele urgente ale dezvoltării sociale a lumii contemporane. Acest lucru se datorează creşterii amploarii violenţei armate. Este important pentru noi să dezvoltăm o orientare corectă, ştiinţifică, în problema războiului, aşa cum în gândirea politico-filozofică există o interpretare ambiguă a problemei date. Până în secolul al XX-lea, cercetătorii s-au concentrat pe evaluarea morală a războiului, care a fost exprimată în opoziţie a două idei diametral opuse despre război: războiul ca rău social şi războiul ca funcţie necesară societăţii. Adepţii primii idei î-l condamnă ca o periculoasă patologie a societăţii [Platon, Rousseau, Kant, Tolstoi, Gandi], iar adepţii celei de a doua î-l proslăvesc ca fundament al progresului social [Heraclit, Aristotel, Machiavelli, Hobbes, Hegel, Nietzsche, Soloviou].

Să încercăm să răspundem la câteva întrebări importante : Ce este războiul astăzi? Cum în concepţia despre univers a popoarelor, naţiunilor se explică existenţa unei astfel de forţă, care împinge spre propria distrugere comunitatea? Care sunt rădăcinile acestui fenomen al umanităţii? Capacitatea de

a lupta a comunităţii umane este o trăsătură, care o distinge în mod clar de spectrul formelor de viaţă de pe planetă, dar nu li se opune, sau, mai degrabă, are un caracter paradoxal, combinând atât manifestările instinctive străvechi, cât şi acţiunile suprarаţionale ale unei persoane rezonabile?

Conţinut

I. Să pornim de la etimologia cuvântului „război", care provine din vechiul cuvânt german „werra", ale cărui rădăcini pot fi găsite, de exemplu, în cuvântul englez „war"**[6].** Într-o formă sau alta, acest cuvânt este prezent în toate limbile lumii, atât din trecut, cât şi prezent. Acest fapt este unul dintre indicatorii universalităţii acestui fenomen, prezentându-l în esenţă ca o bătălie, o ciocnire reciprocă a intereselor majore, care se rezolvă prin vărsare de sânge şi numai prin aceasta se deosebeşte de alte conflicte sociale.

Desigur, doctrina războiului şi a armatei este o parte organică a doctrinei oricărei societăţi. Războiul poate fi privit din toate părţile manifestării sale ca un fenomen unic şi în istoria dezvoltării umane. În fiecare cultură, în fiecare epocă istorică şi în fiecare stat războiul are trăsături unice, prezentate sub formă de imagini, datorită obiectivităţii fenomenului războiului, a caracteristicilor de percepţie a subiecţilor, a împletirii conştiinţelor individuale şi sociale, a fuziunii atât a elementelor ideologice cât şi a celor psihologice. Odată cu construcţia ascunsă a imaginilor de război de către subiect, există un fel de aprofundare a conştiinţei în mediul orientărilor, caracteristicilor şi imaginilor acestui fenomen, pregătite anterior, create în conformitate cu ideologia şi practica creării de mituri politice şi militare. Zona de înţelegere a războiului devine, astfel, o frontieră, un punct de întâlnire, de reflecţie şi interpretare, un prag între sălbăticie şi civilizaţie. Războiul este un fenomen unic în toate sensurile cuvântului şi este prezent în vieţile noastre sub formă de imagini, este „parte a artei politicului", iar în lupta pentru victorie în război va exista întotdeauna manipularea conştiinţei şi practica creării de mituri politice. Imaginile războiului creează atât imaginea de ansamblu a războiului, cât şi un anumit spaţiu figurativ, care nu este împărţit de graniţe geografice şi politice. Totalitatea conflictelor şi războaielor locale dintr-o zonă este percepută ca un singur război. Un lanţ de conflicte de intensitate scăzută formează un proces continuu, permanent în fiecare regiune individuală. Cu toate acestea, caracteristicile speciale ale războiului în actele juridice şi sursele oficiale nu coincid întotdeauna cu parametrii propriu-zis spaţio-temporali ai fenomenului. Din această necoincidenţă războiul are şi sens specific, individual, determinat de societatea dată şi etapa ei de dezvoltare. Astfel, de-a lungul istoriei mulţi gânditori au căutat să înţeleagă şi să dea răspuns la întrebarea ce este războiul? **[7].**

În epoca modernă, teoriile cu privire la război înregistreaza o mult mai mare diversificare. Criteriului religios şi celui juridic li se adaugă criterii noi, care devin permanente, cum ar fi cel biologic, etic, politic, sau psihologic**[8].** Bazele războiului sunt întotdeauna noumenale, ascunse, sunt în memoriile participanţilor la practicile sociale militare. Imaginile războiului sunt integrate în

tabloul lingvistic al lumii. Imaginea fiecărui război individual sintetizează imaginile altor războaie şi, la rândul său, imaginea însăşi acţionează ca unul dintre constructele figurative. Imaginea războiului este întotdeauna unitatea universalului şi specificului. În dinamica imaginilor războiului, se poate detecta dinamica însuşi a fenomenului războiului. Astfel, evenimentele războiului sunt inseparabile de coexistenţa lui, prezentate într-o gamă figurativă şi actualizate de practica socială.

Am putea generaliza, că la etapa contemporană razboiul poate fi definit ca o confruntare violentă în care sunt angajate componentele activităţii sociale: politice, economice, diplomatice, ideologice, psiho-morale, informaţionale, elementul definitoriu principal fiind confruntarea militară - lupta armată - ca instrument al promovării intereselor statului.

Ţinând cont de cele menţionate, vom sublinia, că omenirea, îndeplinindu-şi funcţia principală - de a trăi, şi-a dezvoltat tot odată şi metodologia şi filosofia existenţei sale. Una dintre cele mai importante componente ale acestei filozofii este dorinţa de a trăi mai bine şi de a lupta constant pentru o schimbare pozitivă a statutului său social existent**.** În istoria omenirii, această filozofie s-a manifestat întotdeauna în lupta dintre state şi alianţele lor pentru interesele formulate, ceea ce a dus în practică la un război aproape permanent (continuu). Aşa că războiul a devenit parte a existenţei omenirii. Pentru a câştiga aceste războaie, omenirea a dezvoltat cel mai eficient algoritm pentru conduita sa, a descoperit legile obiective ale războiului şi a dezvoltat capacitatea de a lupta la nivelul de „artă militară". Aşa că omenirea a existat, luptând aproape întotdeauna, însoţită de distrugerea fizică a ţării şi uciderea inamicului, de acapararea teritoriului, resurselor şi populaţiei astfel, întărind rolul social, internaţional al părţii învingătoare.

În aceste condiţii, în politologie războiul este cercetat sub aspectul determinărilor politice şi al evoluţiei relaţiilor dintre state. Înţelegerea războiului ca o continuare a politicii prin mijloace violente, după definirea lui Klauzevici, ne permite să tragem următoarele concluzii: 1. Războiul este purtat întotdeauna sub formă de violenţă armată. Cu toate acestea, este greşit să reducem războiul doar la luptă armată. Pe lângă ostilităţi, războiul este caracterizat şi de alte trăsături cum este lupta economică, confruntarea ideologică între beligeranţi, impactul psihologic a luptei asupra părţilor implicate, ect.; 2. Esenţa războiului rămâne neschimbată de-a lungul istoriei umane, el manifestând dialectica variabilităţii şi stabilităţii. Politica statelor beligerante se schimbă. Se schimbă şi formele şi metodele operaţiunilor de luptă, utilizarea armelor şi a echipamentelor militare. Latura stabilă a războiului se manifestă prin faptul, că a fost şi rămâne o continuare a politicii statelor prin violenţa armată; 3. Războiul nu este o politică obişnuită, ci o politică desfăşurată în primul rând, cu ajutorul unui mijloc special – violenţa armată, care ia forma luptei armate. Războiul este condus de politică. Politica alege inamicul, determină echilibrul general de forţe, sarcinile forţelor armate, condiţiile de implementare a acestora. Prin urmare, războiul nu este doar o luptă a forţelor armate, ci şi o competiţie a economiei, politicii şi o ciocnire a

ideologiilor. Odată cu izbucnirea războiului, politica nu trece în plan secund, supunându-se strategiei, ci influenţează activ războiul. Astfel, vedem o serie de interdependenţe ce se manifestă în relaţia dintre război şi politică.

Analizând istoria războaielor civilizate şi a conflictelor militare, teoriticienii evidenţiază şase generaţii de război împărţite în războaie din perioada pre-nucleară şi propriu-zis nucleară **[9].** Trecerea de la o generaţie de război la alta este provocată de dezvoltarea armelor folosite, definită ca „revoluţie în afacerile militare" **[**10**],** demonstrând, că războiul fiind un fenomen socio-politic complex, continuă să se prezinte ca o stare specială a societăţii şi a statului, ca o formă violentă, specifică de relaţii, contradicţii şi litigii între state şi popoare. Aşa, dacă pentru K. Marx, contradicţiile economice sunt fundamentale în război, atunci pentru K. Clausewitz – importante sunt cele politice, dacă pentru S. Hanington incompatibilitatea culturilor este baza războiului, atunci pentru M. Creveld, războiul este un fenomen cultural **[**11,p.122-123**].** Abordarea socială a războiului include înţelegerea lui: 1) ca instrumentul, care asigură securitatea societăţii; 2) ca consecinţă a contradicţiilor religioase şi culturale generale şi a modului de rezolvare a acestora; 3) ca instrument de politică; 4) ca consecinţă a contradicţiilor economice şi a modului de rezolvare a acestora într-un context formaţional sau civilizaţional; 5) ca luptă pentru supravieţuirea popoarelor în termeni sociali şi biologici; 6) ca creaţiile jocului "**[**12, p. 53**].**

Clausewitz sublinia că războiul este continuarea politicii de către alţii prin mijloace violente, deci în condiţiile contemporane într-un război nuclear politica s-ar putea să nu-şi mai găsească continuarea, deoarece un astfel de război ar însemna moartea omenirii. Altfel spus, alternativa în politică – victorie sau înfrângere – s-a transformat într-o altă alegere: viaţă sau moarte. În aceste condiţii una dintre sarcinile cheie ale politicii mondiale a devenit dezarmarea generală şi întărirea securităţii internaţionale şi naţionale. Dacă cursul dezvoltării istorice a sistemelor politice, de regulă, a fost însoţit de războaie, atât externe, cât şi civile, atunci epoca noastră oferă un exemplu impresionant de acest gen, deoarece profilul său politic este în mare măsură modelat de evenimente militare precum două războaie mondiale, războaie anticoloniale, războaie civile, războiul rece şi ameninţarea constantă a războiului nuclear. Astfel, războiul şi politica sunt strâns legate între ele. În plus, continuitatea conducerii politice şi militare este asigurată de faptul, că cel mai înalt lider politic al ţării (monarh, preşedinte, prim-ministru) este adesea şi cel mai înalt lider militar - Comandantul Suprem al tuturor forţelor armate.

Sistemele politice creează organisme sociale pentru a duce război, orientat atât împotriva duşmanilor externi, cât şi împotriva grupurilor interne, care încearcă să răstoarne elitele. Aceste organisme formează în cele din urmă cea mai importantă parte a aparatului guvernamental din fiecare sistem politic. Războiul este forma extremă pe care o iau conflictele interne şi externe în realitatea politică. În timpul războiului, grupurile de luptă încearcă să realizeze prin violenţă armată ceea ce nu au putut realiza în negocieri. Fiecare dintre aceste grupuri caută să-şi

impună voinţa inamicului, subordonându-l obiectivelor sale politice. În sistemele politice, războiul îndeplineşte deci, o funcţie instrumentală: nu este un scop în sine, ci doar un mijloc de a atinge anumite scopuri politice. În război, oamenii se confruntă nu ca indivizi, ci ca membri ai comunităţilor politice (state, grupuri rebele, etc.), punându-şi viaţa în pericol într-o măsură sau alta în lupta pentru forţele politice, ale căror puncte de vedere le pot împărtăşi sau nu. De obicei, sistemele politice sunt organizate în aşa fel încât elitele pot folosi constrângerea pentru a forţa indivizii să suporte atât pericolul personal al războiului, cât şi costurile financiare ale lui. Pe parcursul războiului, puterea elitelor este întărită, iar în sistemul politic apare o nouă ordine de priorităţi. Dar fenomenul războiului are o influenţă decisivă asupra sistemului politic, nu numai în timpul ostilităţilor, ci şi în timp de pace. Într-adevăr, o parte semnificativă a bugetului naţional este cheltuită pentru finanţarea aparatului militar.

Până acum, nu au existat suficiente motive pentru a crede în prevenirea definitivă a războiului ca expresie a conflictelor interne şi externe ale sistemelor politice, deşi, în unele privinţe, s-a ivit o situaţie fără precedent. Într-adevăr, tehnologia nucleară a dus la faimosul „balans al fricii", deoarece utilizarea ei ar duce la consecinţe devastatoare. Acest fapt a forţat marile puteri nucleare să caute o formulă pentru supravieţuirea rasei umane. Pentru prima dată în lungul său drum istoric, marcat de dezvoltarea ştiinţei şi tehnologiei, omenirea s-a confruntat cu un pericol real de autodistrugere. Poate că aceasta este cea mai dificilă provocare care i-a fost aruncată în întreaga sa istorie.

Tot odată există şi o influenţă inversă - impactul politicii asupra războiului:1.Politica este elementul principal în determinarea esenţei sociale a războiului.Politica corespunzătoare generează direct război. Ea determină direcţia, natura pregătirii statului pentru război. Prin urmare, războiul este o continuare a politicii, face parte din politică; 2.Politica determină direcţia şi natura pregătirii unui stat sau a unei coaliţii de state pentru război;3.Politica determină scopurile, obiectivele, mijloacele de război. Politica conduce pregătirea bazei materiale şi tehnice a războiului, activează organele de stat în sfera relaţiilor internaţionale şi reglementează natura relaţiilor sociale în interiorul ţării. În acest fel, politica conferă războiului un anumit caracter social - drept sau nedrept, echitabil sau inechitabil; 4.Politica ghidează pregătirea materială pentru război; 5. Mobilizează toate forţele pentru a obţine victoria; 6.Politica are un impact asupra cursului şi rezultatului războiului prin formularea de planuri strategice, obiective ale războiului. Prin strategie, politica influenţează forme şi metode specifice de luptă armată. Controlează cursul ostilităţilor, gestionează procesele care afectează cursul şi rezultatul războiului; 7.Politica foloseşte rezultatele războiului încheiat. Ea propune noi obiective şi sarcini pentru clase şi state bazate pe consecinţele sociale reale ale războiului.

Putem concluziona, că războiul este un proces contradictoriu multidimensional complex, care duce atât la pierderi, la distrugerea valorilor

materiale, la suferinţe şi dezastre umane, cât şi stimulează în anumite condiţii progresul social.

II. O altă problema în acestă perspectivă de idei, este problema prevenirii războaielor ca principalele subiecte de cercetare ştiinţifică. Cuvintele despre necesitatea menţinerii păcii au devenit deja o formulă standard în documentele strategice ale organizaţiilor internaţionale şi ale guvernelor naţionale în condiţiile când potrivit ONU, armele nucleare de astăzi pot distruge planeta cel puţin de 15 ori. Cu toate acestea, practica ultimului an 2022 arată, că problema prevenirii războiului se rezolvă mai mult în cuvinte decât în fapte. Invazia agresivă a Federaţiei Ruse asupra Ucrainei ţine încordată toată Planeta prin ameninţările declarate de Vladimir Putin de a folosi arma atomică. Acest război între două popoare slave a fost practic de neimaginat.

Înrăutăţirea stării de pace la nivel global a fost precedată de mai mulţi factori.Trebuie să menţionăm, că încordarea relaţiilor ruso-americane se simte începând cu sammetul NATO de la München din 10 februarie 2007. În cadrul acestui sammet Vladimir Putin, preşedintele FR a ţinut celebrul său discurs, pe care mulţi jurnalişti şi experţi occidentali l-au considerat ca declaraţie a unui nou Război Rece între Russia şi Occident. În discursul său Vladimir Putin, în special, a învinuit Statele Unite că încearcă să întroducă conceptul de lume unipolară. Putin a criticat şi extinderea NATO spre Est, numind-o factorul care reduce încrederea reciprocă, când NATO îşi împinge forţele avansate la graniţele de stat cu Rusia, în timp ce FR "respectă cu stricteţe acordul, nu reacţionează la aceste acţiuni". Totuş Putin întreabă împotriva cui este această extindere şi ce s-a întâmplat cu asigurările pe care le-au dat partenerii occidentali după desfiinţarea Pactului de la Varşovia? de ce acum nimeni nu-şi mai aminteşte de declaraţiile făcute?**[13].** Un an mai târziu, la sammetul NATO de la Bucureşti din 7 aprilie 2008 s-a discutat la concret posibilitatea de primire în perspectivă ca membru NATO a Ucrainei şi Gruziei, ceea ce însemna, că nu s-a ţinut cont de observaţiile făcute de Putin cu un an mai devreme la München. Evident că partea rusă în frunte cu preşedintele Putin manifestau o accentuată nemulţumire vis-a-vis de extinderea spre est a hotarelor NATO. În presă chiar se vehicula, că Purin ca şi cum i-ar fi reproşat lui Djon Buş, preşedintele SUA, că "*Ucraina doar nu este stat* în sensul deplin al cuvântului, că Ucraina este parte din Europa de Est, iar cea mai mare parte din ea aparţine Rusiei, aşa că te rog să ţii cont de asta, Djon**" [14].** Ca rezultat a urmat războiul contra Gruziei din vara anului 2008, conflictele din Dombas şi Lugansc, anexarea Crimeii în 2014, iar apoi operaţiunea specială militară (OSM) în Ucraina din 24 februarie 2022.

Comunitatea mondială a impus mai multe valuri de sancţiuni, în special economice şi financiare anturajului putinist, businessului rusesc, izolându-l şi deconectându-l prin SWIFT de la relaţiile mondiale, încercând să impună FR să-şi revadă scopurile OSM în Ucraina şi să-şi retragă trupele în corespundere cu harta politică din 24 februarie 2022. Tot odată Conferinţa de Securitate de la München

din 17-19 februarie 2023 a avertizat asupra diviziunii tot mai mari în materie de "ordine mondială", subliniind că ceea ce vedem acum este o agresiune rusă împotriva Ucrainei, este un război imperialist, iar Rusia vrea să pună mâna cu forţa pe o parte a teritoriului Ucrainei – stat independent. „Poate că Rusia a intenţionat să cucerească toată Ucraina şi, de asemenea, a sperat că va realiza acest lucru rapid şi uşor. Acest lucru nu s-a întâmplat, datorită eroismului ucrainenilor, dar trebuie să spunem sincer - [se declară prin vocea celor 55 de state participante la Conferinţă, care au declarat această solidaritate cu Ucraina] - nu vom suporta acest lucru, pentru că structura de securitate şi pace în Europa nu va suporta o redesenare de frontierelor în Europa, că nimeni nu va răsfoi cărţile de istorie, aşa cum face Putin acum şi nu vom căuta unde a fost teritoriul Rusiei pentru a spune mai târziu, că vreau să returneze toate acestea înapoi. Acest lucru este inacceptabil”**[15].** Statele participante la Conferinţă au susţinut Ucraina, pentru care războiul este unul drept împotriva agresiunii Rusiei, care i-a invadat teritoriul. Ucraina primeşte sprijin financiar, politic, umanitar şi militar de la o serie de state din toată lumea, dornice de pace şi stabilitate, dar vorbim doar de asistenţă, măsuri de sprijin şi nu de participare la război, iar preşedintele rus cu siguranţă înţelege bine acest lucru.

Cel mai sângeros război din Europa, “războiul actual a fost determinat de reformele anului 1992, când prin privatizare s-a creat clasa de mari proprietari, de criminali, de bandiţi şi invadatori de privatizare, astfel încât să nu permită restaurarea comunismul. Putin a fost numit ca persoana de încredere a familiei prezidenţiale Eliţîn, a administraţiei prezidenţiale şi a bancherilor şi oligarhilor Yumashev-Dyachenko, familiei Voloshin, Berezovski”**[**16**]**. Puterea de la Kremlin, tradiţional se fundamenta pe corupţie, iar reformatorii, desigur, erau susţinuţi de toţi tipii care au dorit privatizarea: parcul nomenclaturist, oligarhii, bandiţii - toţi erau interesaţi de privatizare şi de garanţia, că comunismul nu se va întoarce. “Sarcina lui Putin a fost să garanteze proprietatea privată a acestora, privilegiile lor. Din această perspectivă era privită de Putin şi Ucraina, - menţionează renumitul filosof şi scriitor rus contemporan Mihail Veller. - Lui Putin i-a fost frică, că Ucraina se va alătura la NATO, înţelegând aceasta ca promovarea NATO la graniţele Rusiei. Reeşind din aceasta a luat decizia, ca să spunem aşa, ….de a întoarce Ucraina în portul natal, pentru a restabili cumva ordinea după prăbuşirea Uniunii Sovetice. …. din punctul de vedere al beneficiului Rusiei, aceasta a fost o decizie nebună**”,** - concluzionează filosoful **[17].** În această ordine de idei filosoful ucrainean Andrei Baumeister subliniază chiar după prima săptămână de război, că “pentru Rusia, acest război nu are nici un sens. …în ultimii douăzeci de ani, Rusia, în ciuda politicii sale dure, agresive, a obţinut unele rezultate pe arena internaţională: în Orientul Mijlociu, Europa, China, India, America Latină, în ciuda sancţiunilor, menţinând bune relaţii economice cu ţări precum Germania, Franţa şi cu o gândire strategică rezonabilă, această ţară ar fi putut câştiga treptat avânt ca unul dintre centrele de putere globală... Aceasta ar fi fost o investiţie bună pentru Rusia în viitor şi această linie ar fi

putut dura zeci de ani. Faptul că Putin şi conducerea rusă au decis asupra acestui act de agresiune şterge toate „rezultatele" între ghilimele ale acestui regim. Acum toate acestea se prăbuşesc brusc şi vedem că în câteva zile Rusia devine din ce în ce mai izolată de ştiinţa mondială, de cultura mondială, de sportul mondial, de tehnologie, de afaceri, dar cel mai important, îşi pierde chiar şi cei mai devotaţi susţinători din Europa şi America, din întreaga lume.... firesc, Rusia a avut susţinători, pentru că Putin a jucat cartea unui astfel de conservatorism tradiţional cu o conotaţie religioasă. Chiar şi aceşti oameni întorc acum spatele Rusiei şi acesta este un semn al următoarei crize foarte grave pentru conducerea Rusiei. Acesta este începutul sfârşitului. Iată de ce am considerat începutul acestui război absolut iraţional, inutil pentru Rusia, distructiv pentru politica, economia, cultura şi ştiinţa ei.... Acest lucru se datorează principalei gafe ideologice a Kremlinului, deoarece credeau că va fi o plimbare destul de uşoară, că o parte semnificativă a populaţiei îi va primi aici cu braţele deschise, că sunt aşteptaţi aici. Ceea ce văd ei aici este în contradicţie directă cu aşteptările lor....realitatea arată că nu-i aşteaptă nimeni aici, nu sunt bineveniţi, iar după bombardarea monstruoasă a zonelor rezidenţiale cu bombe şi rachete este foarte greu să stăpâneşti mânia, ura şi toate emoţiile negative nu numai faţă de Putin şi conducerea politică a Rusiei, ci şi faţă de Rusia ca atare."**[**18**].** Încă în 2014 acelaş Mihail Veller a menţionat, că războiul FR cu Ucraina, "dacă nu dă Doamne, se va declanşa, va fi cu siguranţă un dezastru, în primul rând, pentru Rusia, care ar putea duce până la destrămarea ţării... Ei nu înţeleg, - spune Veller, - că lucrează împotriva lor, adică adaugă neîncrederea comunităţii internaţionale faţă de Federaţia Rusă şi că pentru comunitatea internaţională este mai bine să preieie controlul asupra armelor nucleare ale Rusiei, pentru că este imposibil să trăieşti paşnic şi calm alături de ea"**[**19**]**. Scriitorul subliniază, că asta este de fapt „teribila logica a colapsului imperiului. ...ceea ce ar putea face mai bun în aceste condiţii Rusia este să-şi retragă trupele la graniţa anului1991 şi să înceapă să negocieze pacea, ...ei bine, în scăderea despăgubirilor, a restructurărilor îndelungate, pentru a se salva"**[**20**]**.

Mihail Veller menţionează dintr-o perspectivă globală, că pe lângă cauza internă a războiului, mai există şi una externă :„Tot ceea ce se întâmplă acum pe teatrul de război ruso-ucrainean face parte din procesul politic mondial şi fără a-l lua în considerare, fără a-l înscrie ca parte a procesului mondial, nu poate fi înţeles corect războiul dat"[21]. Trei decenii de globalizare demonstrează că globalizarea, suveranitatea statală şi democraţia sunt dimensiuni incompatibile. Trebuie să înţelegem, că mulţi teoreticieni au criticat dezvoltarea turbulentă şi neaşteptată a societăţilor capitaliste în secolul al XX-lea şi au căutat căi alternative de dezvoltare socială. Filosoful atrage atenţia, că "... din moment ce clasa muncitoare nu mai este acel proletariat revoluţionar, este imposibil să-l ridici la revoluţie, miza schimbării societăţii burgheze constă în crearea cât mai multor minorităţi...toate minorităţile rasiale, naţionale, religioase, sexuale, precum şi femeile împotriva bărbaţilor, toţi ne divizăm, iar dreptul unei persoane

ca şi cum este mai important decât drepturile statului, parcă drepturile piciorului tău stâng sunt mai importante decât drepturile întregului organism**" [22]**. În aşa mod, drepturile minorităţilor trebuie respectate în primul rând, pentru că minoritatea este slabă, în ciuda faptului că nu există minorităţi fără majoritate. În aceste condiţii în 1965, într-o vilă din Italia, David Rockefeller - o persoană foarte serioasă, unul dintre cei mai bogaţi oameni din lume, a chemat câteva zeci de intelectuali să vorbească despre problemele globale: că în viitorul apropiat va fi puţină apă, va fi puţin pământ, va fi puţină mâncare, va fi puţin oxigen în aer, ect. Şi că este necesar ca ei să facă ceva, să propună proiecte pentru ameliorarea situaţiei. Aşa, după 3 ani, a apărut celebrul Club de la Roma, cu concluziile corespunzătoare: că trebuie să consumăm mai puţin, să producem mai puţin, să reducem nivelul de dezvoltare al economiei la zero. Altfel spus - economia trebuie să stagneze. Plus la toate, ar trebui să fie mai puţini oameni, ar trebui să existe mai multă egalitate între statele bogate şi cele sărace. Din aceste perspective Convenţia-cadru a Naţiunilor Unite de la Paris asupra schimbărilor climatice, cu forţă juridică obligatorie, semnată la 22 aprilie 2016 şi ratificată de Uniunea Europeană la 5 octombrie 2016, subliniază crearea unui fond pentru reducerea decalajului dintre statele bogate şi cele sărace, o simplă redistribuire a bogăţiei în favoarea statelor sărace**[23]**.

Dar ce înseamnă să fie în general mai puţin oameni? Mai puţin consum? Miliardul de aur - este în acest cadru al procesului mondial global - o expresie concentrată, din care forumurile anuale sunt cei 3000 de indivizi ce îi reprezintă pe miliardul de aur, toţi preşedinţii de ţară, prim-miniştrii, miliardarii şi aşa mai departe. În esenţă - ei conduc lumea, determină cursul economiei. Şi economia dictează politica **[24].** În aceste condiţii, - continuă filosoful, - "războiul ruso-ucrainean face parte din acest proces, distruge economia în primul rând, desigur, a Ucrainei, oraşele care sunt bombardate, casele, fabricile, centralele electrice, etc. În al doilea rând, distruge însăşi economia Rusiei, care este atât de frumos jefuită şi prin factorul de corupţie. Ceea ce Ucraina ştie din propriul exemplu, pentru că face la fel, vorbind despre corupţie. Paralel este distrus genofondul acestor ţări, care şi aşa aveau probleme demografice. Dar dacă economia este risipită şi vor fi mai puţini oameni, - menţionează scriitorul rus, - asta este în tendinţa generală a procesului global, acest lucru se numeşte haos controlat. De aceea se dau arme exact cât este nevoie ca razboiul să nu fie pierdut de nimeni si să nu fie căştigat de nimeni, continuînd războiul şi epuizând ambele părţi. În plus, Ucraina cade în cea mai severă dependenţă faţă de Occident, pentru că încheerea războiului cu victoria Ucrainei presupune un scop foarte modest al Ucrainei : să-şi refacă graniţele din 1991, recunoscute şi înfiinţate chiar de însăşi FR. Nimeni nu constată, că mai departe ţara trebuie să fie reconstruită, iar banii necesari îi poate da doar Occidentul prin fondul monitar internaţional la pachet cu anumite exigenţe" **[25].**

Ne întoarcem la globalizare, unde sunt demonstrate tezele : mai puţini oameni, mai puţină producţie, dizolvarea frontierelor de stat, dezaprecierea

suveranităţii statelor, amestecarea popoarelor, toate drepturile tuturor minorităţilor, ect. Şi astfel „nici o independenţă, deoarece globalismul este regula celor aprocsimativ 2% de oameni superiori, iar poporul nu poate influenţa nimic în nici un fel. Iată din acest punct de vedere trebuie să înţelegem şi războiul dat”, - concluzionează filosoful**[26]**.

Următoarea mare secţiune asupra căreia consider, că este absolut necesar să ne oprim este întrebarea despre cine sunt autorii războiului. Andrei Illarionov, ofiţer superior la Centrul pentru Politică de Securitate din Washington, preşedinte al Institutului de Analiză Economică, fost consilier al preşedintelui Vladimir Putin, confidentul său în clubul internaţional G-8, subliniază, că „dacă principalul vinovat este Putin, coautorul lui este Joe Biden, prezidentul SUA” **[27]**. „Activitatea lui Biden”, - continuă Ilarionov, - “ar trebui împărţită în două părţi. Primele 13 luni în care domnul Biden este preşedinte la Casa Albă, din 20 ianuarie 2021 până în 23 februarie 2022, iar a doua parte este în perioada de război - 24 februarie 2022 până la sfârşitul mandatului. În prima parte a activităţii prezidenţiale tot ce a făcut domnul Biden şi administraţia lui e că n-au făcut nimic pentru a împedica dezlănţuirea războiului. Chiar mai mult, odată cu venirea la putere a lui Bidon se agravează brusc situaţia în Donbas, unde până atunci funcţiona aşa-numitul acord convenţional de încetare a focului şi unde numărul militarilor ucraineni ucişi de focul separatist scade de 16 ori între prima şi ultima zi a jumătăţii anului ca trecere de la guvernarea lui Obama la guvernarea lui Tramp”, - menţionează Illarionov **[28]**. Expertul arată, că în primele zile de guvernare ale lui Biden focul se intensifică, iar numărul celor decedaţi creşte semnificativ; iar din martie 2021 începe demonstrativ concentrarea trupelor militare la hotarele Ucrainei**.** În aceste condiţii preşedintele Zelenschii se adresează marilor lumii, avertizând despre pericolul de la hotarele ţării. Dar, el parcă nu este auzit. Şi cu toate, că administraţia americană atenţiona nu odată, că nu vor discuta despre Ucraina, fără Ucraina, pe din spatele Ucrainei, nici o problemă ce ţine de interesul ei, pe 16 iunie 2021 Biden se întâlneşte cu Putin la Geneva, după care, Putin întră într-o conferinţă de presă şi informează publicul, că administraţia americană este în favoarea implementării integrale a acordurilor de la Minsk, necătînd la faptul că administraţia ucraineană a subliniat nenumărate ori, că acest acord nu respectă interesele Ucraineii **[29]**. În dimineaţa zilei de 17 iunie 2021, apare un interviu cu privire la secretarul de stat adjunct al SUA, doamna Victoria Nulland, o persoană foarte importantă, cunoscută, influentă, care a fost direct implicată în negocierile dintre domnul Bidan şi domnul Putin la Geneva. Aşa că dă un interviu nu doar ca persoană care supraveghează acest domeniu, ci ca una care a fost prezentă fizic şi spune ceea ce nimeni nu ştia încă. Ea spune, că “preşedintele SUA a susţinut pe deplin atât punerea în aplicare a acordurilor de la Minsk , cât şi acordarea de autonomie entităţilor separatiste. Evrica! Chiar şi pentru Putin aceasta a fost o descoperire, aşa cum despre autonomie pentru zonele separatiste nici nu s-a ridicat întrebarea”, - menţionează Illarionov**[30]**.

Între timp, la hotarele dintre FR şi Ucraina continua concentrarea trupelor militare. Pe 1 septembrie 2021, Zelensky soseşte la Washington. Principalul lucru pe care îl cere este ajutorul militar, dar este refuzat. Cele mai influente ziare americane din 30 octombrie 2021 încep un val de publicaţii în Washington Post, cu informaţii despre concentrarea trupelor ruse la graniţa ruso-ucraineană, cu ameninţarea unei posibile invazii şi în tot acest timp autorităţile ucrainene apelează la americani pentru asistenţă militară, care vor rămâne ne auzite în continuare. În 22 ianuarie 2022 toţi cetăţenii americani şi străini au fost rechemaţi de pe teritoriul Ucrainei, iar trei nave de război ale SUA, care erau de serviciu în Marea Neagră au fost retrase din bazinul Mării Negre. Apoi personalul diplomatic al ambasadei americane se retrage de la Kiev la Lvov, pentru început şi apoi pleacă de pe teritoriul Ucrainei pe teritoriul Poloniei. În 20 februarie Biden se adreseaza preşedintelui Zelensky, propunându-i să plece de la Kiev, apoi va repeta aceasta propunere de mai multe ori. „Aceasta înseamnă, - subliniază acelaş expert Illarionov, - "că şeful SUA dă undă verde viitoarei invazii a teritoriului Ucrainei, anunţate şi mediatizate pe scară largă" **[31]**. Desigur, nu se poate să nu ne amintim aici şi de vizita subsecretarului de stat al SUA pentru Afaceri Politice domnul W. Nicholas Burns la Moscova în a doua treime a zilei de 21 noiembrie 2021**[32],** unde se întâlneşte cu domnul Naryshkin, domnul Patrushev, are o conversaţie telefonică cu preşedintele Putin. Cel mai interesant lucru este, că după această conversaţie, cum a spus în repetate rânduri în interviurile sale, că "ajungând la Moscova, şi-a făcut impresia, că Putin nu era hotărât încă să atace Ucraina" **[33]**. Şi imediat după ce pleacă de la Moscova, vedem acest lucru confirmat de toate documentele, că numărul trupelor ruse la granita ruso-ucraineana începe să crească, iar pregatirile pentru invazie din 24 februarie continuă. Cu alte cuvinte, înnaintea vizitei lui W.Burns, Putin nu luase încă decizia definitivă de a ataca Ucraina, iar după - decizia devine sigură.

Ca concluzie, putem afirma, că cel puţin pasivitatea, indiferenţa preşedintelui Bidon şi administraţiei lui au contribuit la dezlănţuirea acestui război. Dar din analiza făcută se crează impresia unui interes ascuns al SUA şi al înalţilor demnitari în dezlănţuirea războiului. Ce-ar însemna asta?

Concluzii

După cum arată istoria, războiul este „tovarăşul etern al istoriei umane". Studiul războaielor este un element indispensabil al educaţiei umanitare. Deţinerea de informaţii despre conceptele moderne de războaie în tradiţia politico-filosofică este o componentă necesară a culturii generale umane a unui specialist

La începutul mileniului trei s-a trecut deja în unele cazuri de la concepţia „forţe contra forţe" la cea privind „sisteme de luptă contra sisteme de luptă", în cadrul cărora un loc important îl ocupă sistemele de conducere cu componentele lor tehnice principale: comunicaţii, calculatoare şi informaţii **[34].** Perfectionarea tehnologiilor informaţionale si utilizarea armelor inteligente, combinarea raţională a formelor şi a metodelor luptei armate cu cele de război informaţional a devenit o

realitate în condiţiile secolului XXI. În viitor „inteligenţa" artificială va avea locul preponderant **[35]**, importanţa „armelor inteligente" va creşte enorm**.**

Şi în aceste condiţii cetăţenii sunt obligaţi să realizeze, să înţeleagă în profunzime procesele politico-militare în desfăşurare în lume, în Europa, şi în ţară. Războiul trebuie să rămână în trecut şi nu există niciun preţ care să nu poată fi plătit pentru a-l împiedica să înceapă.

Bibliografie:

1. Churchill W. Мировой кризис: пер. с англ. Москва; Ленинград: Государственное военное изд-во, 1932. 328 p. (In Russ.)
2. Razboiul şi lupta armată. Continutul şi fizionomia generală a luptei armate. Ion Barbaresco: https://www.armyacademy.ro/reviste/2_2001/c3.html (accesat 13.02.23)
3. Клаузевич К. О войне: пер. с нем. Москва: Логос; Наука; 1994 г. 448 стр.
4. Odysse Barot. “Philosophie de l’histoire”; Paris; 1864, p.20.
5. Гулевская Н.А., Гулевский Н.А. Место войны как социального явления в национальном сознании российского общества: философский анализ. Вестник Волгоградской академии МВД России. 2015;(4):165–170. (In Russ.)
6. Cel grec antic „polemos”, care înseamnă şi „război”, iar rădăcinile cuvântului latin „bellum” („război”) sunt păstrate în engleză prin „belligerent”- luptător.
7. Heraclit credea că războiul determină cine va fi sclav şi cine va fi liber, că acţionează ca tată şi rege al tuturor lucrurilor. Socrate, la rândul său, printre motivele războiului numea imperfecţiunea omului, incapacitatea lui de a înţelege semnificaţia binelui şi răului, nerespectarea voinţei guvernanţilor. În această ordine de idei Aristotel vedea războiul ca mijlocul natural de dobândire a proprietăţii, ca mod de împotrivire şi limitare a instinctului în zoon politikon. Hugo Grotius pune bazele metodologice în definirea şi explicarea razboiului. In lucrarea sa „De jure belli" el afirma că razboiul este o recurgere efectiva la forţă, care nu diferă de starea de pace decât prin înlocuirea temporară a unui cod juridic cu altul. Voltaire considera războiul o absurditate. Kant propunea puternicilor lumii să semneze un tratat al păcii eterne, să creeze republica republicilor - *civitas civitatum,* - în care să se instaureze un drept uman, garanţie a păcii si libertăţii statelor. Neînţelegând însă esenţa şi cauzele reale ale războiului, gândirea iluministă nu a putut depăşi limitele unui ideal utopic.
8. A se vedea: Ionel Barbulescu. Lt.col.lect.univ.drd. Razboiul si lupta armata. Continutul si fizionomia generala a luptei armate : https://www.armyacademy.ro/reviste/2_2001/c3.html (accesat 13/02.23)

9. Слипченко В.И. Войны шестого поколения: Оружие и военное искусство будущего [Интернет]. Москва: Вече; 2002.:http:www.libros.am/book/read/id/52435/slug/vojjny-shestogo-pokoleniya-oruzhie-i-voennoeiskusstvo-budushhego.
10. Слипченко В.И. Войны шестого поколения: Оружие и военное искусство будущего [Интернет]. Москва: Вече; 2002.:http:www.libros.am/book/read/id/52435/slug/vojjny-shestogo-pokoleniya-oruzhie-i-voennoeiskusstvo-budushhego.
11. Арзуманян Рачья. Нелинейная природа войны. «21-й ВЕК», № 1, 2005г. : 122-123 http://www. noravank. am/ upload/pdf/193_ru.pdf (accesat 02.03.2023)
12. Гулевский А.Н., Гулевская Н.А., Доронин Ю.П. Анализ представлений о войне как социальном явлении в философии. Философия права. 2019; (4): 50–57. https://elibrary.ru/item.asp?id=41456003 (accesat 07.03.23).
13. Пастуховские четверти/ Владимир Постухов и Алексей Венедиктов//(accesat 02.03.2023)[Internet]//: https://www.youtube.com/watch?v=hQoPTKETSqI (accesat 02.03.2023)
14. Редакция. Михаил Фишман. Зачем Путину Украина на самом деле//| https://www.youtube.com/watch?v=rD036VGGl6A(07.03.23);Украинская правда от 7апреля 2008 WWW. PRAVDA.COM.UA (07.03.23)
15. Ibidem
16. Веллер Михаил. Свет в конце лабиринта: пожар не гаснет[Internet].https://www.youtube. com/watch?v =eKpC 0HiY14
17. Ibidem.
18. Андрей Баумейстер. Война в Украине и геополитическая революция https://www.youtube.com/watch?v=xJH-phRCXSk (03.03.22)].
19. Веллер Михаил. Свет в конце лабиринта: пожар не гаснет https://www.youtube. com/watch?v =eKpC 0HiY14 .
20. Ibidem.
21. Ibidem
22. Ibidem
23. Acordul de la Paris – Convenţia-cadru a Naţiunilor Unite assure schimbărilor climatize: https://eur-lex.europa.eu/content/paris-agreement/paris-agreement.html?locale=ro (accesat 03.03.23); a se vedea şi Андрей Фурсов. Закрытый доклад мировых элит. Четыре варианта будущего. https://www.youtube.com/watch?v=vnW6xF8MDc8&t=233s (accesat 03.03.23)
24. Веллер Михаил. Свет в конце лабиринта: пожар не гаснет[Internet]. https://www.youtube.com/watch? v=eKpC_0HiY14 (accesat 14 03 2023)
25. Ibidem
26. Ibidem
27. Андрей Илларионов. Российска-украинская война [Internet]. https: //www. youtube. com/watch?v=r-B1J3O8gVY (accesat 15.03.23)

28. Ibidem
29. Ibidem
30. Ibidem
31. Ibidem
32. Directorul Agenției Centrale de Informații a SUA (CIA), William Burns, a avut la Moscova, o întrevedere cu extrem de influentul şef al Consiliului de Securitate al Federației Ruse, Nikolai Patruşev: https://www.digi24.ro/stiri/externe/sua/directorul-cia-a-avut-o-intrevedere-la-moscova-cu-seful-consiliului-de-securitate-al-federatiei-ruse-1722137 (accesat 03.03.23)
33. Ibidem
34. Vasile Simileanu, Gheorghe Nicolaescu, Războiul informațional, Editura Top Form, Bucureşti, 2004
35. Ionel Barbulescu, Lt.col.lect.univ.drd Razboiul si lupta armata. Conţinutul şi fizionomia generală a luptei armate: https://www.armyacademy.ro/reviste/2_2001/c3.html (accesat 13/01.23)

INTERDEPENDENȚE DINTRE SECURITATEA ENERGETICĂ ȘI INSTABILITATEA ECONOMICĂ REGIONALĂ ÎN CONTEXTUL RĂZBOIULUI DIN UCRAINA

Carolina BUDURINA-GOREACII
Universitatea de Stat din Moldova
email: carolina.budurina@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2406-4212

CZU: 332.1:620.9:355.4(470:477)

Rezumat: *Acest articol oferă o privire de ansamblu asupra celor mai importante efecte privind securitatea energetică și (in)stabilitatea economică regională în contextul războiului din Ucraina. Sunt prezentate unele documente de analiză și planuri de acțiune adoptate de Uniunea Europeană în scopul redresării situației, dar și eforturile statelor europene de a reduce dependenta energetică față de Federația Rusă. Totodată, pentru a oferi o idee despre intervalul acestei incertitudini, analiza următoare ia în considerare ce se întâmplă acum, ce s-ar putea întâmpla peste un an și cum ar putea arăta lucrurile peste cinci sau șapte ani.*

Cuvinte cheie: *stabilitate/instabilitate economică, dinamica creșterii economice, economie regională, securitate energetică*

Abstract: *This article provides an overview of the most important effects on energy security and regional economic (in)stability in the context of the war in Ukraine. Some analysis documents and action plans adopted by the European Union in order to improve the situation are presented, as well as the efforts of European states to reduce energy dependence on the Russian Federation. Also, to give some idea of the range of this uncertainty, the following analysis considers what is happening now, what might happen in a year's time, and what could things look like five or seven years from now.*

Keywords: *economic stability/instability, dynamics of economic growth, regional economy, energy security*

Introducere

Invazia Ucrainei de către Rusia a forțat o regândire rapidă și profundă a arhitecturii de aprovizionare cu energie a Uniunii Europene. Acest articol se focusează pe examinarea consecințelor pe care le-ar avea UE în cazul limitării importurilor rusești ale celor trei combustibili fosili cheie: gaze naturale, țiței, inclusiv produse petroliere, și cărbune. Apoi, se face o analiză de perspectivă pe termen mai lung privind diversele implicații geopolitice care ar decurge în cazul tranziției treptate către surse regenerabile a UE.

În Europa, securitatea energetică a fost în mod tradițional asociată cu necesitatea de a asigura o aprovizionare suficientă cu petrol și gaze pe termen scurt. Fiind slab dotată cu resurse interne, UE este nevoită să importe 87% din

petrol şi 74% din gazele naturale pe care le consumă. În plus, fiind dependentă de un număr limitat de furnizori, UE a dezvoltat preocupări de dependenţă excesivă. Acesta a fost în special cazul gazelor naturale, având în vedere rigidităţile sale datorate dependenţei de infrastructura de conducte şi de contractele încheiate pe termen lung cu furnizorii. Aceste caracteristici contrastează cu flexibilitatea pieţei petroliere globale în care dependenţele bilaterale sunt limitate de circumstanţe obiective.

Metodologia cercetării

În contextul prezentului articol a fost folosită în special metoda analizei documentelor, care ne-a ajutat să analizăm unele documente şi rapoarte oficiale ale Uniunii Europene şi Agenţiei Internaţionale de Energie. Ca rezultat, am reuşit să obţinem informaţii despre asistenţa lor oferită în contextul războiului din Ucraina, dar şi măsurile întreprinse pentru a redresa situaţia economică ca urmare a efectelor conflcitului militar asupra instabilităţii economice şi securităţii energetice regionale.

Rezultate

Războiul din Ucraina declanşat la 24 februarie 2023 a dus la o creştere a incertitudinii economice. La un an de la invazia Ucrainei de către Rusia, peisajul energetic global s-a schimbat dramatic. Regiunile din întreaga lume s-au confruntat cu creşterea preţurilor care i-au lovit puternic pe consumatori.

Preţurile la materia primă, inclusiv cea la energie, au crescut brusc pe măsură ce incertitudinea cu privire la întreruperile aprovizionării a devenit tot mai evidentă. În plus, sancţiuni şi restricţii comerciale au fost impuse băncilor, întreprinderilor şi persoanelor fizice din Federaţia Rusă. În cele din urmă, conflictul a declanşat o criză masivă a refugiaţilor, iar peste patru milioane de ucraineni au fugit din ţara lor de baştină. Toate acestea ar putea contribui la o instabilitate mai mare în economie, în rândul întreprinderilor, gospodăriilor şi pieţelor financiare. Războiul probabil va creşte instabilitatea economică atât în ceea ce priveşte inflaţia, precum şi îngrijorări tot mai mari cu privire la întreruperile lanţului de aprovizionare cu energie.

Din punct de vedere teoretic, instabilitatea economică se referă la momentul în care diverşi factori ai economiei sunt dezechilibraţi. Una dintre principalele caracteristici ale instabilităţii economice o reprezintă inflaţia. Acest fenomen apare atunci când valoarea banilor scade, ceea ce are ca rezultat creşterea preţurilor la bunuri şi servicii.

Războiul împotriva Ucrainei a fost însoţit de o creştere bruscă a inflaţiei sub presiunea preţurilor alimentelor, energiei şi a materiilor prime. Inflaţia a crescut deja pe întreg parcursul anilor 2022-2023 ca urmare a cererii crescute cauzate de redresarea economică, iar acest fenomen a fost mai pronunţat în ţările vulnerabile din regiune.

La nivel regional, observăm că Caucazul şi Asia Centrală vor fi regiunile cele mai afectate din cauza legăturilor lor strânse cu Rusia şi Ucraina. În special

cele mai expuse riscului ar putea fi Armenia şi Georgia, acestea nefiind ţări productoare de energie.

Pe scurt, aceste oscilaţii economice au anumite consecinţe sociale şi politice negative şi afectează percepţia războiului asupra Ucrainei. O parte din analişti nu pun la îndoială obiectivitatea şi cursul războiului care încă nu s-a finalizat. Totuşi, există şi experţi care cred că ar trebui să fie luate măsuri urgente cu privire la abordarea consecinţelor de durată ce le-ar avea acest război asupra economiei globale. Odată ce criza avansează, riscul este clar: încurajaţi de administraţia propagandistică rusă, se aşteaptă ca tot mai mulţi cetăţeni să învinovăţească europenii şi Occidentul pentru aceste probleme, mai degrabă decât războiul de agresiune condus de Vladimir Putin. Acest lucru este greşit în ceea ce priveşte faptele, dar dacă oamenii definesc o situaţie ca fiind reală, este firească şi consecinţele ei.

Astfel, ar putea fi examinate următoarele propuneri:

O primă opţiune ar fi creşterea presiunii de a-l face pe Vladimir Putin să oprească acest război şi să-şi retragă trupele ruse de pe teritoriul ucrainean şi prin a permite ulterior Ucrainei să-şi continue producerea şi exportarea produselor agricole.

O altă variantă ar fi ca instituţiile internaţionale, precum: ONU, Banca Mondială, Fondul Monetar Internaţional, Organizaţia pentru Alimentaţie şi Agricultură şi Programul Alimentar Mondial, să fie mai sensibile şi să intervină cu asistenţa necesară alimentară şi financiară pentru a evita deficitul de energie şi a reduce şocurile economice în ţările afectate într-o măsură mai mare de războiul din Ucraina.

De asemenea, ar trebui să se menţină comerţul deschis, deoarece barierele comerciale ar înrăutăţi accesibilitatea şi ar avea un impact asimetric asupra ţărilor vulnerabile din regiune. Ar trebui totodată să se contribuie la stimularea producţiei locale care ar reduce dependenţa faţă de partenerii externi.

Discuţii

Agresiunea militară nejustificată a Rusiei împotriva Ucrainei şi problemele ulterioare privind aprovizionarea cu gaze au provocat o criză energetică fără precedent pentru UE. Acestea au provocat o creştere bruscă a preţurilor la energie şi au adus dificultăţi pentru europeni. În astfel de condiţii, UE s-a văzut nevoită să ia măsuri urgente şi ferme de a soluţiona cât mai rapid aceste probleme.

Totodată, perturbarea economică cauzată de războiul din Ucraina a amplificat şi apelurile pentru o tranziţie energetică accelerată. S-a considerat oportună introducerea unor schimbări care să îndepărteze ţările de la combustibilii extrem de poluanţi (furnizaţi adesea doar de câţiva producători importanţi), către surse de energie cu emisii reduse de carbon, cum ar fi sursele regenerabile. Acest fapt vizează în special statele europene în care efectele de

undă ale războiului s-au simţit destul de mult, iar gazul rusesc a dominat istoric importurile.

Inflaţia ridicată şi întreruperile lanţului de aprovizionare, rezultate de conflictul militar şi agravate de consecinţele pandemiei de COVID-19, au subliniat dependenţa excesivă faţă de producţia foarte concentrată şi de mineralele critice. Punctul culminant al acestor factori a condus la intervenţii guvernamentale ample de a proteja consumatorii şi industria de costurile în spirală ale energiei şi tehnologiei. Multe ţări din regiune îşi ajustează azi cadrul legislativ în scopul aplicării politicii de accelerare a tranziţiei către o energie curată, alături de redresarea economică şi evitarea repetării greşelilor din trecut.

De la începutul crizei, Agenţia Internaţională de Energie (AIE) a monitorizat efectele invaziei Ucrainei de către Rusia pentru sistemul energetic al ţării şi pe pieţele globale. În susţinerea directă a Ucrainei, AIE a semnat un program de lucru comun de doi ani în scopul de a sprijini redresarea acesteia, inclusiv prioritățile energetice pe termen scurt şi lung, cum ar fi securitatea sistemului energetic, sursele regenerabile, biogazul şi colaborarea pe date şi statistici.

În mod specific, ţările member ale AIE au convenit de două ori să facă pasul excepţional de a elibera petrol din rezervele lor de urgenţă pentru a reduce tensiunile de pe pieţe şi a transmite un mesaj unificat precum că nu va exista nici un deficit de provizii ca urmare a invaziei Rusiei. În prima acţiune colectivă după invazie, convenită la 1 martie 2022, ţările membre AIE s-au angajat să elibereze de urgenţă 62,7 milioane de barili de stocuri de petrol. Apoi, la 1 aprilie 2022, au convenit să pună la dispoziţie încă 120 de milioane de barili din rezervele de urgenţă, cea mai mare eliberare de stoc din istoria AIE, care a coincis cu eliberarea de barili suplimentari din Rezerva strategică de Petrol din SUA. Cele două extrageri coordonate din 2022 sunt a patra şi a cincea din istoria AIE, de când a fost creată organizaţia interguvernamentală (1974). Acţiuni colective anterioare au fost întreprinse în anii 1991, 2005 şi 2011.

La un an de la invazia Ucrainei de către Rusia, aprovizionarea cu petrol a celei din urmă a rezistat relativ bine, în ciuda sancţiunilor. Moscova a redirecţionat cu succes transporturile de ţiţei către Asia. În ianuarie, producţia totală de petrol a Rusiei a fost de 11,2 mb/zi. Prin comparaţie, producţia totală de petrol din Statele Unite a fost de 18,3 mb/zi, în timp ce Arabia Saudită a pompat 12,4 mb/zi. Astfel, chiar dacă oferta a scăzut brusc, Rusia continuă să joace un rol important pe pieţele petroliere globale, situându-se pe locul al treilea ca fiind cel mai mare producător din lume, după Statele Unite şi Arabia Saudită.

Angajamentul Uniunii Europene prin Declaraţia de la Versailles din martie 2022 de a elimina treptat importurile ruseşti de combustibili fosili „cât mai curând posibil” va transforma semnificativ pieţele de energie şi gaze ale continentului European în anii următori. Aceasta va avea implicaţii semnificative pentru comerţul global.

Dependenţa UE de gazul rusesc a crescut constant în ultimul deceniu. Consumul de gaz al blocului comunitar a scăzut doar marginal în această perioadă, dar producţia a scăzut cu două treimi din 2010, iar decalajul a fost umplut prin creşterea importurilor. Drept urmare, ponderea Rusiei în cererea totală de gaze din UE a crescut de la 26% în 2010 la o medie de peste 40% în perioada 2018-2021. AIE a fost printre primii care au exprimat îngrijorări cu privire la această dependenţă în creştere.

Rusia şi-a redus cu peste jumătate din livrările de gaze către UE în ultimul an. Dar piaţa europeană a gazelor s-a dovedit a fi rezistentă, deoarece naţiunile şi-au putut umple site-urile de stocare la o capacitate de peste 95% prin creşterea aprovizionării din afara Rusiei şi prin reducerea rapidă a consumului. În consecinţă, ponderea Rusiei în cererea europeană de gaze a scăzut de la 23% în 2022 la sub 10% în ianuarie 2023.

Criza energetică a lovit extrem de vizibil, ceea ce a dus la punerea în discuţie de către parlamentarii UE a subiectului privind energia regenerabilă în cadrul pachetului Fit for 55. Acest document reprezintă un set de propuneri pentru revizuirea şi actualizarea legislaţiei UE şi aplicarea noilor iniţiative cu scopul de a se asigura că politicile UE sunt în conformitate cu obiectivele climatice convenite de Consiliul şi Parlamentul European. Astfel, după invazie, securitatea energetică a apărut ca o motivaţie puternică suplimentară de a accelera utilizarea energiei regenerabile. Printre alte obiective, pachetul Fit for 55 urmăreşte creşterea ponderii surselor regenerabile în consumul final de energie la 45% până în 2030, depăşind obiectivul de 40% aflat anterior în discuţie.

Se estimează ca capacitatea de energie electrică din surse regenerabile din UE să se dubleze în perioada 2022-2027, pe măsură ce preocupările privind securitatea energetică se adaugă ambiţiilor climatice. Multe ţări europene au adoptat deja planuri de acţiune privind sprijinul politic pentru energiile regenerabile.

În particular, prognoza AIE privind creşterea energiei regenerabile în UE a fost revizuită semnificativ, cu peste 30% faţă de estimarea de anul trecut. Astfel, Germania şi-a mărit obiectivele de energie electrică din surse regenerabile, a introdus volume mai mari de licitaţii şi a îmbunătăţit remunerarea pentru fotovoltaice solare distribuite, reducând în acelaşi timp termenele de autorizare. Spania a simplificat autorizarea pentru instalaţiile solare fotovoltaice şi eoliene şi a crescut capacitatea reţelei pentru noi proiecte de energie regenerabilă.

UE se confruntă în acest an cu un deficit de aproape 30 de miliarde de metri cubi de gaze naturale. Însă decalajul poate fi redus şi riscul penuriei poate fi evitat prin eforturi mai mari de îmbunătăţire a eficienţei energetice, implementarea surselor regenerabile, instalarea pompelor de căldură, promovarea economiilor de energie şi creşterea aprovizionării cu gaze.

Operaţiunile fizice ale comerţului cu energie s-au schimbat nesemnificativ după invadarea Ucrainei de către Rusia pe 24 februarie 2022. Petrolul şi gazele au continuat să vină din Rusia către Europa, chiar şi prin conductele care

traversează Ucraina. De la invazie, preţurile la energie au crescut brusc, beneficiind în mod semnificativ Rusia şi alţi producători de petrol şi gaze. La începutul lunii aprilie 2022 şeful UE pentru politică externă, Josep Borrell, a declarat că importurile din Rusia au costat Europa cel puţin 1 miliard de euro pe zi.

La sfârşitul lunii iunie anul trecut livrările fizice de gaz au fost tăiate. Acest fapt s-a datorat nu ca urmare a unor sancţiuni occidentale, ci pentru că Rusia a ales să interzică aprovizionarea unor ţări precum Polonia şi Bulgaria, care refuză să plătească în ruble, şi unor ţări precum Finlanda, care a solicitat aderarea la NATO. În fiecare dintre aceste cazuri, proviziile limitate care au fost tăiate au fost uşor înlocuite. Cu toate acestea, pe 11 iulie, Rusia a închis şi principala conductă NordStream 1 pentru întreţinere programată, reducând până la 60% din livrările de gaz către Germania. Riscul a determinat guvernul de la Berlin să accelereze punerea în aplicare a următoarei etape a planului său de răspuns în caz de urgenţă.

Creşterea preţurilor observate în ultimul an, cu circa 60% la petrol şi 400% pentru gazele naturale în Europa au fost determinate de doi factori. În primul rând, creşterea cererii pe măsură ce pandemia a dispărut în întreaga lume, iar apoi, după 24 februarie, de temerile că sancţiunile occidentale şi represaliile ruseşti ar reduce comerţul şi ar declanşa o concurenţă acerbă pentru proviziile disponibile.

Aprovizionarea cu petrol ar putea fi gestionată, deoarece încărcăturile de ţiţei ruseşti vor continua să fie exportate către o altă piaţă receptivă din Asia şi Africa. Comerţul cu gaze naturale, care se bazează pe infrastructură dedicată, cum ar fi conductele şi instalaţiile de lichefiere, este mai dificil de ajustat. Există planuri pentru noi linii de gaz către Asia, dar aceasta necesită cel puţin cinci ani de lucru până a fi pus în funcţiune. Se aşteaptă ca Europa să-şi îndeplinească angajamentul de a reduce importurile de gaz rusesc cu două treimi până în anul 2024. Din Marea Mediterană de Est până în Asia Centrală, au fost identificate rezervele de gaze, însă dezvoltarea lor, împreună cu infrastructura necesară pentru a le aduce pe piaţă, va dura mai mulţi ani de zile.

Comisia Europeană a creat un mecanism de cumpărător unic pentru a negocia achiziţiile necesare şi a convenit un acord cu SUA de a aduce 15 miliarde de metri cubi pe zi din Statele Unite în Europa. În acelaşi timp, ţări individuale, precum Germania şi Italia, dependente de gazul rusesc, negociază deja acorduri proprii cu potenţiali furnizori, precum Qatar şi Algeria. O parte din gaz poate fi economisită prin îmbunătăţirea eficienţei energetice. Unele pot fi înlocuite cu o extindere a producţiei de energie regenerabilă. Dar chiar şi luând în considerare aceste posibilităţi de substituire a ofertei şi de reducere a cererii, decalajul dintre cerere şi ofertă va rămâne însă unul substanţial. Aceasta este sursa preocupărilor actuale ale pieţei.

La moment, Europa rămâne dependentă de importuri pentru mai mult de 50% din necesarul zilnic de energie. Pe măsură ce preţurile globale au crescut,

consumatorii din Europa şi din alte părţi plătesc mai mult, ceea ce face din costurile energiei un factor care contribuie major la inflaţie, la criza costului vieţii şi la recesiunea economică. Preţurile ridicate ale energiei din Europa au alimentat o rată anuală a inflaţiei de 8,5% în zona euro. În Italia spre exemplu, în februarie 2023, datele arată că costul vieţii a crescut cu 10,9%.

În decurs de un an, aproape toate ţările europene ar fi putut elimina majoritatea achiziţiilor de petrol din Rusia, găsind aprovizionare alternative din Orientul Mijlociu şi din alte părţi. Preţul pe care trebuie să-l plătească va depinde mai puţin de Rusia şi mai mult de Organizaţia Ţărilor Exportatoare de Petrol (OPEC). Acesta este cartelul exportatorilor de petrol, care va decide în ultima instanţă asupra nivelurilor producţiei de petrol. Tentaţia saudiţilor şi a altor ţări de a limita producţia pentru a menţine preţurile peste 100 de dolari pe baril va fi puternică, fiind temperată doar dacă industria americană de şist poate produce o nouă creştere a ofertei. Europa planifică să reducă importurile de gaze naturale ruseşti de la o treime până la jumătate. Aprovizionările din SUA şi Qatar vor fi aduse în Europa prin instalaţiile existente, completate de proiecte precum terminalele plutitoare care sunt planificate în jurul unor porturi germane. Aceste importuri vor contribui la reducerea decalajului de aprovizionare, însă la un preţ înalt pentru început.

Energia va deveni o preocupare majoră pentru NATO – revitalizată de noua provocare rusă. Accesul la aprovizionarea cu energie sigură la preţuri accesibile va fi crucială pentru securitatea statelor membre, mai ales dacă Rusia continuă să limiteze aprovizionarea celor pe care îi consideră deosebit de ostili obiectivelor sale. Pentru a atinge securitatea energetică pe o piaţă fragmentată, ţările importatoare încep deja să dezvolte parteneriate cu furnizori cheie precum Qatar şi Azerbaidjan. Acestea vor implica nu numai contracte comerciale de aprovizionare pe termen lung, ci şi legături politice, economice şi de securitate mai mari. Dintr-o astfel de reţea de legături ar putea apărea o nouă „NATO energetică" – o reţea de ţări importatoare şi exportatoare, toate angajate să menţină securitatea aprovizionării.

Niciuna dintre aceste mişcări nu va fi uşoară şi multe vor avea nevoie de timp pentru a fi puse în aplicare. Succesul unei noi abordări de partajare a energiei va depinde în mod esenţial de dorinţa SUA de a participa la exportarea mai mare a petrolului şi gazelor produse în ţară, chiar dacă aceasta va rezulta în preţuri interne mai mari pentru consumatorii americani.

Oricare ar fi sursa, resursele suplimentare de gaze naturale care vin în Europa vor fi susţinute de noi contracte pe termen lung, menite să justifice investiţiile necesare în infrastructură, cum ar fi instalaţiile de gaz natural lichefiat (GNL). Acest lucru înseamnă, la rândul său, că diversificarea aprovizionării în afara Rusiei nu va fi una uşoară.

În acest interval de timp, rezervele disponibile limitate sunt în continuare o problemă pentru Europa care este lipsită de gaz. Cele mai mari presiuni vor fi

resimţite de Germania, având în vedere amploarea dependenţei de Rusia acumulată în ultimii 30 de ani.

Până în anul 2024, piaţa energiei în Europa şi la nivel international ar trebui să găsească un nou echilibru. Ţările europene vor trebui să semneze o serie de acorduri pe termen lung pentru a se asigura aprovizionarea cu gaze, în timp ce Qatarul ar putea deveni furnizorul lor principal. Alte dezvoltări de gaze din întreaga lume vor fi în construcţie, inclusiv în zone sensibile din punct de vedere politic, cum ar fi apele de lângă ţărmurile Israelului şi Libanului. Este posibil ca preţurile să rămână relativ ridicate până când mai multe dintre aceste noi proiecte vor fi lansate.

În acest interval de timp, Europa va trebui să-şi reducă nevoile de gaze prin înlocuirea energiei electrice, produsă în principal din surse regenerabile, pentru încălzirea locuinţelor şi sectorul transporturilor. Privind retrospectiv, se va vedea că invazia Ucrainei a accelerat tranziţia Europei către o economie cu emisii reduse de carbon.

Până în 2024, şansele de încetare a focului în Ucraina trebuie să fie destul de mari, chiar dacă un acord de pace complet şi definitiv se poate dovedi evaziv. Odată cu încetarea focului, vor apărea presiuni pentru o reînnoire a comerţului de la est la vest. Această presiune va veni atât din partea Rusiei, în căutarea urgentă de venituri, cât şi din partea consumatorilor de gaze, în special din partea întreprinderilor mari consumatoare de energie care îşi pierd avantajul competitiv ca urmare a creşterii preţurilor.

La această instabilitate se va adăuga slăbirea Rusiei. Fără investiţii occidentale, dezvoltarea următoarei generaţii de resurse petroliere ruseşti – în special în Arctica – pare imposibilă. Fără astfel de evoluţii, producţia rusă va scădea. Comerţul cu gaze către China va începe să crească, dar precauţia chineză faţă de dependenţa de Moscova va stabili o limită, în timp ce Beijingul va căuta aprovizionări alternative din Asia Centrală şi Orientul Mijlociu.

Se consideră că va fi posibil un nou echilibru, însă încrederea care a fost ruptă va fi greu de restabilit. Odată cu scăderea cererii de gaze şi o politică de diversificare în vigoare în Europa, Rusia va fi norocoasă dacă şi va menţine măcar acei o treime din comerţul de energie cu Europa care era în vigoare la începutul anului 2022.

Concluzii

Evoluţii prezentate mai sus vor remodela piaţa energetică, dar nu reprezintă un echilibru stabil şi durabil. Agenda climatică rămâne încă nerezolvată, în timp ce emisiile continuă să crească. Preţurile relativ ridicate ale energiei vor alimenta inflaţia şi criza rezultată a costului vieţii. O Rusie săracă va fi în continuare un vecin periculos. În Europa şi în întreaga lume, provocările insecurităţii energetice vor modela relaţiile economice şi politice, creând noi alianţe, dar provocând şi noi tensiuni şi conflicte.

Bibliografie:

1. Borrell J. Russia's invasion of Ukraine puts the global economy at risk. Publicat la 16.05.2022. https://www.eeas.europa.eu/eeas/russia%E2%80%99s-invasion-ukraine-puts-global-economy-risk_en
2. Butler N. The impact of the Ukraine war on global energy markets. Pulicat la 14 iulie 2022. https://www.cer.eu/insights/impact-ukraine-war-global-energy-markets
3. Carter B. How are EU households and businesses coping with the energy crisis? Publicat la 16.02.2023. https://www.euronews.com/next/2023/02/08/how-are-eu-households-and-businesses-coping-with-the-energy-crisis
4. IEA and Ukraine deepen bilateral cooperation with new joint work programme. Publicat la 12 Decembrie 2022. https://www.iea.org/news/iea-and-ukraine-deepen-bilateral-cooperation-with-new-joint-work-programme
5. Tsolova T., Koper A. Russia's War on Ukraine. Europe decries 'blackmail' as Russia cuts gas to Poland, Bulgaria. Publicat la 27 aprilie 2022. https://www.reuters.com/business/energy/gazprom-says-it-halts-gas-supplies-poland-bulgaria-payments-row-2022-04-27/

THE CONTENTS OF UNNAMED CONTRACTS

Olga TATAR
Comrat State University
ORCID: 0000-0003-2158-006X
email: oleatatar@mail.ru
Iurie MIHALACHE
University „Constatin Stere”
ORCID: 0000-0002-7474-7487
email: mihalacheiurie@mail.ru

CZU: 347.441/447:347(478)(094.4)

Abstract: *Any construction, whether named or unnamed, is a new model, consisting of various kinds of conditions and features that reflect the interests of society and the state as a whole. The peculiarity of the new contractual structure in the form of an unnamed contract is the presence of a definition of the subject of the legal relationship, along with the object, the subject, the essential and distinctive conditions of this contract, the rights and obligations of the parties, the procedure for concluding, changing and terminating the contract, the responsibility of the parties under the contract. At the same time, the contract is considered concluded when the parties have agreed on all the terms of the contract, without going beyond the generally known legal procedure.*

Key words: *unnamed contract, specifics of the contract, subjects and objects of the contract, content of the contract, distinctive features of the contract*

Rezumat: *Orice construcţie, denumită sau nenumită, este un model nou, constând din diferite tipuri de condiţii şi trăsături care reflectă interesele societăţii şi ale statului în ansamblu. Particularitatea noii structuri contractuale sub forma unui contract nenumit este prezenta unei definitii a subiectului raportului juridic, alaturi de obiectul, subiectul, conditiile esentiale si distinctive ale acestui contract, drepturile si obligatiile părţile, procedura de încheiere, modificare şi încetare a contractului, responsabilitatea părţilor în temeiul contractului. Totodată, contractul se consideră încheiat atunci când părţile au convenit asupra tuturor termenilor contractului, fără a depăşi procedura legală general cunoscută.*

Cuvinte-cheie: *contract nenumit, specificul contractului, obiectele şi obiectele contractului, conţinutul contractului, caracteristicile distinctive ale contractului*

Introduction: In the event that a new civil contract does not fall under any of the named models, it can be attributed to the number of unnamed contracts, but at the same time it will be possible to identify and study which of the terms of this contract do not coincide with the generally accepted and well-known contractual terms of the named contracts.

Ozhegov’s Explanatory dictionary provides that "contract" means a written agreement of the parties on mutual obligations assumed” [14, p. 74]. According

to the Explanatory Dictionary of the Russian Language by T.F. Efremova “A contract is usually an agreement concluded in writing, where certain obligations are established between the parties to the agreement, on the basis of an agreement on their performance”[5, p. 312].

In the Explanatory Dictionary of the Russian Language, ed. S.I. Ozhegova and N.Yu. Shvedova, “A contract is an agreement concluded in writing on the fulfillment by the parties of their obligations to fulfill all the conditions agreed between the parties”[15, p. 296].

Let's try to interpret the meaning of the word "agreement", according to the Dictionary of the Russian language by A.P. Evgenieva “Agreement from the verb to agree, that is, recognition by one or the other party of something (positive, negative, false, true, erroneous and real)”[6, p. 114].

Further, “named in the law”, how to understand this phrase? In accordance with the Law of the Republic of Moldova No. 100 of December 22, 2017 "On Normative Acts" the Art. 8 establishes that “a law is a normative act adopted by the Parliament on the basis of constitutional norms in accordance with the procedure established by the Constitution of the Republic of Moldova and the Rules of Procedure of the Parliament approved by the Law No. 797/1996, as well as by the above mentioned Law”[12]. Evgenieva A.P. in the Dictionary of the Russian language characterizes “law” as a set of mandatory norms and rules governing public relations, that is, it can be argued that a law is a combination of established prescriptions, rules that are binding and play not an unimportant value in a person's life, and most importantly, they must be met.

Synonyms for the adjective "named" are specified, mentioned, implied, named in the law, specifically regulated by it, that is, a normative legal act adopted in relation to something, which is provided in order to regulate specific social relations, and the rest of the agreements will be unnamed , that is, not listed, not characterized, not named in the law.

The legislator in Part (2) of Art. 994 of the Civil Code of the Republic of Moldova provides that the following applies to unnamed contracts:

a) Agreement of the parties, that is, the parties agree, or have come to an agreement, have reached agreement on something;

b) The legal provisions applicable to contracts and contractual obligations in general, i.e. to which the provisions set out in Section II “On contracts in general” apply, where according to Art. 992 of CC of RM “A contract is an agreement of two or more persons on the establishment, change or termination of legal relations”. A contract is a kind of conversation, spoken words about something, where the spoken word corresponds to a counter word, but both of them are aimed at satisfying something. That is, those who wish to achieve a common goal, or the contract can be considered as a legal relationship, as a result of which obligations arise between the parties at the will of the subjects of the contract, and an obligation is a kind of necessity, an obligation to fulfill something, to return something or fulfill any -or actions from one side to the

other side. Most often, these or those obligations are associated with the repayment of debt, with the transfer of property, the return of funds, with the provision and performance of any work and services. And also in Section I “On obligations in general”, where, according to Part (1) of Art. 774 of the Civil Code of the Republic of Moldova provides that “By virtue of the obligation relationship, the creditor has the right to claim from the debtor the execution, and the debtor is obliged to make it”;

(c) Practice and custom between the parties in this area. The legislator by practice means any activity related to the publication and implementation of the statutory regulations in conjunction with the accumulated experience. The term “custom” is understood as a way of behavior that has already developed over a long period of time, which is carried out in society and is reproduced as usual and inherent in all members of society. Custom is a norm, the fulfillment of which is not even in doubt and is taken for granted and for granted. But a custom is not a tradition, since traditions are phenomena inherent in all spheres of life and culture, that is, they are interpreted more broadly than a custom. The term "custom" is equated with the term "rite", but the rite is only a variety, and the custom itself includes the rite, as well as its practical phenomenon. According to V. Propp: “Rite and custom are not the same”[16, p. 76], in our opinion, this judgment is correct.

d) The legal provisions applicable to similar named contracts, insofar as they are compatible with the nature and purpose of the contract not named in the law, that is, the general rules applicable to the named contracts insofar as they relate to the essence and achievement of a single purpose, that is, the desire of the subject to achieve the final result, which the process itself was initially aimed at - a conscious inclination to complete the fulfillment of certain tasks by one or another subject.

Taking into account the legally established and enshrined in the Civil Code of the Republic of Moldova, the essential conditions and features of the named contracts, let us build the following hierarchical pyramid of essential features of unnamed civil law contracts: the subject of the contract; object of the contract; subjective composition of the contract; its content; conclusion, amendment, termination of the contract, the responsibility of the parties under the contract.

The named agreements reflect the content of the many times emerging social relations, polished to the smallest detail, both by science and by the legislator. The possibility of concluding unnamed or mixed contracts, provided for by the Civil Code of the Republic of Moldova, is a progressive phenomenon and is aimed at regulating relations that were not known and did not exist at the time of the adoption of the Civil Code of the Republic of Moldova, and the possibility of their emergence, which became real after the adoption of the Civil Code of the Republic of Moldova, in connection with the emergence of new objects of civil legal relationship.

Taking into account the above, I still want to admit that the establishment and classification of one or another treaty among the named or unnamed treaties is a very complex and ambiguous process, in the knowledge of which one cannot do without a deep analysis and synthesis of all the signs and directions of the treaty from the point view of national and foreign law, as well as without studying the judicial practice of the Republic of Moldova, as well as the judicial practice of foreign countries, for example: the Russian Federation, the Republic of Belarus, the Republic of Uzbekistan, the Republic of Kazakhstan and the countries of the European Union.

Taking into account the above, we will try to analyze a classic example of an unnamed contract, without the terms of other contracts, such as an agreement for the use of a separate structural element (part) of an immovable thing (building) for the purpose of advertising. Assuming the proximity of such an agreement to a property lease agreement, we will reveal its distinctive features. Based on the content of Art. 1251 of the Civil Code of the Republic of Moldova, property lease is an agreement according to which: “one party (the lessor) undertakes to provide the other party (the lessee) with an individually defined thing for temporary use or for temporary use and possession, and the tenant undertakes to pay for that". To determine the type of agreement in the form of a property lease agreement, however, like a lease agreement, it is sufficient that the subject of this agreement is the transfer of an immovable or other property for use within a certain period and at a price set by the parties. The specificity of the legal regulation of a property lease agreement is due to the specifics of the subject of this agreement, the elements, depending on which the payment for the use of the thing is determined. According to Art. 1252 of the Civil Code of the Republic of Moldova, the contract for the lease of real estate is considered concluded in writing. In this situation, the subject of the contract is the roof or wall of the building where the advertisement will be placed, that is, such a subject of the contract, which is not directly provided for by the norms of the Civil Code governing relations under this contract.

The correct interpretation of this agreement as an unnamed one has a connection with the fact whether the structural element goes into use separately from the specified building or together with it, in fact, considering it a separate object of immovable property. The significance of this interpretation of the contract is whether the component part of the building (that is, the roof of the building, the wall) is an independent thing in this situation. Taking into account the confusion of this interpretation, one can objectively interpret the definition of a “building”, implying a room as an integral part of a building. We are talking about the hiring of the entire building or the structures that make up this building. The contradiction of this agreement is to prove that its subject is to offer a person the opportunity to freely place advertising on the roof, wall of the specified building, and in this case the agreement will be considered unnamed. Since the transfer of a thing to rent leads to a short-term transfer by the owner of

the rights to handle this thing, and in our case, the roof of the building or the wall acts as an integral element of the building and at the same time does not act as an independent object provided separately from the building and this agreement will not be considered as an agreement property lease, but will be recognized as an unnamed contractual structure.

In our opinion, on the one hand, an agreement that is concluded between the owner of the building and the person who wants to dispose of a separate component of the building for the purpose of advertising, while not representing a typical lease agreement, but an unnamed contractual structure. Taking into account all the provisions of the legislation of the Republic of Moldova concerning the lease agreement, the building as a whole is subject to encumbrance, although this is not provided for in the analyzed agreement. So, we can safely say that this transformation of a property lease agreement with a pronounced specificity, composition, purpose and there is reason to believe that this is an unnamed agreement. The difference between the new contractual structure as an unnamed contract consists in the presence of a definition of the subject of the legal relationship, object, subject, essential and distinctive conditions of this contract, the rights and obligations of the parties, the procedure for concluding, changing, terminating the contract, the responsibility of the parties under the contract.

An unnamed contract is an unnamed contract in the system of civil law contracts, but neither its purpose (*cauza*) nor its content contradicts either public order or the good morals of society [22, p. 251-259].

The development and transformation of economic relations in the Republic of Moldova led to the complication of contractual structures, as well as to the emergence of new ones, previously unknown to the national legislation. It is no longer uncommon for a concluded agreement to contain signs of contracts, both enshrined and not enshrined in the legislation of the Republic of Moldova, and this creates certain inconveniences when concluding agreements of this kind, and even more inconveniences are created when resolving disputes arising from them between parties to such agreements.

Civil law does not provide for an exhaustive, closed list of contracts and does not oblige the parties to “adjust” their contractual ties to a known contractual type. For objective reasons, it is impossible to envisage all options for contractual relations, since the set of named contracts always lags behind the needs of economic turnover [1, p. 404]. That is why, in most cases, it is impossible to conduct effective business with the help of legally defined models of contracts [21, p. 18]. Participants in civil turnover need contracts "transformers", which are repeatedly transformed, that is, maximally ensure the achievement of the desired results cheaper and more efficiently and in the interests of participants in civil turnover.

The legislation of the Republic of Moldova to some extent contributes to the development of “transformers” documents of title, namely, referring to part (2) of Art. 993 of the Civil Code of the Republic of Moldova, the contracting parties

are free to conclude contracts within the mandatory legal provisions and to determine their content. An agreement is a legal document that is based on the consent and confidence of the parties, concluded in accordance with the requirements of the law, does not contradict the general principles of civil law, law and order and public mores, securing the will and desire of the parties, and also containing obligations that provide for the voluntary mutual consent of the parties to in relation to the rights and obligations of the parties under the contract.

The opportunity set out above in the Civil Code of the Republic of Moldova allows participants in civil transactions to independently form a certain model of a “transformer” agreement, which is not provided for by law, but most effectively regulates the relations that have arisen between them. To establish the type of contract as unnamed, it is sufficient to establish that it is not regulated by law and other legal acts. An unnamed contract is characterized by the novelty of the contract, determined by the specifics of the contract, the special structure of the rights and obligations of the parties, and the specifics of the fulfillment of obligations. Figuratively speaking, an unnamed contract is an empty legal framework initially located in a kind of legal vacuum and filled at the will of the participants in the civil turnover with a certain content [4, p. 34-43].

Often, the courts are faced with difficulties in resolving disputes arising from unnamed contracts, since there are no clear guidelines on the limits of the contractual situation between the parties, which often leads to exceeding the limits of freedom of contract. To some extent, the parties, using an unnamed contract, want to mislead the courts, referring to the so-called and established "business habits (customs)", then to some other circumstances, squeezing an unnamed contract into a structure close to the named one, just to achieve the desired result. In such a situation, law enforcement agencies must first assess agreements unknown to the current legislation, from the point of view of their non-contradiction with the law, in accordance with Part (2) of Art. 4 of the Civil Code of the Republic of Moldova, which reads: “By-laws are applied to regulate civil legal relations only if they are issued on the basis of the law and do not contradict it”. Having found in the content of unnamed constructions a contradiction to these concepts, law enforcement authorities must recognize them as invalid with all the legal consequences provided for by the current legislation.

Next, let's touch on the legal aspects regarding the content of the contract. As you know, the content of the contract is formed by: the rights of the subjects and their obligations under the contract. In the usual contractual structure, the synallagmatic obligations of one party correspond to the rights of the counterparty and vice versa [10, p. 345].

Legal relationship is a kind of legal guidance of the subject in relation to property. In the case when the thing (object) itself does not differ from others in any individualizing characteristics, then its nature can be resolved within the

framework of the law of obligations. Even in Roman law, legal obligations were built on promises through the pronunciation of words (*verbis*), and then reflected in the letter (*litteris*), subsequently with the transfer of the thing (*res*), the achievement of a mutual agreement on all essential terms of the contract (*consensus*). The significance and usefulness of legal obligations is reflected in a single merger of the principle of free will with the principle of typification. The freedom that is realized within the bounds of legal obligations allows you to apply and use the necessary legal structure, which opens up the possibility of a quick response to the emerging new desires of the whole society. Indeed, in fact, an obligation is a legal relationship approved within the framework of one specific legal contract, presented in the form of a connection between the parties (the creditor's ability to demand from the debtor to do something), because it is through obligations that there is a real opportunity to force the debtor to fulfill this obligation, based on the rules of law and order and morality [18, p. 48-64]. The very definition of "obligation" is enshrined in part (1) of Art. 774 of the Civil Code of the Republic of Moldova, according to which: “By virtue of the obligation relationship, the creditor has the right to demand the execution of the performance from the debtor, and the debtor is obliged to perform it. Execution may consist of giving something, doing a certain thing, or refraining from doing a certain thing".

Liabilities have both a passive and an active side. Let us take the liberty to trace this picture using the example of the civil legislation of such countries as Romania, Ukraine.

According to Art. 164 of the Civil Code of Romania, an obligation is a legal connection, by virtue of which the debtor assumes the obligation to perform performance to the creditor who has the right to receive due provision [2]. And in part (1) of Art. 509 of the Civil Code of Ukraine, the obligation of the debtor is to commit a certain action in favor of the other party (the creditor) (transfer property, perform work, provide a service, pay money, etc.) or refrain from a certain action [3].

In reality, the obligation is embodied in a legal relationship, where the content is presented in the form of subjective rights and legal obligations. The implementation of the law of obligations is feasible through such principles of civil law as good faith and diligence. Namely, part (1) of Art. 775 of the Civil Code of the Republic of Moldova establishes that: “The debtor and the creditor must show good faith upon the occurrence, in the period of its existence and at the time of performance and termination of the obligation." In addition, the implementation of the law of obligations requires compliance with the general principle laid down in part (1) of Art. 10 of the Civil Code of the Republic of Moldova, according to which: “Individuals and legal entities participating in civil legal relations are obliged to exercise their rights and fulfill their duties in good faith, in accordance with the law, agreement, principles of law and order and morality. Good faith is assumed until proven otherwise”.

Based on the provisions of Part (3) of Art. 509 of the Civil Code of Ukraine, the obligation must be based on the principles of good faith, rationality and justice.

Romanian civil law establishes the obligation of every person to exercise rights and perform duties voluntarily, in accordance with public order and good manners, and does not allow the exercise of the right with the aim of causing harm or damage to another person or in any other excessive and unreasonable way, contrary to the principle of good faith (p. (1) Art. 14 and Art. 15 of the Civil Code of Romania).

A *bona fide* actor is a person whose behavior does not violate the law, the contract itself, the foundations of law and order and morality. The principle of good faith should apply equally to both the debtor and the creditor.

The Moldovan legislator provided for and consolidated the norms on contracts in the Book of the Third Civil Code, in Section II "On contracts in general" and the norms on obligations in Section I "On obligations in general", which testifies to the connection of contracts with the law of obligations.

After all, as you know, subjective rights and legal obligations operate within the framework of a given legal structure and express the will of the parties pursuing a common goal, to voluntarily accept, fulfill, perform certain obligations under the contract. If agreements do not have a single purpose, or if the purpose is contrary to public order and good manners, they will be invalid. In the countries of continental Europe, the main thing is the idea of an agreement as an agreement of two or more persons on the establishment or change or termination of subjective rights and legal obligations [7, p. 106].

Consequently, the nature of the unnamed contractual structure reflects the special independence and individuality of the object, focus, essential conditions and the absence of civil law regulation. This agreement does not fit into the boundaries of a specific type, type of agreement, where the parties themselves decide what the contractual model should be, but without going beyond the fundamental principles of the law of obligations and contractual law, within the framework of not contradicting their current legislation.

Important signs of an unnamed contract are: uncertainty, uncertainty in civil law, its subject matter, object, essential conditions, the rights and obligations of the parties contained in the contract, the relationship between the parties to the contract in the process of fulfilling the essential obligations assumed.

Moldovan and foreign civil legislation does not contain a closed, special list of contractual structures. In other words, the situation is not excluded when it may become necessary to create a kind of individual agreement special for a specific type (for example, a sponsorship agreement, an athlete transfer agreement, and others), which are not clearly named in the law and can be referred to as unnamed agreements.

Consider the so-called athlete transfer contract as an example of an unnamed contract. This type of contract is not enshrined in civil law, is poorly studied, but arouses both practical and scientific interest.

The definition of transfer is translated from English. to transfer - means to transfer or move (something, someone). This concept is applied in various fields: banking, economic, sports, tourism, etc. Let's try to figure out what this kind of transfer of athletes from one club to another is. The Athlete Transfer Agreement is devoid of legal regulation and represents a serious problem for all sports, both nationally and internationally. We will try to establish the legal boundaries within which this kind of relationship is regulated and what is the likelihood of their improvement [19, p. 45-61].

According to part (2) of Art. 1 of the Law of the Republic of Moldova "On Physical Culture and Sports" it is determined that: "Sport is a part of physical culture, a specific field of activity, the purpose of which is to maximize the development of a person's capabilities in competitive conditions, in the conditions of a sports-pedagogical process"[11].

Today, a professional sport is a guaranteed opportunity to generate large income, therefore, the relationship that has arisen between an athlete and a sports organization is very complex and sometimes contradictory.

The provisions of Part (2) of Art. 17 of the Law of the Republic of Moldova “On Physical Culture and Sports” prescribe that: “Sportsmen - professionals are persons who practice sports as a profession and receive income in accordance with an employment contract signed by them with a sports association or club of which they are members”. In the event that, during the term of the employment contract, an athlete, for some reason, said goodbye to his club, then either transfer (transitional payments, reimbursement of expenses, for the training of an athlete, etc.) is always at stake.

Due to the fact that neither the Civil Code of the Republic of Moldova, nor the Labor Code of the Republic of Moldova, nor other legislative acts regulate this type of contract, sports clubs, organizations, federations, using the principle of freedom of contract, regulate this kind of relations on the basis of the norms of the existing bylaw Regulation of the transition of young footballers to the territory Of the Republic of Moldova, approved by the Decision of the FFM Executive Committee No. 39 dated July 25, 2003 (hereinafter - the FFM Regulations) [17].

So, the norms of Art. 20 - 22 of the Regulations stipulate that: “If the transfer of a young player from one Training Center to another Center or divisional club is initiated in conditions where the duration of the contract or contractual relationship (Art. 8 of the Regulations) between the young player and the Training Center in which he is registered, has not expired, the corresponding transition will be carried out in the event that a mutual agreement is reached between the parties concerned, as a result of which an official agreement on the transfer of athletes will be signed, and only subject to the fulfillment of all obligations included in this contract. A young player who, upon reaching the age

of 19, has completed a football training cycle at the relevant Training Center and, on his own initiative, has not concluded or renewed a previously concluded contract with him, may transfer to any divisional club only with the condition that the host party pays compensation to the relevant Training Center for preparation of the player, according to Art. 17 and 19 of this Regulation. The transfer of a young player can be carried out between all Training Centers registered in the prescribed manner".

It can be seen from the above that such contracts include two conditions, namely: the period of the transfer of the athlete, the payment of monetary remuneration for the training of the athlete. It is not a secret for anyone that this contract is of a compensatory nature and this is one of its distinctive features [20, p. 122-134]. A.A. Nikolaev states: "Under a transfer agreement, in which one entity - the owner of the transfer, transfers transfer rights to another entity that is the acquirer of the transfer (transfer). In turn, another entity - the acquirer of the transfer pays the owner of the transfer compensation for the training of a professional athlete, in accordance with the established rules"[13, p. 153-157]. Let us agree with the opinion of A.A. Nikolaeva where "squeezing" transfer payments into the area of civil regulation is that a contract is concluded between the parties, namely between the registering organization and the club. The registering organization with which the player is registered has the right to admit the player to the competition. The club undertakes to pay fees for each athlete, and the organization will allow the player to participate in the competition all season (a kind of counter service), that is, there is a paid civil document. The subject of this contractual structure is on what conditions the player's transfer is made, for example, the obligation of the club to pay compensation for the competing participation of an athlete to play with the athletes of another club.

Taking into account the above material, it is possible to identify *the qualifying signs of unnamed contracts,* which make it possible to distinguish them from other types of contracts:

1. object;
2. novelty;
3. individual focus;
4. uniqueness;
5. independence;
6. independence.

1. Unnamed contractual structures are concluded following the general principles of civil law: the principle of freedom of contract, the principle of good faith, the foundations of law and order and morality.

2. An unnamed contractual structure appears in the form of an "unprocessed", "unrecognized" structure, which is at an intermediate stage of emergence and is subsequently already recognized and regulated by the named structure.

3. Inconsistency of the subject, object, focus, individuality of the contract with the qualifying and basic features of the named contractual structure contributes to the establishment and fixation of it as an unnamed contract. Some types of unnamed contracts are concluded only by special (special) entities established by law. For reliability and credibility, we will give some examples of unnamed contracts, for example, contracts in the field of consulting services [8, p. 38]. The high rate of development of consulting services is proof that these services are an innovative sector of the entire economic life [9, p. 69-71]. As another example, consider agreements, according to which a hotel, a hotel negotiates conditions with one or another entrepreneur in relation to what he can do within the territory of a given hotel or hotel with its temporary guests, various kinds of services, as well as sell various kinds goods (souvenirs). Another type of unnamed agreement is an agreement between the airport and the bank, according to which, for a set fee, bank employees are entitled to stay within the airport, move through it and at the same time offer various types of banking services to passengers of this airport.

Bibliography:

1. Braginsky, MI, Vitryansky V.V. Contract law. Moscow: Statute, 2000. 604 p.
2. Civil Code of Romania, approved by Law No. 287/2009. Entered into force on October 1, 2011. [access date 30.01.2023] http://ru.knowledgr.com/19258455/ Civil Code of Romania.
3. Civil Code of Ukraine. Цивільний кодекс України. In: *Vidomosti of Verkhovna Rada of Ukraine*. 2003, No. 40-44.
4. Davletova, A.R., Leskov Yu.T. On the question of the limits of freedom to conclude an unnamed contract. Q: *Rule of law*. 2014. No. 2 (18), p. 34-43.
5. Efremov, T.F. New Explanatory Dictionary of the Russian Language. Moscow: Drova, 2000. 512 p.
6. Evgenieva, A.P. Dictionary of the Russian language. Moscow: Russian language, Polygraph resources, 1999. 314 p.
7. Halabudenko, O.A. Property rights. Book 2. Law of Obligations. Chisinau: International Independent University of Moldova, 2014. 306 p.
8. Israfilov, N.T. Modern consulting problems and solutions. St. Petersburg: SPb Gau, 2016. No. 45, p. 38-52.
9. Israfilov, N.T., Garyavin, A.I., Ketsyan, S.M. Russian modern consulting: problem solving. In: *Omsk Bulletin*. 2016, No. 2, p. 69-71.
10. Kibak, G., Mishina, T., Tsonova, I. Civil law: Special part: Chisinau: USM, 2009. 445 p.
11. Law of the Republic of Moldova "On Physical culture and sport ”No. 330/1999. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, no. 83–86.
12. Law of the Republic of Moldova “On Normative Acts” No. 100 of 22.12 .2017. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 7-17.
13. Nikolaev, A.A. On the problem of improving the system of civil contracts. In: *Regional Scientific Conference*. Stavropol: Sev Kav GTU, 2003, p. 153-157.

14. Ozhegov, S.I. Dictionary of the Russian language. Moscow: Onyx, 2008. 274 p.
15. Ozhegov, S.I., Shvedova, N.Yu. Explanatory dictionary of the Russian language. Moscow: A Temp, 2006. 496 p.
16. Propp, V. Russian agrarian holidays. St. Petersburg: Azbuka, 1995. 276 p.
17. Regulations for the transfer of young footballers to the territory of the Republic of Moldova, approved by the FFM Executive Committee Decision No. 39 dated June 25, 2003 [access date 30.01.2023]. www.fmf.md.
18. Tatar, O. Concept, Subject and Content of Unnamed Contracts. In: *Legea şi viața*. 2018, no. 8, p. 48-64.
19. Tatar, O. Legal analysis of the transition (transfer) of athletes from one club to another. In: *Legea şi viața*. 2019, no. 8, p. 45-61.
20. Tatar, O. The athlete transfer contract is one of the types of a new contractual design of unnamed contracts. Q: *Relevant issues and problems of integration into the European area of research and education*. 07 May 2018. Cahul: Centrographic, 2018. p. 122-134.
21. Tsvetkov, I.V. Contract work. Moscow: Prospect, 2010. 218 p.
22. Volcinschi, V. Apariția, definirea şi evoluția conceptului de ordine publică în dreptul intern. In: *Integrarea prin cercetare si inovare.* 10 May, 2016. Chişinău: Cartier, 2016. pp. 251-259.

(IN)EFICIENȚA REGIMULUI INTERNAȚIONAL DE NEPROLIFERARE A ARMELOR NUCLEARE

Svetlana CEBOTARI
Universitatea de Stat din Moldova
https://orcid.org/0000-0001-5199-0540
email: svetlana.cebotari@usm.md

CZU: 341.67:327.57:341.241

Abstract: *Nuclear weapons are a scourge affecting the international community as a whole, without distinction between countries, and the consequences of their potential use would be devastating. The revolution in nuclear technology has increased the interdependence of violence or "the ability of actors to destroy each other",30 and created common vulnerabilities in international society. Since the Cold War, it has become necessary to design appropriate deterrent mechanisms to guarantee security in the international arena.*

However, the nuclear non-proliferation regime, although it limited the hyperbolization of the nuclear factor in a certain historical period, could not fully fulfill its second task. The political content of the non-proliferation regime always follows specific historical conditions and is the result of a political assessment of the changes taking place in the world. The Nuclear Non-Proliferation Treaty (NPT), which entered into force on 5 March 1970, is the fundamental internationally binding agreement to reduce nuclear proliferation and has the most support in the history of any nuclear-related treaty. The suspension of the Russian Federation's participation in the Strategic Offensive Weapons Treaty is a direct challenge to international security.

Nuclear proliferation is, today, one of the main concerns in the field of international relations. Sufficient tools exist to reach an effective political agreement to enable meaningful reform and strengthening of the NPT by reducing proliferation. However, for this to happen, the will and political coherence of the most relevant actors are needed, so that the various elements that must make up that agreement are put into operation. The only thing missing is the political will to start the process.

Keywords: *international regime, weapons, capacity, actors, international relations*

Introducere

Armele nucleare sunt un flagel care afectează comunitatea internaţională în ansamblu, fără distincţie între ţări, iar consecinţele unei potenţiale utilizări ar fi devastatoare pentru întreaga umanitate [4]. Dezvoltarea industriei militare, în special cea cu referire la producerea armei nucleare a avut consecinţe semnificative în ordinea juridică internaţională, deoarece fabricarea şi deţinerea acestui tip de arme, precum şi eventuala lui utilizare, ar afecta în mod unic relaţiile dintre state. Din acest motiv, este convenabil să se regleze comportamentele statelor pe arena internaţională pentru că are consecinţe grave asupra umanităţii şi fiinţei umane. Cu toate acestea, unele state audispun de

arme nucleare şi, în acelaşi timp, de la înfiinţarea sistemului Naţiunilor Unite, au fost efectuate diferite teste cu arme de acest tip . Revoluţia tehnologiei nucleare a crescut interdependenţa violenţei sau „capacitatea actorilor de a se distruge unii pe alţii" şi a creat vulnerabilităţi comune în societatea internaţională. De la Războiul Rece, a devenit necesară proiectarea unor mecanisme de reţinere adecvate pentru a garanta supravieţuirea vieţii pe mapamond. Eforturile de control al armelor nucleare, încă de la prima lor formulare de la sfârşitul anilor 1940, au susţinut două scopuri exprese: „să facem ca războiul, şi mai ales războiul nuclear, să fie mai puţin probabil, iar în cazul în care va fi inevitabil- să aducă mai puţine prejudicii şi pierderi umanităţii. . în termeni de moarte şi distrugere." Aceste politici garantau securitatea naţională a celor două superputeri implicate în Războiul Rece- Statele Unite ale Americii (SUA) şi Uniunea Sovietică. Aceste politici, deoarece protejează şi securitatea societăţii internaţionale în ansamblu, au avut sprijin internaţional [8].

Unul dintre rezultatele dezvoltării relaţiilor internaţionale în a doua jumătate a acestui secol a fost transformarea armelor nucleare direct într-un factor în politica mondială, punând presiune asupra întregului sistem de securitate globală chiar şi în condiţiile „post-confruntării". Proliferarea nucleară este, astăzi, una dintre principalele preocupări în domeniul relaţiilor internaţionale. Nouă ţări au arme nucleare, iar numărul este probabil să crească. Criza declanşată de testul nuclear al Coreei de Nord şi refuzul Iranului de a-şi opri programul de îmbogăţire a uraniului au alimentat dezbaterile despre eficacitatea măsurilor internaţionale de control al proliferării armelor nucleare.

Regimul juridic internaţional privind neproliferarea armelor nucleare

Dezvoltarea rapidă a energiei nucleare, în ciuda unui număr de dezastre provocate de om (de la Trimileland până la Cernobâl), este în proces de dezvoltare, iar diversitatea cercetărilor în acest domeniu se îmbină cu multitudinea de ţări interesate în producerea energiei nucleare. Totuşi, regimul de neproliferare a armelor nucleare, deşi a limitat hiperbolizarea factorului nuclear într-o anumită perioadă istorică, nu şi-a putut îndeplini pe deplin sarcinile înaintate. Ceea ce a putut exercita a fost clasifica statele în doar două grupe - nucleare şi non-nucleare. În afara acestei scheme simplificate, în două direcţii, de reglementare politică a intereselor conflictuale, a apărut un grup de risc, format din ţări cu un statut vag de „aproape nuclear [5].

Cursa înarmărilor s-a intensificat din cauza rivalităţii dintre state pentru dominaţia în sfera nucleară, cât şi non-nucleară. Lipsa instrumentelor necesare care să permită regimului să se adapteze la noile realităţi a dus la apariţia crizei acestuia. Lipsa instrumentelor se datorează faptului că regimul este un produs al crizei Războiului Rece din Caraibe din 1962, când lumea bipolară cu doi hegemoni s-a confruntat direct cu ameninţarea războiului nuclear. În asemenea condiţii, dorinţa de a asigura securitatea internaţională a depăşit contradicţiile dintre state [1]. Prezenţa noilor puteri nucleare a devenit norma politicii

internaţionale, iar solicitările pentru universalizarea tratatului sunt percepute din ce în ce mai mult ca un ritual formal, ceea ce duce, de fapt, la presupunerea că statele din afara TNP au arme nucleare şi pot încuraja neconformitatea. state nucleare să obţină arme nucleare [12].

Există tratate care creează zone fără arme nucleare, tratate care interzic testele nucleare, acorduri de control al exporturilor care pot provoca episoade de proliferare nucleară sau rachete purtătoare şi alte măsuri precum Iniţiativa de securitate împotriva proliferării, rezoluţia ONU 1540 sau Convenţia Internaţională pentru reprimarea actelor de terorism nuclear. Celălalt grup de acorduri este format din tratatele bilaterale dintre Statele Unite şi Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS)/Rusia pentru a stopa escaladarea şi reducerea armelor nucleare. Cele mai importante tratate sunt: Tratatul privind rachetele antibalistice (ABM) şi Tratatele strategice de limitare a armelor (SALT) din anii 1970, care au pus capăt cursei înarmărilor; Tratatul privind forţele nucleare inter-gamă (Statele Unite (1945), Rusia (1949), Regatul Unit (1952), Franţa (1960), China (1964), Israel (aproximativ 1970), India (1974).), Pakistan (1998) şi Coreea de Nord (test de succes în 2006)

Analizând situaţia actuală cu referire la neproliferarea armelor nucleare, după Conferinţa de revizuire din 2005, este una de criză. Numărul de instalaţii nucleare şi cantităţile de material nuclear existente în întreaga lume reprezintă o componentă de bază în calcularea riscului global. În ceea ce priveşte materialele nucleare, la nivel mondial sunt în funcţiune 442 de reactoare de putere şi 248 de reactoare de cercetare (la care trebuie adăugate încă 240 de oprire). În plus, există 18 fabrici de conversie, 40 de fabrici de fabricare a combustibilului, 7 fabrici de reprocesare, 13 fabrici de îmbogăţire, 89 de depozite separate şi 74 de alte unităţi aflate sub garanţii. Se estimează că, la sfârşitul anului 2003, exista un stoc mondial de 1.855 tone de plutoniu (1.700 pentru uz civil şi 155 pentru uz militar) şi 1.900 tone de uraniu îmbogăţit (1.725 pentru uz militar şi 175 pentru uz civil). Extinderea acestei măsuri este complicată deoarece în prezent 38 de ţări, multe dintre ele ţări în curs de dezvoltare, au instalaţii nucleare care funcţionează cu uraniu foarte îmbogăţit. Nu toate ţările exportatoare au echipamente pentru verificarea protecţiei fizice în statele primitoare. În mod fundamental în Rusia şi în fostele republici sovietice. Potrivit surselor din Ministerul Ucrainean al Apărării, confirmate de Centrul Ucrainean de Cercetare Politică Independentă în 1992 existau în URSS aproximativ 300.000 de persoane implicate în proiecte privind producerea armelor nucleare, 15.000 de persoane legate direct de producerea acesteia şi 3.000 familiarizate cu dezvoltarea, proiectarea şi funcţionarea acesteia [9].

Problema de bază se axează pe două idei opuse: ţările nealiniate îşi concentrează poziţiile în jurul aplicării articolului VI al Tratatului, în timp ce Statele Unite, în mod fundamental, sunt preocupate de faptul că noi ţări ar putea dobândi statutul de stat nuclear. Problema mereu prezentă a arsenalului nuclear al Israelului complică şi mai mult situaţia. Pentru a înţelege această situaţie de

criză, nu trebuie să pierdem din vedere faptul că formarea Regimului de Neproliferare Nucleară a început după cel de-al Doilea Război Mondial, cu o structură internaţională de putere bazată pe Organizaţia Naţiunilor Unite, sub egida Consiliului de Securitate al Naţiunilor Unite. Asemănările în ceea ce priveşte cota de putere cu TNP sunt foarte clare: cele cinci puteri victorioase ale războiului mondial menţionat anterior sunt cele care ocupă un loc permanent în CS al ONU, singurele cu drept de veto în acesta şi singurele state autorizate de TNP să deţină arme nucleare. În prezent, respectiva structură de putere este tot mai mult pusă sub semnul întrebării, deoarece există un număr mai mare de ţări şi organizaţii regionale cu pondere în relaţiile internaţionale. Aceştia din urmă sunt din ce în ce mai puţin dispuşi să accepte situaţia privilegiată cu privire la armele nucleare a unor ţări în detrimentul altora. Puterile nucleare, conduse de Statele Unite, trebuie să conducă la soluţionarea problemei privind neproliferarea armei nucleare. Motivul este dublu: pe de o parte, le revine să-şi asume această responsabilitate continuând să fie în fruntea lumii, iar pe de altă parte, trebuie să facă faţă în mod clar şi responsabil angajamentului din articolul VI a TNP. Demersurile ce urmează a fi adoptate de puterile nucleare sunt legate de deţinerea de arme nucleare, dezvoltarea continuă a acestor arme, doctrina angajării acestora şi atitudinea diferită pe care o menţin faţă de episoadele de proliferare. Se estimează că există încă aproximativ 27.000 de focoase nucleare, dintre care 95% aparţin Statelor Unite şi Rusiei. Acesta este unul dintre aspectele cheie ale problemei şi unde interesele strategice ale puterilor nucleare se ciocnesc de articolul VI din TNP. Ţările non-nucleare au nevoie de un angajament clar faţă de dezarmarea celor nucleare. Trebuie realizate progrese semnificative, semnând acorduri ireversibile şi în cadrul Regimului, adică convenite în cadrul conferinţelor de revizuire a TNP şi sub rezerva garanţiilor AIEA. Protocolul adiţional al AIEA ar trebui extins şi la statele nucleare ale tratatului pentru a oferi garanţii privind dezmembrarea efectivă a armelor nucleare şi pentru a promova climatul de încredere necesar pentru consolidarea regimului. În mod similar, ţările nucleare ar trebui să înceteze dezvoltarea şi cercetarea privind viitoarele arme nucleare. Intrarea în vigoare a Tratatului de interzicere completă a testelor nucleare este o măsură fundamentală. Poziţia Statelor Unite cu privire la acest tratat, pe care nu l-au ratificat, are o influenţă enormă asupra altor ţări care sunt încurajate să îl ratifice, cum ar fi Israel, China sau Iran sau altele care sunt îndemnate să semneze precum India, Pakistan şi Nord. Coreea.

Universalizarea acestui acord ar fi o mişcare uriaşă, plasându-i controlul sub CS al ONU. Atitudinea diferită faţă de proliferare constituie o problemă serioasă. Nu există nicio îndoială că programele nucleare ale Israelului sau Coreei de Nord sau programul de îmbogăţire a uraniului al Iranului nu au aceeaşi consideraţie în faţa comunităţii internaţionale. Interesele strategice ale diferitelor ţări sunt deasupra. Acest mod diferit de măsurare a proliferării este una dintre cauzele care împiedică întregul proces decizional în raport cu Regimul,

în special în Orientul Mijlociu. Posibilitatea renunţării la TNP este o altă vulnerabilitate a sistemului. Măsurile eficiente pentru a evita acest lucru ar fi: interzicerea, prin acord anterior retragerii oricărei ţări din Tratat, a utilizării instalaţiilor şi materialelor obţinute din participarea acesteia la Regim; că astfel de materiale şi instalaţii continuă să facă obiectul garanţiilor Acordul SORT, semnat ultima dată de Statele Unite şi Rusia, este extrem de flexibil, permiţându-le fiecăruia să-şi reconfigureze arsenalul sub limitele stabilite şi ca răspuns la nevoile tale strategice. O soluţie pentru a limita efectele abandonării Tratatului este continuarea înfiinţării de zone fără arme nucleare care întăresc regimul de neproliferare a armelor nucleare. În acest fel, o ţară potenţială în proliferare ar fi supusă atât presiunii internaţionale, cât şi regionale, cu particularitatea că tratatele regionale sunt adaptate nevoilor specifice de securitate [9].

Regimul internaţional de neproliferare este un set de principii, norme, reguli şi proceduri de luare a deciziilor, asupra cărora converg la nivel global aşteptările actorilor internaţionali în domeniul neproliferării armelor. Tratatul de neproliferare a armelor nucleare (TNP) a fost semnat în 1968 şi a intrat în vigoare în 1970. A fost rezultatul acordului politic stabilit u între Statele Unite şi Uniunea Sovietică, pentru a avea o ordine internaţională care avea un număr redus de actori cu capacitate de război nuclear. Acest tratat a ajuns să acopere o preocupare importantă cu privire la riscul apariţiei de noi „puteri nucleare", în special cele provenite din statele „lumii a treia" instabile din punct de vedere politic şi, în anumite cazuri, cu probleme serioase de delimitare a graniţelor. TNP constituie un angajament între puterile nucleare şi statele nenucleare, bazat pe „trei piloni", de egală valoare şi importanţă politică şi juridică, şi anume, neproliferarea armelor nucleare; utilizarea paşnică a energiei nucleare şi dezarmarea nucleară. Acesta reprezintă singurul angajament obligatoriu dintr-un acord multilateral, al cărui obiectiv declarat este realizarea dezarmării nucleare de către statele care deţin acest tip de arme. În conformitate cu primul dintre aceşti „piloni", ţările nenucleare se angajează să nu dezvolte programe nucleare în scopuri militare, în timp ce puterile nucleare şi-au asumat angajamentul de a asigura statelor părţi la tratat cooperare ştiinţifică şi tehnologică în domeniul utilizări paşnice ale energiei nucleare 3 (al doilea „pilon").

Statele membre ale TNP se angajează să nu transfere statelor nemembre surse de material fisionabil, echipamente sau materiale special desemnate sau pregătite pentru această procedură4. Marele acord în aceste chestiuni se completează cu „al treilea pilon", care este angajamentul puterilor nucleare de a duce negocieri cu bună-credinţă pentru a pune capăt cursei înarmărilor nucleare cât mai curând posibil şi pentru a realiza dezarmarea generală şi completă. control internațional strict şi eficient. Conform TNP, puterile nucleare sunt acele ţări care înainte de 1 ianuarie 1967 au efectuat explozii nucleare (Art. IX. 3). În acest sens, cele cinci puteri nucleare recunoscute de TNP sunt Statele Unite ale Americii, Franţa, Republica Populară Chineză, Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord şi Federaţia Rusă, ca succesor legal al Uniunii republici.socialisti

sovietici. Art. IV. 1 prevede că „Nimic din prezentul tratat nu va fi interpretat ca afectând dreptul inalienabil al tuturor părţilor la tratat de a dezvolta cercetarea, producerea şi utilizarea energiei nucleare în scopuri paşnice, fără discriminare...". La rândul său, paragraful 2 al aceluiaşi articol adaugă că „Toate părţile la tratat se angajează să faciliteze cel mai larg schimb posibil de echipamente, materiale şi informaţii ştiinţifice şi tehnologice în scopuri paşnice ale energiei nucleare şi au dreptul de a participa la acel schimb...". La momentul semnării TNP, mai multe ţări cu capacităţi nucleare, cum ar fi Argentina , Brazilia , India, Israel, Pakistan şi Africa de Sud au decis să nu facă parte din acesta [3].

Astăzi, arsenalele nucleare continuă să se modernizeze, însumând aproximativ 13.865 de arme nucleare. Din acest total, aproape 90% corespund Statelor Unite (6.185) şi Rusiei (6.500), în timp ce restul ţărilor care deţin arme nucleare sunt Regatul Unit (200), Franţa (300), China (290), India. (130-140), Pakistan (150-160), Israel (80-90) şi Republica Populară Democrată Coreea (20-30). În această listă, găsim ţări care deţin arme nucleare, în temeiul Tratatului de neproliferare a armelor nucleare (TNP), precum este cazul membrilor permanenţi ai Consiliului de Securitate al Naţiunilor Unite, şi cele care nu fac parte din aceasta.

Contribuţia TNP a fost notabilă, prin aceea că a cuprins numărul de ţări cu arme nucleare şi a creat suficiente stimulente pentru a-i ţine în corset pe cei mai mulţi dintre membrii comunităţii internaţionale. În mare măsură, viitorul regimului de neproliferare nucleară va depinde de contextul geopolitic şi de modul în care acesta se reflectă în respectarea tratatelor şi instituţiilor existente [4].

Adoptarea, în 2017, a TPAN reprezintă încă un pas pe calea care duce la interzicerea definitivă a folosirii armelor nucleare dincolo de faptul că se urmăreşte instituirea unei interzice complete, în toate dimensiunile sale, a armelor nucleare. Cel puţin, aşa cum se spune, acest instrument „este primul acord multilateral aplicabil la nivel global care interzice armele nucleare în întregime [...] şi primul acord care conţine prevederi pentru a aborda consecinţele umanitare legate de testarea şi utilizarea armelor nucleare". Cu toate acestea, „Tratatul completează acordurile internaţionale existente privind armele nucleare, în special, Tratatul privind neproliferarea armelor nucleare, Tratatul de interzicere completă a testelor nucleare şi alte acorduri de stabilire a zonelor libere de arme nucleare [1]. Studiile referitoare la armele nucleare oferă o analiză completă şi detaliată a activităţii desfăşurate de comunitatea internaţională în vederea reglementării acestei probleme, care, de altfel, a primit o atenţie deosebită de către doctrina internaţionalistă. Concret, aspectele ridicate de armele nucleare în ordinea internaţională au fost atent examinate atât din perspectivă juridică,precum şi componentele sale de descurajare în relaţiile internaţionale.

Totuşi, o atenţie deosebită trebuie acordată unei probleme cruciale, şi anume delimitarea unei posibile interdicţii absolute a folosirii armelor nucleare în

lumina normei care interzice folosirea forţei în relaţiile internaţionale, pentru a decide dacă este vorba despre un „ interdicţie singulară şi agravată". Pentru a stabili dacă printre cazurile deosebit de grave de utilizare a forţei s-ar include nu numai cazurile de „agresiune", „intervenţie armată" şi „represalii armate", pe care dreptul internaţional le-a consacrat în conformitate cu diferitele tipuri de utilizare a forţei, dar şi câteva ipoteze care ar fi incluse în funcţie de tipul de arme utilizate, printre care, fără îndoială, s-ar număra folosirea armelor nucleare precum şi a altor tipuri de arme, precum cele chimice sau biologice. În consecinţă, este esenţial să înţelegem contribuţiile normative în domeniul interzicerii armelor nucleare acordând atenţia cuvenită TPAN, întrucât scopul esenţial al acestui acord este de a determina obligaţiile pe care statele sunt dispuse să le asume în această materie, indiferent de de faptul că acest tratat nu a intrat încă în vigoare. Aceasta relevă obiectivul de bază, care ar fi descoperirea situaţiei normative în care interzicerea folosirii armelor nucleare rămâne în ordinea juridică odată ce s-au depus numeroase eforturi în această materie şi, în special, odată cu adoptarea acestui nou tratat.

Adoptarea TPAN este motivată, din punct de vedere juridic, din următoarele motive, printre altele: în primul rând, nemulţumirea unei mari părţi a comunităţii internaţionale din cauza absenţei unei norme precise care interzice utilizarea a armelor nucleare în orice împrejurare; în al doilea rând, să răspundă preocupărilor care trăiesc în comunitatea internaţională din cauza consecinţelor grave produse de utilizarea acestui tip de arme, în special în sfera umanitară şi de mediu; şi, în sfârşit, din cauza necesităţii urgente de a finaliza un cadru de reglementare în materie de dezarmare, în vârful căruia ar fi interzicerea folosirii armelor nucleare. Nu va fi necesar să se aprofundeze toate motivele care au dus la adoptarea TPAN, deşi Conferinţa care a avut loc, în 2017, avertizează asupra principalelor fundamente pe care se bazează această decizie[2]. Trebuie amintit că, odată cu adoptarea Rezoluţiei 71/75 a Adunării Generale a Naţiunilor Unite în 2016, obiectivul a fost (atingerea) unui acord multilateral, universal şi obligatoriu care să interzică folosirea sau ameninţarea cu folosirea armelor nucleare. contribuie la eliminarea ameninţării nucleare şi la crearea unui climat favorabil pentru desfăşurarea negocierilor care culminează cu eliminarea armelor nucleare, întărind astfel pacea şi securitatea internaţională (A/RES/71, 15 decembrie 2016).

Eventuala interdicţie a utilizării obişnuite a armelor nucleare şi adoptarea TPAN nu ar fi, nici pe departe, singurele instrumente şi norme care ar reglementa această problemă. Comunitatea internaţională a promovat adoptarea altor norme care au scopul de a reglementa armele nucleare în multe dintre aspectele lor, inclusiv în ceea ce priveşte interzicerea folosirii acestora, motiv pentru care s-ar putea vorbi de un „regim juridic" propriu în această materie (arme nucleare, 2011). Merită să ne amintim întotdeauna de adoptarea în 1968 a Tratatului de neproliferare a armelor nucleare la nivel universal şi a reglementărilor care au fost adoptate la nivel regional care au stabilit anumite zone libere de arme

nucleare [3]. Mai mult, mai multe rezoluţii şi declaraţii au fost adoptate de către organizaţiile internaţionale în legătură cu armele nucleare, în special la nivel universal, datorită activităţii Naţiunilor Unite. Astfel, există un „sistem" de norme destul de complet care recunosc drepturi şi, în special, impun obligaţii în domeniul armelor nucleare. Dar unele probleme care derivă din existenţa armei nucleare rămân de rezolvat pentru a asigura coexistenţa internaţională şi soluţionarea conflictelor. Cea mai mare prioritate şi esenţială va fi stabilirea legalităţii utilizării armei nucleare, deci ar fi necesară stabilirea unor norme precise care să impună obligaţii Statelor. Cel mai bun lucru ar fi să proclamăm că folosirea armelor nucleare este interzisă „în mod specific" de sistemul juridic internaţional; că această angajare nu are loc în niciuna dintre excepţiile recunoscute de la folosirea forţei; şi, de asemenea, să înlăture îndoielile cu privire la posibilitatea utilizării armelor nucleare în cazuri de legitimă apărare. Totuşi, nu este aşa. Cel mult, există o voinţă puternică din partea comunităţii internaţionale de a proceda la interzicerea completă şi absolută a armelor nucleare, în ciuda divergenţelor care există între statele care au arme nucleare şi cele care nu au arme. tip. Căutarea interzicerii totale a folosirii armelor nucleare răspunde, aşadar, unei voinţe politice din partea statelor care alcătuiesc comunitatea internaţională la care nu participă încă cei care deţin arme nucleare.

Ar putea fi surprinzător faptul că utilizarea armelor nucleare ar putea fi legală în ordinea juridică internaţională. Această ordine juridică se bazează pe afirmaţia că folosirea forţei armate este „absolut" interzisă şi, prin urmare, folosirea forţei care are loc prin intermediul armelor de acest tip s-ar încadra în această interdicţie. Este contradictoriu să recunoaştem că, în niciun caz, statele şi acele entităţi care au capacitatea de a folosi forţa armată, cum este cazul unor organizaţii internaţionale, nu pot recurge la această resursă şi, în acelaşi timp, pot provoca că folosirea forţei s-ar putea să nu fie ilegală atunci când a avut loc tocmai prin cele mai distructive arme cunoscute şi a căror utilizare ar provoca adevărate ravagii în comunitatea internaţională. Din punct de vedere juridic, această contradicţie ar fi depăşită deoarece recunoaşterea unei interdicţii nu împiedică, în niciun fel, deschiderea a două căi de reflecţie:

În primul rând, interzicerea folosirii forţei presupune că, în cel puţin două cazuri, statele şi alte entităţi de relaţii internaţionale pot recurge la forţă fără ca aceasta să constituie un fapt ilicit la nivel internaţional. Statele pot exercita dreptul „imanent" la apărare legitimă şi, de asemenea, forţa poate apărea în mod legitim atunci când se face cu autorizaţia Consiliului de Securitate. Aceste două ipoteze sunt pe deplin consacrate în ordinea juridică internaţională şi nu există loc de discuţie, indiferent de termenii şi cerinţele în care trebuie exercitată folosirea forţei în ambele cazuri. Întrebarea mai precisă este dacă utilizarea forţei armate în legitima apărare care presupune folosirea armelor nucleare este posibilă şi, chiar dacă Consiliul de Securitate ar putea autoriza, în orice caz, folosirea forţei cu acest tip de armă. Niciuna dintre cele două presupuneri nu ar fi posibilă dacă s-ar determina anterior că utilizarea unei arme nucleare este un

caz de forţă „special interzis” în relaţiile internaţionale. Dar răspunsurile la aceste întrebări nu sunt neapărat paşnice. Din acest motiv, se impune verificarea practicii statelor, inclusiv a celei convenţionale, şi a poziţiilor pe care jurisprudenţa internaţională le-a adoptat în materie, în special, celebra Aviz consultativ, din 8 iulie 1996, a Curţii Internaţionale. al Justiţiei (CIJ), privind legalitatea ameninţării sau utilizării armelor nucleare [4].

În al doilea rând, practica internaţională identifică, prin norme, unele comportamente de folosire a forţei care sunt considerate „deosebit de ilegale” şi care, pe lângă faptul că sunt acoperite de interdicţia generală, au o dezaprobare specifică în ordinea juridică. Acesta este, fără îndoială, cazul „agresiunii” care implică o utilizare deosebit de gravă a forţei şi care, în mai multe rânduri, a fost descrisă drept „crimă internaţională prin excelenţă”. Acest lucru se deduce, de exemplu, din Rezoluţia 3314 (XXIX) a Adunării Generale a Naţiunilor Unite din 1974. Conţinutul acestei rezoluţii explică faptul că este vorba despre un comportament „deosebit de grav” care ar genera consecinţe specifice în ordinea internaţională, inclusiv sancţiuni de tip militar. Principala întrebare constă în a determina dacă acelaşi lucru se întâmplă atunci când nu este vorba de un comportament anume, ci, de fapt, de o utilizare a forţei prin folosirea unei arme nucleare. Ar fi probabil ca orice utilizare a unei arme nucleare să aibă loc în comportamentele cuprinse în articolul 3 din prezenta rezoluţie, ceea ce ar conduce la afirmarea că orice utilizare a unei arme nucleare reprezintă un „act de agresiune” şi că, prin urmare, ar fi interzis mai ales.de dreptul international. Cu toate acestea, această rezoluţie subliniază tipul de comportament care implică utilizarea forţei şi nu tipul de armă folosit în aceste cazuri.

Adoptarea recentă a TPAN îşi propune să răspundă la unele dintre aceste întrebări sau, cel puţin, indică scopul consacrării unei „interdicţii absolute” a folosirii armelor nucleare. Articolul 1, paragraful d) din prezentul Tratat prevede că „fiecare stat parte nu se obligă niciodată şi în niciun caz: [...] Foloseşte sau ameninţă cu folosirea armelor nucleare sau a altor dispozitive nucleare explozive” (A/CONF.229/2017/8). Forţa acestor expresii face necesar să se verifice dacă s-a stabilit cu adevărat o practică internaţională care înţelege că folosirea armelor nucleare este o presupunere „deosebit interzisă” a utilizării forţei armate în relaţiile internaţionale şi că, dincolo de faptul că aceasta a implicat ca un caz tipic de agresiune, simplul fapt de a folosi o armă nucleară ar fi, de asemenea, inclus în categoria „comportamentului interzis în mod special”. Adoptarea şi redactarea TPAN îndreaptă, cel puţin, în această direcţie, dar un alt lucru diferit este că, odată cu adoptarea acestui acord, şi chiar odată cu intrarea lui în vigoare, se poate consacra o normă de acest tip.

Utilizarea armelor nucleare este în principiu interzisă de dreptul internaţional, la fel ca orice alt tip de forţă armată care are loc cu orice altă categorie de arme. Acest punct de plecare nu este inutil, ci destul de util pentru studierea chestiunii privind legalitatea utilizării armelor nucleare. Cu toate acestea, această declaraţie nu asigură că, în toate circumstanţele, statele sunt

dispuse să renunţe la utilizarea armelor nucleare. Nelegalitatea în aceste cazuri trebuie pusă în contrast cu alte aspecte care sunt esenţiale pentru a înţelege dacă în cazul utilizării armei nucleare ne-am afla în domeniul legal sau ilegal şi, de asemenea, care sunt motivele care ar împiedica o interdicţie absolută. , şi în orice împrejurare, a acestui tip de arme. Poziţiile statelor în practica internaţională, reflectate în practica convenţională şi exprimate în decizii jurisprudenţiale, sunt cu adevărat relevante, printre altele, pentru că determină gradul de acceptare a interdicţiei: fie absolut, fie cu conţinut parţial. Câteva indicaţii care descriu starea problemei în societatea internaţională ar fi următoarele:

În primul rând, un număr semnificativ de state au luat o poziţie cu privire la neutilizarea armelor nucleare, deşi indirect. Prevederile articolului 2 din Tratatul privind neproliferarea armelor nucleare (TNP) contribuie la aceasta atunci când prevede că fiecare stat fără arme nucleare care este parte la tratat se angajează să nu primească niciun transfer de arme nucleare de la oricine sau alte dispozitive explozive nucleare sau control asupra acestor arme sau dispozitive explozive, direct sau indirect; să nu producă sau să achiziţioneze în alt mod arme nucleare sau alte dispozitive nucleare explozive; şi să nu caute sau să primească niciun ajutor pentru fabricarea de arme nucleare sau alte dispozitive explozive nucleare.

Statele părţi la acest tratat care nu deţin arme nucleare au convenit să nu le deţină, ceea ce ar face imposibilă utilizarea lor. Datele sunt deosebit de semnificative deoarece 186 de state şi-ar asuma obligaţia de a nu folosi arme nucleare, chiar dacă această obligaţie specifică nu a fost derivată în mod expres din tratatul menţionat anterior. În virtutea acestui Acord, eventuala utilizare legală a armelor nucleare ar fi apoi redusă la cei cinci membri permanenţi ai Consiliului de Securitate. Deşi, totuşi, ar trebui luată în considerare şi situaţia altor state care nu au devenit părţi la TNP, precum India, Pakistan, Israel, Sudanul de Sud şi Coreea de Nord. În această perspectivă, formarea unei norme cutumiare prin care să fie absolut interzisă folosirea armelor nucleare ar putea avea o acceptare „generalizată". Totuşi, trebuie amintit întotdeauna că pentru crearea unei astfel de norme ar fi neapărat necesar acordul Statelor „deosebit de interesate", adică cele care au arme nucleare care, totuşi, nu au exprimat, ci mai degrabă ceea ce On dimpotrivă, sunt dispuşi să nu folosească acest tip de armă în niciun caz şi în nicio circumstanţă. Astfel, conformarea deplină a normei cutumiare nu a avut loc, dar este de remarcat faptul că un număr semnificativ de state şi reprezentanţi în comunitatea internaţională se pronunţă în direcţia că folosirea armelor nucleare ar fi interzisă în toate împrejurările [5].

În al doilea rând, înfiinţarea Zonelor Libere de Arme Nucleare este o dovadă suplimentară a voinţei de a proceda cu o „interdicţie absolută" a utilizării armelor nucleare. Acordurile în care sunt stabilite aceste Zone prevăd că armele de acest tip nu vor fi produse, fabricate, depozitate sau autorizate pentru tranzit în aria geografică în cauză şi uneori chiar includ clauze care determină

angajamentul de a nu folosi arma nucleară. Astfel, Tratatul de la Tlatelolco stabileşte în articolul 1 al său că statele se angajează să folosească exclusiv în scopuri paşnice materialele şi instalaţiile nucleare aflate sub jurisdicţia lor şi să interzică şi să prevină pe teritoriile lor respective: a. Testarea, utilizarea, fabricarea, producerea sau achiziţionarea, prin orice mijloc, a oricărei arme nucleare, prin ea însăşi, direct sau indirect, la ordinul unor terţi sau în orice alt mod [5].

Tratatul de la Bangkok se pronunţă în aceeaşi direcţie atunci când prevede, în articolul 3, că „fiecare stat parte se obligă să nu, nicăieri în interiorul sau în afara zonei: [...] c. testaţi sau folosiţi arme nucleare"[6]. În rezumat, Acordurile de acest tip ar întări existenţa unei „norme cutumiare" în favoarea ilegalităţii utilizării armelor nucleare, deşi posibilitatea utilizării acestora de către statele care le-au eliminat în afara Zonei stabilite ar rămâne întotdeauna deschisă. Cu toate acestea, formularea din alte acorduri de acest tip este mai ambiguă, deşi nu infirmă poziţia exprimată, adică indică şi ele în această direcţie. Tratatul de la Rarotonga prevede o obligaţie „de a nu fabrica sau de a nu achiziţiona, deţine sau deţine controlul [...]" (Articolul 3). Şi acelaşi lucru se întâmplă şi în Tratatul de la Pelindaba: „să nu se efectueze cercetări asupra, să dezvolte, să producă, să stocheze sau să dobândească în alt mod, să deţină sau să deţină controlul [...]" (articolul 3) şi aceeaşi formulare adoptă articolul 3 din Tratatul de la Semipalatinsk [7].

Practica şi jurisprudenţa internaţională confirmă, deşi uşor, o tendinţă conform căreia folosirea armelor nucleare este ilegală în principiu deoarece orice folosire a forţei este interzisă şi, de asemenea, în funcţie de tipul de armă prin care de la care o eventuală utilizare a forţei în relaţiile internaţionale. ar avea loc. Cu toate acestea, o „interdicţie unică" a acestei categorii de arme nu este clar conturată. Dar indică în direcţia că armele nucleare au anumite componente, mai ales datorită capacităţii lor distructive şi a efectelor pe care le-ar produce asupra populaţiei în domeniul umanitar, care le fac deosebit de periculoase. Tendinţa de a interzice folosirea armelor nucleare indică o cale care s-ar putea sfârşi într-o interdicţie absolută. Cu toate acestea, interzicerea folosirii este adesea inclusă în comportamente de tip mai general precum obligaţia de a nu deţine acest tip de armă sau obligaţia de a negocia pentru realizarea unei interdicţii absolute. Astfel, Curtea afirmă în Avizul său consultativ că „există obligaţia de a continua cu bună-credinţă şi de a finaliza negocierile în vederea dezarmării nucleare sub toate aspectele sale sub control internaţional strict şi efectiv", ceea ce ar presupune, dacă ar fi realizat, stabilirea „interzicerii absolute şi specifice" a folosirii armelor nucleare.

Unul dintre motivele care determină adoptarea unei poziţii mai constrânse cu privire la ilegalitatea folosirii armelor nucleare şi, în special, a proclamării unei „interdicţii specifice" este, cu toată certitudinea, voinţa de a lăsa nevătămată una dintre excepţiile care configura interzicerea folosirii forţei în relațiile internaționale. Dreptul internaţional subliniază în mod tradiţional că folosirea

forţei ar fi interzisă indiferent de tipul de armă pe care statele îl folosesc. O astfel de formulare înseamnă că, indiferent de clasa de arme, convenţionale sau nucleare sau de alt tip, posibilitatea legală de utilizare a forţei ar rămâne întotdeauna deschisă atunci când statele se află într-o stare de legitimă apărare. CIJ a ratificat această poziţie şi stabileşte, printre îndoieli, că având în vedere situaţia actuală a dreptului internaţional şi elementele de fapt de care dispune, (...) nu poate concluziona definitiv că ameninţarea sau folosirea armelor nucleare a fost legală sau ilegală în circumstanţe extreme de legitimă apărare în care era în joc însăşi supravieţuirea unui stat.

Scopul interzicerii totale a armelor nucleare este marcat de neşters în textul TPAN. Motivul final este acela de a preveni daunele şi daunele cauzate umanităţii de eventuala utilizare a acestor arme şi chiar de fabricarea şi deţinerea lor. Primul lucru pe care îl indică Preambulul este că statele sunt „profund îngrijorate de consecinţele umanitare catastrofale pe care le-ar avea orice utilizare a armelor nucleare" şi, de asemenea, recunosc „necesitatea de a elimina complet aceste arme, [...] singura cale. pentru a garanta că armele nucleare nu vor mai fi folosite niciodată în nicio circumstanţă. Acest tratat indică, prin urmare, că misiunea comunităţii internaţionale este de a trece la interzicerea absolută a armelor nucleare. Cu toate acestea, nu a intrat încă în vigoare şi, în plus, cere ca 50 de state să devină parte din ea, aşa cum se prevede la articolul 15. Până în prezent, doar 70 de state l-au semnat şi doar 23 l-au ratificat sau aderat la acesta. . Succesul Tratatului nu depinde însă, deşi este extrem de important, doar de numărul statelor care îl acceptă în cele din urmă, ci, mai presus de toate, de încorporarea acelor state care au un rol mai decisiv în eventuala utilizare a Tratatului. acest tip de arme... Este clar că niciun stat care deţine o armă nucleară nu calibrează posibilitatea de a deveni parte la acord şi merită întotdeauna să ne amintim poziţia pe care aceste state şi altele au avut-o faţă de concluziile Conferinţei din 2017[11]. Dar, de asemenea, doar Austria în cadrul Uniunii Europene a procedat la ratificarea acestuia, iar doar Irlanda a procedat la semnarea acestuia. Prin urmare, nu numai că acest instrument nu este în vigoare, dar şi, deşi nu este exclus, îi va fi greu să facă acest lucru şi va găsi opoziţie din partea „statelor nucleare" şi din partea celor care participă la organizaţii internaţionale, precum NATO, unii dintre ai cărui membri au arme nucleare.

Ţinând cont de procesul de elaborare a acestui tratat, de poziţiile pe care statele le-au adoptat la Conferinţa de la New York, în 2017, şi de evoluţia pe care a suferit-o acordul, s-ar putea trage câteva concluzii: în primul rând, statele care deţin arme nucleare au şi-au exprimat dorinţa de a nu deveni parte la tratat, care slăbeşte norma conform căreia ar fi interzisă folosirea armelor nucleare; în al doilea rând, deşi nu se poate exclude ca tratatul să intre în vigoare într-un timp rezonabil, totuşi, din cauza profilului Statelor care au procedat până în prezent să-l semneze, nu pare să fi avut acceptul multor Statele care sunt necesare pentru consolidarea regulii care interzicea angajarea; În fine, nimic din toate

acestea nu ascunde, însă, voinţa unei părţi a comunităţii internaţionale de a consacra interzicerea completă a acestui tip de arme. Pe scurt, soarta tratatului este destul de incertă, dar simpla lui adoptare reprezintă un progres în conformarea politico-juridică a comportamentului statelor, în cazul nostru, în raport cu utilizarea armelor nucleare. De acolo, mai rămân de rezolvat unele întrebări, precum definirea armei nucleare şi determinarea exactă a comportamentului interzis şi în ce împrejurări şi, bineînţeles, mecanismele prevăzute de tratat pentru a asigura aplicarea acesteia, cu limitele şi incertitudini că ele încă mai există în acest sens.

În orice caz, TPAN îmbină două criterii, unul etic şi celălalt legal, care ar trebui să susţină respingerea de către comunitatea internaţională a armelor de acest tip şi, mai precis, utilizarea lor, ceea ce reprezintă o contribuţie importantă. Acest lucru este menţionat în mod explicit în conţinutul tratatului. Pe de o parte, avertizează că este inspirată din motive „strict umanitare" şi îmbrăţişează o noţiune de securitate în care persoana umană este plasată în centru. Preambulul consideră că „orice utilizare a armelor nucleare ar fi [...] detestabilă în lumina principiilor umanităţii şi a dictaturilor conştiinţei publice" ceea ce implică o „preocupare morală". " care ar avea o traducere politică. Cu toate acestea, pe de altă parte, semnificaţia juridică este acordată scopului eradicării armelor nucleare. „Obligaţia morală" de a pune capăt utilizării şi deţinerii acestor arme este considerată insuficientă, aşa că nici măcar un angajament politic nu ar fi suficient. Din acest motiv, două paragrafe din Preambul evidenţiază necesitatea adoptării unei perspective juridice în această privinţă: în primul rând, pentru că „orice utilizare a armelor nucleare ar fi contrară normelor de drept internaţional aplicabile în conflictele armate, în special principiilor şi normelor. de drept internaţional umanitar," şi în al doilea rând, pentru că „o interdicţie obligatorie din punct de vedere juridic a armelor nucleare constituie o contribuţie importantă la realizarea şi menţinerea unei lumi libere de arme nucleare, inclusiv eliminarea ireversibilă, verificabilă şi transparentă a armelor nucleare [...]"Expresii ca aceasta întăresc percepţia juridică în legătură cu armele nucleare, ceea ce explică de ce lupta împotriva acestui tip de arme s-a dus prin adoptarea unui tratat care impune obligaţii precise. Deşi nu trebuie subestimat faptul că această poziţie prezintă şi unele dezavantaje întrucât nu toate statele, şi cu atât mai puţin cele care o deţin, sunt dispuse să accepte obligaţiile cuprinse într-un instrument obligatoriu, în special interzicerea folosirii armelor nucleare în toate circumstanţele. .

Totuşi, dincolo de aceasta, ar fi greşit să nu recunoaştem că TPAN reprezintă încă o contribuţie la intenţia comunităţii internaţionale de a proceda cu o interzicere absolută şi, în orice împrejurare, a folosirii armelor nucleare şi a armelor nucleare în sine. . Este încă greu de realizat acest scop deoarece va fi dificil ca voinţa hotărâtă exprimată de tratat să corespundă gradului de acceptare pe care ar trebui să-l aibă; şi, mai precis, pentru că nu este depistată dorinţa

Statelor care deţin arme nucleare de a accepta angajamentele stipulate în acest instrument juridic.

Alte căi ar putea fi deschise pentru a depăşi această contracţie. Deocamdată, adoptarea Tratatului lasă uşa deschisă pentru a putea fi consacrată o normă cutumială care să interzică folosirea armelor nucleare, chiar dacă aceasta necesită un comportament complementar al statelor care, inspirate de conţinutul Tratatului, vizaţi această adresă. În plus, în mod curios, neacceptarea TPAN ar putea duce la întărirea altor acorduri care limitează deţinerea de arme nucleare, ceea ce, în realitate, afectează posibilităţile de utilizare a acestora. În acest sens, de exemplu, Spania şi-a declarat poziţia împotriva TPAN, înţelegând pe atunci ministrul de Externe, Alfonso Dastis, că „ni se pare că acest tratat nu este calea corectă", aşa că ar fi convenabil „să se întărească Tratatul de neproliferare nucleară" (El Confidencial, 2018). În consecinţă, principala contribuţie a TPAN a fost traducerea în termeni juridici a unei obligaţii precise de a nu folosi arme nucleare greu de acceptat, dar care, totuşi, o plasează în centrul dezbaterii printr-un instrument juridic obligatoriu. la o asemenea interdicţie. Pe scurt, există două concluzii pozitive: pe de o parte, calea stabilirii unei norme cutumiare care interzice utilizarea armelor nucleare nu este niciodată închisă, iar simpla adoptare a TPAN oferă o nouă oportunitate pentru unele state de a se alătura acestei posibilităţi. Pe de altă parte, dificultăţile pentru intrarea sa în vigoare şi, chiar, pentru obţinerea unui număr mai mare de state semnatare, nu înseamnă că simpla adoptare a TPAN asigură conţinutul obligaţiilor statelor pe care şi le-ar putea asuma în raport cu folosirea armei nucleare. [1]

Tratatul privind interzicerea armelor nucleare va intra în vigoare pentru cele cincizeci de state părţi care au ratificat acest instrument internaţional. Este o piatră de hotar în dezarmarea nucleară şi neproliferarea, precum şi un angajament semnificativ faţă de pacea şi securitatea internaţională. Acest tratat a fost adoptat la 7 iulie 2017 de Conferinţa Naţiunilor Unite şi este primul acord multilateral obligatoriu din punct de vedere juridic care interzice pe deplin armele nucleare. Uruguay a fost a treisprezecea ţară care a depus instrumentul de ratificare, în iulie 2018, reafirmându-şi statutul de ţară pacifistă şi nedeţinătoare de arme nucleare şi angajamentul său istoric faţă de regimul de dezarmare şi neproliferare. Utilizarea armelor nucleare duce la consecinţe umanitare catastrofale care constituie un risc pentru securitatea şi supravieţuirea întregii umanităţi. De aceea, astăzi sărbătorim faptul că comunitatea internaţională a făcut acest pas semnificativ către o lume mai stabilă şi mai sigură, cu simţul scopului colectiv. Pe 22 iunie, Statele Unite şi Rusia au reluat discuţiile care vor afecta —deşi poate nu definitiv— situaţia privind acordurile de neproliferare sau dezarmare nucleară. Condus de reprezentantul special al SUA pentru controlul armelor, Marshall Billingslea şi ministrul adjunct de externe al Rusiei, Serghei Riabkov; Această întâlnire a fost mai mult tehnică decât politică şi a constituit primul pas pentru eventuala reînnoire a Noului tratat START — în prezent, singurul tratat între cele două puteri în materie —, care expiră în februarie 2021.

În acest sens, este de remarcat faptul că numărul focoaselor nucleare ruseşti sau americane depăşeşte cu mult şase mii —inclusiv cele active dislocate, în întreţinere sau în aşteptarea dezmembrării—; în timp ce China abia ajunge la 300, un număr pe care Franţa şi Regatul Unit împreună l-ar depăşi, totul conform cifrelor gestionate de Institutul Internaţional de Studii pentru Pace din Stockholm. Următorul pas, şi cu implicarea directă a Spaniei, este următoarea Conferinţă de revizuire a Tratatului de neproliferare (TNP), la care au aderat 191 de state de la intrarea sa în vigoare în 1970. Conferinţa ar fi trebuit să aibă loc la New York. între 27 aprilie şi 22 mai a acestui an, dar a fost amânată din cauza pandemiei şi, eventual, va avea loc la începutul anului 2021. Pentru moment, această conferinţă generează o aşteptare considerabilă, condiţionată fără îndoială şi de alegerile din SUA care va avea loc în luna noiembrie şi desfăşurarea discuţiilor ruso-americane menţionate mai sus. În 2019, retragerea SUA din tratatul privind forţele nucleare cu rază intermediară, cunoscut sub numele de INF, după ce a acuzat Rusia de nerespectare, s-a încheiat cu suspendarea obligaţiilor ambelor ţări în acest domeniu. În acest context, în luna mai trecută, retragerea SUA din acordul OSCE pentru ceruri deschise a reprezentat un nou punct de fricţiune, deoarece puterea lider mondială se retrage astfel din obligaţia de a respecta măsurile de consolidare a încrederii.

JCPoA — Planul de acţiune cuprinzător comun pentru Iran — este astăzi în impas. De la intrarea sa în vigoare în 2015, a funcţionat în mod rezonabil pentru a controla acţiunile iraniene în domeniul armelor nucleare; şi a fost menţinută cu sprijinul membrilor permanenţi ai Consiliului de Securitate al Naţiunilor Unite, Germania şi Uniunea Europeană. Fără îndoială, şi în acest context, cel mai rău scenariu ar fi retragerea Iranului din Tratatul de neproliferare (TNP): situaţie care trebuie considerată posibilă şi absolut nedorită. A zecea conferinţă de revizuire a TNP, programată iniţial pentru 2020, a fost amânată din cauza pandemiei de COVID-19. În cadrul conferinţei, delegaţia SUA a lucrat cu partenerii săi pentru a păstra TNP pentru generaţiile viitoare prin:

- Consolidarea regimului internaţional de neproliferare şi atragerea atenţiei asupra provocărilor prezentate de Iran, Coreea de Nord şi Siria;
- promovarea obiectivelor de dezarmare nucleară ale tratatului şi reducerea riscurilor de război nuclear;
- susţine profesionalismul, obiectivitatea şi independenţa Agenţiei Internaţionale pentru Energie Atomică (AIEA);
- contrastează comportamentul nesăbuit al Rusiei cu cel al statelor nucleare responsabile.

Statele Unite sunt lider în controlul armelor şi se angajează să facă lumea mai sigură.

De când TNP a fost negociat în apogeul Războiului Rece, Statele Unite şi-au redus armele nucleare cu 88%, potrivit ultimei publicaţii oficiale de date privind arsenalele americane. Stocurile globale s-au redus cu mai mult de 80% de la apogeul în 1986, potrivit Federaţiei Oamenilor de Ştiinţă Americani, care

urmăreşte problemele de securitate global. Miniştrii de externe ai Germaniei, Heiko Maas, care îi vizita, discută despre tratatul de neproliferare nucleară pe 26 februarie 2020 la sediul Naţiunilor Unite din New York. La conferinţă, Statele Unite au promovat, de asemenea, noi modalităţi de a avansa accesul la utilizările paşnice ale tehnologiei nucleare, care pot produce energie curată, trata cancerul, purifica apa potabilă şi creşte recolta; inclusiv o nouă iniţiativă cu Regatul Unit numită „Dialog susţinut privind utilizările paşnice". Din 2015, Statele Unite au oferit peste 395 de milioane de dolari pentru programele AIEA care sprijină utilizările paşnice ale tehnologiei nucleare. În noiembrie 2020, el a promis încă 50 de milioane de dolari în următorii cinci ani pentru Iniţiativa de utilizare paşnică a AIEA [2].

La aproape un an de la invazia rusă în Ucraina, Rusia şia suspendat participarea la tratatul privind armele strategice ofensive'. Tratatul New START a fost semnat la Praga în 2010, a intrat în vigoare la 5 februarie 2011 şi a fost prelungit în 2021 cu cinci ani imediat după ce preşedintele american Joe Biden şi-a preluat mandatul. Tratatul limitează arsenalele nucleare ale Statelor Unite şi Rusiei la 800 lansatoare şi 1550 de focoase de fiecare parte. Rusia are cel mai mare arsenal de arme nucleare din lume, de aproape 6.000 de focoase, potrivit experţilor. Împreună, SUA şi Rusia deţin în jur de 90% din numărul focoaselor nucleare la nivel global, suficiente pentru a distruge planeta de mai multe ori [7]. SUA acuză Rusia că încalcă un acord-cheie de control al armelor nucleare încheiat între Moscova şi Washington. Concret, Rusia refuză să permită inspecţiile la instalaţiile sale nucleare, a declarat, marţi, un purtător de cuvânt al Departamentului de Stat american, citat de CNN. „Rusia nu îşi respectă obligaţia prevăzută de Noul Tratat START, de a facilita activităţile de inspecţie pe teritoriul său. Refuzul Rusiei împiedică Statele Unite să îşi exercite drepturile esenţiale în baza tratatului şi ameninţă viabilitatea controlului armelor nucleare între cele două state", a spus oficialul citat. „De asemenea, Rusia nu şi-a respectat obligaţia din Noul Tratat START, de a convoca o sesiune a Comisiei Consultative Bilaterale, în conformitate cu termenul prevăzut în document". Acuzaţiile Washingtonului vor accentua, probabil, tensiunile între cele două ţări, în contextul în care Moscova îşi continuă acţiunile în Ucraina.

Pe parcursul conflictului, de la a cărui declanşare se împlineşte un an în 24 februarie, Moscova şi-a intensificat retorica nucleară. În decembrie, preşedintele Vladimir Putin a avertizat despre „ameninţarea în creştere" a războiului nuclear, iar mai recent, Dmitri Medvedev, vicepreşedinte al Consiliului de Securitate al Rusiei, a ameninţat că, dacă ţara sa pierde războiul din Ucraina, s-ar putea declanşa un conflict atomic. „Puterile nucleare nu pierd conflicte majore de care depinde soarta lor. Acest lucru ar trebui să fie evident pentru oricine, chiar şi pentru politicienii occidentali care şi-au păstrat o urmă de inteligenţă", a scris Medvedev într-un mesaj pe Telegram [10]. Începutul discursului lui Vladimir Putin s-a axat pe justificarea „operaţiunii speciale" cu tipul de argumentaţie folosit deja până acum: Rusia ar fi vrut calea paşnică, dar

a fost imposibil din cauza Ucrainei care, cu ajutorul Occidentului, pregătea o operaţiune „sângeroasă” în Donbas. Începutul discursului lui Vladimir Putin s-a axat pe justificarea „operaţiunii speciale” cu tipul de argumentaţie folosit deja până acum: Rusia ar fi vrut calea paşnică, dar a fost imposibil din cauza Ucrainei care, cu ajutorul Occidentului, pregătea o operaţiune „sângeroasă” în Donbas. Rusia a blocat adoptarea unei declarații comune la încheierea conferinței de revizuire a Tratatului de neproliferare a armelor nucleare (TNP), denunțând termeni "politici". Cei 191 de semnatari ai TNP, care are ca scop prevenirea răspândirii armelor nucleare, promovarea dezarmării totale şi promovarea cooperării în utilizarea paşnică a energiei nucleare, s-au reunit la sediul ONU din New York începând cu 1 august. Însă, în pofida unei luni de negocieri şi a unei sesiuni finale amânate pentru câteva ore , conferința nu nu a fost în măsură să ajungă la un acord. Deciziile sunt luate prin consens, iar reprezentantul Rusiei, Igor Vişneveţki, a denunțat o lipsă de "echilibru" în proiectul final al textului de peste 30 de pagini. Potrivit unor surse apropiate negocierilor, Rusia s-a opus în mod deosebit paragrafelor referitoare la centrala nucleară ucraineană Zaporojie, ocupată de armata rusă. Astfel, proiectul de text a fost "foarte slab şi desprins de realitate", remarcând absența "angajamentelor concrete de dezarmare". În deschiderea conferinței, secretarul general al ONU, Antonio Guterres, a declarat că un astfel de pericol nuclear nu a mai existat de la apogeul Războiului Rece [6].

Concluzii

Au fost depuse eforturi multiple, de asemenea de reglementare, pentru a interzice sau limita folosirea şi deţinerea armelor nucleare şi, în plus, au existat reglementări de mare interes. În prezent există instrumente obligatorii care stabilesc limite notabile în domeniul nuclear care îndrumă comunitatea internaţională către o interzicere absolută a armelor nucleare şi, mai ales, utilizarea acestora. În esenţă, există o puternică dorinţă ca statele să renunţe la aceste arme şi ca, în niciun caz, utilizarea lor să nu aibă loc în nicio circumstanţă, în special, din cauza consecinţelor umanitare pe care le-ar produce. Adoptarea TPAN reprezintă o altă încercare notabilă şi, mai presus de toate, reflectă „ambiţia” multor state ale comunităţii internaţionale de a realiza o interdicţie absolută a folosirii armelor nucleare, deşi trebuie să ne grăbim să spunem că nu contează, cu toate acestea, cu acceptarea celor care au arma nucleară.

Normele bine stabilite care reglementează interzicerea folosirii forţei în relaţiile internaţionale nu sunt suficiente pentru a stabili o interdicţie „absolută şi completă” a folosirii armelor nucleare. În principiu, ceea ce este stabilit în articolul 2.4 din Carta Naţiunilor Unite acoperă şi acele cazuri în care forţa are loc cu acest tip de armă şi, prin urmare, orice comportament în acest sens ar fi complet interzis. Dar practica internaţională nu prevede o regulă uzuală care să interzică „în mod specific” folosirea armelor nucleare, astfel încât aceste cazuri ar fi incluse în sfera interdicţiei generale. Cu toate acestea, consecinţele şi efectele acestui tip de arme împing statele să considere că utilizarea lor ar fi acoperită de

o „interdicţie specifică şi singulară” care nu a fost încă consacrată. Ca regulă generală, folosirea unei arme nucleare ar fi un caz deosebit de grav de utilizare a forţei armate, astfel că absenţa unei formulări exprese care interzice folosirea unei arme nucleare ar putea fi completată de o practică care proclama valabilitatea unei reguli cutumiare. în chestiunea. Cu toate acestea, există cel mult tendinţa ca utilizarea armelor nucleare să reprezinte un „caz deosebit de grav de utilizare a forţei armate” în relaţiile internaţionale. În esenţă, nu se poate asigura existenţa unei interdicţii totale a folosirii armelor nucleare din cauza absenţei unei reguli în materie şi, mai ales, pentru că utilizarea acestui tip de arme ar putea avea loc în excepţii de la folosirea armelor nucleare.forță larg recunoscută de sistemul juridic internațional.

Comunitatea internaţională doreşte interzicerea completă a armelor nucleare. Actualmente, comunitatea internaţională este încă destul de departe de a atinge un astfel de obiectiv. Voinţa Statelor care au arme nucleare de a ajunge la un acord în acest sens nu este încă evidentă şi, prin urmare, acest Tratat este sortit unui anumit eşec. Cu toate acestea, rămâne deschisă posibilitatea statelor de a continua negocierile în acest scop şi, în special, de a desfiinţa utilizarea armelor nucleare. Mai mult, practic toate statele, inclusiv cele care deţin arme nucleare, şi-au acceptat obligaţia de a negocia pentru a ajunge la rezultate precise, printre care ar trebui să prevaleze obligaţia de a interzice utilizarea lor. Traducerea finală a acestor negocieri nu ar trebui să fie neapărat adoptarea unui tratat. Ar fi chiar mai pragmatic să deschidem căi politice care întruchipează angajamente de acest tip. Realizarea unei interziceri complete a armelor nucleare, deşi este un imperativ al comunităţii internaţionale, nu pare posibilă într-o perioadă scurtă de timp, aşa că ar fi de interes să existe un angajament politic precis care să interzică în mod specific utilizarea a armelor nucleare.

Bibliografie:

1. Díaz Galán E. *Tratado sobre la prohibición de las armas nucleares (tpan): un paso más en la ilicitud del empleo del arma nuclear*. https://seguridadinternacional.es/resi/html/tratado-sobre-la-prohibicion-de-las-armas-nucleares-tpan-un-paso-mas-en-la-ilicitud-del-empleo-del-arma-nuclear/
2. *El apoyo inquebrantable de EE. UU. a la no proliferación nuclear*. https://equipoeuropa.org/armas-nucleares-como-se-regula-el-posible-fin-del-mundo/https://equipoeuropa.org/armas-nucleares-como-se-regula-el-posible-fin-del-mundo/
3. *El OIEA y el Tratado sobre la No Proliferación*. https://www.iaea.org/es/temas/el-oiea-y-el-tratado-sobre-la-no-proliferacion
4. Guerra E. *El régimen de no proliferación nuclear internacional y sus desafíos*. La Conferencia de Examen del TNP 2020. https://www.undef.edu.ar/libros/wp-content/uploads/2021/02/GUERRA.-Defensa-Nacional-Nro.-3-arti%CC%81culo-9.pdf

5. *Le régime de non-prolifération des armes nucléaires et les perspectives de création d'une zone de prolifération limités en Asie du nord-est.* .http://www.irenees.net/bdf_fiche-experience-268_fr.html
6. Popescu C. *ONU: Rusia împiedică adoptarea unui text privind dezarmarea nucleară***.** https://tvrmoldova.md/article/da5278852787 08f3/onu-rusia-impiedica-adoptarea-unui-text-privind-dezarmarea-nucleara.html
7. Putin anunță că Rusia îşi suspendă participarea la ultimul mare tratat de dezarmare nucleară, New START. https://www.moldpres.md/news/2023/02/21/23001396
8. Rodríguez Aquino L. *Limiter les armes: la formulation de normes internationales contre la prolifération nucléaire en Amérique Latine*. https://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0185-013X2020000100097
9. Sánchez P. *Proliferación nuclear. Riesgos y posibles soluciones*. https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4199289
10. *SUA acuză Rusia de încălcarea unui acord privind armele nucleare***.** https://disinfo.md/sua-acuza-rusia-de-incalcarea-unui-acord-privind-armele-nucleare/
11. *Una victoria para la Humanidad: entra en vigor el Tratado sobre la prohibición de las armas nucleares*. https://www2.cruzroja.es/web/ahora/-/entra-en-vigor-el-tratado-sobre-la-prohibicion-de-armas-nucleares
12. Вербицкая Т. В. *Кризис режима нераспространения ядерного оружия и способы его разрешения*. https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/85476/1/978-5-7996-2751-5_159.pdf
13. Елфимов В. *Международный режим нераспространения ядерного оружия: политические аспекты функционирования*. http://evolutio.info/ru/journal-menu/1998-3/1998-3-elfimo

DISCURSUL DE SECURITATE ÎN CONTEXTUL CONFRUNTĂRILOR GEOPOLITICE ŞI Al RĂZBOIULUI DIN UCRAINA

Aurelia PERU
Universitatea de Stat din Moldova
peruaurelia@gmail.com
https://orcid.org/0000-0001-5199-0540

CZU : 327.57:911.3:32:355.4(470:477)

Abstrait: *Dans cet article, nous proposons d'analyser les paramètres du discours de sécurité dans le contexte de la guerre en Ukraine. En ce sens, nous visons à refléter la ligne fonctionnelle, les associations et la synergie entre des concepts tels que : communication stratégique, discours de sécurité, relations publiques internationales. Nous analyserons des récits stratégiques dans le contexte d'affrontements géopolitiques. Comme étude de cas, j'ai sélectionné 3 discours sur la sécurité: Biden, Putin, Zelensky; leur impact et leur résonance internationale.*

Cuvinte cheie: *comunicare strategică, discurs, securitate, naraţiuni strategice, Zelensky, Biden, Putin.*

Introducere

În ultimul deceniu al secolului trecut, odată cu lansarea în dezbatere publică a teoriei securizării, s-a adus în discuţie tot mai mult şi analiza discursului de securitate. Este un mod de a recunoaşte impactul fiecărei situaţii de comunicare asupra perceperii actorilor politici şi a politicilor promovate de ei. În acest context, discursul de securitate poate fi tratat ca o resursă strategică folosită de liderii politici.

Obiectivul discursului de securitate, ca element de comunicare strategică, constă în convingerea publicului-ţintă - acesta poate fi atât public intern, cât şi public extern - de necesitatea acţiunilor întreprinse de către factorii decidenţi într-o conjunctură anume. In demersul investigativ întreprins ne propunem să analizăm conceptul discursului de securitate ca o componentă a comunicării politice şi relaţia pe care o poate stabili direct sau indirect politica discursivă cu securitatea.

În acest articol pornim de la ipoteză conform căreia discursul politic de securitate devine o parte integrantă a comunicării strategice /StratCom/. Discursul de securitate al actorilor politici reprezintă, de regulă, un preambul a unor acţiuni politice tranşante. Discursul strategic, în acest context, este narativul care transmite, neapărat o intenţie, o idee şi argumentează fapte de maximă relevanţă, justificând acţiunile întreprinse şi efectele acestora.

Pentru dezvoltarea ipotezei de cercetare, sunt analizate discursurile preşedintelui SUA, Joe Biden, discursul lui Vladimir Putin despre Starea Naţiunii, ambele rostite la 21 februarie, la un an de la declanşarea războiul din

Ucraina, aşa-ziaza „operaţiune specială”. De asemenea, vom analiza limbajul de securitate din discursul preşedintelui Ucrainei, Volodimir Zelensky, în faţa Parlamentului României, rostin in contextul războiului purtat cu Rusia.

Metodele de cercetare folosite în acest demers sunt: metoda descriptivă, analiza unor concepte şi metoda analizei de conţinut, circumscrisă ştiinţelor comunicării. La baza cercetării am selectat trei discursuri de rezonanţă ale liderilor politici, în contextul crizei de securitate şi a războiului din Ucraina. Acestea sunt: discursul preşedintelui rus Vladimir Putin, discursul preşedintelui SUA Joe Biden, rostite la un an de la declanşarea asa-zisei „operaţiuni militare” şi discursul preşedintelui Ucrainei Volodimir Zelensky în faţa Parlamentului României.

Scopul prezentei lucrări este de a aduce clarificări asupra complexităţii discursului de securitate ca o componentă a procesului de comunicare strategică şi de a deduce rolul acestuia ca instrument informaţional de putere. În acest sens, StratCom fiind şi o necesitatea absolută în contextul dinamicii de Securitate.

Dimensiunile comunicării strategice. O abordare originală a instrumentului comunicare strategică /StratCom, din perspectiva dezvoltării tehnologiilor informaţionale, ne oferă autorii Aday, Sean, Māris Andžāns s.a., care apreciază StratComu –ul cu pe un spaţiu informaţional tridimensional. Şi anume:

- *dimensiunea cognitivă*, cea „în care oamenii gândesc, înţeleg şi decid”;
- *dimensiunea fizică*, creată de „fapte, cunoştinţe şi date”;
- *dimensiunea informaţională,* constând din „indivizi, organizaţii şi infrastructură.[1, p.9-12] ”

Aceasta este echivalentul obligaţiei şi responsabilităţii principale ale StratCom, de a şti, a înţelege şi a evalua acest spaţiu multidimensional.

Pentru Cristopher Paul conceptul de comunicare strategică include toate „acţiunile coordonate, mesajele, imaginile şi alte forme de semnalare sau implicare menite să informeze, influenţeze sau să convingă anumite segmente de public pentru a susţine obiectivele naţionale[2]. ”

Bogdan Ţuţuianu defineşte comunicarea strategică ca pe un instrument adecvat pentru combaterea dezinformării şi a influenţei acesteia în mediul informaţional; „un instrument potrivit pentru promovarea intereselor proprii, construirea unui nivel de percepţie şi înţelegere a politicilor şi a acţiunilor proprii în rândul cetăţenilor, diseminarea mesajelor pozitive, mobilizatoare, cu privire la propriile capabilităţi, pentru prezentarea şi dovedirea nivelului de înţelegere a situaţiei, a determinării de a acţiona şi reacţiona pentru legitimitatea şi credibilitatea demersurilor”[3,p.61].

Comunicarea strategică este construită prin coerenţa şi consecvenţa naraţiunilor strategice, a *discursului de securitate*.

” Naraţiunile strategice sunt instrumente prin care se impun sensuri realităţii pentru a produce anumite tipuri de comportamente. Iar în condiţiile în

care rolul puterii este tocmai acela de a genera conduite, rezultă că narațiunile strategice sunt instrumente de putere"[4, p.419–435].

Narațiunile strategice sunt de trei feluri: *narațiunile strategice sistemice ; narațiunile strategice identitare ; narațiuni strategice despre o politică publică.*

Narațiunile strategice sistemice sau constitutive, cele care comunică publicului modul cum este structurată politica mondială, care sunt principalii actori şi cum stau lucrurile în sistemul internațional. Războiul Rece, Războiul împotriva terorismului, ascensiunea Chinei sau neoimperialismul Rusiei sunt astfel de narațiuni strategice cu rol sistemic.

Narațiunile strategice identitare, legate de valorile centrale ale unui actor şi de amenințările la adresa acestora. De exemplu, identitatea sacră a ,,Occidentului" include valori precum economie de piață, stat de drept, democrație şi drepturi ale omului.

Narațiuni strategice despre o politică publică, care accentuează importanța normativă a acesteia, ca de exemplu protejarea mediului înconjurător în folosul generațiilor viitoare.

Orice narațiune strategică este formată din două ingrediente majore: putere şi comunicare, consideră Krebs [5]. Joncțiunea dintre putere şi comunicare construieşte aşa-zise cadre mentale. Ceea ce înseamnă că narațiunile strategice generează percepții, emoții, conduite, adică realitate socială.

Sensul atribuit evenimentelor derivă mai ales din modul în care acestea sunt narate sau interpretate. În 1993, fosta elită sovietică, foştii ofițeri KGB elaborau o narațiune strategică de tip religios, gândită drept contrapondere la narațiunea occidentală a drepturilor omului. Un număr din Izvestia, din 2007, publica un articol intitulat ,,*Declinul Europei*". Declinul era generat mai ales de practicile sexuale, cu accent pe homosexualitate. Cu alte cuvinte, Europa se confruntă cu un deficit spiritual, pe care Federația Rusă îl putea reface printr-o revoluție conservatoare. De cealaltă parte avea să fie „*Russkii Mir*".

Ce condiții trebuie să îndeplinească o narațiune strategică pentru a avea succes ? În opinia cercetătorului Graaf [6], prima condiție a eficienței unei narațiuni strategice ține de indicarea cu precizie a *scopului misiuni.* În al doilea rând, narațiunea ar trebui să accentueze *succesul misiunii.* Dar cea mai importantă condiție a succesului unei narațiuni strategice este absența uneia sau mai multor *contranarațiuni strategice,* care să propună o altă interpretare a unui eveniment de securitate. Cel mai eficient antidot pentru blocarea apariției contranarațiunilor strategice este consensul elitelor, situație mai degrabă rară astăzi în politica mondială [7].

Limbaj şi valori identitare în discursul de securitate

Limbajul creează puterea, exprimă puterea, fiind implicat oriunde există o luptă pentru putere. Puterea nu derivă din limbaj, dar limbajul poate fi folosit pentru a provoca, a submina sau a schimba distribuția puterii pe termen lung sau scurt.

O axa de narativ de securitate şi strategia mediatică a Kremlinului se concentrează de cele mai dese ori pe subiecte de istorie: atât îndepărtate, cât şi mai recente. Afirmaţia noastră poate fi confirmată şi după o analiză a discursurilor de securitate, ţinute de preşedintele Federaţiei Ruse, Vladimir Putin, atât în seara zilei de 21 februarie 2022, cât şi ulterior în discursurile din 24 februarie 2022 şi 21 februarie 2023.

Discursul din 21 februarie 2023 a fost o continuare a mesajului din seara zilei 21 februarie 2022, când a semnat recunoaşterea aşa-numitelor Republici Populare Lugansk şi Donețk, dar şi a discursului din 24 februarie, care a durat aproximativ 28 de minute, difuzat la ora locală 5.30, prin care Putin a autorizat intervenţia armată în Ucraina spunând că „toate analizele arată că confruntarea Rusiei cu aceste forţe este de neevitat".

A fost un discurs care a abundat în referinţe istorice şi judecăţi de valoare. În ziua de 21 februarie 2023, această linie de comunicare de securitate este perpetuată:

Una dintre cele mai importante idei ale comunicării Kremlinului o constituie -artificialitatea construcţiei statale a Ucrainei. Putin afirmă că „*Stalin a încorporat în URSS şi a transferat către Ucraina câteva teritorii care aparţinusera înainte Poloniei, României şi Ungariei. În acest proces, i-a dat Poloniei drept compensaţie o parte din ceea ce fusese în mod tradiţional teritoriu german, iar în 1954 Hruşciov a luat dintr-un motiv oarecare Crimeea de la Rusia şi a dat-o Ucrainei."*

Prin urmare, încep să se construiască două narațiuni diferite despre statalitate - una care victimizează şi deplânge destrămarea imperiului rus şi a doua care accentuează artificialitatea statului ucrainean. Această a doua narațiune poate fi urmărită ca un fir roşu pe întreaga întindere a comunicării.

În mesajele liderului de la Kremlin vor fi incluse trei calificative specifice narațiunii de identificare : *denazificare, demilitarizare* şi *genocid.*

Istoricul Cosmin Popa consideră că Putin a întrebuinţat toate şabloanele, toate arhetipurile propagandei sovietice. Analistul în relaţii internaţionale Radu Magdin identifică în discursul lui Putin narativele pe care Kremlinul, Ministerul de Externe rus, Russia Today sau Sputnik le-au folosit în ultima perioadă. invocând mitul neonazist. S-a mizat pe fatul că „nazismul" şi „denazificarea" sunt termeni puternici şi unificator în mentalul colectiv rus şi cel din zonele dominate până în anii '90 de URSS, inclusiv în Ucraina. [8]

Retorica lui Vladimir Putin nu este doar pentru publicul intern al Federaţiei Ruse, ci şi al Ucrainei, trebuie venit totuşi cu o completare - discursul este pentru toate ţările fost-comuniste sau foste sovietice sau chiar şi din alte părți ale lumii, care se confruntă cu probleme similar.

De asemenea, discursurile lui Putin, inclusiv cel din 21 februarie 2023, sunt anti-Occidentale, anti-NATO: „Ţările NATO conducătoare, pentru a-şi atinge propriile obiective, susţin în toate naţionaliştii extremi şi neonaziştii din Ucraina,

care, la rândul lor, nu vor ierta niciodată pe cei din Crimeea şi Sevastopol pentru libera lor alegere – reunirea cu Rusia".[9]

Strategia de comunicare de securitate abordată de preşedintele Zelensky

Vom remarca identificarea unei tactice de comunicare strategică pentru a sesiza opinia publică internaţională vizavi de războiul din Ucraina. Volodimir Zelensky a susţinut – în format fizic şi online – discursuri în faţa forurilor parlamentelor europene: Parlamentul UE – 1 martie 2022, Parlamentul Italiei 22 martie 2022, Parlamentul de la Bucureşti -4 aprilie 2022, Parlamentul britanic- 8 februarie 2023, Parlamentul lituanian, Parlamentul Estoniei -13 aprilie 2022, Parlamentul Letoniei, -26 martie 2022, a susţinut o pledoarie pasionată şi emoţionantă în faţa Congresului SUA- 22 decembrie 2022 .

In stilul discursivităţii preşedinţilor americani, in discursul susţinut in faţa Parlamentului UE, Zelensky a recurs la utilizarea valorilor fundamentale ale democraţiilor occidentale consolidate: liberate, drepturile fundamentale ale omului. Dar, constatăm şi omniprezenţa tehnicilor persuasive axate de afecţiune /*patos*:

„Pentru unii oameni, nu e o zi bună; pentru alţii, este ultima. Vorbesc astăzi despre cetăţenii mei, cetăţenii Ucrainei, care se apără şi care plătesc preţul suprem. Ei apără libertatea. ..Consider că astăzi ne dăm viaţa pentru valori, pentru drepturi, pentru libertate, pentru dorinţa de a fi egali pe cât sunteţi voi". „ Nu numai Ucraina este sub asediu, democraţia şi dreptul internaţional sunt atacate."[10]

La Bucureşti, vorbind în faţa celor două camere ale Parlamentului, Zelenski foloseşte o altă tehnică de persuasiune politică, comparând regimul Ceauşescu cu regimul instaurat de liderul de la Kremlin : *„În 1989, Nicolae Ceauşescu şi-a încheiat în sfârşit viaţa. Poporul român s-a revoltat şi s-a apărat, s-a salvat. Este imposibil să-i convingi pe cei care promovează războiul în Rusia acum, care dau ordine criminale, care elaborează planuri pentru genocidul poporului ucrainean. Aceşti oameni sunt inadecvaţi. Au pierdut orice legătură cu realitatea."*

În încheiere, recurge din nou la valori simbolice :„ Pe câmpul de luptă se decide cine va fi învingător în acest război - libertatea sau tirania. Destinul nostru este să fim apărători ai libertăţii în regiunea noastră."[11]

Limbajul de securitate

Discursul public pe probleme de securitate a crescut în frecvență, atât la nivelul oamenilor politici, cât şi a mass-media, care acordă o mare atenție acestor probleme, datorită impactului pe care îl au asupra audienței.

Dacă ar fi să evocăm şi terminologie de retorică, atunci, narativele de război şi securitate ale preşedintelui Zelensky au inclus şi elemente de *pathos*. Proba prin pathos, după Aristotel, care a fost printre primii care a făcut distincţie intre retorică şi discurs, mobilizează sentimentele şi pasiunile auditorului, care oratorul şi-a propus să le activeze în timpul discursului său: exaltare, admirație, milă, revoltă, indignare etc.[12, p.49-53]

Concludente în acest sens sunt discursurile ţinute în faţa deputaţilor din Parlamentul MB şi Parlamentul UE: „În Marea Britanie, Regele este pilot al

forţelor aeriene. În Ucraina de astăzi, fiecare pilot al forţelor aeriene este un rege. Daţi-ne aripi", îndemnând Regatul Unit să trimită avioane de luptă în Ucraina.[13]

„Nu pot să spun bună dimineaţa, sau bună după-amiaza sau bună seara. Pentru unii ucraineni această zi este ultima", astfel şi-a început preşedintele Ucrainei, Volodimir Zelenski, discursul video transmis în Parlamentul European [14].

Ca limbaj specific narativelor de război /securitate remarcăm conţinutul unei petiţiii online , apărute in martie 2023, în care autorul a propus redenumirea Rusiei, în documentaţia oficială a Ucrainei, în Moscovia. De asemenea, iniţiativa cere schimbarea termenilor "rus" în "moscovit" şi a "Federației Ruse" în "Federația Moscovia". Petiției, care a strâns deja peste 25.000 de semnături, aminteşte că "numele istoric al Rusiei este de Moscovia", iar "Rusia există de fapt numai de 301 ani" - de la 22 octombrie 1721, când țarul moscovit Petru I a proclamat Împărăția Moscovei drept "Imperiu Rus". (Autorităţile de la Kiev au anunţat că vor examina această iniţiativă.)

Vladimir Putin: discursul în faţa Parlamentului rus. Acesta a fost , în primul rând, un discurs anti-Occidental. Putin, într-o declaraţie de două ore, a acuzat Occidentul că vrea să distrugă Rusia: *„Vor folosi naziști, teroriști, chiar și pe Diavol însuși împotriva Rusiei"*. În centrul discursului a fost, însă, „operaţiunea militară specială din Ucraina", pe care a declanşat-o la 24 februarie 2022.

Discursul lui Putin a fost predestinat, în special, publicului intern, pentru a argumenta războiul din Ucraina, dar a inclus şi mesaje distincte Occidentului. Putin declară că „războiul economic" deschis de Occident prin sancţiunile economice împotriva Rusiei a eşuat şi s-a întors împotriva guvernelor europene.

Preşedintele rus continuă discursul prin a vorbi despre decăderea morală a Occidentului, o temă des folosită în discursurile sale din ultimii ani *: „În Occident, abuzul asupra copiilor și pedofilia sunt norma, preoții aprobă căsătoriile LGBT. Trebuie să ne protejăm copiii de degradare și degenerare",* El spune că Occidentul recunoaşte căsătoriile de acelaşi sex. *„Este în regulă. Sunt adulți. Au dreptul să-și trăiască viața. Suntem întotdeauna foarte toleranți cu acest lucru în Rusia". Cu toate acestea,* spune el*, în scripturi căsătoria este între un bărbat și o femeie.*

El a acuzat Occidentul *că „joacă un joc murdar" cu „cărți măsluite" cu oamenii și cu Ucraina.* El a invocat războaiele din Iugoslavia, Irak şi Siria pentru a acuzat SUA de *„secole de colonialism și dictatură"* şi că *„întreaga planetă este presărată" cu baze americane.*

Şi Putin recurge la tehnica persuasivă specifică discursurilor politice*: „Suntem un mare popor unit. Avem încredere în puterea noastră. Adevărul este de partea noastră."*[15]

Joe Biden : discurs rostit în Varşovia

Joe Biden, a ţinut un discurs în Polonia, la câteva ore după ce Vladimir Putin a ţinut discursul tradiţional Despre starea naţiunii în faţa şefilor de stat şi de guvern şi a oamenilor adunaţi în Varşovia. Abordat prin prisma discursului de

securitate, Biden a folosit un limbaj caracterisitc narativului de identitate, axat pe un anumit set de valori.

Două cuvinte cheie cu dimensiune simbolistică caracterizeaza discursul rostit in Varşovia: libertatea şi democraţia. Acestea fiind valorile fundamentale pentru SUA şi concepte pe care se fundamentează discursurile preşedinţilor americani rostite cu diferite ocazii, în special in discursurile de inaugurare. „ Democraţiile sunt mai puternice, autocraţiile sunt mai slabe. Vom sta alături de Ucraina astăzi, mâine şi pentru totdeauna. Aceasta este miza aici – libertatea", a declarat Biden. „Ucraina nu va fi niciodată o victorie pentru Rusia. Nu există aspiraţie mai mare decât libertatea." „Tot ce facem acum trebuie făcut pentru ca viitorul, copiii şi nepoţii să cunoască acest cuvânt – libertate". Adresându-se presedintei Republicii Moldova, în cadrul aceluiaşi eveniment discursiv, Biden a menţionat : „Ne dorim ca şi oamenii din Moldova să trăiască în libertate ".

Încadrându-se în paradigma discursului de securitate, Biden a dorit să transmită, în special, *duşmanului*, care nu este prezent, dar care urmăreşte contentul, adică liderului rus, un semnal despre unitatea statelor membre NATO şi decizia fermă a Occidentului de a susţine Ucraina:

„Să nu existe nicio îndoială: angajamentul Statelor Unite faţă de alianţa noastră şi faţă de articolul 5 este solid ca piatra. Şi fiecare membru al NATO ştie acest lucru şi Rusia ştie şi ea: un atac împotriva unuia este un atac împotriva tuturor. Este un jurământ sacru" Ucraina nu va fi niciodată o victorie pentru Rusia, niciodată [16].

În opinia noastră in discursul conflictual trebuie să fie clar conturată imaginea duşmanului. Această paradigmă ne determină să conchidem faptul că elaborarea discursului de acest gen necesită o metodologie clară şi o abordare sistemică, coordonate de către echipa de specialişti PR Consulting. La fel cum in PR „negative", aplicat in campaniile electorale se construieşte imaginea răului, a duşmanului periculos, la fel se procedează şi discursurile de securitate de conflict.

Potrivit analistului Debra Myskin [17,p.159], construcția imaginii inamicului se realizează în şase paşi:

1. Anticiparea negativă. Tot ceea ce întreprinde inamicul este spre răul nostru.

2. A da vina pe inamic. El e vinovat de condițiile actuale negative.

3. Identificarea cu răul. Inamicul personifică opusul a ceea ce suntem şi pentru ceea ce luptăm; inamicul doreşte să ne distrugă valorile cele mai înalte şi de aceea trebuie nimicit.

4. Gândirea de sumă nulă. Ceea ce este bun pentru inamic este rău pentru noi şi invers.

5. Stereotiparea şi de-individualizarea. Oricine aparține grupului inamic este, *ipso facto*, inamicul nostru.

6. Refuzul de a arăta empatie. Aprecierea pentru oricine din grupul inamic este reprimată din cauza amenințării percepute şi a sentimentelor de

opoziție. Nu există nimic în comun şi nici o modalitate de a schimba această percepție.

Concluzie. Discursurile de securitate ale celor doi preşedinţi sunt tranşante şi confirmă poziţiile anterioare ale părţilor, fără a lăsa loc de negocieri sau de conciliere. Din acest considerent le putem cataloga ca model de discurs politic conflictual.

Făcând parte din categoria discursurilor politice de rezonanţă internaţională, miza actorilor politice a fost de a informa şi influenţa opinia publică – fiecare în sensul dorit prin prisma politicii externe promovate. În felul acesta, ambele discursuri, dar şi discursul lui Volodimir Zelensky, au fost targetate atât spre publicul intern, cît şi pe cel extern. Totuşi, considerăm că discursul lui Vladimir Putin a mizat mai mult pe percepţia publicului intern şi aceasta o confirmă prin accentuarea ethosului Rusiei: „Rusia poate să piardă doar pe câmpul de luptă" şi "Razboiul economic împotriva Rusiei a avut efect de bumerang".

Ambele discursuri au avut ca scop şi crearea imaginii *duşmanului*, tehnică care, de asemenea, este inerentă construcţiei discursurilor de securitate. Este foarte important ca locutorul să contextualizeze perfect ameninţarea duşmanului în mentalul colectiv, ținând cont de particularitățile social-politice şi istorice, pentru ca publicul –ţintă să înțelege pericolul şi să accepte tipul de reacție sugerat de respectivul actor politic.

Aşadar, discursul de securitate este o formă a discursului politic care, în lumea conflictuală de astăzi, are o relevanță deosebită. Mass-media clasice şi new media manifestă un interes viu faţă de discursurile de securitate ale liderilor globali, care au un impact mare asupra opiniei publice. Puterea discursului a devenit un important instrument al analizei de securitate în lumea contemporană.

Bibliografie:

1. Aday, Sean, Māris Andžāns, Una Bērziņa-Čerenkova . Hybrid Threats: a Strategic Communication Perspective, 2019. https://stratcomcoe.org/pdfjs/?file=/cuploads/pfiles/2nd_book_short_digi_pdf.pdf?zoom=page-fit.
2. Cristopher Paul. Strategic Communication. Origins, Concepts and Current Debates. Santa Barbara, California: Praeger, 2011, 231p.
3. Ţuţuianu, Bogdan, Oportunitatea şi necesitatea comunicării strategice în contextul extinderii şi diversificării fenomenului hibrid. În: Concepte de apărare şi securitate. Doi: 10.53477/1842-810X- impact strategic , nr. 4/2021.
4. Dumitrescu Lucian. Naraţiuni şi contranaraţiuni strategice spre o sociologie a securităţii. „Revista română de sociologie", serie nouă, XXIX, nr. 1–2, Bucureşti, 2018.
5. Krebs, Ronald R. Narrative and the Making of US National Security, Cambridge: Cambridge University Press, 2015.

6. De Graaf, Beatrice, George Dimitriu, Jens Ringsmose. Strategic Narratives, Public Opinion, and War, New York: Routledge, 2015.
7. Dumitrescu Lucian. Naraţiuni şi contranaraţiuni strategice spre o sociologie a securităţii. „Revista română de sociologie", serie nouă, anul XXIX, nr. 1–2, Bucureşti, 2018.
8. Semnificaţia mesajului lui Vladimir Putin https://romania.europalibera.org/a/semnificatia-mesajului-lui-putin/31720804.html, vizitat 23.02.2023
9. Despa Oana, Discursul lui Putin | Istoric: „Este obsedat că are o misiune istorică. Are raţionamentul lui Hitler", https://romania.europalibera.org/a/semnificatia-mesajului-lui-putin/31720804.html, accesat 6.01.2023
10. *Volodimir Zelenski, discurs manifest in Parlamentul UE*, https://www.b1tv.ro/externe/volodimir-zelenski-discurs-manifest-in-parlamentul-european-fara-voi-ucraina-va-fi-singura-dovediti-ca-sunteti-alaturi-de-noi-si-ca-sunteti-intr-adevar-europeni-iar-viata-va-invinge-moartea-vide 125723.html?utm_source=facebook_B1&utm_medium=referral&utm_campaign=post&fbclid=IwAR3D_CVrOuMlYuoi1aqpX1yRUTCn0kSpRasRRiduoGEz-zoZjfT3N95bM9Q, vizitat 12.03.23
11. Discursul preşedintelui Ucrainei în Parlamentul de la Bucureşti, https://romania.europalibera.org/a/discursul-pre%C8%99edintelui-ucrainei-volodimir-zelenski-%C3%AEn-parlamentul-rom%C3%A2niei-/31785769.html, viziat 20.03.23
12. Philippe Breton. Manipularea cuvântului. Iaşi: Institutul European , 2006.
13. Zelensky, discurs în parlamentul MB, https://romania.europalibera.org/a/zelenski-vizita-marea-britanie-discurs-parlament-britanic/32262065.html, vizitat 27.03.2023.
14. Discursul lui Zelensky, primit cu lacrimi în ochi la Parlamentul European. https://www.google.com/search?q=discursul+lui+zelenski+video&oq=discursul+video&aqs=chrome.1.69i57j0i22i30l2.1845j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8#fpstate=ive&vld=cid:bc8e56cd,vid:xrHsDIsH8to, vizitat 27.03.2023.
15. Vladimir Putin, discurs la un an de când a invadat Ucraina, în faţa Parlamentului rus, https://qwer.ro/in-direct-vladimir-putin-discurs-la-un-an-de-cand-a-invadat-ucraina-in-fata-parlamentului-rus-ei-au-pornit-razboiul-noi-am-folosit-forta-pentru-a-l-opri, vizitat 22.02.2023
16. Discurs Biden https://www.hotnews.ro/stiri-international-26098103-live-joe-biden-discurs-varsovia-cateva-ore-discursul-lui-vladimir-putin.htm, vizitat 19 .03.2023
17. Debra Merskin, The Construction of Arabs as Enemies: Post-September 11 Discourse of George W. Bush, MASS COMMUNICATION & SOCIETY, no. 7(2), 2004.

SECURITATE REGIONALĂ ACTUALĂ ŞI PERSPECTIVELE DE VIITOR PRIVIND ARHITECTURA DE SECURITATE EUROPEANĂ

Pavel VINTILĂ
Natalia PUTINĂ
Universitatea de Stat din Moldova
email:natalia.putina@usm.md
https://orcid.org/0000-0002-3607-4103

CZU: 327.57(4):355.4(470:477)

Abstract: *Europe is currently undergoing a significant change in the realm of security, with a focus on regional security due to the lack of global security mechanisms. European agreements with Russia for maintaining peace and security on the continent are no longer functional, and Russian aggression towards Ukraine has forced European states to come together in various initiatives to strengthen their regional defense against potential Russian aggression. As a result, agreements in which Russia participated are no longer valid, and the new security architecture is being built to defend Europe against Russian revanchism. The current situation has highlighted the importance of regional security for Europe, and countries are increasingly cooperating to establish a stronger defense against potential threats. This new architecture of security includes the development of military capabilities, the strengthening of existing defense structures, and the establishment of new defense partnerships. The ongoing conflict in Ukraine serves as a reminder to European states of the potential threats they face and the need for a coordinated and effective response.*

Key words: Europe, security, Ukraine, Russian aggression

Introducere

Arhitectura de securitate europeană a fost construită în tandem cu cea globală şi a inclus acorduri de securitate post-război rece care au reglementat securitatea europeană. Agresiunea Rusiei din 2014 a anulat o parte dintre aceste acorduri, iar războiul declanşat la 24 februarie 2022 a distrus întreaga arhitectură de securitate bazată pe dreptul internaţional şi acordurile regionale care implicau implicit Rusia. În trecut, securitatea europeană a fost construită împreună cu Rusia, ca moştenitoare a URSS, aceasta s-a angajat să respecte atât acordurile de securitate globală, cât şi cele de securitate europeană, semnate de URSS şi ulterior de Rusia. În prezent, continentul european încearcă să construiască o nouă arhitectură de securitate, în care Uniunea Europeană este în prim-plan prin relaţia sa cu NATO sau SUA şi prin programele sale de dezvoltare regională. Rusia a iniţiat acest război, conştientă că va distruge arhitectura globală de guvernare şi securitate, cu scopul de a o reforma după un alt model mai avantajos pentru ea. În prezent, UE lucrează împreună cu partenerii săi pentru a consolida securitatea europeană, pentru a preveni extinderea conflictului şi pentru a ajuta Ucraina.

Începând cu 2014, conflictul ruso-ucrainean a creat o serie de provocări pentru securitatea globală şi europeană, ceea ce a determinat creşterea eforturilor pentru a dezvolta o arhitectură de securitate puternică şi durabilă. În acest context, Uniunea Europeană a jucat un rol important în dezvoltarea unei abordări comune în vederea contracarării ameninţărilor la adresa securităţii şi promovării stabilităţii în regiune [1]. Tratatul de la Lisabona din 2009 a consolidat cooperarea UE în domeniul securităţii şi apărării, recunoscând necesitatea de a dezvolta o politică externă şi de securitate comună puternică. Acest tratat a creat o bază legală pentru acţiunea UE în domeniul securităţii şi a stabilit o serie de instrumente şi mecanisme pentru a ajuta la prevenirea şi gestionarea conflictelor. În plus, UE a dezvoltat o serie de politici şi programe specifice în vederea sprijinirii Ucrainei în timpul conflictului ruso-ucrainean. Acestea includ, printre altele, [2]. Politica europeană de vecinătate, care are ca scop promovarea stabilităţii şi a prosperităţii în vecinătatea imediată a UE, şi Instrumentul European de Vecinătate, care oferă sprijin financiar pentru reformele economice şi politice din ţările partenere. UE a impus sancţiuni economice împotriva Rusiei în urma anexării Crimeei şi a sprijinit implementarea Acordului de la Minsk, care are ca scop rezolvarea conflictului ruso-ucrainean prin intermediul negocierilor şi a unui proces politic paşnic. UE şi NATO au intensificat eforturile de securitate în regiunea Mării Negre prin intermediul [3]. Iniţiativei de Adaptare a NATO şi a măsurilor de consolidare a capacităţii de apărare a aliaţilor săi. Aceste eforturi includ desfăşurarea de forţe militare şi exerciţii comune, precum şi sprijinul acordat partenerilor din regiune prin intermediul programelor de cooperare şi asistenţă.

Securitatea post-război rece s-a construit pe baza vechilor acorduri cu Rusia ca urmaşă a URSS şi alte noi acorduri care aveau să aducă pacea pe continent. Perioadă de slăbire şi probleme interne ale Rusiei a fost cea mai prosperă şi mai sigură pentru tot continentul chiar dacă conflictul din srânga Nistrului 1992 a dat startul unor conflicte post-sovietice care s-au produs şi ulterior. Structura de securitate continental europeană s-a bazat pe acordurile care atâta timp cât Rusiei i-a convenit să fie parte le-a respectat ulterior structura de securitate s-a deteriorat începând cu 2008 cu invazia în Georgia apoi 2014 anexarea Crimeei şi conflictul din Donbas. Câteva din acordurile care au constituit arhitectura de securitate sunt:

1. *Acordul de la [4] Helsinki privind securitatea şi cooperarea în Europa (1975)*
2. *Tratatul privind forţele nucleare intermediare (INF) (1987),*
3. *Tratatul privind forţele armate convenţionale în Europa (1990)*
4. *Tratatul de la Paris (1990) Parteneriatul pentru pace (1994)*
5. *Tratatul de la Amsterdam (1997)*
6. *Tratatul privind stabilitatea, securitatea şi cooperarea în Europa (1999)*
7. *Tratatul de la Moscova (2002)*
8. *Parteneriatul strategic [5] UE-Rusia (2011)*

9. Tratatul de la Viena privind reducerea armamentului strategic (START)

Aceste acorduri ar fi trebuit să contribuie la securitatea europeană şi să oprească statele participante la acte contradictorii, dar schimbarea balanţei de putere globală a făcut Rusia să creadă că poate încălca acordurile pentru a-şi crea o poziţie de negociere puternică în vederea creării unei nouă ordine mondială multipolară.

Războiul Ruso-Ucrainean

La 24 februarie 2022, Rusia a declanşat un atac militar împotriva Ucrainei, încălcând astfel legile internaţionale şi provocând o criză de securitate la nivel european şi global. Acţiunile Rusiei au fost condamnate de comunitatea internaţională iar Uniunea Europeană, Statele Unite ale Americii şi alte state, au aplicat sancţiuni economice împotriva Rusiei şi au început o campanie diplomatică pentru a opri şi rezolva conflictul.

Invazia a fost precedată de o perioadă de tensiuni crescute între Rusia şi Ucraina. De-a lungul anilor, cele două ţări s-au confruntat cu conflicte teritoriale, cel mai notabil fiind anexarea Crimeei de către Rusia în 2014. De atunci, tensiunile dintre cele două ţări au rămas ridicate, iar Rusia şi-a consolidat prezenţa militară în Crimeea şi în regiunea Donbas din estul Ucrainei. Pe 24 februarie 2022, forţele ruse au invadat Ucraina, cu obiectivul declarat de a-şi proteja interesele şi de a-şi restabili influenţa în regiune. Această acţiune a declanşat o criză de securitate majoră, care a avut impact asupra economiei globale, relaţiilor internaţionale şi securităţii energetice a Europei. Uniunea Europeană şi Statele Unite ale Americii au condamnat acţiunile Rusiei şi au aplicat sancţiuni economice împotriva acesteia. Mai multe ţări au limitat relaţiile lor comerciale cu Rusia şi au restricţionat accesul Rusiei la finanţare internaţională. De asemenea, s-au luat măsuri pentru a sprijini Ucraina în lupta sa împotriva invaziei ruse.

Impactul crizei de securitate a fost semnificativ. Securitatea energetică a Europei a fost pusă în pericol, deoarece Rusia este un furnizor important de gaze naturale către această regiune. În plus, economia globală a suferit din cauza sancţiunilor economice şi a scăderii încrederii investitorilor. De asemenea, există temeri legate de intensificarea conflictelor regionale, precum şi de creşterea agresiunii din partea altor actori internaţionali. În urma acestui conflict, au fost întreprinse mai multe eforturi pentru a se ajunge la o soluţionare paşnică. Au fost efectuate negocieri la nivel internaţional şi s-au făcut apeluri pentru o încetare a focului şi un dialog constructiv între cele două părţi însă până acum nu s-a ajuns la formula necesară pentru negocierile de pace şi încetarea focului.

Atacul Rusiei a reprezentat o încălcare gravă a unui număr de tratate şi acorduri internaţionale, ceea ce a dus la distrugerea arhitecturii de securitate europeană, bazată pe tratatele bilaterale între Rusia, în calitate de succesor al URSS, şi organizaţii globale precum ONU sau structuri regionale precum OSCE,

precum şi între statele europene şi Uniunea Europeană. Rusia a încălcat acorduri internaţionale de reglementare a relaţiilor internaţionale şi legi de război, inclusiv Carta Naţiunilor Unite, Acordul de la Helsinki, [6], Rezoluţia 2625 (XXV) a Adunării Generale a ONU din 24 octombrie 1970 [7], Rezoluţia 3314 (XXIX) a Adunării Generale a ONU din 14 decembrie 1974, Tratatul de la Budapesta din 1994, Acordul de la Minsk din 2015 şi Tratatul privind Forţele Nucleare Intermediare (INF). De asemenea, Rusia a încălcat Convenţiile de la Geneva din 1949, care sunt patru tratate internaţionale adoptate în urma unor negocieri internaţionale care au avut loc la Geneva în perioada 1949-1950. Aceste convenţii au fost semnate de majoritatea statelor din lume şi reprezintă una dintre cele mai importante legi internaţionale referitoare la protecţia victimelor războiului şi a prizonierilor de război. Cele patru convenţii acoperă: ameliorarea soartei răniţilor şi a bolnavilor din forţele armate în campanie, ameliorarea soartei răniţilor, bolnavilor şi naufragiaţilor forţelor armate pe mare, tratamentul prizonierilor de război şi protecţia civililor în timp de război. Majoritatea acordurilor în vigoare nu funcţionează sau au fost întrerupte, ceea ce face ca securitatea europeană să nu mai fie funcţională în raport cu Rusia.

Desi Consiliul de Securitate al Organizaţiei Naţiunilor Unite a emis mai multe declaraţii şi rezoluţii, acesta a demonstrat incapacitatea de a opri războiul din Ucraina şi de a fi o formă de guvernare globală eficientă. Consiliul a luat măsuri imediate, inclusiv condamnarea atacului Rusiei împotriva Ucrainei şi adoptarea a două rezoluţii care cer încetarea imediată a ostilităţilor şi respectarea integrităţii teritoriale şi suveranităţii Ucrainei. De asemenea, s-au impus sancţiuni împotriva Rusiei şi susţinătorilor săi. În plus, Adunarea Generală a Naţiunilor Unite a condamnat agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei şi a îndemnat la încetarea imediată a ostilităţilor şi la respectarea integrităţii teritoriale şi suveranităţii Ucrainei. Cu toate acestea, Rusia a continuat să ignore apelurile ONU, ceea ce demonstrează că aceasta nu mai are influenţă asupra actorilor internaţionali pentru a se supune regulilor cartei ONU. Situaţia actuală a arhitecturii de securitate globală este caracterizată de anarhie, care poate fi rezolvată doar prin noi tratate şi o nouă ordine internaţională, dar nu este clar ce va determina marile puteri să se angajeze în negocieri. Istoric, aceasta s-a întâmplat după mari confruntări militare sau hibride, cu toate că există posibilitatea unei segregări internaţionale pe bază civilizaţională.

Arhitectura de securitate Europeană

NATO, SUA, UE rămân actorii cei mai importanţi pentru arhitectura de Securitate regional, iar de aici derive mai multe iniţiative locale între actorii mai mici care îşi planifică securitatea preventive unei eventuale agresiuni. Arhitectura de securitate Ruso-Europeană a luat sfârşit, şi se constituie o nouă arhitectură de securitate regional[îndreptată împotriva revanşismului rusesc. Rusia a încălcat tratatele ce reglementează relaţia Rusia - Europa, de aceea următoarele

acţiuni şi iniţiative locale ce se vor transforma în tratate de securitate regional[vor fi îndreptate spre apărare de o eventuală agresiune rusească. Aceste iniţiative abordează securitatea multidimensional – militar, energetic, economic, infrastructural, cybernetic, alimentară, ecologică, societală etc.

1. (OSCE)
2. Grupul de la Bucureşti
3. Iniţiativa celor 3 Mări,
4. Politica externă şi de securitate comună a UE (PESC),
5. Platforma de securitate a Mării Negre
6. Iniţiativa Central Europeană,
7. Comunitatea politică europeană,
8. Iniţiativa de cooperare a Europei de Sud-Est (SEECP)
9. Triunghiul - Ucraina, România, Polonia

Republica Moldova este în aceeaşi situaţie cu Ucraina, cu un conflict îngheţat şi trupe ruse pe teritoriul naţional. Autorităţile moldoveneşti şi partenerii externi susţin o rezolvare paşnică a conflictului deci prin retragerea organizată a trupelor ruseşti din regiunea transnistreană. Dar este nevoie de implicare în toate iniţiativele de securitate regional şi o interconectare aprofundată cu partenerii din vest precum şi găsirea alternativelor la gazul şi piaţa rusească.

Securitatea europeană în etapa actuală este o problemă complexă şi cu multiple aspecte. Conflictul din Ucraina a demonstrat, de asemenea, că riscul unui conflict militar între statele europene nu a dispărut complet, iar tensiunile dintre acestea pot escalada rapid într-un conflict armat. Riscul terorismului rămâne o ameninţare constantă la adresa securităţii europene, cu atentate comise în diferite state membre ale UE de grupuri teroriste precum ISIS. În ceea ce priveşte eforturile de consolidare a securităţii europene, Uniunea Europeană a implementat mai multe politici şi programe în acest sens. Politica de securitate şi apărare comună [8] (PSAC) reprezintă o încercare de consolidare a capacităţilor de apărare ale UE, prin promovarea unei cooperări mai strânse între statele membre în materie de securitate şi apărare. În acest sens, UE a creat o serie de instrumente şi mecanisme, precum [9] Fondul European de Apărare şi Cooperare Structurată Permanentă, pentru a sprijini dezvoltarea capacităţilor militare ale statelor membre şi pentru a îmbunătăţi cooperarea între acestea. Totodată, UE a creat şi mai multe programe de sprijin pentru statele din regiunea extinsă a Europei, precum Parteneriatul Estic şi Instrumentul European de Vecinătate.

Arhitectura de securitate europeană la etapa actuală este una complexă şi dinamică, care înglobează o serie de structuri, instituţii şi acorduri internaţionale care au fost create şi dezvoltate în urma unor procese de negocieri, cooperare şi consultare între statele europene şi cele din afara continentului. Această arhitectură de securitate are ca scop principal asigurarea unui mediu sigur şi stabil în Europa cu extensie în întreaga lume, prin promovarea valorilor democratice, respectarea drepturilor omului, combaterea terorismului şi a altor ameninţări la adresa securităţii.

Un element important al arhitecturii de securitate europene îl reprezintă Uniunea Europeană, care a fost creată în 1992 prin Tratatul de la Maastricht şi are ca obiectiv principal promovarea păcii, a stabilităţii şi a prosperităţii în Europa. UE are o serie de competenţe în domeniul securităţii, printre care se numără politica externă şi de securitate comună, politica de apărare, cooperarea poliţienească şi judiciară în materie penală, precum şi combaterea terorismului şi a criminalităţii organizate. UE dezvoltă şi implementează o serie de instrumente şi programe de securitate, printre care se numără Misiunea de Monitorizare a Frontierei UE în Ucraina şi Moldova, Misiunea EULEX Kosovo şi Misiunea UE pentru reforma sectorului de securitate în Republica Democrată Congo.

O altă componentă importantă a arhitecturii de securitate europene este Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa (OSCE) aceasta are ca obiectiv principal promovarea dialogului şi cooperării între statele din Europa şi Asia Centrală. OSCE are o serie de competenţe în domeniul securităţii, printre care se numără monitorizarea respectării drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, promovarea democraţiei şi a statului de drept, gestionarea conflictelor şi prevenirea ameninţărilor la adresa securităţii.

De asemenea, UE a lansat şi o serie de iniţiative în ceea ce priveşte securitatea cibernetică, acestea includ, Strategia UE privind securitatea cibernetică şi Cadrul european pentru asigurarea securităţii reţelelor şi sistemelor informatice. În plus, UE a înfiinţat [10]Centrul European de Competenţă pentru Apărarea Cibernetică, care oferă suport tehnic şi consultanţă pentru statele membre în privinţa securităţii cibernetice. Pe lângă aceste iniţiative, UE a fost implicată şi în gestionarea crizelor şi conflictelor din diferite zone ale lumii, cum ar fi Kosovo, Bosnia şi Herţegovina, Afganistan, Libia sau Siria. În acest sens, UE a lansat misiuni civile şi militare, precum [11]EULEX în Kosovo, [12]EUFOR Althea în Bosnia şi Herţegovina, sau EUNAVFOR Med Sophia în Mediterana.

Securitate europeană include o gamă largă de iniţiative şi acţiuni, de la cooperarea între state şi organizaţii internaţionale, la dezvoltarea de politici şi strategii de securitate în domeniul energetic, cibernetic sau al apărării. UE şi-a asumat un rol important în gestionarea crizelor şi conflictelor, lansând o serie de misiuni civile şi militare în diferite zone ale lumii. În ciuda progreselor realizate, securitatea europeană continuă să fie afectată de provocări şi ameninţări, acest lucru l-a demonstrat invazia Rusiei în Ucraina, terorismul, instabilitatea politică şi economică, migraţia sau schimbările climatice, ceea ce necesită o abordare integrată şi cooperare strânsă între toţi actorii implicaţi.

Una dintre principalele componente ale sistemului de securitate europeană o reprezintă NATO, iar acordul [12]”Berlin Plus” încheiat în 2003 între NATO şi Uniunea Europeană ce care a avut ca scop crearea unui cadru pentru cooperarea între cele două organizaţii în ceea ce priveşte operaţiunile militare şi civile de gestionare a crizelor a stabilit şi un cadrul legal între cele două mari organizaţii . Acest acord a permis UE să utilizeze resursele militare ale NATO pentru operaţiuni în afara teritoriului european, dacă NATO nu are

propriile operaţiuni în acel moment. NATO este principalul pilon de securitate a continentului european iar cel mai important actor al NATO rămân SUA care deţin cea mai mare armată la nivel global şi cele mai multe resurse atât pentru securitatea economică cât şi direcţionate către forţele armate. Astfel continentul european se bazează în principal pe UE, SUA şi NATO, iar în baza acestor acorduri şi tratate existente derivă şi iniţiative locale care au ca scop completarea unor relaţii locale mai ales în contextul războiului ruso-ucrainean. Unele iniţiative locale au precedat aderarea la UE altele au apărut ca ramură a structurilor de securitate deja existente.

Astfel de organizaţie este ”Iniţiativa Central Europeană” care un rol important în promovarea stabilităţii şi securităţii în Europa Centrală şi de Est, în special prin cooperarea în domeniul securităţii energetice şi al gestionării crizelor şi al dezastrelor naturale. Aceasta colaborează, de asemenea, cu alte organizaţii regionale şi internaţionale, precum Uniunea Europeană, Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa şi NATO, pentru a promova stabilitatea şi securitatea în Europa.

Iniţiativa de cooperare a Europei de Sud-Est [13](SEECP) face parte din aceeaşi categorie, a fost lansată în 1996 şi are ca obiectiv promovarea cooperării regionale pe cinci domenii prioritare, incluzând dezvoltarea economică şi investiţiile, protecţia mediului şi schimbările climatice, securitatea şi cooperarea în domeniul justiţiei şi al afacerilor interne, promovarea culturii şi a turismului, precum şi cooperarea în domeniul educaţiei, ştiinţei şi tehnologiei. Platforma de securitate a Mării Negre, înfiinţată în 2020 este unul dintre forurile regionale care îşi desfăşoară activitatea în cadrul SEECP, abordând probleme specifice de securitate în regiunea Mării Negre. SEECP la fel colaborează cu NATO şi Uniunea Europeană în ceea ce priveşte securitatea regională şi are un rol important în consolidarea stabilităţii şi cooperării în regiunea Europei de Sud-Est. ”Grupul de la Bucureşti” care a fost creat în 2005 ca o iniţiativă de cooperare regională în domeniul securităţii are ca scop principal de a îmbunătăţi securitatea regională prin dezvoltarea dialogului şi a cooperării între aceste ţări. În acest sens, Grupul de la Bucureşti se concentrează pe mai multe domenii, inclusiv combaterea terorismului, prevenirea conflictelor, gestionarea crizelor, controlul armamentelor şi dezvoltarea economică regională. Grupul de la Bucureşti colaborează cu NATO, OSCE şi Uniunea Europeană.

Iniţiativa celor 3 mări a fost lansată în 2015 şi îşi propune să promoveze cooperarea şi conectivitatea economică, energetică şi infrastructurală între cele 12 ţări membre, şi reprezintă un mare interes atât pentru ţările membre cât şi pentru SUA care îşi propune să susţină iniţiativa, aceasta prevede pregătirea ţărilor membre în faţa unor eventuale provocări ale Rusiei.

Comunitatea politică Europeană (CPE) [15]este o propunere recentă făcută de preşedintele francez Emmanuel Macron pentru a consolida integrarea europeană pe continent. Potrivit lui Emmanuel Macron CPE ar fi compusă din statele membre ale UE care ar fi dispuse să adere la această comunitate,

oferindu-le o mai mare autonomie şi o mai mare influenţă în ceea ce priveşte politica UE. Propunerea sa a fost lansată la începutul anului 2021 şi a fost văzută ca un efort de a face faţă provocărilor din ce în ce mai mari cu care se confruntă UE, inclusiv provocări economice, sociale şi de securitate. Iniţiativa include şi state din afara UE care ar putea adera la aceasta organizaţie ca preaderare la UE. Iniţiativa îşi propune să consolideze securitatea pe mai multe dimensiuni inclusiv statele din vecinătatea apropiată a UE, aceasta are un rol important în contextul războiului ruso-ucrainean.

Triunghiul Ucraina-România-Polonia [16] este o iniţiativă importantă pentru consolidarea securităţii şi stabilităţii în Europa Centrală şi de Est, precum şi pentru promovarea cooperării regionale şi a valorilor democratice în regiune. Triunghiul este o iniţiativă de cooperare trilaterală între cele trei ţări şi au ca obiectiv consolidarea securităţii şi stabilităţii regionale prin dezvoltarea relaţiilor economice, politice şi de securitate între aceste state. Iniţiativa Triunghiului a fost lansată în 2014, la iniţiativa fostului preşedinte ucrainean Petro Poroshenko, după anexarea Crimeei de către Rusia şi declanşarea conflictului din estul Ucrainei. Scopul iniţiativei era de a consolida securitatea şi stabilitatea în regiune prin dezvoltarea cooperării între Ucraina, România şi Polonia, precum şi prin intensificarea colaborării cu partenerii din UE şi NATO. Triunghiul a devenit o platformă importantă pentru dialogul politic şi cooperarea economică dintre cele trei ţări, axându-se pe proiecte în domeniul energetic, infrastructurii, securităţii cibernetice şi a cooperării în domeniul apărării. În ceea ce priveşte securitatea cooperarea dintre cele trei ţări, este esenţială pentru contracararea ameninţărilor din partea Rusiei şi pentru asigurarea securităţii la frontierele estice ale UE şi NATO. De asemenea, Triunghiul are şi o dimensiune strategică, fiind văzut ca o platformă pentru consolidarea poziţiei ţărilor în cadrul UE şi NATO, precum şi pentru promovarea valorilor democratice şi a cooperării regionale în Europa Centrală şi de Est. În prezent, cooperarea Triunghiului este sprijinită de iniţiative la nivel regional şi european, cum ar fi Iniţiativa celor Trei Mări şi Parteneriatul Estic al UE, cele trei ţări colaborează strâns şi în cadrul NATO şi au aderat la Acordul de la Bucureşti [18] privind securitatea energetică în regiunea Mării Negre.

Securitatea europeană se construieşte în afara oricărui acord cu Rusia, acest lucru fiind o premieră istorică, participarea Rusiei la securitatea europeană fiind primordială aceasta nu lipsea din acordurile de securitate continentală. Gravele abateri ale Rusiei de la dreptul internaţional a propulsat statele europene şi aliaţii săi să construiască o barieră de securitate pentru a se apăra de Rusia, această paradigmă va persista în următoarele decenii deoarece precedentul rusesc în Ucraina în perioada post război rece a distrus încrederea între părţi şi a întărit suspiciunile şi acuzele reciproce.

Arhitectura de securitate a Republicii Moldova

Republica Moldova timp de 30 ani se aflat într-o zonă gri care a fost deseori teritoriul de război hibrid dintre est şi vest. Ca fostă republică sovietică, R. Moldova a trecut printr-un război separatist organizat şi susţinut de Rusia, iar adoptarea Constituţiei s-a produs cu multiple implicaţii străine care au constituit un stat slab şi uşor de controlat din exterior. Din cauza art. 11 din Constituţie care stabileşte neutralitatea statului şi împiedica aderarea ulterioară a acesteia la structuri cu caracter defensiv, un alt articole defectuos al Constituţiei, este art. 11 care numeşte limba de stat limbă ”moldovenească”, acest articol a fost un major impediment în procesul de renaştere naţională a moldovenilor şi a conştiinţei acestora iar în lipsa unui proces care face claritate asupra identităţii se lipseşte de o direcţie civilizaţională şi geopolitică clară, şi menţine R. Moldova în zona gri a statelor CSI şi respectiv ca zonă de influenţă a Rusiei.

După protestele din 2009 şi schimbarea guvernării comuniste, R. Moldova a pornit un parcurs european destul de îndrăzneţ care astăzi este mai stabil ca niciodată în istoria sa de 30 ani. Parcursul pro-european al Chişinăului s-a aprofundat cu obţinerea statutului de stat candidat la UE la 23 iunie 2022 şi astfel R. Moldova îşi consolidează arhitectura de securitate în baza parcursului european şi a relaţiei cu structurile regionale şi euro-atlantice [19]. Un real şi cel mai important acord care contribuie cel mai mult la securitatea R. Moldova este Parteneriatul strategic cu România, care se bazează pe relaţia de fraternitate dintre moldoveni şi români. România a fost singurul stat care a oferit suport militar R. Moldova în 1992 în războiul moldo-rus şi este cel mai apropiat partener al Chişinăului care ajută la rezolvarea oricărei crize prin care trece acesta.

R. Moldova ca un stat mic cu doar doi vecini îşi consolidează cooperarea în domeniul securităţii în colaborare cu ambele state, dacă România ajută necondiţionat Chişinăul, nu este acelaşi lucru în privinţa Ucrainei, aceasta a jucat un rol negativ în cadrul războiului moldo-rus lăsând mercenari şi armament să treacă pe teritoriul său dinspre Rusia. Conflictul din Donbas şi anexarea Crimeei din 2014 a orientat Ucraina către integrarea ireversibilă în structurile euro-atlantice, astfel relaţia dintre Republica Moldova şi Ucraina au stabilit o nouă etapă în baza planul de acţiuni privind cooperarea în domeniul securităţii între Ministerul Afacerilor Interne al Ucrainei şi Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, semnat în iulie 2018, iar în 2019 a fost semnat Memorandumul de înţelegere între Serviciul de Informaţii Externe al Ucrainei şi Serviciul de Informaţii şi Securitate al Republicii Moldova ulterior a fost semnată Declaraţia Comitetului de Securitate al Consiliului de Securitate al Ucrainei şi al Consiliului de Securitate al Republicii Moldova cu privire la consolidarea cooperării bilaterale în domeniul securităţii, semnată în iunie 2021 [20]. După începutul războiului ruso-ucrainean din 24 februarie 2022, a fost un real pericol pentru Republica Moldova cucerirea Ucrainei sau posibilitatea implicării trupelor ruseşti din regiunea ocupată transnistreană în război. Ucraina şi-a oferit de

nenumărate ori susţinerea pentru conducerea Republicii Moldova şi a menţionat că sunt gata să o apere şi militar, lucru pe care statele membre NATO nu o pot face pentru a nu escalada conflictul din unul bilateral în unul global. Aşadar relaţia cu Ucraina este foarte importantă pentru construcţia arhitecturii de securitate a R. Moldova mai ales în contextul acestui război şi a ocupaţiei regiunii transnistrene de către Rusia.

OSCE a jucat un rol important în procesul de negociere între Chişinău şi separatiştii propuşi din regiunea transnistreană dar nu a reuşit să aducă un aport considerabil pentru a opri cel puţin excesele din partea separatiştilor. OSCE este o organizaţie interguvernamentală, iar orice decizie luată trebuie să fie aprobată de către toţi membrii. În cazul conflictului transnistrean, Rusia a avut un rol important şi a blocat unele iniţiative care ar fi putut ajuta la rezolvarea conflictului, din aceste considerente, deşi OSCE are un profil de organizaţie pentru menţinerea păcii şi dialogului, aceasta nu poate să-şi îndeplinească funcţiile, dar rămâne totuşi importantă pentru R. Moldova datorită expertizei pe care o livrează.

Iniţiativa de Cooperare a Europei de Sud-Est este o organizaţie regională în care R. Moldova obţine susţinere prin apartenenţa la această organizaţie întărind securitatea prin folosirea expertizei juridice a statelor membre astfel reuşind să reformeze domeniul securităţii naţionale, totodată, R. Moldova a avut oportunitatea de a participa la exerciţii regionale de securitate organizate de Iniţiativa de Cooperare a Europei de Sud-Est, precum exerciţiile "Cooperative Response" şi "Quick Response". Aceste exerciţii au ajutat la consolidarea capacităţii de reacţie la ameninţările la adresa securităţii, precum şi la îmbunătăţirea cooperării regionale în domeniul securităţii la fel prin apartenenţa la SEECP Chişinăul şi-a îmbunătăţit securitatea la frontiere [20].

Relaţia R. Moldova cu UE este esenţială, pe dimensiunea securităţii UE este cel mai mare finanţator şi cetăţenii R. Moldova au profitat de ajutor UE în toate crizele prin care aceasta a trecut, mai ales în criza pandemică şi criza refugiaţilor ucraineni. Programele de dezvoltare a UE oferă R. Moldova resursele şi expertiza necesară pentru dezvoltarea ţării inclusiv pe dimensiunea securităţii. Spaţiul Economic European Lărgit (SEEL) este o zonă de liber schimb între statele membre ale Uniunii Europene (UE) şi alte state europene, care nu sunt membre UE, dar care au semnat acorduri de asociere cu UE. Printre aceste state se numără şi Republica Moldova, care a semnat Acordul de Asociere cu UE în 2014 şi a fost inclusă în SEEL în 2016 [21]. Aceasta organizaţie a contribuit la consolidarea relaţiilor politice şi de securitate între Republica Moldova şi UE. Prin cooperarea economică şi politică mai strânsă, UE a avut un interes mai mare în stabilitatea şi securitatea Republicii Moldova şi a ajutat la dezvoltarea unor politici şi programe de sprijin pentru consolidarea statului de drept, reforma sectorului de securitate, lupta împotriva corupţiei şi a crimei organizate, precum şi pentru îmbunătăţirea securităţii frontierelor şi combaterea migraţiei ilegale. Parteneriatul Estic a contribuit la securizarea spaţiului cibernetic al R. Moldova,

PE a ajutat la consolidarea securităţii energetice a Republicii Moldova [22]. UE a oferit sprijin financiar şi tehnic pentru modernizarea şi diversificarea infrastructurii de energie din ţară, în special prin intermediul proiectelor legate de energia regenerabilă şi a gazelor naturale lichefiate. Prin aceste proiecte, Republica Moldova a reuşit să reducă dependenţa de importurile de gaze naturale din Rusia, ceea ce a îmbunătăţit securitatea energetică a ţării. Programul Iniţiativa de Cooperare în Domeniul Securităţii (CIS) lansat în 2005, a contribuit la dezvoltarea capacităţilor de securitate ale Republicii Moldova, prin sprijinirea modernizării şi echipării forţelor de ordine, dezvoltarea capacităţilor de prevenire a crizelor şi îmbunătăţirea cooperării regionale şi internaţionale. Aceste măsuri au contribuit la consolidarea securităţii şi stabilităţii în Republica Moldova şi în regiunea înconjurătoare [23]. Programul Parteneriatul de la Vilnius a ajutat Republica Moldova să-şi dezvolte capacităţile de securitate prin îmbunătăţirea cooperării cu UE şi ţările membre ale NATO, precum şi prin furnizarea de asistenţă tehnică şi financiară în cadrul programelor relevante. Această iniţiativă a jucat un rol important în consolidarea relaţiilor Moldovei cu UE şi în dezvoltarea capacităţilor sale de securitate. Iniţiativa de Securitate Energetică a ajutat Republica Moldova să-şi consolideze securitatea energetică prin îmbunătăţirea infrastructurii energetice, creşterea eficienţei energetice şi diversificarea resurselor de energie. Aceste proiecte au contribuit la reducerea dependenţei Republicii Moldova de o singură sursă de energie şi la consolidarea stabilităţii energetice a ţării. Politica de vecinătate europeană (PVE) a fost lansată de Uniunea Europeană (UE) în 2004 pentru a consolida relaţiile cu ţările vecine din estul şi sudul Europei [23]. Republica Moldova este unul dintre aceste state partenere ale PVE şi a beneficiat de sprijinul UE în ceea ce priveşte consolidarea securităţii sale. PVE a ajutat la îmbunătăţirea securităţii frontierei Republicii Moldova prin sprijinirea reformelor în domeniul securităţii şi consolidarea capacităţii de control al frontierelor. Prin acest program, UE a furnizat echipamente şi pregătire pentru autorităţile moldoveneşti, inclusiv pentru Serviciul de Securitate al Statului şi Garda de Frontieră. PVE a sprijinit dezvoltarea cooperării regionale şi transfrontaliere în domeniul securităţii, precum şi creşterea încrederii între Republica Moldova şi statele vecine, inclusiv Ucraina şi România. Acest lucru a contribuit la consolidarea stabilităţii şi securităţii în regiunea extinsă a Mării Negre. Misiunea europeană de asistenţă la frontieră în Moldova şi Ucraina (EUBAM) a fost creată în 2005 pentru a sprijini autorităţile din Republica Moldova şi Ucraina în gestionarea frontierelor lor comune. EUBAM a jucat un rol important în dezvoltarea capacităţilor şi standardelor de securitate la frontiera dintre cele două ţări. Prin intermediul EUBAM, autorităţile din Republica Moldova au beneficiat de o serie de expertize în domeniul controlului şi gestionării frontierei, experţii EUBAM au oferit asistenţă tehnică pentru dezvoltarea unei abordări integrate la nivelul frontierelor, inclusiv în ceea ce priveşte controlul migraţiei şi combaterea traficului de

persoane şi de droguri. De asemenea, EUBAM a sprijinit autorităţile moldoveneşti în modernizarea infrastructurii de la frontiera de vest a ţării. Aceste eforturi au inclus construirea unui nou punct de trecere a frontierei în oraşul Ungheni şi modernizarea altor puncte de trecere existente, iar în perioada crizei refugiaţilor ucraineni, EUBAM a susţinut enorm primirea refugiaţilor în R. Moldova şi a uşurat munca munca autorităţilor R. Moldova [24].

Domeniul securităţii pe continentul european este o sarcină cheie a NATO, organizaţie pe care se bazează toate statele membre UE şi NATO. Aceste două organizaţii au ajutat considerabil R. Moldova pentru a-şi construi securitatea în baza parteneriatelor cu occidentul. Un rol important l-a avut Parteneriatul pentru Pace (PfP) program de cooperare între NATO şi statele partenere, inclusiv Republica Moldova, care a devenit parte a acestui program în 1994. Scopul principal al PfP este de a promova stabilitatea şi securitatea prin cooperarea între NATO şi ţările partenere. Republica Moldova a participat la numeroase exerciţii militare şi operaţiuni de menţinere a păcii organizate de NATO şi ţările partenere [25]. Această cooperare a permis consolidarea capabilităţilor militare şi dezvoltarea relaţiilor de încredere între Republica Moldova şi ţările membre NATO. Ca parte a programului PfP, Republica Moldova a beneficiat de sprijinul NATO în domeniul reformei instituţionale a sectorului de apărare şi securitate. În acest sens, NATO a furnizat expertiză şi asistenţă tehnică pentru dezvoltarea legislaţiei, modernizarea infrastructurii militare şi consolidarea sistemelor de comandă şi control. Ca parte a Parteneriatului pentru Pace, Republica Moldova a fost implicată într-o serie de misiuni internaţionale de menţinere a păcii, inclusiv în Irak şi Afganistan. Această implicare a oferit Republicii Moldova o oportunitate de a-şi consolida experienţa în domeniul operaţiunilor internaţionale şi de a-şi consolida relaţiile cu ţările partenere. Republica Moldova a participat la numeroase forumuri de securitate organizate de NATO şi ţările partenere, inclusiv în cadrul Iniţiativei de Cooperare a Europei de Sud-Est. Această cooperare a permis Republicii Moldova să participe la discuţii privind problemele de securitate regională şi să îşi consolideze relaţiile cu ţările partenere. Relaţia R. Moldova cu NATO s-a dezvoltat şi prin intermediul Programului de Cooperare Regională în Domeniul Securităţii (PCRD) lansat în 1999 [26], care îşi propune să sprijine dezvoltarea cooperării în domeniul securităţii între statele membre NATO şi ţările partenere din Europa şi Asia Centrală. R. Moldova a aderat la Programul de Cooperare Regională în Domeniul Securităţii în 2001, după semnarea Acordului de Parteneriat pentru Pace cu NATO [27]. De atunci, R. Moldova a participat activ la proiectele PCRD, care acoperă o gamă largă de subiecte, cum ar fi gestionarea crizelor, apărarea cibernetică, controlul armamentului şi dezarmarea, contraterorismul, dezvoltarea instituţiilor de securitate, şi altele. Prin intermediul programului, R. Moldova a beneficiat de o serie de oportunităţi de formare şi instruire pentru forţele sale de securitate, precum şi de acces la tehnologie şi echipamente de ultimă generaţie. Un alt program al NATO care ajută la întărirea securităţii R. Moldova este Iniţiativa de Securitate a Parteneriatului

Euroatlantic (PSI) aceasta fost lansată în 2002 de către liderii NATO pentru a aborda ameninţările transnaţionale, cum ar fi proliferarea armelor de distrugere în masă, terorismul şi traficul de droguri şi de fiinţe umane. Republica Moldova a aderat la PSI în 2006 şi a participat la mai multe proiecte şi exerciţii în cadrul iniţiativei. De exemplu, în 2018, Republica Moldova a fost una dintre ţările care au participat la un exerciţiu naval organizat în Marea Neagră, care a avut ca scop îmbunătăţirea capacităţilor de securitate maritimă şi de răspuns la situaţii de urgenţă în regiune. Prin participarea la PSI, Republica Moldova beneficiază de oportunităţi de formare, schimburi de experienţă şi de consolidare a capacităţilor de securitate la nivel regional şi internaţional.

R. Moldova îşi construieşte securitatea prin parteneriate cu partenerii vestici, prin participarea la iniţiativele lor şi prin integrare cât mai profundă cu aceste organizaţii şi state. Conflictul îngheţat din regiunea transnistreană şi art 11 din Constituţie restricţionează accesul Republicii Moldova în NATO [28]. De fapt acestea sunt două instrumente importante ale Rusiei pentru a menţine Chişinăul în zona sa de influenţă. Războiul pornit împotriva Ucrainei a inversat situaţia şi a încurajat partenerii occidentali să susţină R. Moldova şi să-i întărească securitatea pentru a face faţă la războiul hibrid rusesc [29]. Republica Moldova este un exportator de insecuritate şi conflict la graniţele UE şi NATO de aceea, aceasta poate miza pe ajutorul occidental pentru a-şi rezolva dilema securităţii şi pentru a participa la construcţia flancului de est al NATO şi UE totodată întărind prin asta arhitectura de securitate europeană.

Concluzii

Securitatea regional-europeană se confruntă cu provocări semnificative în contextul agresiunii ruse împotriva Ucrainei şi încălcării acordurilor şi tratatelor existente. Agresiunea Rusiei a destabilizat arhitectura de securitate regională şi globală, demonstrând necesitatea unei noi ordini globale care să reprezinte interesele şi puterea marilor actori internaţionali. Organizaţiile internaţionale, precum ONU, au fost limitate în capacitatea lor de a opri invazia rusă şi de a pune capăt războiului. În acest context, SUA, NATO şi UE reprezintă actorii principali în asigurarea securităţii continentului european. Aceste entităţi finanţează şi susţin diverse iniţiative de securitate regională, în special în estul continentului, pentru a contracara ameninţările revanşiste ale Rusiei.

Flancul estic, reprezentat de ţări precum Polonia şi România, joacă un rol crucial în contracararea imperialismului rusesc şi în sprijinirea Ucrainei în faţa agresiunii ruse. Aceste ţări sunt implicate în diverse iniţiative regionale menite să întărească flancul estic şi să asigure stabilitatea în regiune. R. Moldova se află într-o poziţie vulnerabilă în contextul unui război hibrid dus de Rusia, care îşi propune să menţină influenţa în regiune şi să obţină o pace avantajoasă în Ucraina. În această perioadă de turbulenţe, perspectiva securităţii europene se

conturează prin activarea inițiativelor regionale existente și construirea de noi inițiative menite să mențină pacea și stabilitatea în Europa.

În fața acestor provocări, securitatea regională trebuie să se bazeze pe cooperarea și solidaritatea între statele membre ale UE, pe sprijinul și angajamentul NATO și pe dialogul și negocierea eficientă cu Rusia. Consolidarea capacităților de apărare, dezvoltarea relațiilor economice și politice și promovarea valorilor democratice și a statului de drept rămân fundamentale pentru întărirea securității regionale și europene. Menținerea păcii și stabilității în Europa necesită eforturi comune și o abordare coerentă și unitară în fața provocărilor actuale. Prin inițiativele regionale, cooperarea internațională și angajamentul ferm față de valorile și principiile europene, securitatea europeană poate fi consolidată și poate oferi un cadru sigur și prosper pentru toți cetățenii europeni. Agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei a fost un moment crucial care a pus în lumină vulnerabilitățile arhitecturii de securitate regională și globală. Încălcarea acordurilor și tratatelor existente a subminat încrederea și stabilitatea în regiune, evidențiind necesitatea unei reevaluări a abordărilor și politicilor de securitate.

Unul dintre tratatele semnificative care a fost afectat de agresiunea rusă este Acordul de la Helsinki privind securitatea și cooperarea în Europa din 1975. Acest acord a avut un rol important în promovarea dialogului și cooperării între statele europene, consolidând încrederea reciprocă și prevenind conflictele. Cu toate acestea, încălcarea acestui acord de către Rusia prin anexarea ilegală a Crimeei și intervenția militară în estul Ucrainei a subminat fundamentul pe care a fost construită această arhitectură de securitate.

Tratatul privind forțele nucleare intermediare (INF) încheiat în 1987 între Statele Unite și Uniunea Sovietică a jucat, de asemenea, un rol important în controlul armamentelor și în reducerea riscului nuclear în Europa. Acest tratat a interzis dezvoltarea, producția și deținerea de către ambele părți a rachetelor cu rază medie de acțiune. Cu toate acestea, în 2019, Statele Unite au acuzat Rusia că încalcă tratatul, iar ulterior, tratatul a fost suspendat. Această situație a creat o provocare suplimentară în ceea ce privește securitatea regională și controlul armamentelor. Un alt tratat semnificativ care a jucat un rol important în arhitectura de securitate europeană este Tratatul privind forțele armate convenționale în Europa (Treaty on Conventional Armed Forces in Europe - CFE), încheiat în 1990. Acest tratat a limitat numărul și tipurile de armament convențional din Europa și a facilitat încrederea și transparența între statele semnatare. Cu toate acestea, în anul 2007, Rusia a suspendat aplicarea tratatului, subminând astfel înțelegerea și creând provocări semnificative în ceea ce privește controlul armamentelor convenționale în regiune. Tratatul de la Paris din 1990 a reprezentat un moment crucial în dezvoltarea securității europene post-Războiul Rece. Acest tratat a consfințit principiile cheie ale noii ordini europene, inclusiv respectul pentru suveranitatea statelor și pentru drepturile omului. Cu toate acestea, agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei a demonstrat că aceste principii sunt în continuare vulnerabile și necesită o vigilență constantă

pentru a le menţine. Parteneriatul pentru pace (PfP), lansat în 1994, a oferit o platformă importantă pentru cooperarea şi dialogul între statele europene şi NATO, inclusiv Moldova. Acest parteneriat a facilitat schimbul de informaţii, pregătirea comună şi sprijinul pentru reformele în domeniul securităţii. Moldova a beneficiat de acest parteneriat în dezvoltarea capacităţilor sale de apărare şi în creşterea cooperării cu NATO.Tratatul de la Amsterdam din 1997 a consolidat cooperarea şi integrarea europeană, punând bazele pentru dezvoltarea Politicii Externe şi de Securitate Comună a Uniunii Europene. Acest tratat a deschis calea pentru o mai mare implicare a Uniunii Europene în domeniul securităţii şi apărării, permiţându-i să-şi dezvolte propriile capacităţi de gestionare a crizelor şi de acţiune în domeniul securităţii. Tratatul privind stabilitatea, securitatea şi cooperarea în Europa (Treaty on Stability, Security and Cooperation in Europe - TSC) semnat în 1999 a reprezentat un alt pas important în consolidarea securităţii regionale. Acest tratat a consolidat principiile democratice, respectul pentru drepturile omului şi cooperarea în domeniul securităţii între statele semnatare. Cu toate acestea, agresiunea Rusiei în Ucraina a subminat încrederea în acest tratat şi a generat provocări semnificative în ceea ce priveşte securitatea regională. Tratatul de la Moscova din 2002 a avut ca obiectiv principal reducerea numărului de armament strategic ofensiv între Rusia şi Statele Unite. Acest tratat a avut un impact semnificativ în reducerea riscului nuclear şi în promovarea stabilităţii regionale. Cu toate acestea, la fel ca în cazul altor tratate, respectarea şi punerea în aplicare a acestuia au devenit o provocare în urma comportamentului agresiv al Rusiei în regiune. Parteneriatul strategic UE-Rusia, stabilit în 2011, a avut ca scop consolidarea relaţiilor şi cooperării între Uniunea Europeană şi Rusia în domenii precum securitatea, economia şi drepturile omului. Cu toate acestea, agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei a deteriorat relaţiile dintre cele două părţi şi a subminat încrederea în parteneriat. Tratatul de la Viena privind reducerea armamentului strategic (START) a reprezentat un pas semnificativ în reducerea armei nucleare şi în promovarea stabilităţii şi securităţii globale. Acest tratat, semnat între Statele Unite şi Rusia în 2010, a pus limite şi controale stricte asupra arsenalului nuclear al celor două state. Cu toate acestea, recenta escaladare a tensiunilor şi încălcările tratatelor de către Rusia pun sub semnul întrebării eficacitatea acestor acorduri în menţinerea securităţii globale.

Agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei şi comportamentul său subversiv în regiune au subminat arhitectura de securitate regională şi globală. Aceasta a creat o nevoie urgentă de consolidare şi revizuire a strategiilor de securitate pentru a face faţă ameninţărilor actuale şi viitoare. Actorii majori precum SUA, NATO şi UE joacă un rol esenţial în finanţarea şi susţinerea iniţiativelor de securitate regională pentru a contracara provocările ruseşti şi pentru a menţine pacea şi stabilitatea în Europa. În acelaşi timp, cooperarea între statele europene şi iniţiativele regionale, precum Parteneriatul Estic, Parteneriatul de la Vilnius şi EUBAM, contribuie la întărirea securităţii ţărilor precum Republica Moldova şi

promovează stabilitatea în regiune. În fața provocărilor actuale, este necesară o abordare strategică și cooperare continuă pentru a dezvolta un sistem de securitate globală și regională robust, capabil să facă față amenințărilor actuale și viitoare și să asigure pacea și stabilitatea în Europa și în întreaga lume.

Bibliografie:

1. Tratatul de la Lisabona, https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/5/tratatul-de-la-lisabona
2. Politica europeană de vecinătate, https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/170/politica-europeana-de-vecinatate
3. Adapting NATO to an unpredictable and fast-changing world, https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/02/19/adapting-nato-to-an-unpredictable-and-fast-changing-world/index.html
4. Helsinki process and the importance of the CSCE in Europe, https://www.academia.edu/11826732/Helsinki_process_and_the_importance_of_the_CSCE_in_Europe
5. Russia and its Near Neighbourhood: Competition and Conflict withtheEU, aei.pitt.edu/58636/1/4.2011.pdf
6. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations., https://digitallibrary.un.org/record/202170
7. Definition Of Aggression General Assembly Resolution 3314 (Xxix), Https://Legal.Un.Org/Avl/Pdf/Ha/Da/Da_ph_e.Pdf
8. Politica de securitate și apărare comună, https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/159/politica-de-securitate-si-aparare-comuna
9. Fondul European de Apărare, https://www.consilium.europa.eu/ro/infographics/european-defence-fund/
10. Centre naţionale de coordonare, https://cybersecurity-centre.europa.eu/nccs_ro
11. EULEX în Kosovo, https://www.eulex-kosovo.eu
12. EUFOR BOSNIA-HERZEGOVINA Military Operation ALTHEA, https://www.eeas.europa.eu/eufor-althea/eufor-bosnia-herzegovina-military-operation-althea_en
13. Centre naţionale de coordonare, https://cybersecurity-centre.europa.eu/nccs_ro
14. Berlin Plus agreement, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/berlinplus_/berlinplus_en.pdf
15. The South-East European Cooperation Process, https://www.seecp.info

16. Comunitatea politică Europeană (CPE), https://euneighbourseast.eu/ro/news/latest-news/republica-moldova-va-gazdui-cea-de-a-doua-reuniune-a-comunitatii-politice-europene/
17. Triunghiul Ucraina-România-Polonia, ehttps://www.defenseromania.ro/dupa-victoria-ucrainei-premierul-polonez-propune-un-triunghi-care-sa-domine-europa-de-est-polonia-romania-ucrainei_621901.html
18. Securitatea în regiunea extinsă a Mării Negre, https://moldova.europalibera.org/a/securitatea-în-regiunea-extinsă-a-mării-negre-discutată-la-bucureşti-cu-participarea-r-moldova/32360610.html
19. Relaţiile UE cu Republica Moldova,
20. https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/eastern-partnership/moldova/candidate
21. Tratatele internaţionale privind frontiera de stat a Republicii Moldova, https://www.border.gov.md/tratate-internationale
22. Procesul de Cooperare din Europa de Sud-Est (SEECP), https://mfa.gov.md/ro/content/procesul-de-cooperare-din-europa-de-sud-est-seecp
23. Politica externă a Republicii Molodva, https://frispa.usm.md/wp-content/uploads/22.-Cebotari-Svetlana.pdf
24. Experţii Misiunii de Parteneriat a Uniunii Europene în Moldova şi-au început activitatea la Chişinău, https://stisc.gov.md/ro/expertii-misiunii-de-parteneriat-uniunii-europene-moldova-si-au-inceput-activitatea-la-chisinau
25. Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit, Vilnius, https://www.consilium.europa.eu/media/31799/2013_eap-11-28-joint-declaration.pdf
26. Politica europeană de vecinătate,https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/european-neighbourhood-policy_ro
27. EUBAM, https://eubam.org/ro/publications/the-memorandum-of-understanding/
28. Parteneriatul pentru pace, https://mfa.gov.md/ro/content/parteneriatul-pentru-pace-ppp
29. Republica Moldova În Sistemul De Securitate European, https://ipp.md/old/public/files/Publicatii/2002/decembrie/N-Popescu.doc
30. Parteneriatul Pentru Pace, https://www.army.md/?lng=2&action=show&cat=214
31. Towards a New European Architecture, https://aspeninstitute.ro/wp-content/uploads/2022/11/A-WORLD-IN-FLUX_web.pdf

EVALUAREA POLITICILOR PUBLICE: EXPERIENŢA EUROPEANĂ ŞI NAŢIONALĂ

Mariana IAŢCO
Universitatea de Stat din Moldova
mariana.iatco@usm.md
https://orcid.org/0000-0002-5424-3759

CZU: 351/354:330.34

Abstract: The purpose of public policy evaluation is to research the political-administrative means applied to solving social problems that allow the achievement of the assigned objectives. The approach focuses on the instrumental rationality analysis of policy process factors to improve action in each of the new cycles or phases of public policy. Scientific evaluation in current times is still conditioned by the factors of science, bureaucracy and democracy, but it is also necessary to think about how to improve its instrumentality and even overcome them. The times we already live in, characterized by complexity, diversity/fragmentation and dynamism, involve uncertainties that require new perspectives or rethinking paradigms.

Key-words: evaluation; public policies; bureaucracy; efficiency; effectiveness; cost benefit analysis; analysis of cost effectiveness; econometric models.
Cuvinte cheie: evaluare; politici publice; birocraţie; eficienţă; eficacitate; analiza cost-beneficiu; analiza rentabilităţii; modele econometrice.

Scopul evaluării politicilor publice constă în cercetarea instrumentelor politico-administrative aplicate rezolvării problemelor sociale care permit realizarea obiectivelor atribuite politicilor. Deseori abordarea evaluării este focusată pe analiza din punct de vedere al raţionalităţii instrumentale a factorilor procesului de politici, pentru a îmbunătăţi acţiunea în fiecare dintre ciclurile sau fazele noi a politicii publice. Evaluarea ştiinţifică în vremurile actuale este încă condiţionată de factorii ştiinţei, birocraţiei şi democraţiei, dar este necesar să ne gândim şi la modul de îmbunătăţire a instrumentalităţii sale şi chiar de a le depăşi. Vremurile pe care le trăim deja, caracterizate prin complexitate, diversitate/fragmentare şi dinamism, implică incertitudini care necesită perspective noi sau regândirea paradigmelor.

În prezent, sectorul public se află sub o presiune socială puternică pentru a spori eficacitatea şi eficienţa managementului său. Astfel, necesitatea şi utilitatea evaluărilor programelor şi politicilor publice trebuie să înceteze să mai fie o problemă pur tehnică sau de respectare a cerinţelor formale, ci să devină un aspect fundamental al bunei guvernări. Discipline multiple, cum ar fi economia, sociologia, ştiinţele politice şi administraţia sau sectoare precum sănătatea, educaţia sau ingineria infrastructurii şi, în general, toţi cei care utilizează direct

sau indirect resursele publice, trebuie să încorporeze tehnici de evaluare în activitatea lor zilnică şi care să devină un element fundamental al acesteia.

Trebuie să înţelegem că evaluarea politicilor publice trebuie să facă parte din procesul de "intervenţie" publică în sine. Dincolo de reglementarea legală deja obligatorie, managerii programelor publice trebuie să evite abaterile între ceea ce a fost planificat şi ceea ce a fost executat efectiv şi să evalueze îndeplinirea adecvată a scopurilor şi obiectivelor planificate iniţial în cadrul politicilor şi programelor publice, pronunţându-se asupra acestei adecvări atât din punct de vedere al eficienţei, cât şi al eficacităţii.

Înainte de implementarea unui program sau a unei politici publice, la aceeaşi etapă de proiectare şi planificare, trebuie studiată comparabilitatea acestuia cu alte alternative viabile sau cu cea mai bună strategie de implementare. În timpul executării programelor şi, desigur, la sfârşitul acestora, este obligatorie o reflecţie care să promoveze o îmbunătăţire a acestora şi a propriei continuităţi a politicii sau programului.

Evaluarea politicilor publice a apărut în **Statele Unite**, la începutul în anii '30 ai secolului trecut (1933-1937), cu scopul de a evalua programele New Deal al lui Roosvelt Th., [3] iar mai târziu ca răspuns la preocuparea de a evalua efectele multiplelor programe sociale întreprinse în anii '60 (ajutor pentru educaţie, sănătate, locuinţe etc.,) încadrate în aşa-numita Great Society. [5]

La începutul anilor '70, în **Regatul Unit**, s-a dezvoltat o mişcare care a cerut o mai bună gestionare în sectorul public prin implementarea unor sisteme eficiente de control şi raţionalizare a cheltuielilor publice. După eşecul primelor evaluări a fost creat Central Policy Review Staff (CPRS) şi Programul de Analiză şi Revizuire (PAR) iar cu venirea la putere a lui M. Thatcher în 1979 a însemnat un impuls nou al studiilor privind controlul resurselor publice şi asigurarea eficienţei administraţiilor publice. Apoi a urmat crearea mai întâi a Strategiei de Eficienţă (Efficiency Strategy) şi ulterior a Iniţiativei de Management Financiar (Financial Management Initiative) care a implementat un sistem centralizat de studii şi analize ale eficienţei administraţiilor publice, şi cu anumite modificări, continuă să fie operaţional şi astăzi. [3; 5]

În acelaşi timp, aproape toate ţările din Europa de Vest (Germania, Olanda, Franţa, ţările nordice, etc.) au fost adoptate programe sociale cu mari politici de cheltuieli în domenii precum educaţie, sănătate, locuinţe, afaceri sociale etc., ale căror efecte reale încă nu fuseseră demonstrate empiric, a adus la generarea unei nevoii politice de a justifica această creştere a cheltuielilor şi de a evalua impactul ulterior al intervenţiilor. [5] În Republica Federativă Germană, din 1969, se observă practicarea şi instituţionalizarea treptată a evaluării, atât la nivel federal, cât şi în landurile federative, oraşe mari, şi în însuşi parlamentul federal german.

În aceeaşi ordine de idei, **Suedia** şi-a stabilit propriul sistem de evaluare caracterizat prin încadrarea unor experţi independenţi în multiple comisii create ad-hoc şi prin acţiunile Oficiului Naţional de Control, Curtea de Conturi care,

prin imperativ legal, din 1967, este responsabilă de evaluarea activităţii şi eficienţei cu care acţionează administraţiile publice. [13] Un model similar este urmat de Oficiul Auditorului General al **Norvegiei**, a cărui departament de audit al performanţei are ca misiune evaluarea utilizării resurselor şi bunurilor publice pe baza analizei critice a obiectivelor şi rezultatelor acestora. [6]

În **Olanda**, în anii '60 în scop similar, a fost pus în funcţiune Comitetul interdepartamental pentru dezvoltarea analizei politicilor (COBA). La început anului 1980 este aprobată sistematizarea evaluării politicilor, [4] încorporând aspectele legislative - cu programe care au un termen limită şi a cărui continuare depinde de demonstrarea eficacităţii lor prin evaluarea corespunzătoare a efectelor lor. Ulterior a fost introdusă Procedura de revizuire a politicilor (PRP), care constă în includerea de către Consiliul de Miniştri a unui set de programe şi servicii, în fiecare an fiscal trebuie să fie prezentată PRP şi să fie evaluată în termeni de eficacitate şi eficienţă, pentru a propune alternative care să ducă la cheltuieli publice mai mici, inclusiv explorarea posibilităţilor de privatizare sau descentralizare.

În **Franţa**, în ciuda încercărilor făcute începând cu anii '70 (prin Programul „Rationalisation des Choix Budgétaires"), implementarea eficientă a sistemelor de evaluare a fost totuşi una mai tardivă, în comparaţie cu celelalte state europene. [10] De fapt, abia în 1990 evaluarea a fost instituită ca procedură instituţională de revizuire a politicilor publice în cadrul administraţiei franceze. (Decretul 90-82 din 22 ianuarie 1990).

Până de curând, chiar şi în **Spania** practica evaluării era o experienţă atipică. [15] Numai pentru proiectele de anvergură era necesară elaborarea unor analize cost-beneficiu, interesul pentru analiza şi evaluarea politicilor publice nu a început în Spania decât la sfârşitul anilor '80 cu experienţe specifice, însă departe de o instituţionalizare completă a evaluării sau a culturii evaluării. [2;15;] Într-adevăr, evaluarea politicilor şi programelor publice din Spania s-a îmbunătăţit doar în ultimii ani datorită cerinţelor impuse pentru accesarea fondurilor comunitare după aderarea la Uniunea Europeană în 1986.

Reforma fondurilor structurale europene din 1986 a impus obligatoriu, efectuarea unor evaluări sistematice şi generalizate, stabilind astfel, că orice acţiune finanţată sau cofinanţată din fondurile structurale trebuia să fie obiectul unei evaluări obligatorii; în acest cadru, programul MEANS (Metode de evaluare a acţiunilor structurale), care a început în 1994, a stabilit obiectivele de promovare a unei dezvoltări metodologice uniforme şi coerente a evaluării, care să fie aplicată în întreaga UE, şi a avut ca rezultat o serie de 13 rapoarte însoţite de un glosar de termeni pentru o mai bună înţelegere a procesului de evaluare la nivel european.

De atunci, legislaţia comunitară privind monitorizarea şi evaluarea a suferit modificări majore menite să o facă mai precisă, cu punerea în aplicare a monitorizării continuă (cu evaluări ex-ante, intermediare şi finale ale programelor), elaborarea de obiective mai specifice, să sporească gradul de

implicare şi responsabilităţile statelor membre, să asigure corelarea calităţii şi a rezultatelor evaluărilor cu implicaţii financiare pentru statele şi regiunile europene. Toate acestea au generat un set larg de orientări şi documente pentru realizarea monitorizării şi evaluării programelor şi proiectelor publice care vizează crearea unei culturi a evaluării în politicile publice.

În perioada de programare a politicilor europene, evaluarea eficacităţii punerii în aplicare a fondurilor structurale este consolidată în continuare, pe baza experienţei rapoartelor anterioare şi a obligaţiei de a efectua evaluări ex ante, intermediare şi finale pentru a evalua efectele în raport cu obiectivele, nu numai cele specifice programului, dar şi pe orizontală pentru toate politicile comunitare. Publicarea anuală a analizei evaluării politicilor şi programelor, cu o sinteză a activităţii desfăşurate în fiecare an, oferă o imagine de ansamblu asupra stadiului evaluării politicilor în Uniunea Europeană.

Prin urmare, în ultimii ani, cultura evaluării a fost implementată cu unele repercusiuni organizaţionale în cadrul instituţiilor, deşi nu cu intensitatea necesară, ceea ce a dus la crearea, în unele cazuri, a agenţiilor publice şi a departamentelor specializate responsabile de evaluare în cadrul administraţiilor, universităţilor şi companiilor. Prin urmare apare o nouă linie de consultanţă pentru administraţiile publice oferite de asociaţiile de toate tipurile specializate în probleme legate de evaluarea publică.

În Republica Moldova exerciţiul de evaluarea a politicilor în forma sa embrionară începe la începutul anilor 2004-2005 odată cu elaborarea primului document de politică publică Strategia de Creştere Economică şi Reducerea Sărăciei (2004-2006). Deşi pentru început cadrul normativ nu prevedea expres metodologii sofisticate de analiză econometrică şi socială, fiindcă însuşi procesul de elaborarea a politicilor era pe atunci o abordare inovativă pentru administraţia publică din Republica Moldova. Pe parcursul anilor, ulterior au fost elaborate ghiduri metodologice cu scopul de ajuta funcţionarii antrenaţi în procesul de elaborare a politicilor să realizeze şi activităţi de evaluare. Însă aceste activităţi erau mai multe exerciţii de raportare la ceea ce făcea administraţia pe marginea documentelor decât aprecia acestora prin impactul lor asupra cheltuielilor sau schimbării sociale preconizate.

Din toate cele de mai sus menţionate, se deduce interesul pentru evaluarea politicilor publice din ultimii ani, în care mai jos se va realiza o analiză mai rezumativă a originii, obiectivelor şi metodelor de evaluare, cele mai reprezentative ale acestora din domeniul economiei şi cu referire în special la UE.

O definiţie interesantă este cea oferită de autorul Vedüng care înţelege evaluarea ca "evaluarea retrospectivă atentă a meritelor, importanţei şi valorii aplicării, productivităţii şi rezultatelor intervenţiilor guvernamentale, care este destinată să joace un rol în viitoarele situaţii şi acţiuni practice". [13] Această definiţie evidenţiază caracterul retrospectiv al evaluării, şi anume că este o evaluare a realizărilor anterioare ale unei acţiuni, finalizate sau nu, care este

compatibilă cu evaluările intermediare sau finale, dar nu cu evaluările anterioare programului sau politicii.

Această poziţie retrospectivă este completată şi de alţi autori [12], cum ar fi aspecte care includ şi aşa-numita evaluare prealabilă sau evaluarea ex ante ca instrument pentru proiectarea intervenţiilor şi pentru luarea deciziilor "exerciţiul de evaluare este aplicarea sistematică a procedurilor de cercetare socială pentru a evalua conceptualizarea, proiectarea, implementarea şi utilitatea programelor de intervenţie socială"). Această practică a evaluării ex ante este adoptată şi de Comisia Europeană pentru evaluarea intervenţiilor structurale şi coincide cu utilizarea pe scară largă a unor metode precum analiza cost-beneficiu din ştiinţa economică.

Un alt aspect se referă la analiza productivităţii intervenţiilor, sau ceea ce este analiza eficienţei activităţii publice. În cele din urmă, este evidenţiat şi un al treilea aspect care înţelege evaluarea nu ca un exerciţiu de reflecţie lipsit de proiecţie pentru viitor, ci ca un efort menit să genereze învăţare care poate fi utilizată în acţiunile viitoare. Este o evaluare pentru acţiune, ca o componentă sau contribuţie la procesul de elaborare a politicilor publice, dar efectuată pe intervenţii sau programe în execuţie sau executate, nu pe programe care nu au fost încă implementate.

Din toate acestea rezultă că evaluarea poate şi trebuie să acopere începând de la faza de elaborare a politicilor publice până la evaluarea rezultatelor odată executate, întotdeauna dintr-o perspectivă critică care implică căutarea de îmbunătăţiri în viitoarele acţiunile şi incluzând toate domeniile ciclului de viaţă al unei politici sau al unui program, de la concepţia sa până la impactul său generat de program sau politică.

Prin urmare, o definiţie larg acceptată a termenului de evaluare este, una care consideră că evaluarea constă în aplicarea metodelor sistematice de cercetare pentru a examina proiectarea, implementarea şi utilitatea politicilor şi programelor publice.

Motivele pentru evaluarea unui program pot fi foarte diverse, de la cele pur raţionale, la cele de natură politică [14]. Raţionamentul evaluării ar trebui să vizeze obţinerea unui răspuns obiectiv la rezultatele obţinute printr-o acţiune care, la rândul său, poate contribui la luarea unei decizii cu privire la viitorul unui program, cum ar fi intensitatea, modul de punere în aplicare etc. Acestea sunt realizate prin funcţiile evaluării: *informarea, atribuirea şi legitimarea*. Cu toate acestea, în afară de aceste motive, pot exista şi altele mai puţin legitime, cum ar fi dorinţa de a întârzia o decizie, de a dilua responsabilităţile, de a mări sau de a masca rezultatele, de a respecta cerinţele sistemului birocratic, de a justifica anumite decizii populiste, etc.

Orice acţiune a sectorului public ar trebui să se bazeze pe o schemă logică care să coreleze intrările cu realizările determinate de rezultatul evaluării. Cu toate acestea, după cum subliniază majoritatea autorilor [8] este dificil să găseşti

un program care să fie clar articulat cu scopurile, obiectivele, criteriile şi deciziile bazate pe date.

Atunci când se abordează o evaluare a politicilor publice, cel mai frecvent se aplică următoarea secvenţă: identificarea obiectivelor, definirea modului de măsurare a realizării acestora printr-un set de indicatori măsurabili care specifică obiectivele, sursele de informaţii care trebuie utilizate pentru a obţine informaţii cu privire la aceşti indicatori şi modul de realizare a analizei.

Deşi poate părea simplu, acestea sunt probleme complexe din mai multe motive. Primul este că obiectivele programelor şi politicilor în general nu sunt, clare, concrete şi măsurabile, ci ambigue, difuze şi dificil de specificat şi măsurat. [1] Unii autori consideră şi sunt de acord, că această este unul dintre motivele pentru care eficienţa în sectorul public este mult mai dificil de măsurat. În al doilea rând, nu numai că programele au obiective declarate oficial, ci pot exista şi unele nedeclarate într-o "agendă ascunsă" sau chiar obiective neaşteptate, atât pozitive, cât şi negative. În al treilea rând, complexitatea evaluării provine şi din faptul că programele publice includ adesea un amalgam de activităţi, actori şi structuri, care sunt dificil de identificat.

Această alegere implică construirea unui model cu relaţii cauză-efect între variabile programului, [9] care reprezintă în cele din urmă, proiectarea evaluării în sine [14]. După alegerea indicatorilor, este necesar să se stabilească o pondere pentru fiecare indicator, precum şi să se stabilească nivelurile de referinţă pentru fiecare obiectiv supus evaluării. A patra şi ultima consideraţie se referă la o limitare implicită a utilizării unui indicator: acesta poate oferi informaţii despre rezultatul unui program, dar nu şi despre motivul pentru care funcţionează sau nu, ceea ce uneori este interesant de ştiut. Odată identificate obiectivele, indicatorii şi modelul relaţiilor dintre aceştia, următorul pas este alegerea surselor primare şi secundare de informaţii (date de monitorizare administrativă, dosare de cheltuieli, interviuri cu chestionare deschise şi închise etc.). În cele din urmă, ultimul pas poate fi analiza şi interpretarea rezultatelor, prin aplicarea modelului sau designului de evaluare adoptat anterior, la care s-ar putea adăuga căutarea mecanismelor care să asigure utilitatea programului sau politicii.

Tehnicile de evaluare a politicilor publice au fost în mod regulat utilizate în ţările anglo-saxone timp de peste cincizeci de ani, în special în Statele Unite, experienţa majorităţii ţărilor europene fiind mult mai recentă şi mai fragmentară. Impulsul european pentru evaluarea politicilor publice îşi are originea în obligaţia impusă de Comisia Europeană pentru evaluarea programelor structurale şi, ulterior, a altor iniţiative comunitare, care a încurajat punerea în aplicare a practicilor de evaluare în numeroase domenii şi în toate ţările Uniunii Europene, inclusiv politicile naţionale, şi în ceea ce se numeşte procesul de instituţionalizare a evaluării în sine.

Considerăm că orice exerciţiu de analiză este pozitiv şi benefic pentru îmbunătăţirea eficacităţii, eficienţei şi chiar legitimităţii cheltuielilor publice, deşi există riscul ca acesta să devină un alt aspect birocratic care pur şi simplu

trebuie rezolvat, acordând prioritate evaluărilor justificative. Prin urmare, este important să definim obiectiv metodele de evaluare, să îmbunătăţim eforturile în acest domeniu şi să monitorizăm aplicarea metodelor de evaluare. Analizele de eficienţă şi de eficacitate trebuie completate cu studii de analiză ale costurilor şi acţiunilor alternative.

Pentru aceasta, este esenţială intervenţia evaluatorilor externi şi independenţi, pentru a asigura obiectivitatea evaluării, fiind reglementată de un sistem deontologic, care protejează evaluatorii de presiunea sau de clientelismul birocratic. Modelul de audit financiar, cu anumite corecţii metodologice, ar putea fi luat în considerare pentru a acorda o marjă mai mare de libertate evaluatorilor, sau prezenţa universităţilor şi a echipelor de cercetare, de asemenea sunt un aspect care trebuie luat în considerare în acest domeniu.

În cele din urmă, un alt element care trebuie luat în considerare este transparența evaluărilor şi publicarea acestora. Destinatarii finali ai politicilor publice şi contribuabilii care generează resursele pentru implementarea acestora sunt cetăţenii, prin urmare, evaluările nu ar trebui să fie considerate documente tehnice pentru uz intern, contribuabilii şi cetăţenii ar trebui să aibă acces deplin la acestea, astfel încât să poată învăța atât din reuşita cât şi din eşecul evaluările anterioare, intermediare sau chiar finale. Pe final, acest articol şi-a propus să contribuie, din partea mediului academic şi în măsura posibilităţilor sale, la obiectivul principal descris aici, într-un format succint, la sporirea eficacității şi eficienţei politicilor şi acţiunilor publice, sporind legitimitatea acestora şi căutând rezultate care să îmbunătăţească acţiunile viitoare în procesul de construcție democratică a Republicii Moldova şi a aspiraţiei sale de integrare europeană.

Bibliografie:

1. Albi, E. “Evaluación de la eficiencia pública. El control de la eficiencia del sector público”, Hacienda Pública Española, nº 120-21, 1992, pp. 299-316.
2. Bachtler, J. y Michie, R. “A new era in regional policy evaluation?”, Regional Studies, vol. 29 (8), 1995, pp. 745-751.
3. Ballard, X. “Evaluación de Políticas. Marco conceptual y organización institucional”. Revista de Estudios Políticos (Nueva Época). Núm. 80. Abril-Junio 1993, p. 199.
4. Bemelmans-Videc, M. L.; Elte, R.; Koolhaas, E. “Policy Evaluation in the Netherlands: Institutional Context and State of Affairs”, în: Program Evaluation and the Management of Government, New Brunswick, Transaction Publishers, 1990.
5. Derlien Hans-Ulrich “Una comparación internacional en la evaluación de las políticas públicas. Gestión y análisis de políticas públicas”, N 11-12, 1998, pp. 13-22.

6. Ericksen, B. “Institucional Aspects of Evaluation in Norway”, în: Program Evaluation and the Management of Government, New Brunswick, Transaction Publishers, 1990. p. 127.
7. Fuentes, F.“Evaluación de políticas públicas: Evaluación participativa y situación en España”, Análisis Local, n 4, 2002, pp. 43-49.
8. Mairate, A., “La evaluación de los fondos estructurales: Aspectos metodológicos y teóricos”,. Evaluación de Programas e Iniciativas Comunitarias: Experiencias, nuevas orientaciones y buenas prácticas. Instituto de Estudios Europeos, Universidad de Valladolid, Valladolid. 2003.
9. Magnac, T. “L´apport de la microéconométrie à l’evaluation des politiques publiques”, Cahiers d’economie et sociologie rurales, nº 54, 2000, pp. 89-113.
10. Nioche, J. P. “Accountable Public Management”, Kakabadse A., Rondo P., Broveto Y R. Holzer (eds.): Management Development and the Public Sector, Avebury, Gower Publishers, 2008.
11. Pazos M. , “La evaluación de programas en la administración pública española: el estado de la cuestión”, Papeles de Trabajo, nº 16, 1996, p.34.
12. Rossi, P.H.; y Freeman, H., Evaluation: A systematic approach. Ed. Sage, 2003.
13. Vedüng, E., “Utilización de la evaluación”, Revista de Servicios Sociales y Política Social, nº 30, 1993, pp. 69-80.
14. Weiss, C.H., Evaluation Research: Methods of Assessing Program Effectiveness. Prentice Hall, New Jersey, 1972.
15. Zapico Goñi, E., “La integración de la evaluación de políticas públicas en el proceso presupuestario”, Gestión y Análisis de Políticas Públicas, nº 14-15, 1998, pp. 53-59.

PROPAGANDA ÎN DISCURSUL POLITIC EXTERN AL STATULUI: REPERE PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

Veronica ROTARU
Universitatea de Stat din Moldova
veronica.rotaru@usm.md
ORCID ID: 0000-0002-2617-5066

Diana DEMENTIEV
Universitatea de Stat din Moldova
dianaseptembrie@gmail.com
ORCID ID: 0009-0003-5926-0106

CZU: 327:32.019.5:659.4(478)

Abstract: *This article researches the influence of propaganda in foreign policy approach of the state and evaluates in particular the Republic of Moldova. The importance of this problem studying was caused by the major role of propagandistic tools on the international arena at the moment. The propaganda phenomenon now uses soft ways to influence states via their foreign policy approach. The contemporary political world that counts on boosting its influence and performing national interest, sees an opportunity in developing and applying the propagandistic mechanisms that guarantee a firm position in the international system. In the case of the Republic of Moldova, the present reality shows that the population live in misinformation and aren't interested in searching for the truth by following a lot of channels with fake news. Consequently, is tried to research the theoretical dimension of propaganda, to establish its tools on influencing the state's actions in foreign policy and to evaluate the impact of the propagandistic actions of other states on the Republic of Moldova.*

Cuvinte cheie: *propagandă, discurs extern, persuasiune, manipulare, influenţă*

Introducere

La momentul actual, ne confruntăm cu un proces de formare a unei noi ordini mondiale care este însoţit de o creştere a nivelului ameninţărilor transfrontaliere la adresa securităţii statelor suverane şi a întregii comunităţi mondiale, devenind atât de puternice, încât creează un pericol real pentru civilizaţia contemporană. În ultimile decenii, se dezvoltă într-un ritm accelerat ameninţările şi provocările legate de securitatea informaţională, fiind cel mai important element al securităţii statelor şi factor inalienabil în formarea sistemului de relaţii internaţionale contemporane.

Nivelul contemporan al dezvoltării tehnologiilor informaţionale a contribuit la ştergerea graniţelor dintre state în spaţiul comunicaţional, creând nişte oportunităţi fără precedent de influenţare a unui public foarte larg prin diverse mijloace şi metode informaţionale. În condiţiile formării unui spaţiu

informaţional global, comunitatea mondială a început să folosească pe larg informaţia ca instrument pentru atingerea scopurilor în diverse sfere, inclusiv în cea politică. Un rol major, în acest context, este atribuit propagandei, fenomen ce ţine de modalităţile soft de influenţare a actorilor statali şi non-statali. Sistemul politic internaţional contemporan este foarte complex, statele urmărind, în principal, sporirea influenţei şi realizarea intereselor sale naţionale, iar propaganda a devenit un mecanism important care le asigură o poziţie fermă şi strategică în discursul politic extern.

Conţinut

Dimensiunea teoretică a propagandei. Existența *fenomenului de propagandă* se atestă încă din cele mai vechi timpuri, iar originile acesteia sunt anterioare politicii, fiind pus în circulație de către *pontiful romano-catolic Grigore al XV-lea* care, în timpul *Reformei protestante din anul 1622*, a înființat *Sfânta Congregație pentru Propagarea Credinței*, având drept obiectiv răspândirea religiei romano-catolice în întreaga lume [1, p.256]. Este necesar de menționat faptul că, o organizație similară, sub denumirea de *"Comisia Cardinalilor"*, a fost creată în *1582*, de către *Papa Grigore al XIII-lea* [1, p.256]. Aceste instituții se diferențiau prin modul de abordare, utilizat pentru convertirea populației: astfel, Comisia Cardinalilor a folosit armele pentru a impune cu forța romano-catolicismul, iar Sfânta Congregație a mers pe abordarea soft în misiunea sa, utilizând arme spirituale. Crearea acestor organisme reprezintă nişte momente destul de semnificative în istoria propagandei, marcând apariția unor instituții oficiale cu scop propagandistic.

Dezvoltarea pe scară largă a propagandei a debutat la *începutul sec. XX*, odată cu declanşarea *Primului Război Mondial*. Conştientizându-se potențialul acesteia, propaganda a intrat oficial şi institutional pe scena confruntărilor politico-militare, fiind profund explorată ca mijloc principal de control al opiniei publice.

De-a lungul timpului, eufemismele, atribuite *termenului de propagandă*, au dat naştere multor *definiții*. Unul dintre primii care a oferit o definiție propagandei, a fost *H. Lasswell*, fiind interpretată de către autor drept managementul atitudinilor colective prin manipularea simbolurilor semnificative [2, p.18], avându-se în vedere faptul că propaganda face referire la acțiunile efectuate în mod deliberat prin manipulări psihologice, cu scopul de a influența opiniile altor persoane.

E. Bernays a subliniat că manipularea ştiințifică a publicului este un act necesar pentru a evita haosul şi conflictul în societate, atenţionând faptul că, anume guvernul statului este cel care manipulează şi utilizează mecanismele propagandei [3, p.17]. Ideile autorului cu referire la sustenabilitatea propagandei ca instrument modern, cu ajutorul căruia se poate lupta pentru scopuri productive şi instaura ordinea, sunt încă valabile şi actuale astăzi, dar este necesar să conştientizăm faptul că propaganda, ca instrument de orientare

strategică a informaţiilor publice, are şi conotaţie negativă, deoarece utilizează tehnici de mobilizare a maselor prin cenzură, fabricare a imaginii duşmanului, dezinformare şi alte tipuri de manipulare pentru a masca scopul informaţiilor.

C. Hentea a determinat propaganda drept o acţiune de comunicare persuasivă planificată, susţinută de un sponsor, având drept scop influenţarea şi modificarea atitudinilor şi comportamentelor unei audienţe ţintă, selectată pentru satisfacerea unor interese politice, folosind informaţii şi argumente false, parţial adevărate, denaturate şi exclusive, alături de cele adevărate şi însoţite de diverse forme de constrângere şi cenzură [4, p.13]. Într-adevăr, definiţia autorului este una foarte complexă şi conţine cele mai importante elemente, precum comunicare persuasivă, informaţii false, sau cele constituite din o parte de adevăr, exprimând raţionamentul funcţionării propagandei: pentru a genera efectele necesare, a manipula cu minţile oamenilor şi a obţine controlul asupra anumitor procese, mesajele trebuie transmise repetat, prin prisma unui anumit punct de vedere.

E. Hlihor a specificat că propaganda are un caracter dual, deoarece, pe de o parte, reprezintă un proces concret, fiind rezultatul unor interacţiuni umane într-o anumită perioadă de timp şi într-un spaţiu delimitat, specific conjuncturii de manipulare, iar, pe de altă parte, constituie o realitate, bazată pe comunicare şi persuasiune [5, p.52]. După cum observăm, elemental de persuasiune este cel mai adesea invocat pentru a descrie propaganda.

O. Kenneth a prezentat propaganda drept o manipulare subconştientă a simbolurilor psihologice pentru îndeplinirea obiectivelor secrete [6], care se concentrează asupra diseminării planificate a ştirilor şi mesajelor, menite să influenţeze credinţele, gândurile şi acţiunile unor grupuri. Totodată, autorul a introdus în uz ştiinţific sintagma *”utilizarea inteligentă a propagandei”* [6], care semnifică că statele, în dependenţă de potenţialul de care dispun, aplică propaganda corect/ util sau incorect/ manipulator.

R. Marlin a precizat faptul că propaganda e mai mult un instrument sesizabil extern, orientat spre a afecta mersul relaţiilor dintre actori la nivel internaţional [7]. Astfel, reieşind din cele expuse de acest autor, propaganda reprezintă o încercare de comunicare organizată şi de manifestare a acţiunilor puterii asupra publicului larg în modalităţi care ocolesc judecata, raţionamentul şi reflexia individului. De fapt, cercetătorul a fost printre primii care a susţinut că propaganda conţine elemente mai degrabă de marketing, decât de influenţă, orientate spre promovarea imaginii statului la nivel internaţional.

J. Brennan a analizat propaganda atât din perspectiva pozitivă, cât şi negativă, determinând-o drept angajarea unui ideal politic împotriva lui însuşi [8]. În opinia autorului, în timpul celui de-al *Doilea Război Mondial*, în *SUA*, propaganda a fost folosită pentru orientarea trupelor şi motivarea populaţiei civile, făcându-se apel la nivelul psiho-emoţional al societăţii, iar în *Germania nazistă*, propaganda a luat o amploare deosebită, prin cenzurarea întregului sistemul de transmitere a informațiilor, având drept scop întărirea puterii

hitleriste şi suprimarea oricăror puncte de vedere care ar fi venit în contradicție cu aceasta.

Din cele expuse, deducem că *propaganda* reprezintă un fenomen de durată, prezent la nivel international în forme şi tipuri sofisticate, eufemistice şi subtile, generate de capacitățile tehnologice ale erei informaționale, iar efectul asupra societăţilor, este unul din ce în ce mai distrugător şi nociv.

Regulile, principiile şi tipurile propagandei. Propaganda a evoluat ca un aspect integru al dezvoltării politice a statelor, influenţând discursul politic al actorilor internaţionali, în special, odată cu avansarea globalizării în care a demarat procesul de intercalare a culturilor. Astfel, propaganda s-a regăsit rapid printre mijloacele de influenţare a societăţilor străine, constituind o modalitate de a acapara rapid atenţia publicului larg. În esenţă, propaganda se referă la orice acţiune care încearcă să influenţeze emoţiile, atitudinile şi comportamentul unui grup, pentru a aduce beneficii iniţiatorului. Propaganda, ca proces, şi-a constituit propriul instrumentar şi canale de acţiune, având drept scop schimbarea sau consolidarea opiniilor existente.

În continuare, vom contura câteva *reguli* [5, p.55], pe care se fundamentează *propaganda*:

- *regula orchestrării* presupune adaptarea subiectului propagandei la diferite categorii de public;
- *regula inamicului unic şi a simplificării* exprimă răspândirea pe scară largă a mesajului, inclusiv prin simplificarea simbolurilor utilizate;
- *regula deformării şi caricaturizării* semnifică extragerea informaţiei din context prin evidenţierea masivă doar a informaţiilor convenabile;
- *regula transferului* presupune scoaterea în evidenţă a specificului cultural, a nivelului educaţiei şi a informaţiei deja cunoscută de populaţie;
- *regula unanimităţii şi a contagiunii* semnifică consolidarea şi pregătirea unui anumit grup care va insufla mai uşor ideile la restul grupului.

Majoritatea teoriilor prezintă propaganda ca fiind o formă a comunicării persuasive, condusă de scopuri şi interese obiective sau subiective, reducându-se adesea la o activitate de manipulare a conştiinţei. Din acest punct de vedere, s-au conturat *principiile propagandei* [9, p.272], după cum urmează:

- *simplificarea* – formularea afirmaţiilor clare, exprimate în sloganuri scurte, repetate continuu;
- *identificarea* – clasificarea personalităţilor şi a evenimentelor în categorii specifice;
- *dramatizarea* – descrierea minuţioasă a reacţiei adversarilor, clasificând-o adesea ca duşmănoasă sau ca provocare criminală;
- *dezinformarea* – negarea existenţei unei informaţii contrarii celor pozitive pentru iniţiator;
- *dezorientarea* – implicarea sistemelor de referinţă pentru manipularea informaţiilor, creând senzaţia de judecată independentă a maselor.

Analizând aceste principii, deducem faptul că propaganda nu neapărat este constituită din neadevăruri. De fapt, aceasta operează cu mai multe feluri de adevăr, precum adevăruri prea simple, adevăruri spuse pe jumătate sau adevăruri extrase din context şi ajustate scopului urmărit de iniţiator. Minciuna, ca parte a acţiunilor propagandistice, a fost introdusă de persoanele implicate în activităţile de propagandă, care aveau drept scop denaturarea viziunilor sau informaţiilor necesare.

O primă clasificare presupune delimitarea propagandei în *albă, gri* şi *neagră* [10, p.63], în corespundere cu *criteriul de recunoaştere a implicării sale în activitatea de propagandă* de către persoana care iniţiază o astfel de acţiune.

Propaganda este calificată ca *albă* în cazul în care sponsorul recunoaşte existenţa propagandei şi se poate identifica sursa adevărată. Informaţiile oferite sunt corecte, dar nu neapărat verificabile, deoarece orice suspecţie de falsitate, duce la subminarea credibilităţii sursei din care provin acestea. În cele mai dese cazuri, se utilizează pentru a convinge opinia publică în superioritatea şi eficienţa unui regim politic sau a unei ideologii. Propaganda albă se aplică în timpul sărbătorilor naţionale, a competiţiilor sportive sau a altor evenimente culturale, pentru a întări spiritul naţionalist. Un exemplu elocvent, în acest sens, îl reprezintă mesajele difuzate de către postul de radio Europa Liberă în timpul Războiului Rece.

Propaganda este *gri* în cazul în care are loc distribuirea informaţiei prin persoane sau surse terţe, care sunt considerate mai credibile de populaţie, nedorindu-se afişarea iniţiatorului. Totodată, are loc susţinerea grupurilor sociale şi politice care au tangenţe cu ideile iniţiatorului, în acest mod, reuşindu-se mai bine să-şi păstreze identitatea. Se răspândeşte prin canale neutre, considerate mai credibile de populaţie, difuzându-se informaţie, axată pe demascarea surselor îndepărtate de sponsor.

Din *2014*, la categoria de propagandă gri se atribuie şi *războiul hibrid* [10, p.63], deoarece acesta combină informaţiile reale cu cele false, creând o dificultate în depistarea veridicităţii. Acest termen este considerat o formă de conflict interstatal nedeclarat şi neconvenţional, desfăşurat deschis sau acoperit pe multiple planuri: politic, militar, diplomatic, economic, energetic, financiar, propagandistic, mediatic, cibernetic, subversiv. Războiul hibrid s-ar putea explica printr-o formă nelegiferată de război informaţional care combină elemente de politică, diplomaţie şi relaţii internaţionale, tehnici şi metode subversive de comunicare, dezinformare sau intimidare, ameninţări de securitate informaţională, precum şi atacuri cibernetice, compromitere şi destabilizare a societăţii, cu scopul de a modifica atitudinea, deciziile şi comportamentul, în conformitate cu interesele puterii agresoare.

Propaganda neagră este mult mai complexă, derivând din cea gri şi urmând aceleaşi principii – de a nu divulga sponsorul. Particularitatea acestui tip rezidă în faptul că se atribuie caracteristici false unor surse sau persoane, îndreptate spre subminarea credibilităţii, prin utilizarea de documente falsificate,

zvonuri plantate, simboluri vizuale, generând efecte negative la nivel de societate şi guvernare. Un exemplu demonstrativ a fost postul de difuzare radio englezesc New England, aflat sub controlul naziştilor, ce difuza ştiri care afectau moralul soldaţilor.

O altă clasificare presupune existenţa *propagandei rapide* şi *lente* conform *criteriului efectului dorit* [6].

Propaganda rapidă presupune implicarea mass-mediei în difuzarea informaţiei prin multiple platforme şi cât mai frecvent, pentru a obţine o reacţie din partea opiniei publice în cel mai scurt timp, utilizându-se atunci când se doreşte distragerea atenţiei de la evenimente importante precum decizii politice, proiecte de lege, declaraţii etc.

Propaganda lentă, de asemenea, foloseşte surse media, dar deja o perioadă mai îndelungată, cu scopul cultivării anumitor idei la publicul larg. Se poate face uz de propagandă lentă în cazul promovării unui partid politic aflat în cursă electorală sau a unei persoane concrete care are drept scop adunarea simpatizanţilor pentru proiecte ulterioare, implicând activităţi culturale, educaţionale, interviuri etc.

La aceste două tipuri ar putea fi atribuită şi *propaganda cu foarfeca* [11] sau *propaganda bazată pe cenzură,* orientată spre eliminarea completă a răspândirii opiniilor negative cu referire la informaţia sponsorului, de asemenea selectarea şi promovarea celei pozitive şi atractive.

Propagandiştii acordă o atenţie deosebită *simbolurilor*, deoarece îmbină componenta vizuală, auditivă şi cognitivă, fiind utilizate pentru a reprezenta ceva atât pozitiv, cât şi negativ. Atunci când se operează cu simboluri, se acordă o atenţie deosebită *elementelor* sale *componente*: *locaţii* (clădiri, străzi, monumente istorice); *culori; personaje* (persoană, animal, erou, artist); *îmbrăcăminte; gesturi; postură a personajului; circumstanţe* (război, paradă, alegeri); *semne vizuale* (insigne, drapeluri, flori, ziare, desene, accesorii), fiind îndreptate spre atragerea atenţiei, indiferent de reacţia provocată. Aşadar, implicarea simbolurilor va permite crearea unor anumite asociaţii cu aceleaşi efecte pentru diverse grupuri din societate şi consolidarea acestora. Datorită simbolurilor, în societate sunt create stereotipuri ce vizează anumite obiecte sau subiecte care vor fi tratate deja prin prisma simbolurilor propagandistice.

Astfel, *propaganda* constituie un ansamblu de practici, mai degrabă manipulative, care îmbrăţişează toate aspectele vieţii sociale şi politice. Odată cu trecerea timpului, propaganda s-a transformat dintr-un simplu instrument al politicii într-un domeniu specializat, căpătând denumirea de *propagandă politică.*

Într-adevăr, propaganda a căpătat o conotaţie politică pronunţată, având capacitatea de infiltrare insesizabilă în activităţi de orice gen, cu o precizie, datorită căreia nimeni nu este în stare să o poată desluşi. Totodată, putem caracteriza propaganda nu doar ca o acţiune manipulativă, ci şi de studiu a realităţilor, relaţiilor dintre societăţi, actori şi structuri, urmând anumite legităţi, principii şi o pregătire îndelungată. Propaganda nu se concentrează pe adevăr, ci

mai degrabă pe informaţii de succes, iar datorită iscusinţei de abordare şi tacticilor diverse, falsurile devin realităţi. Anume prin implicarea falsurilor, devine posibilă perturbarea opiniei publice şi dezbinarea societăţilor.

Propaganda în discursul politic extern al Federaţiei Ruse în condiţiile Republicii Moldova. *Propaganda informaţională a Federaţiei Ruse* a fost prezentă în Republica Moldova pe parcursul întregii perioade de după declararea independenţei, fiind percepută, de cele mai multe ori, drept *"o putere soft, aproape inocentă a Kremlinului"* [12, p.70], realizată în contextul principiilor democratice şi a libertăţii de exprimare. Astfel, *a fost ignorat faptul* că Federaţia Rusă dispune în statul nostru de un număr impunător de consângeni, o parte dintre care şi-au luat şi cetăţenia rusească, că practic toată populaţia băştinaşă cunoaşte limba rusă, că numeroasele crize care afectează Republica Moldova, alimentează nostalgia pentru trecutul "la limită", dar, totuşi, "asigurat" [13, p.225]. Anume din acea perioadă, au început deja acţiuni de dezbinare a populaţiei în grupări care, pe de o parte, pledau pentru unificarea Republicii Moldova cu România, pe baza factorului identitar şi, pe de altă parte, în grupări secesioniste care manifestau nostalgie pentru trecutul comun cu Fedaraţia Rusă. Toate aceste acţiuni, precum şi sprijinul indirect din exterior, au dus la fragmentarea integrităţii teritoriale a Republicii Moldova şi formarea UTA Găgăuzia şi RMN, servind drept canale de răspândire a informaţiilor propagandistice din partea Federaţiei Ruse.

Propaganda a început să fie percepută ca un pericol abia atunci, când a avut loc anexarea Crimeei de către Federaţia Rusă. Drept urmare, Kremlinul a iniţiat o campanie de propagandă agresivă cu scopul de a insufla lumii opinia că Ucraina este responsabilă pentru evenimentele întâmplate.

Metodele, utilizate de propaganda rusă, nu sunt nici noi, nici originale, fiind preluate de către ideologii de la Kremlin din *1930* şi adaptate în conformitate cu tehnologiile mass-media moderne. Începând cu *al doilea deceniu al sec. XXI*, propagandiştii din Federaţia Rusă, au conştientizat faptul că puterea hard şi politica de influenţă, în ţările post-sovietice, este foarte costisitoare şi din ce în ce mai ineficientă [12, p.71]. Din aceste considerente, propaganda rusă s-a reorientat la *politica soft power*, termen inclus în *"Concepţia politicii externe a Federaţiei Ruse"* şi corelat cu războiul informaţional, diplomaţia publică şi promovarea imaginii pe arena internaţională [14, p.139], focusându-se pe cultură, limbă şi istorie şi utilizând un arsenal întreg de mijloace de informare în masă. *Soft power* se realizează prin diverse *"mişcări politice loiale, special create", ONG-uri, "schimburi culturale", "expresii de opinii" (de fapt, dezinformare), cultivare a conceptului de patriotism* şi *autoidentificare socială prin utilizarea factorului religios* [14, p.139].

Propaganda rusă, în ultimii ani, prin intermediul canalelor sale media, a campaniilor de dezinformare şi a sprijinului constant al forţelor politice şi autoritare antioccidentale şi antieuropene din diferite state, a dus la destabilizarea puterii, divizarea societăţii şi tensiuni în multe ţări ale UE şi

Parteneriatului Estic [12, p.71]. Criza, provocată de propagandă rusă, a atins un nivel alarmant în ultimii ani, alimentând, în mod constant, spaţiul public european cu mesaje de dezinformare, îndreptate spre destabilizarea situaţiei atât în statele membre ale UE, cât şi în ţările post-sovietice. *Obiectivul principal* urmărit *al propagandei ruse* rezidă în manipularea realităţii, destabilizarea statelor, stimularea neîncrederii în procesul democratic şi influenţa asupra proceselor electorale.

Aşadar, spaţiul informaţional al Republicii Moldova, este expus, în mod alarmant, activităţilor de dezinformare externe şi interne. Intensificarea acestor activităţi are loc, în special, în timpul evenimentelor de interes naţional cu scopul de a influenţa deciziile politice ale cetăţenilor, dar şi de a intoxica spaţiul informaţional în vederea generării unor nemulţumiri sociale.

L. Barbă este de părerea că, printre *forţele de acţiune ale Federaţiei Ruse în ţara noastră*, sunt: numărul mare de posturi TV şi radio ruseşti; presa rusă cu aplicaţii locale (Komsomoliskaia Pravda, Trud, Argumentî i Factî etc); presa de limbă rusă în Moldova, sprijinită din diverse fonduri ale Federaţiei Ruse; experţii locali sau invitaţi; forţele politice proruse, la fel sprijinite financiar de Moscova; trollii (un nou instrument, inventat de structurile ruseşti, abilitat şi responsabil de propagandă) [13, p.225].

Cercetătorii delimitează *două arii mari de aplicare a dezinformării şi propagandei* [15, p.14], fiind puternic întrepătrunse şi influenţându-se reciproc:

1) Surse din exterior, care au drept scop influenţarea preferinţelor geopolitice ale moldovenilor, prin intermediul exportării unui conţinut propagandistic, predestinat publicului larg din ţara noastră, de către presa controlată de Kremlin şi actori afiliaţi acestuia din interiorul Republicii Moldova.

Dacă propaganda rusă, în interior, urmăreşte sustragerea atenţiei cetăţenilor proprii de la problemele interne, apoi *pentru ruşii, sau pentru vorbitorii de limbă rusă, din afară, propaganda este predestinată să-i convingă de faptul că sunt nedreptăţiţi şi umiliţi, că drepturile lor civile şi umane nu sunt respectate, fiind, în opinia unor cercetători, un prim pas în strategia de pregătire a unificării "lumii ruse"* [13, p.225].

Din perspectiva dimensiunii externe, Republica Moldova este o ţintă constantă a activităţilor de dezinformare [15, p.7]. Mijloacele de comunicare şi programele de divertisment ruseşti, redifuzate în Republica Moldova, sunt mai populare decât posturile locale de TV. Având o prezenţă informaţională puternică în Republica Moldova, Federaţia Rusă a reuşit să manipuleze în mod sistematic opinia publică şi să diminueze coeziunea socială în ţară. În mod tradiţional, Federaţia Rusă promovează diverse naraţiuni manipulative, legate de trecutul sovietic, implicit ideea că Republica Moldova aparţine aşa-zisei lumi ruseşti, *"Russkii mir"* [15, p.7]. Începând cu anul *2014*, în special, când a fost încheiat Acordul de asociere cu UE, Rusia a promovat naraţiuni îndreptate împotriva aspiraţiilor europene ale Republicii Moldova.

2) Surse din interior, care se ocupă nemijlocit cu subminarea statului nostru. În acest sens, propaganda rusă operează cu mesaje care urmăresc subminarea statului de drept, a sectorului de securitate, a rezilienţei şi a potenţialului economic al Republicii Moldova, având drept scop nepermiterea avansării integrării statului în comunitatea occidentală şi europeană.

Totodată, în Republica Moldova, există anumite narative care pot fi considerate *"originale"* [15, p.16], adică produse special pentru a fi propagate aici, de *exemplu*, problema transnistreană, promovându-se ideea legitimităţii prezenţei militare ruse pe Nistru (contrar angajamentelor internaţionale), ca garant al păcii şi stabilităţii.

De asemenea, pentru menţinerea influenţei economice a Federaţiei Ruse, sunt create mesaje propagandistice care încearcă să convingă populaţia că Republica Moldova trebuie să facă cedări unilaterale şi să ţină cont de interesele Rusiei în decizii de politică internă şi externă, în caz contrar, rămânând fără acces la resurse energetice şi piaţa de desfacere rusă [15, p.16], criza gazului din toamna anului 2021, fiind cea mai recentă dovadă a funcţionării instrumentului mediatic de manipulare şi presiune al Federaţiei Ruse.

În *noiembrie 2021*, a fost efectuat un *studiu de caz* cu referire la *"Conţinuturi cu elemente de propagandă în favoarea Rusiei, retransmise masiv de 3 posturi TV din Republica Moldova"* [16], fiind realizat de *Centrul pentru Jurnalism Independent*. Astfel, urmărind scopul de a cataloga şi descrie tendinţele propagandistice actuale şi efectele acestora asupra opiniei publice, a fost evaluat fluxul informaţional politic, economic, militar, cultural, retransmis din Federaţia Rusă la următoarele posturi TV: *Primul în Moldova, NTV Moldova* şi *RTR Moldova*, furnizori de servicii media audiovizuale ce au înregistrat audienţe importante în Republica Moldova, retransmiţând masiv conţinut cu tematici din Federaţia Rusă.

Specialiştii au constatat că *strategiile*, utilizate în cazul Republicii Moldova, nu se deosebesc prea mult de cele sesizate din acţiunile propagandistice hibride, utilizate în cazul conflictului din Ucraina, evidenţiindu-se următoarele *trăsături* [16]*:*

- *abordarea repetitivă a aceloraşi teme* (cu referire la situaţia din regiunea Donbas; procesul de înarmare a Federaţiei Ruse; SUA, care susţin necontrolat Ucraina în conflictul cu Rusia şi înaintează militar în Marea Neagră, apropiindu-se periculos şi ilegal de frontierele Federaţiei Ruse etc.);
- *etichetarea* (pozitivă în raport cu autorităţile ruse, negativă în raport cu SUA, Ucraina sau Occidentul);
- *transferul de imagine* (pozitivă în cazul Rusiei, negativă în raport cu SUA, Europa, Ucraina şi persoanele/ evenimentele aferente acestora);
- *apelarea la cetăţeni* pentru a susţine mesajele transmise, în special, în cazul tematicilor sociale;
- *selectarea părtinitoare a argumentelor şi a faptelor*, în susţinerea mesajelor transmise şi în defavoarea pluralismului ideilor şi opiniilor;

- *utilizarea imaginii duşmanului*, întruchipată masiv de SUA, autorităţile ucrainene şi/ sau Europa;
- *utilizarea prejudecăţilor şi stereotipurilor,* pentru a susţine un punct de vedere şi a discredita altele opuse;
- *recurgerea la discursul instigator la ură, dramatizare şi intrigă*, pentru a atrage publicul de partea unei poziţii;
- *utilizarea unui model pozitiv* (persoană şi/ sau ţară), prezentat ca sursă unică a adevărului, deţinătoare a unor calităţi/ caracteristici deosebite (masiv raportată la Vladimir Putin).

Analizând aceste trasături, în corelaţie cu buletinele de ştiri, ne convingem că conţinuturile propagandistice, transmise din Federaţia Rusă, prezintă riscuri majore în manipularea opiniei publice din ţară. Astfel, odată cu consumul constant al acestor conţinuturi, cetăţenii îşi formează o opinie şi o viziune eronată, construită din semi adevăruri şi falsuri tot mai greu de gestionat, fiind destul de complicat de a-i convinge să recunoască adevărul, chiar dacă este prezentat complet.

Valurile de dezinformare, cu mare impact asupra populaţiei Republicii Moldova, au avut loc în *2022*. În acest context, pe parcursul a două luni după izbucnirea războiului din Ucraina, *Asociaţia Promo-LEX* a analizat presa online, televiziunea, reţelele de socializare şi declaraţiile publice ale actorilor politici şi liderilor de opinie, constatările făcute, fiind îngrijorătoare. Potrivit *raportului* asociaţiei *"Discursul de ură şi incitarea la discriminare",* cea mai frecventă temă, întâlnită în retorica discursului de ură, a fost legată de *naţionalitate*, în special, împotriva grupului reprezentat de ucraineni, inclusiv politicieni ucraineni, militari ucraineni, refugiaţi de diferite etnii. Principalele platforme de răspândire a discursului instigator la ură şi a dezinformării, îndreptate împotriva refugiaţilor ucraineni, în perioada monitorizată, au fost *Telegram* şi *TikTok* [17].

Conform *sondajului* din *februarie 2023,* realizat de *CBS Research*, care *vizează impactul dezinformării şi propagandei asupra opiniei publice din Republica Moldova*, doar *40% dintre respondenţi* consideră că, ceea ce se întâmplă în prezent în Ucraina, este o invazie nejustificată în care nimeni nu a provocat Federaţia Rusă. Autorii sondajului au remarcat impactul foarte înalt al propagandei Kremlinului pe subiecte care vizează securitatea, agresiunea rusă din Ucraina, relaţiile internaţionale şi subiectele energetice. De asemenea, prezintă îngrijorare tendinţele răspunsurilor privind cauzele războiului şi atitudinile faţă de ţara victimă a agresiunii [18].

Aşadar, propaganda a fost, este şi va fi prezentă, în special, în domeniul politic, sesizarea acesteia devenind tot mai complicată. Fie că este folosită pe intern, fie pe extern, propaganda are efecte distructive atât asupra publicului larg, cât şi asupra instituţiilor statului. Fluxul incontrolabil de informaţii poate cauza prejudicii imaginii ţării în ansamblu, de asemenea, poate crea diverse stereotipuri, adeseori, nu prea pozitive. Republica Moldova fiind în permanenţă ţinta acţiunilor propagandistice din partea Federaţiei Ruse, se confruntă cu crize economice şi

politice, care au generat dezbinarea societăţii, în pofida eforturilor depuse de guvernare.

Măsurile de contracarare a propagandei de către subiecţii relaţiilor internaţionale. Propaganda abordează practic toate aspectele vieţii sociale, vizând problemele în toată complexitatea sa şi utilizând toate căile posibile pentru a modifica percepţiile existente ale opiniei publice. Cu trecerea timpului, propaganda a avansat într-o multitudine de forme, căpătând o frontieră extinsă de sensuri şi delimitări. Astfel, a apărut, mai ales după *evenimentele din 2014*, când Federaţia Rusă a anexat Crimeea şi a demarat o operaţiune de salvare şi apărare a minorităţii ruse din regiunile Donbas şi Lugansk, o necesitate stringentă de stabilire a unor mecanisme naţionale şi internaţionale de către subiecţii relaţiilor internaţionale care să combată acţiunile propagandistice.

În *2017*, *ONU*, *OSCE, OAS* şi *ACHPR*, au semnat o *Declaraţie Comună privind libertatea de exprimare, ştirile false, dezinformarea şi propaganda* [19], în textul căreia se recomandă adoptarea, promovarea şi respectarea unor principii privind contracararea dezinformării şi propagandei.

De asemenea, *UE* a iniţiat un set de măsuri pentru combaterea propagandei. Astfel, în *2015*, *Consiliul European* a înfiinţat grupul de lucru *EAST STRATCOM* [20] care, printre altele, este chemat să dezvolte produsele de comunicare, menite să explice valorile, politicile şi interesele UE în ţările membre ale Parteneriatului Estic şi să raporteze tendinţelele de dezinformare, precum şi impactul propagandei Federaţiei Ruse în spaţiul informaţional estic.

În *2016*, reieşind din faptul constatării că propaganda ostilă împotriva UE îmbracă numeroase forme şi se foloseşte de diverse instrumente care sunt adesea adaptate pentru a se potrivi profilurilor statelor membre ale UE, cu scopul de a denatura adevărul, de a diviza statele membre, de a promova decuplarea strategică dintre UE şi partenerii săi, de a discredita instituţiile UE şi parteneriatele transatlantice, care au un rol recunoscut în arhitectura europeană şi de a submina discursul european, bazat pe valori democratice, drepturile omului şi statul de drept, *Parlamentul European* a adoptat *Rezoluţia referitoare la comunicarea strategică a UE pentru a contracara propaganda părţilor terţe împotriva sa* [21].

În *2018*, a fost elaborat *Planul de acţiune împotriva dezinformării* [22], în care se stipulează că dezinformarea constituie un element al războiului hibrid ce implică atacuri cibernetice şi control masiv ale reţelelor de socializare. Desigur, dezinformarea ca parte a propagandei constituie o provocare majoră pentru societatea europeană, deoarece subminează încrederea cetăţenilor în democraţie şi instituţiile sale. În acest context, UE şi-a propus implementarea unor mecanisme de creştere a rezistenţei la dezinformare atât pentru membri Uniunii, cât şi pentru partenerii estici, fapt ce ar însemna eforturi de educaţie media, a jurnalismului, a cercetătorilor şi societăţii civile.

Drept rezultat, în contextul recunoaşterii şi demascării războiului propagandistic şi de dezinformare al Federaţiei Ruse, UE a adoptat sancţiuni

împotriva mijloacelor de dezinformare şi de manipulare a informaţiilor, utilizate de Kremlin. Astfel, în *martie 2022*, *Consiliul UE*, a decis să suspende distribuţia canalelor mass-media, deţinute de stat, *Russia Today* şi *Sputnik*, în întreaga UE, canale esenţiale, cu rol crucial în promovarea şi sprijinirea agresiunii Rusiei împotriva Ucrainei şi constituind, de asemenea, o ameninţare semnificativă şi directă la adresa ordinii şi securităţii publice a UE. Ambele canale se înscriu în eforturile coordonate de manipulare a informaţiilor, inclusiv de dezinformare, fapt documentat, încă din 2015 [23]. În *decembrie 2022*, *Consiliul UE*, a decis, în cadrul celui de-al *nouălea pachet de sancţiuni impuse împotriva Rusiei*, suspendarea licenţelor de difuzare în spaţiul UE a patru canale ruseşti – *NTV/ NTV Mir, Rossiia 1*, *REN TV* şi *Pervâi Kanal*, percepute ca fiind folosite de Moscova în acţiuni ”continue şi concertate” de dezinformare şi propagandă de război [24].

De asemenea, în *februarie 2023*, *Consiliul UE*, a decis, în cadrul celui de-al *zecelea pachet de sancţiuni în legătură cu războiul de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei,* impunerea sancţiunilor asupra unor organizaţii precum *Rossyia Segodnya* şi asupra unor persoane fizice, inclusiv scriitori, prezentatori şi cadre de conducere de nivel înalt din cadrul principalelor canale de televiziune şi grupuri mass-media, propagandişti şi alte personalităţi, argumentându-se prin faptul că aceştia poluează spaţiul public prin dezinformare, contribuind la războiul militar printr-un război informaţional [25].

Securitatea informaţională a devenit un punct pe ordinea de zi şi a *NATO,* în contextul multiplelor provocări la adresa securităţii cibernetice. În *2020*, *NATO* a relevat importanţa educării publicului în creşterea rezilienţei sociale faţă de atacurile cibernetice şi a campaniilor de dezinformare şi propagandă, ca parte componentă a luptei organizaţiei cu ameninţările hibride.

Aşadar, problema propagandei constituie una dintre preocupările principale ale organizaţiilor internaţionale, deoarece reprezintă numeroase ameninţări la adresa societăţilor democratice, având drept scop manipularea oamenilor şi denaturarea opiniei publice. În acest context, organizaţiile internaţionale dezvoltă diverse strategii, care conţin metode de luptă cu propaganda şi planuri de acţiune împotriva dezinformării.

Măsurile de contracarare a propagandei de către Republica Moldova. În Republica Moldova, dezinformarea este amplă din cauza situaţiei economice dificile, a lipsei deprinderilor de gândire critică, dar şi a unui grad tradiţional înalt de dependenţă faţă de autorităţi [15, p.9].

Una dintre primele măsuri a fost crearea platformei online *STOP FALS,* în *2015,* care reprezintă un canal de informare privind *fenomenul ”ştirilor false”,* demascarea informaţiilor false şi tendenţioase, de instruire şi asistenţă, privind verificarea faptelor şi descoperirea tehnicilor de manipulare [26]. Trebuie de menţionat faptul că utilizatorii sunt încurajaţi să semnaleze falsuri în materialele publicate de mass-media autohtonă şi cea străină, să răspundă la întrebările sondajelor de opinie, să participe la dezbateri, scopul fiind diminuarea efectelor şi

a impactului informaţiei propagandistice şi dezvoltarea capacităţilor cetăţenilor de analiză critică a informaţiei recepţionate.

Începând cu *24 februarie 2022*, mesajele propagandistice au devenit brusc mult mai complexe şi diverse, menite să distragă atenţia societăţii de la situaţia reală. Republica Moldova, cu teritoriu cel mai apropiat de zona de conflict, cade sub incidenţa acestui flux masiv de informaţii false în cel mai drastic mod.

În acest context, statul nostru încearcă să întreprindă anumite acţiuni de contracarare a propagandei şi dezinformării, la nivel legislativ. Astfel, în *2017*, *Parlamentul Reublicii Moldova* a adoptat legea cu privire la aprobarea *Concepţiei securităţii informaţionale a Republicii Moldova* [27]. În cadrul acestui document, se regăseşte *noţiunea de propagandă* ca gen de activităţi ce răspândesc sistematic informaţii, ce pot influenţa convingerile, atitudinile şi comportamentul persoanelor, cu scopul de a susţine sau compromite instituţii, cauze sau chiar persoane prin manipulare, reflectare selectivă a evenimentelor, subminând interesele naţionale ale statului [27]. Totodată, în document se formulează ameninţările la adresa securităţii informaţionale, se conţin precizări cu referire la dezinformare şi se propun metode de asigurare a securităţii informaţionale, precum criptarea informaţiei, mecanisme de depistare a programelor dăunătoare, conlucrarea cu organismele internaţionale, specializate în securitatea cibernetică.

În continuare, putem remarca faptul că autorităţile moldoveneşti au luat măsuri pentru a îmbunătăţi comunicarea dintre mass-media şi instituţiile publice. Chiar în prima zi a invaziei ruseşti în Ucraina, guvernul moldovean a anunţat *crearea unui canal oficial guvernamental*, pe *Telegram*, *”Prima sursă”,* cu scopul de a verifica informaţiile, fiind administrat de funcţionari din cadrul Preşedinţiei, Parlamentului şi Guvernului. Canalul include informaţii despre deciziile importante ale Guvernului Republicii Moldova şi răspunde la zvonurile false din spaţiul mediatic, inclusiv în ceea ce priveşte situaţia de securitate din Ucraina [28].

Un alt pas important de combatere a dezinformării, îl reprezintă adoptarea de către *Parlament* a unor modificări la *Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova* [29], printre care putem menţiona:

- stabilirea unei interdicţii privind emisiunile de ştiri şi analitice din ţările care nu au ratificat *Convenţia privind televiziunea transfrontalieră*, inclusiv Federaţia Rusă;
- crearea unei distincţii pentru dezinformare, care implică sancţiuni aspre;
- stabilirea unui nou prag de sancţiuni pentru cei care nu produc conţinut local;
- înzestrarea *Consiliului Audiovizualului* cu autoritatea de a suspenda dreptul de a face publicitate în caz de dezinformare, şi a retrage licenţa unui mijloc de informare în masă.

Drept rezultat, pe *16 decembrie 2022*, *Comisia pentru Situaţii Excepţionale* a decis *suspendarea licenţelor de difuzare a şase posturi TV*, printre care *Primul în*

Moldova, Accent TV, TV6, Orhei TV, RTR Moldova şi *NTV Moldova*. Cauza suspendării o reprezintă *„lipsa unei informări corecte în reflectarea evenimentelor naţionale, dar şi a războiului din Ucraina”* [30].

La începutul lunii *iulie 2022*, *Codul Penal* a fost completat cu un nou *articol (art.70),* care impune sancţiuni pentru orice acţiuni care incită la discriminare. Noile modificări legislative impun o amendă pentru comiterea oricăror acţiuni deliberate, cu scopul incitării la discriminare, inclusiv prin intermediul mijloacelor de informare în masă şi al difuzării publice a mijloacelor de informare. Amenda este cuprinsă între 1.000 şi 4.000 de lei, pentru persoanele fizice şi între 6.000 şi 10.500 de lei, pentru persoanele cu funcţie publică. Totodată, propaganda care ar putea incita la genocid şi/ sau la crime împotriva umanităţii, este sancţionată cu o amendă de până la 50 de mii de lei, pentru persoanele fizice şi de până la 250 de mii de lei, pentru persoanele juridice [17].

De asemenea, ca o măsură contra propagandei şi dezinformării şi pentru a creşte o generaţie cu o gândire critică bine dezvoltată şi abilităţi de educaţie mediatică, a fost *introducerea educaţiei mediatice ca obiect de predare în liceele din republică*, ca disciplină opţională. Potrivit *Centrului pentru Jurnalism Independent*, în *2021-2022*, 128 de instructori, instruiţi în domeniul mass-media, au predat un curs de educaţie mediatică la 4.180 de elevi din 103 licee din întreaga ţară [17].

După cum observăm, sunt atestate lacune îngrijorătoare în mediul de securitate informaţional. Din *2014*, când ofensiva informaţională se manifestă tot mai puternic, iar impactul propagandei este demolator pentru stat şi pentru societate, problema cotracarării propagandei devine stringentă. Chiar dacă marea majoritate a populaţiei nu posedă o cultură mediatică necesară ca să poată face faţă mesajelor propagandistice, care duc la dezbinarea societăţii şi relaţii ostile, instituţiile statale recunosc îngrijorarea faţă de efectele propagandei şi încearcă să găsească pârghii eficiente de garantare a securităţii informaţionale.

Concluzii

Reieşind din cele examinate, putem deduce că propaganda reprezintă un fenomen de durată, prezent la nivel naţional şi internaţional. Publicul devine tot mai afectat de fluxul informaţional, reprezentat, în marea majoritate a cazurilor, din falsuri şi semi-adevăruri. Dacă anterior imaginea individului docil era ceea ce părea rămas din timpul Războiului Rece, situaţia actuală demonstrează inversul – individul devine docil prin nedorinţa de a se informa şi acceptarea oricăror informaţii. Mijloacele de comunicare, utilizate de indivizi, facilitează activităţile de propagandă, oferindu-i un spaţiu larg de manifestare.

În prezent, propaganda este văzută de unele state drept un mijloc eficient pentru promovarea obiectivelor de politică externă. Mediul extern reprezintă o platformă de afirmare a potenţialului statelor prin care acestea îşi pot crea o imagine şi o reputaţie, iar propaganda este cea care poate să aducă prejudicii

acestora. Adesea, acţiunile de propagandă sunt îndreptate spre a discredita anumite evenimente sau decizii interne ale unor state, diminuându-i credibilitatea, la nivel naţional şi internaţional. Soluţia ar fi monitorizarea fluxului informaţional şi prevederea anumitor mecanisme de combatere şi prevenire a propagandei, cu scopul sesizării influenţelor asupra politicilor statului.

Federaţia Rusă reprezintă un stat care operează cu propaganda în toate modurile posibile, exploatând la maxim spaţiul informaţional pentru a distribui informaţii false. Activitatea propagandistică rusă are impact atât pe intern, cât şi pe extern. Populaţia din Federaţia Rusă, dar şi din afara acesteia, se încrede cu înverşunare în toate miturile lansate despre UE, NATO, Ucraina, SUA şi se lasă manipulată deja de mult timp, indiferent de efectele negative care le provoacă aceasta.

În exterior, Federaţia Rusă încearcă să influenţeze statele cele mai apropiate hotarelor sale, ca acestea să devină un scut de apărare contra extinderii UE şi NATO, Republica Moldova fiind printre cele mai afectate. Mai remarcăm faptul că, odată ce Republica Moldova şi-a stabilit drept direcţie prioritară integrarea europeană, s-a confruntat cu răspândirea unor multitudini de mituri ce discreditează UE în ochii populaţiei locale, propaganda rusă continuând să promoveze înţelegerea apartenenţei regiunii la Federaţia Rusă.

Conflictul, escaladat în februarie 2022, a ridicat multiple semne de întrebare la capitolul măsurilor legislative de contracarare a propagandei. În acest context, devine necesară focusarea atenţiei pe masele largi, deoarece anume indivizii sunt cei care involuntar devin victimele dezinformării şi principalele canale de distribuire a informaţiilor eronate, majoritatea făcând acest lucru inconştient, fiind lipsiţi de cultura mediatică. Astfel, sectorul media are nevoie de o actualizare şi ajustare la noile realităţi cât mai urgent.

Republica Moldova cade direct sub incidenţa activităţii de propagandă. Scopul propagandei ruse rezidă în menţinerea Republicii Moldova în interesele exclusive ale Federaţiei Ruse. Pentru a atinge acest obiectiv, Rusia a folosit cel mai eficient instrument, reprezentat de mass-media.

Autorităţile moldoveneşti nu au încă o strategie coerentă de răspuns la propaganda rusă. Acest lucru poate fi explicat, în mare măsură, prin faptul că Republica Molodva nu a formulat o direcţie clară pentru politica sa externă şi nu a decis cum să facă faţă propagandei şi agresiunii ruse. Cu toate acestea, este important de remarcat faptul că, atât guvernarea cât şi organizaţiile societăţii civile, au recunoscut importanţa creării unui spaţiu informaţional cu imunitate împotriva propagandei externe, făcând paşi concreţi în această direcţie, după cum urmează:

a) adoptarea unor prevederi legale pentru reglementarea conţinutului media extern;

b) lansarea, desfăşurarea şi implementarea iniţiativelor în domeniul alfabetizării media.

c) Aşadar, reieşind din faptul că populaţia, fiind dezbinată în grupuri, este mai uşor de manipulat, creându-se distorsionări interioare, autorităţile au fost stimulate să ia decizii semnificative în scurt timp: depunerea cererii de aderare la UE; lupta cu canalele media care susţin în continuu dezinformarea populaţiei; o politică externă progresistă îndreptată spre transparenţă, credibilitate şi imagine pozitivă.

d) În baza analizei efectuate, putem schiţa unele *recomandări*. Astfel, cu *scopul:*

e) generării performanţelor semnificative în domeniul politicii externe, ridicării prestigiului statului, la nivel internaţional şi valorificării potenţialului investiţional, *actualizarea Concepţiei Politicii Externe a Republicii Moldova;*

f) reîntregirii teritoriului Republicii Moldova şi a reducerii la minim a influenţei Federaţiei Ruse asupra populaţiei, s*oluţionarea conflictului transnistrean doar prin modalităţi paşnice*;

g) efectuării procesului de aderare, conform standardelor în vigoare, *realizarea angajamentelor asumate prin Acordul de Asociere Republica Moldova – UE;*

h) realizării unei reforme calitative prin sporirea capabilităţilor militare a statului şi diminuarea riscurilor şi ameninţărilor la adresa securităţii Republicii Moldova, *menţinerea colaborării cu NATO în domeniul securităţii şi apărării;*

i) diminuării efectelor negative ale propagandei, *elaborarea unui plan de organizare a campaniilor de informare a populaţiei cu privire la dezinformare şi efectele acesteia, consolidarea cadrului normativ corespunzător* şi *oferirea suportului necesar în crearea mass-mediei independente, libere şi corecte.*

Bibliografie:

1. Pavel C. Publicitatea şi propaganda în societatea contemporană: asemănări şi deosebiri. În: Management Intercultural Volumul XV, Nr. 3 (29), 2013, p. 255-263. https://seaopenresearch.eu/Journals/articles/MI_29_26.pdf
2. Laswell H. Propaganda Techniquein the World War. Washington: Martino Fine, 2013. 244 p.
3. Bernays E. Propaganda. New York: IG Publishing, 2004. 175 p.
4. Hentea C. Statul şi propaganda. Iaşi: Institutul European, 2014. 266 p.
5. Hlihor E. Diplomaţia publică în politica internaţională. Bucureşti: Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”, 2017. 190 p. https://www.academia.edu/39364285/DIPLOMA%C8%9AIA_PUBLIC%C4%82_%C3%8EN_POLITICA_INTERNA%C8%9AIONAL%C4%82
6. Kenneth O. Propaganda. In: Encyclopedia. https://www.encyclopedia.com/social-sciences-and-law/political-science-and-government/political-science-terms-and-concepts/propaganda#3402300123

7. Marlin R. Propaganda and the Ethics of persuasion. Canada: Carleton University, 2013. 392 p. https://broadviewpress.com/product/propaganda-and-the-ethics-of-persuasion-second-edition/#tab-about-the-author
8. Brennan J. Propaganda about propaganda. In: Critical review, a journal of Politics and Society, v.29, 2017. https://sci-hub.se/https://doi.org/10.1080/08913811.2017.1290326
9. Cristal O. Utilizarea propagandei în Republica Moldova (1998-2001). În: Analele ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova, Seria "Lucrări studenţeşti" Ştiinţe socioumanistice. Chişinău: CEP USM, 2002, p. 270-271.
10. Roşca S. Reflecţii conceptuale asupra noţiunii de propagandă: istorie şi actualitate. În: Revista ştiinţifico-practică, nr.1, 2016, p. 51-67. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/51_67_Reflectii%20conceptuale%20asupra%20notiunii%20de%20propaganda_istorie%20si%20actualitate.pdf
11. Почепцов Г. Инструменты пропаганды: от ножниц и меча к нарративам. https://psyfactor.org/lib/propaganda40.htm
12. Готишан В. Российская пропаганда в Республике Молдова и соответствующие контрмеры. В: Характеристика прокремлевской пропаганды в центральной и восточной Европе и примеры как с ней справиться, Брно, 2018, с. 70-80. https://cestainiciativy.cz/wp-content/uploads/2020/06/pro-Kremlin-propaganda-RU.pdf
13. Barbă L. Propaganda - un pericol pentru securitatea statului. În: Valori ale mass-mediei în epoca contemporană, volumul 6, Chişinău, 20 septembrie 2016, p. 224-231. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/224-231_6.pdf
14. Putină N. Republica Moldova în contextul provocărilor şi riscurilor în domeniul securităţii informaţionale. În: Materialele Conferinţei "Modernizarea guvernării din Republica Moldova: aspecte teoretico-aplicative", Chişinău, Moldova, 27 mai 2022, p. 134-143. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/134-143_9.pdf
15. Analiza şi strategia de sporire a rezilientei la dezinformare în Republica Moldova. Chişinău, decembrie, 2021. 40 p. https://www.ipis.md/wp-content/uploads/2021/12/ANALIZA-SI-STRATEGIA_compressed.pdf
16. Centrul pentru Jurnalism Independent. Conţinuturi cu elemente de propagandă în favoarea Rusiei retransmise masiv la trei posturi TV din Republica Moldova. https://mediacritica.md/studiu-de-caz-continuturi-cu-elemente-de-propaganda-in-favoarea-rusiei-retransmise-masiv-de-trei-posturi-tv-din-republica-moldova/?fbclid=IwAR2l1asPW15_z6zpyonckS8-1RPGxh8Ra8s1aUcXAzzNF1UDE1JbREF1jvI
17. Cravcenco-Zaharia L. Contracararea dezinformării în Republica Moldova. În: Media Forward, nr. 18, noiembrie 2022.

https://freedomhouse.org/sites/default/files/2022-12/fh-pb_18-Society-wide-Battle-Against-Disinformation_Rom-v3.pdf
18. Gherţa T. Percepţia moldovenilor faţă de războiul din Ucraina, influenţată grav de dezinformare şi propaganda. 03 februarie 2023. https://anticoruptie.md/ro/stiri/perceptia-moldovenilor-fata-de-razboiul-din-ucraina-influentata-grav-de-dezinformare-si-propaganda
19. OSCE. Joint declaration on freedom of expression and ”fake news”, disinformation and propaganda. 2017. https: //www.osce.org/fom/302796
20. European Uniuon. Why and when east stratcom task force created? https://www.eeas.europa.eu/eeas/questions-and-answers-about-east-stratcom-task-force_en
21. Parlamentul European. Rezoluţia Parlamentului European din 23 noiembrie 2016. https://www.europarl.europa. eu/doceo/document/TA-8-2016-0441_RO.html
22. European Union. Action Plan against Disinformation. 2018. https://www.eeas. europa.eu/ sites/default/ files/ action_plan_against_disinformation.pdf
23. Ucraina: sancţiuni împotriva canalelor mass-media susţinute de Kremlin Russia Today şi Sputnik, 2 martie 2022. https://romania.representation.ec.europa.eu/news/ucraina-sanctiuni-impotriva-canalelor-mass-media-sustinute-de-kremlin-russia-today-si-sputnik-2022-03-02_ro
24. UE suspendă licenţa de emisie pentru posturi TV din Rusia, în cadrul celui de-al nouălea pachet de sancţiuni, 17 decembrie 2022. https://replicamedia.md/ro/article/Oj01Z2qjL/ue-suspenda-licenta-de-emisie-pentru-patru-canale-rusesti-de-televiziune.html
25. Cel de al zecelea pachet de sancţiuni în legătură cu războiul de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei: UE include alte 87 de persoane şi 34 de entităţi pe lista de sancţiuni a UE. În: Consiliul UE, comunicat de presă, 25 februarie 2023. https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2023/02/25/10th-package-of-sanctions-on-russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-the-eu-includes-additional-87-individuals-and-34-entities-to-the-eu-s-sanctions-list/
26. Stop Fals. https://stopfals.md/ro/about-us
27. Concepţia securităţii informaţionale a Republicii Moldova. Legea nr.299 din 21.12.2017. https://www.legis.md /cautare/getResults?doc_id=105660&lang=ro#
28. Prima Sursă – официальный Telegram-канал молдавских властей. 24 februarie 2022. https://trm.md/ru/social/prima-sursa-canal-oficial-de-telegram-lansat-de-autoritati
29. Parlamentul a adoptat modificări la Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova. 3 noiembrie 2022.

https://multimedia.parlament.md/parlamentul-a-adoptat-modificari-la-codul-serviciilor-media-audiovizuale-al-republicii-moldova/
30. Popescu a calificat închiderea celor 6 posturi TV drept măsură de ”menţinere a calmului şi stabilităţii în Republica Moldova”. 22 martie 2023. https://primul.md/popescu-a-calificat-inchiderea-celor-6-posturi-tv-drept-masura-de-mentinere-a-calmului-si-stabilitatii-in-republica-moldova

PREVIZIUNEA CA INSTRUMENT DE PREVENIRE A ATACURILOR CIBERNETICE

Victoria BEVZIUC
Moldova State University
victoriabevziuc@gmail.com
https://orcid.org/0000-0001-9189-641X

CZU: 004.056.5:343.346.8

Abstract: *Ensuring the prevention of risks and combating threats to information security is one of the basic tasks of the state, implemented through its legal institutions, thus determining the following problems that need to be addressed at the national level. Predicting cyber attacks is imperative in such an environment and is the purpose of this article. There is more research and more data analysis and machine learning in cyber security and attack prediction is no exception. More precisely it can be said that the learning can be used to learn about the attack and automatically anticipate them in time. If data collection and machine learning will only be used to learn about cyber attacks, prediction will still be used for pattern matching. The importance of predicting cyber attacks is an interesting research problem that has been addressed by a large number of researchers.*

Keywords prediction, cyberattacks, crisis, security, information, pattern, model.

Creşterea entropiei în mediul de securitate al începutului de Mileniu III aduce importanţă prognozării. O sinteză valoroasă asupra subiectului este realizată de către Stephen Flanagan, director al Institutului Național pentru Studii Strategice al SUA [1], care arată că abordarea globalizării „impune transformarea modului în care gândim lumea şi concepem politici, impune mai multă sinergie şi dinamism în elaborarea politicilor economice, de securitate şi nu numai”.

De asemenea, globalizarea impune noi abordări în gestionarea schimbării de orice natură şi în controlul crizelor.

Evoluţia istorică a securităţii informaţiilor a debutat odată cu securitatea computerului, care avea drept scop protejarea locaţiilor fizice, hardware-ul şi software-ul împotriva ameninţărilor. Importanţa conectării reţelelor de calculatoare între ele, a condiţionat apariţia şi dezvoltarea Internetului, care a ajuns la publicul larg în anii ’90. Datorită volumului vast de informaţii şi a necesităţii de prelucrare în timp real, cu costuri minime şi accesibilitate mondială, sistemele informaţionale au fost interconectate la reţele. Pentru început, Internetul – instrumentul de partajare a informaţiilor nu fost supus unor standarde, iar informaţiile stocate au devenit expuse ameninţărilor de securitate. În ultimii ani, accentul pus pe securitatea sistemelor informaţionale a crescut

exponenţial datorită conexiunii prin sisteme de operare comerciale şi standarde mondiale precum Ethernet, TCP / IP, dar şi a tehnologiilor web.

Sistemele informatice şi de comunicaţii ale unui stat, precum şi datele gestionate de acestea, sunt tot mai dependente de spaţiul cibernetic. Totodată, mediul cibernetic găzduieşte elementele de manifestare ale lumii reale, începând cu multiple comunităţi de interes şi reţele umane ce se manifestă în mediul virtual. Dincolo de beneficiile evidente pe care acest mediu le are în facilitarea tuturor aspectelor existenţei umane de la cele economice, financiare, sociale, culturale şi până la cele politice şi militare, acesta facilitează şi o serie de riscuri specifice, în special în absenţa unor măsuri de securitate adecvate. Atât entităţile statale, cât şi cele non-statale, în baza propriilor interese, pot recurge la agresiuni cibernetice împotriva competitorilor sau opozanţilor.

Astfel de atacuri cibernetice pot fi îndreptate împotriva sistemelor de tehnologia informaţiei şi de comunicaţii, care fie reprezintă infrastructuri critice în sine, fie sunt esenţiale pentru buna funcţionare a celorlalte infrastructuri critice ale statului. Examinarea punctelor de vedere ale specialiştilor din alte domenii decât domeniul securitate este foarte valoroasă, întrucât supune atenţiei evoluţii şi factori importanţi ai dezvoltării sociale, care pot avea un impact major asupra mediului de securitate.

În condițiile globalizării, cu cât orizontul prognozei este mai îndepărtat, analiştii trebuie să lărgească gama de componente ale vieții sociale pe care trebuie să le ia în considerare iar această cerință tinde să se accentueze pentru orizonturi de prognoză din ce în ce mai apropiate. Noile caracteristici ale viitorului, o entropie ridicată şi o dinamică accelerată, impun atât definirea cât mai fidelă şi mereu actualizată a riscurilor şi provocărilor, cât şi o definire cât mai practică, inclusiv prin flexibilitate, a caracterului mediului de securitate al viitorului.

Nu se poate vorbi despre ameninţări, pentru că ameninţarea presupune intenţie, care este strict umană, deci nu se poate asocia unor persoane care fie nu există încă, fie nu sunt încă în măsură să ia decizii relevante în domeniul securității, deci intenţiile lor nu contează. În cazul definirii riscurilor în mod separat, rolul analizei pe termen lung este destul de clar, pentru că definirea riscurilor duce la planificarea capabilităților, o practică deja consacrată. Astfel, dacă un stat consideră că, în viitor, capacitățile spațiale ale altor state pot atinge niveluri îngrijorătoare, trece la planificarea unor capabilități spațiale proprii.

Aici iese în evidență rolul monitorizării tehnologiilor, atât cele civile cât şi cele militare sau cu valență dual, dar şi monitorizarea capabilităților de altă natură, care pot căpăta relevanță în domeniul securitar (politici economice, de infrastructură, cercetări medicale sau psihologice).

Comitetul pentru Sisteme Naţionale de Securitate (CNSS) defineşte securitatea informaţională ca fiind protecţia informaţiilor şi a elementelor sale critice, inclusiv sistemele şi hardware-ul care utilizează, stochează şi transmite acele informaţii. [2]

Modelul CNSS de securitate a informaţiilor a evoluat dintr-un concept dezvoltat de industria de securitate informatică numit triunghiul CIA. Acesta a fost standardul industriei pentru securitatea computerelor de la dezvoltarea mainframe-ului. Se bazează pe cele trei caracteristici ale informaţiilor care îi conferă valoare organizaţiilor: confidenţialitate, integritate şi disponibilitate. Confidenţialitatea asigură păstrarea datelor secrete, astfel încât, doar persoanele sau dispozitivele autorizate să poată accesa aceste informaţii. Iar dezvăluirea către entităţile neautorizate constituie o infracţiune. Integritatea vizează păstrarea datelor în forma lor originală, garantând nealterarea acestora în procesul de transfer dintre sursă şi destinaţie, nici prin căi ilegale, nici accidental. Integritatea este o măsură a corectitudinii datelor şi a asigurării încrederii în ele. Accesibilitatea este factorul care asigură disponibilitatea datelor şi resurselor în orice moment, persoanelor şi dispozitivelor autorizate.

Începutul secolului XXI este dedicat eforturilor de a dezvolta forme de cooperare şi politici de securitate care să răspundă globalizării insecurităţii, conştientizând, totodată, că globalizarea nu elimină preocupările geopolitice tradiţionale. Kali Linux 2021.3 lansat cu noi instrumente pen test şi îmbunătăţiri Kali Linux 2021.3 a fost lansat la 14 septembrie anul curent, de Ofensive Security şi include un nou set de instrumente, suport de virtualizare îmbunătăţit şi o nouă configuraţie OpenSSL care creşte suprafaţa de atac.

Reducerea resurselor în acest sector în favoarea celor emergente se poate baza pe cooperare şi punerea în comun a resurselor. Colectarea şi diseminarea informaţiilor, raportat la conceptul extins al securităţii naţionale ia în considerare nivelul de percepţie a ameninţărilor şi răspunsul politic la acestea (folosirea forţei militare sau a ameninţării cu forţa, agresiune asimetrică) pentru impunerea voinţei sau apărarea intereselor naţionale. În aceste condiţii, managementul şi exploatarea informaţiei devine decisivă în ce priveşte maximizarea potenţialului fluxului de informaţii, în baza unor principii solide şi eficiente ale sistemului de diseminare.

Alte probleme identificate în efortul de colectare ţin atât de factorii calitativi (credibilitatea sursei şi veridicitatea informaţiei, pregătirea şi experienţa personalului, nivelul de actualizare a tehnologiilor, proceduri, managementul informaţiei), cât şi de cei cantitativi (acoperirea efectivă în timp şi spaţiu a domeniului informaţional, capabilităţi de culegere, reţele de colaborare). În acest cadru, consolidarea culturii de securitate în rândul populaţiei devine o necesitate. Aceasta duce la conştientizarea riscurilor şi responsabilizarea actorilor societăţii civile, cu ecou în acţiunea civică, dar şi în ce priveşte asigurarea cadrului interdisciplinar şi pan-regional al schimbului de informaţii.

Ideea iniţială a proiecţiei atacului datează din 2001 când Geib şi Goldman [3] au propus proiecţia atacului ca o extensie a recunoaşterii planului de atac şi a identificat-o premise şi posibile probleme, cum ar fi nevoia de a lucra cu acţiuni neobservate, neobservare şi consideraţie a mai multor obiective concurente. Au

început să apară primele metode în jurul anului 2003 [4], iar cercetările în acest domeniu sunt încă activ, inclusiv recenzii de literatură [3], [4].

Pentru a proiecta continuarea unui atac şi a prezice evenimentele viitoare, de obicei trebuie să documentăm comportamentul a atacatorilor şi să stabilească o descriere a unui atac pentru utilizare ulterioară. Exemplu de anatomie a unui atac cibernetic a fost dat de Bou-Harb şi colab. [5]. Anatomia constă din următoarele paşi:

1. Scanare cibernetică
2. Enumerare
3. Tentativa de intruziune
4. Elevarea privilegiilor
5. Efectuaţi sarcini rău intenţionate
6. Implementaţi programe malware/Backdoor
7. Ştergeţi dovezile criminalistice şi ieşiţi

Multe tipuri de atacuri cibernetice urmează această secvenţă simplă de evenimente, care pot fi observate fie în traficul de reţea, fie pe sistemul ţintă, unde sistemele de detectare a intruziunilor poate fi găsit. Proiecţia unui atac în curs este, în esenţă, foarte simplu. Dacă vedem o succesiune de evenimente care se potrivesc unui atac model, putem presupune că atacul va continua conform

la model. Astfel, anticipăm următorul pas al adversarului.

Modelele de predicţie pot fi dezvoltate pentru a prezice diferite rezultate ale proiectului şi rezultate intermediare prin utilizarea tehnicilor statistice. Un model de performanţă de proces adoptă conceptele de probabilitate. Acest lucru poate fi, de asemenea, explorat în continuare prin simulări de construcţie. Rezultatele pot fi studiate ca un interval. În funcţie de predicţii, pot fi recomandate corecţii la jumătatea cursului. Modelul poate fi simulat pentru a prezice rezultatele finale pe baza corecţiilor sugerate. Astfel, este un model proactiv care ajută analistul tehnic să analizeze datele şi să prezică rezultatele. Analiştii pot modifica datele şi pot efectua analize de tip what-if. Ei pot înregistra apoi aceste instanţe şi să decidă cu privire la cea mai bună opţiune. Modelul ajută analiştii să decidă ce pârghie să se adapteze pentru a atinge obiectivul final al proiectului. În sistemul actual, accentul pe remedierea vulnerabilităţilor nu se bazează pe impactul potenţial al vulnerabilităţii. În plus, se acordă o importanţă mai mare decât adecvată rezolvării tuturor vulnerabilităţilor sau prea puţină importanţă din cauza constrângerilor de timp şi costuri. Nu este disponibilă o evaluare proactivă a riscurilor înainte de lansarea aplicaţiei IT. Impactul oricărei vulnerabilităţi este identificat prin utilizarea calculatorului CNSS, numai după analizarea modului în care a avut loc atacul. În modelul propus, care a fost, de asemenea, pilotat într-o organizaţie de proiect eşantion, impactul potenţial al vulnerabilităţii este prezis cu mult înainte ca aplicaţia IT să fie lansată pentru utilizare.

Cu aceste informaţii de impact, costurile şi resursele adecvate pot fi alocate pentru rezolvarea vulnerabilităţilor, reducând astfel impactul. Metoda de

regresie multiplă este aleasă pentru a prezice impactul atacurilor în această propunere. Regresiile multiple au anumite ipoteze care stau la baza, cum ar fi liniaritatea, inexistenţa multicollinităţii, homocedasticitatea şi normalitatea.

În încercarea de securizare maximă a sistemelor este restricţionat accesul utilizatorului la informaţii şi impune costuri. Securitatea integrală a sistemelor nu întotdeauna poate fi prognozată, utilizatorii trebuie să îşi concentreze atenţia pe domenii şi funcţii critice şi să aplice măsuri de securitate justificate prin valoarea datelor şi a aplicaţiei. Devine imperativă aplicarea măsurilor de securitate proporţională din punct de vedere al costurilor cu valoarea datelor, riscului şi probabilităţii asociate unui incident de securitate, cât şi consecinţelor incidentului. De aceea este necesară reducerea cheltuielilor prin aplicarea unor practici şi politici bine definite şi eficiente de către personalul calificat. Nu există soluţii universale sau mecanisme complet pliabile pe orice problemă, cum nu există nici reguli absolute care să reglementeze securitatea tuturor sistemelor. Protecţia sistemelor poate fi asigurată corespunzător prin înţelegerea riscurilor şi stabilirea unor limite eficiente ale sistemele informaţionale şi ale dispozitivelor cu care interacţionează. Acest efort necesită să se concentreze nu numai pe tehnologie, ci şi pe oameni.

Fiecare dintre aceste ipoteze este validată pentru încercarea noastră de a stabili relaţia dintre impactul atacului şi factorii de influenţă. Pe baza cercetărilor de mai sus, au fost identificaţi factori care pot influenţa impactul unui atac, şi anume nivelul de protecţie a securităţii asupra sistemului ţintă, utilizarea sau traficul în reţeaua identificată, vulnerabilităţile prezente în sistemul ţintă şi valoarea activelor prezente în reţea. Oluwatosin şi Samson [6] au subliniat provocările aplicaţiilor informatice existente care trebuie luate în considerare din punct de vedere al securităţii. Expertul Shar [7] a analizat vulnerabilităţi anticipate cu caracteristici legate de fluxul de date. Khan şi Hussain[8] au afirmat că este sigur să presupunem că toţi aceşti factori au relaţii liniare individuale cu probabilitatea de atac. O relaţie similară este văzută din cea mai mare parte a impactului unui atac şi a factorilor de mediu luaţi în considerare. Aceasta satisface prima condiţie pentru utilizarea tehnicii de regresie multiplă pentru modelul nostru de predicţie. Policolinitatea şi homoscedasticitatea sunt verificate prin factorul de inflaţie de variaţie (VIF).

Normalitatea este testată prin efectuarea testului Anderson-Darling. În plus, un test de ipoteză este rulat individual pentru fiecare dintre factorii de atac pentru a se asigura că probabilitatea ca factorul să nu influenţeze factorul independent este menţinută la un maxim de numai 0,05. Coeficientul de corelaţie (0) şi coeficientul de corelaţie ajustat (Aj). Acest lucru este suficient pentru a dovedi că printre numeroşii factori care pot provoca un atac, factorii selectaţi prezic impactul unui atac cu cea mai bună precizie posibilă. Adică, numărul de factori, dincolo de un anumit punct, devine nesemnificativ. Definiţia operaţională a metricilor de securitate cibernetică luaţi în considerare este menţionată mai jos. (1) este scorul CVSS global, factorul dependent. CVSS [9, 14] este prezis pe baza

caracteristicilor de mediu şi de sistem ale aplicaţiei ţintă. (2) se referă la numărul de vulnerabilităţi, şi anume numărul total de vulnerabilităţi detectate de instrumentele de detectare a vulnerabilităţilor statice şi dinamice pentru aplicaţia ţintă. Instrumentele instalate şi care rulează împotriva aplicaţiei ţintă pot identifica mai multe vulnerabilităţi bazate pe algoritmi, cum ar fi, dar fără a se limita la algoritmi îmbunătăţiţi sau teste de penetrare. Într-o anumită aplicaţie, vulnerabilităţile raportate de instrumente pot fi clasificate în general în 23 categorii: Abuz API, vulnerabilitate de autentificare, vulnerabilitate de autorizare, vulnerabilitate de disponibilitate, vulnerabilitate de permisiune de cod, vulnerabilitate de autorizare, vulnerabilitate de autorizare, vulnerabilitate de autorizare, vulnerabilitate de autorizare, vulnerabilitate de autorizare a codului, vulnerabilitate de securitate, vulnerabilitate de calitate a codului [10], vulnerabilitate de configurare, vulnerabilitate criptografică, vulnerabilitate de codificare, vulnerabilitate de mediu, vulnerabilitate de gestionare a erorilor, vulnerabilitate de eroare logică generală, vulnerabilitate de validare a intrării, vulnerabilitate de înregistrare şi auditare, vulnerabilitate de gestionare a parolelor, vulnerabilitate de cale, erori de protocol, vulnerabilitate de eroare de interval şi tip, vulnerabilitate de protecţie a datelor sensibilă [11].

Pe baza valorilor de prag selectate, se efectuează analiza dacă ar exista aceste riscuri şi ameninţări. În funcţie de diferitele scenarii, valorile vulnerabilităţii şi ale traficului de reţea sunt asumate şi furnizate ca intrări pentru model. Rezultatul preconizat este apoi comparat cu pragurile. Este important să reţineţi acest lucru în timp ce se schimbă parametrii, analiştii tehnici ar trebui să înţeleagă implicaţiile practice ale proiectului. Nu este vorba doar despre modelul matematic, ci despre modul în care acesta poate fi pus în practică. De exemplu, dacă scorul CVSS este mare, cum poate fi redus? Cum pot fi reduse vulnerabilităţile în timpul proiectării? Trebuie luate în considerare implicaţiile costurilor. Apoi, analistul tehnic trebuie să se uite la constrângerile de mediu.

Deoarece modelul de predicţie ia în considerare factorii cheie de influenţă pentru a prezice CVSS, valorile factorilor de influenţă ar putea afecta planificarea proiectului şi costul proiectului, care trebuie, de asemenea, analizate. Aceste previziuni servesc drept alerte că ar trebui să ia măsuri pentru a atenua ameninţarea atacurilor cibernetice. Prezicerea scorurilor CVSS ajută la prioritizarea vulnerabilităţilor şi la remedierea celor cu riscuri ridicate. Scorurile CVSS sunt partajate de furnizorii de aplicaţii software cu clienţii lor. Acest lucru ajută clienţii să înţeleagă gravitatea vulnerabilităţilor şi le permite să-şi gestioneze eficient riscurile. Buletinele de vulnerabilitate sunt partajate de câteva organizaţii. Aceste buletine împărtăşesc data atacului, sistemele afectate şi pattern-urile efectuate. Astfel, modelul de predicţie CVSS este vital şi ar trebui utilizat pe scară largă. Analiştii tehnici ar trebui să se simtă confortabil folosind modelul de predicţie pe scară largă.

Pentru fiecare scenariu, analistul trebuie să documenteze ipotezele şi riscurile asociate. Un plan detaliat de prevenire a atacurilor ar trebui să fie în vigoare. La fiecare pas, atacul, tipul, cauza şi acțiunea preventivă trebuie documentate. Diferite tehnici de analiză a cauzelor, cum ar fi -de ce, pot fi utilizate pentru a identifica cauza principală. După identificarea cauzei principale, ar trebui să se gândească şi la următorii paşi în ceea ce priveşte acţiunile corective şi preventive. Experţii tehnici ar trebui să revizuiască aceste planuri, astfel încât să poată aduce experienţa lor şi să evidenţieze orice îmbunătăţiri. Modelele de predicţie nu ar trebui să fie o activitate unică.

Analiştii tehnici ar trebui să utilizeze modelul în mod continuu şi să sugereze, de asemenea, deficienţe. Pe baza scorurilor, deciziile trebuie luate luând în considerare impactul asupra costurilor şi securităţii. Modelele de predicţie sunt de natură statistică şi simulativă. Aceste modele ar trebui să ajute la simularea scenariilor, precum şi la determinarea rezultatelor. De asemenea, pot modela diferiţi factori de variaţie şi pot ajuta analistul cu intervalul prezis sau cu variaţia rezultatelor sale.

Agenţia pentru Securitate Cibernetică a UE (ENISA) a publicat un raport în care sunt incluse şi analizate incidente şi ameninţări cibernetice specifice transportului aerian, maritim, feroviar şi rutier, din perioada ianuarie 2021 – octombrie 2022. Conform raportului, procentajul atacurilor cu ransomware împotriva sectorului transporturilor aproape s-a dublat în 2022 faţă de 2021.

Microsoft spune că actualizarea KB5007651 Microsoft Defender Antivirus declanşează avertismente de securitate Windows pe sistemele Windows 11 care spun că Protecţia Autorităţii locale de securitate (LSA) este dezactivată. După instalarea „Actualizare pentru platforma antimalware Microsoft Defender Antivirus - KB5007651 (Versiunea 1.0.2302.21002)”, utilizatorii primesc o notificare de securitate sau un avertisment ce spune că „Protecţia de securitate locală este dezactivată. Dispozitivul dvs. poate fi vulnerabil”, iar după activare, dispozitivul Windows ar putea solicita în mod persistent că este necesară o repornire.

Etapa actuală de dezvoltare a Republicii Moldova, ca stat suveran, independent, democrat şi de drept, se caracterizează prin dezvoltarea şi răspândirea rapidă a tehnologiilor informaţionale, prin rolul sporit al domeniului informaţional ce include totalitatea informaţiei, infrastructurii informaţionale şi de telecomunicaţii, a subiecţilor care efectuează colectarea, formarea, răspândirea şi utilizarea informaţiei sistemului ce reglementează relaţii sociale apărute în acest sens.

Pe parcursul ultimului deceniu, Republica Moldova a realizat mai multe strategii, programe şi politici de țară, pentru dezvoltarea societății informaționale la nivel național, în conformitate cu recomandările forurilor europene şi internaționale din domeniul tehnologiilor informaţionale şi comunicațiilor

electronice, drepturilor şi libertăților fundamentale ale omului în mediul on-line şi off-line.

Pentru Republica Moldova, securitatea informaţională este un domeniu relativ nou. Legislaţia națională în vigoare nu stipulează nicio prevedere privind securitatea informațională. În conformitate cu decretul prezidențial nr. 374-IV din 22.12.2005, două comisii naționale, formate din înalți demnitari de stat, urmau să elaboreze Concepția securității naționale. Documentul respectiv trebuia să substituie Concepția adoptată prin hotărârea Parlamentului nr. 445-XIII din 5.05.1995. Însă nici în documentul elaborat în 2005 printre pericolele estimate la adresa Republicii Moldova nu s-a regăsit influența mediatică din exterior sau lipsa controlului asupra spațiului informațional în unele teritorii ale țării.

Instituţia Publică "Serviciul Tehnologia Informaţiei şi Securitate Cibernetică" (STISC) a fost creată în anul 2018 prin reorganizarea Întreprinderii de Stat „Centrul de Telecomunicaţii Speciale” şi absorbţia Întreprinderea de Stat „Centrul Informaţional Agricol”, conform Hotărârii Guvernului Nr. 414 din 08.05.2018 cu privire la măsurile de consolidare a centrelor de date în sectorul public şi de raţionalizare a administrării sistemelor informaţionale de stat. În calitate de operator al serviciilor electronice guvernamentale, STISC are misiunea de a asigura administrarea, menţinerea şi dezvoltarea infrastructurii de tehnologie a informaţiei, Sistemului de telecomunicaţii al autorităților administrației publice, ca parte a rețelei de comunicații speciale şi a sistemelor informaţionale de stat, gestionarea infrastructurii unice a cheii publice a Guvernului, precum şi implementarea politicii statului în domeniul securităţii cibernetice.

În vederea asigurării unui sistem de protecţie şi dezvoltare a spaţiului informaţional în condiţiile globalizării şi liberei circulaţii a informaţiilor, a fost adoptată Strategia de Securitate informaţională pentru anii 2019-2024. Strategia prezintă o evaluare a situaţiei actuale în domeniul securităţii informaţionale, enumeră performanţele înregistrate şi punctează noi tendinţe de dezvoltare a societăţii informaţionale, acestea constituind obiective de preocupare majoră a STISC-ului.

Parlamentul Republici Moldova a aprobat Legea privind securitatea cibernetică, ce are scopul de a îmbunătăţi cadrul normativ în domeniu. Documentul aprobat stabileşte competenţa autorităţilor şi instituţiilor publice în materie de securitate cibernetică, determină cadrul naţional general de gestionare a crizelor în domeniul securităţii cibernetice, instituie cerinţe, măsuri şi mecanisme pentru asigurarea securităţii reţelelor şi sistemelor informatice care sunt esenţiale pentru funcţionarea societăţii, precum şi gestionarea incidentelor cibernetice.

Totodată, potrivit Legii privind securitatea cibernetică, va fi desemnată o autoritate competentă în domeniul securităţii cibernetice, ce va identifica şi supraveghea furnizorii de servicii, pentru ca aceştia să asigure un nivel adecvat

de securitate a reţelelor şi sistemelor informatic În Republica Moldova va fi creată o autoritate competentă în domeniul securităţii cibernetice, iar persoanele juridice de drept public şi unii furnizori de servicii vor fi obligaţi să respecte măsuri de securitate a reţelelor şi sistemelor informatice pentru a se proteja de atacuri cibernetice. Sunt prevederile Legii cu privire la securitatea cibernetică, aprobată în două lecturi la şedinţa Parlamentului din 16 martie. Documentul este o premieră pentru Republica Moldova şi va intra în vigoare începând cu 1 ianuarie 2025. e.

Concluzie Tendințele de dezvoltare continuă a interacţiunii dimensiunii tehnologice cu dimensiunea de informare, în toate formele de structură şi funcționare, de natură individuală, publică, privată sau de stat, de factură națională sau globală, conduce la apariția unei noi configurații de comunicare şi schimb de date pe domeniile publice şi private de care depinde nivelul şi starea sectorială sau generală de securitate.

Riscurile din spaţiul cibernetic sunt proporţionale cu gradul de informatizare a societăţii, iar combaterea fenomenului de criminalitate cibernetică trebuie să constituie o preocupare majoră a tuturor actorilor implicați. Mediul virtual facilitează comiterea infracţiunilor, pune la dispoziția conduitei criminale atât un nou obiect (informația conținută şi procesată de sistemele informatice), cât şi un nou instrument. Acesta oferă un repertoriu vast de tehnici şi strategii de săvârşire a infracțiunilor, generând tendinţe noi de infracțiuni.

Totodată, natura globală a sistemelor informaționale şi a rețelelor de comunicații electronice, precum şi natura transnațională a criminalității informatice necesită o coordonare strânsă între toate instituțiile responsabile atât la nivelul național, cît şi la nivel global**.** Prognoza în preîntâmpinarea atacurilor cibernetice este o încercare de a exploata sistemele şi reţelele informatice. Atacurile cibernetice folosesc coduri rău intenţionate pentru a modifica algoritmii, logica sau datele. Securitatea sistemelor informatice este, prin urmare, esenţială. Modelul CVSS este un cadru industrial care ajută la cuantificarea impactului vulnerabilității. Prin acest model matematic prezentat se poate prezice impactul unui atac bazat pe factori semnificativi care influenţează securitatea cibernetică. Vulnerabilitatea şi traficul de reţea au fost selectate ca factori de influenţă pentru a prezice scorul CVSS. Pe baza scorului, analistul tehnic poate analiza impactul şi poate lua măsurile preventive necesare. Acest model ia în considerare, de asemenea, informaţiile de mediu necesare. Este astfel generalizată si poate fi personalizată nevoilor de securitate a informaţiilor din cadrul diferitor organizaţii.

Bibliografia:

1. Stephen J. Flanagan and Irina A. Chindea Russia, NATO, and Black Sea Security Strategy Regional Perspectives from a 2019 Workshop, RAND Coorporation
2. T. Spring, „Introduction to Information Security”, Elsevier, 2014.

3. C. W. Geib and R. P. Goldman, “Plan recognition in intrusion detection systems,” in DARPA Information Survivability Conference amp; Exposition II, 2001. DISCEX ’01. Proceedings, vol. 1, 2001, pp. 46–55 vol.1.
4. T. Hughes and O. Sheyner, “Attack scenario graphs for computer network threat analysis and prediction,” Complexity, vol. 9, no. 2, pp. 15–18, 2003
5. Bou-Harb, M. Debbabi, and C. Assi, “Cyber Scanning: A Comprehensive Survey,” Communications Surveys & Tutorials, IEEE, vol. 16, no. 3, pp. 1496–1519, 2013.
6. O. T. Oluwatosin and D. D. Samson, “Computer-based test security and result integrity,” International Journal of Computer and Information Technology, vol. 2, no. 2, pp. 324–329, 2013.
7. L. K. Shar, H. Beng Kuan Tan, and L. C. Briand, “Mining SQL injection and cross site scripting vulnerabilities using hybrid program analysis,” in Proceedings of the 35th International Conference on Software Engineering (ICSE ’13), pp. 642–651, IEEE Press, May 2013.
8. M. A. Khan and M. Hussain, “Cyber security quantification model,” Bahria University Journal of Information and Communication Technology, vol. 3, no. 1, pp. 23–27, 2010.
9. P. Mell, K. Scarfone, and S. Romanosky, A Complete Guide to the Common Vulnerability Scoring System Version 2.0, National Institute of Standards and Technology, Carnegie Mellon University, 2007.
10. Redhat, Bash Code Injection Vulnerability via Specially Crafted Environment Variables (CVE-2014-6271, CVE-2014-7169), Redhat, 2014, https://access.redhat.com/articles/1200223.
11. Sensitive Data Protection Vulnerability, OWASP, https://www.owasp.org/index.php/Category:Sensitive Data Protection Vulnerability.

ADAPTAREA ŞI INTEGRAREA MOLDOVENILOR IN ŢĂRILE UE-27+: EVOLUŢIA ŞI TENDINŢELE CONTEMPORANE

Gheorghe MOŞNEAGA
Universitatea de Stat din Moldova
gheorghe.mosneaga@usm.md

CZU: 339.922-054.7(=135.1)(4-672)

Rezumat: *Acest articol examinează procesul de integrare a migranţilor de muncă moldoveni în Uniunea Europeană pe baza metodologiei MIPEX. Indicele de integrare MIPEX evaluează politicile de integrare a migranţilor în ţările UE* în funcţie de următoarele dimensiuni: *mobilitatea pe piaţa forţei de muncă, reîntregirea familiei, educaţia, sănătatea, participarea la viaţa politică, rezidenţa pe termen lung, accesul la cetăţenie, combaterea discriminării. Atât din punct de vedere social, cât şi din punct de vedere civic, integrarea se bazează pe conceptul de şanse egale pentru toţi. Din punct de vedere socio-economic, migranţii ar trebui să aibă şanse egale de a duce aceeaşi viaţă demnă, independentă şi activă ca şi restul populaţiei. În termeni civici, toţi rezidenţii se pot angaja să respecte drepturile şi obligaţiile reciproce pe bază de egalitate. Un indicator al credibilităţii ţării de destinaţie este asigurarea drepturilor civile şi politice pentru migranţi. Articolul utilizează pe larg cercetările sociologice efectuate în Uniunea Europeană şi în Republica Moldova. Studiul se bazează pe o bază bibliografică largă.*

Cuvinte-cheie: *integrarea migranţilor de muncă moldoveni în Uniunea Europeană, metodologia MIPEX, indice de integrare, caracteristicile indicelui de integrare pe domenii principale.*

Abstract: *The following article examines the process of integration of Moldovan labor migrants in the European Union, using the MIPEX methodology as a base. The MIPEX index of integration evaluates the policies of migrant integration in EU countries based on the following dimensions*: *mobility on the labor market, family reunification, education, healthcare, participation in political life, long term residence, access to citizenship, combating discrimination. From both the social and civic point of view integration is based on the concept of equal opportunities for all. From a socio-economic point of view migrants should have equal chances of leading the same worthy, independent, and active life as the rest of the population. In civic terms all residents are able to assume responsibility to respect each other's rights and obligations on the basis of equality. One of the indexes of a country's credibility is the guarantee of civic and political laws for migrants. The article makes wide use of the sociological research conducted in the European Union and in the Republic of Moldova. The study is based on a large bibliographic foundation.*

Key words*: integration of Moldovan labor migrants in the European Union, MIPEX methodology, integration indexes, caracteristică of integration indexes in the primary domains.*

Procesul de formare a comunităţilor moldoveneşti / diasporei moldoveneşti de peste hotare presupune integrarea migranţilor în societatea gazdă, adică procesul de transformare a acestora în parte integrantă a societăţii unei anumite ţări din Uniunea Europeană [1].

Integrarea migranţilor moldoveni în ţările de destinaţie din UE este un proces bidirecţional care implică diferite aspecte. Pentru migranţi, acest proces constă în familiarizarea cu o nouă cultură, acceptarea de noi drepturi şi responsabilităţi, obţinerea unui anumit statut social, stabilirea unor relaţii personale cu membrii societăţii gazdă şi identificarea semnificativă cu aceasta.Pentru societatea gazdă, integrarea presupune acordarea de şanse egale pentru migranţi şi crearea de condiţii pentru incluziune social [7]. Mai mult, acest proces este influenţat şi de ţara de origine a migrantului – Republica Moldova.

Interesul ştiinţific al acestui articol se axează pe procesul de integrare a cetăţenilor moldoveni în ţările de destinaţie ale Uniunii Europene şi pe problemele cu care se confruntă aceştia pe parcurs. Procesul de integrare a imigranţilor moldoveni va fi examinat în contextul metodologiei MIPEX. Indicele politicilor de integrare a migranţilor (MIPEX) este un instrument unic care măsoară politicile de integrare a migranţilor în statele membre ale UE (inclusiv Regatul Unit), în alte ţări europene (Moldova, Ucraina, etc.), precum şi în Asia, America de Nord şi de Sud, Australia şi Noua Zeelandă.

Indicele de integrare a politicilor naţionale ale ţărilor UE se bazează pe peste 150 de parametri grupaţi în şapte grupe principale: mobilitatea forţei de muncă, reîntregirea familiei, educaţia, participarea politică, rezidenţa permanentă, cetăţenia, nediscriminarea [16, p.7]. Pe baza practicilor de integrare a migranţilor, ţările sunt împărţite în patru grupe: integrare totală / deplină; integrare temporară; egalitateformală (pe hârtie); imigraţie fără integrare [16, pp.9-11].

1. Integrarea totală / deplină (100-75 puncte) arată că o abordare cuprinzătoare a integrării garantează drepturi egale, oportunităţi şi securitate pentru imigranţi. Politicile din aceste ţări tind să încurajeze publicul să îi perceapă pe imigranţi ca fiind egali, vecini şi potenţiali cetăţeni (Suedia; Finlanda; Portugalia, Belgia, Irlanda).

Un alt grup de ţări adoptă, de asemenea, o abordare cuprinzătoare a integrării, dar, potrivit experţilor MIPEX, politicile din aceste ţări sunt mai puţin cuprinzătoare (75-60 de puncte). Politicile nu încurajează întotdeauna publicul să privească imigranţii ca pe nişte egali, vecini şi potenţiali cetăţeni (Norvegia, Luxemburg, Spania, Islanda).

2. Integrarea temporară (60-48 de puncte) înseamnă că aceste ţări oferă imigranţilor drepturi de bază şi oportunităţi egale, dar nu le asigură un viitor sigur în ţară. Politicile din aceste ţări încurajează populaţia să îi considere pe imigranţi ca fiind egali şi vecini, dar şi ca fiind mai degrabă străini

decât potenţiali cetăţeni (Austria, Danemarca, Germania, Italia, Ţările de Jos, Franţa, Elveţia, Regatul Unit).

3. Egalitate formală (50-39 puncte). Imigranţii se bucură de drepturi egale şi de securitate pe termen lung, dar nu şi de oportunităţi egale. Politicile tind să încurajeze populaţia să îi privească pe imigranţi ca pe nişte egali, ca pe nişte potenţiali cetăţeni, dar şi ca pe nişte străini şi nu ca pe nişte vecini. Aceste ţări întreprind acţiuni minimepe toate cele trei dimensiuni, iar politicile lor oferă imigranţilor drepturi egale, oportunităţi şi un viitor sigurîntr-o măsură incompletă (Slovenia, România, Grecia, Ungaria, Bulgaria, Slovacia, Croaţia, Letonia, Lituania).

4. Imigraţie fără integrare (scor mediu sub 31 puncte). Imigranţilor le sunt refuzate drepturile de bază şi egalitatea de şanse, chiar dacă reuşesc să se stabilească în ţară pentru o perioadă lungă de timp. Aceste ţări oferă posibilităţi egale doar parţial. Politicile pot motiva populaţia să îi perceapă pe imigranţi ca pe nişte subalterni şi ca pe nişte străini. Dintre ţările Uniunii Europene, Cipru face parte din acest grup.

Fiecare ţară din UE îşi elaborează şi pune în aplicare propria politică de integrare a cetăţenilor străini care locuiesc şi lucrează în ţara respectivă. Uniunea Europeană ajustează şi ghidează procesul naţional de integrare a imigranţilor prin intermediul recomandărilor şi directivelor relevante ale structurilor comunitare (UE). De la începutul anului 2010, Uniunea Europeană a pus în aplicare o politică de integrare a imigranţilor, cetăţeni ai ţărilor "terţe", care nu sunt membri UE [15].

Ar trebui remarcat faptul că, în timp ce în 2010 exista o variaţie destul de semnificativă între ţările UE atractive pentru migranţii moldoveni de muncă în ceea ce priveşte indicatorul general al politicii de integrare [5], în deceniul următor s-a înregistrat o convergenţă şi o stabilizare a ratelor de integrare a migranţilor între aceste ţări. În 2020 Portugalia (81), Irlanda (64), Spania (60), Germania (58), Italia (58), Franţa (56), Regatul Unit (56) şi Republica Cehă (50) au avut un indice peste media UE [16, p.11]. Politicile lor de integrare pot fi evaluate ca fiind în mare măsură favorabile [16, pp.15-16].

Tabel 1. Cuantificarea punerii în aplicare a anumitor politici de integrare a migranţilor în UE şi în Regatul Unit

Ţara	***Politicile***							
	1 [16, pp.18-21]	***2*** [16, pp.22-24]	***3*** [16, pp.25-27]	***4*** [16, pp.28-31]	***5*** [16, pp.32-34]	***6*** [16, pp.35-37]	***7*** [16, pp.38-40]	***8*** [16, pp.41-43]
Austria	59	36	52	**81**	20	50	**13**	53
Belgia	56	48	74	73	65	75	65	**100**
Bulgaria	48	38	**21**	29	**0**	69	**13**	**100**

Regatul Unit	48	**29**	40	75	45	58	61	94
Ungaria	37	58	**0**	29	15	81	25	96
Germania	81	42	55	63	60	54	42	70
Grecia	61	52	36	48	20	**46**	40	67
Danemarca	65	**25**	45	56	70	**42**	41	51
Irlanda	**22**	48	45	**85**	**85**	50	79	94
Spania	67	69	43	**81**	55	75	30	59
Italia	67	64	43	79	25	67	40	78
Cipru	24	35	40	36	25	50	53	62
Letonia	33	47	26	31	20	**46**	24	67
Lituania	50	43	43	31	**5**	52	22	51
Luxemburg	35	52	64	46	85	58	79	89
Malta	48	36	40	56	35	**46**	63	63
Olanda	65	31	57	65	50	52	55	85
Polonia	33	58	33	**27**	10	**50**	50	63
Portugalia	**94**	**87**	69	65	80	71	**86**	**100**
România	46	67	41	46	**5**	56	38	96
Slovacia	**17**	59	**7**	50	**5**	65	28	79
Slovenia	26	72	33	33	30	77	22	90
Finlanda	**91**	67	**88**	67	**95**	**96**	74	**100**
Franţa	52	43	36	65	45	58	70	79
Croaţia	50	48	33	**27**	10	54	19	71
Cehia	54	63	60	61	10	50	36	64
Suedia	**91**	71	**93**	83	80	**90**	83	**100**
Estonia	69	76	69	29	20	75	**16**	48
Indicele mediu pe UE	***53***	***52***	***46***	***54***	***38***	***61***	***45***	***77***

Notă: 1 - mobilitatea pe piaţa muncii; 2 – reîntregirea familiilor; 3 – educaţia; 4 – sănătatea; 5 – participarea politică; 6 – reşedinţă permanentă; 7 – cetăţenie; 8 – nondiscriminare

Pe baza metodologiei MIPEX, vom analiza principalii parametri ai politicilor de integrare a migranţilor de muncă moldoveni în UE şi Regatul Unit (Tabelul 1).

Integrarea pe piaţa muncii. Integrarea pe piaţa forţei de muncă are loc în timp şi depinde de politicile generale, de context, de competenţele imigranţilor şi de motivele migraţiei. Unele strategii eficiente de ocupare a forţei de muncă nu pot ajunge la numeroşii imigranţi din afara UE aflaţi în nevoie, care rareori au acces la educaţie sau la beneficii.

Integrarea migranţilor începe cu cunoaşterea limbii ţării gazdă, care este principalul instrument de comunicare între migrant şi societatea gazdă. Cunoaşterea limbii e necesară pentru reîntregirea familiei, obţinerea cetăţeniei

şi a permisului de şedere permanentă, în timp ce cunoaşterea limbajului profesionale este o condiţie prealabilă pentru promovarea pe piaţa muncii.

În majoritatea ţărilor europene, integrarea lingvistică a cetăţenilor moldoveni este, în general, destul de reuşită. Am subliniat deja apropierea limbii române de grupul de limbi vorbite în multe ţări europene. De asemenea, calitatea predării limbilor străine în instituţiile de învăţământ din Republica Moldova s-a îmbunătăţit semnificativ. În plus, în pregătirea pentru migraţia de muncă, mulţi cetăţeni moldoveni urmează cursuri de limbi străine [11, p.21; 13, p.141; 9, p.101; 12, pp.114-116].

Cu toate acestea, în unele ţări ale Uniunii Europene, migranţii de muncă moldoveni se confruntă cu anumite probleme lingvistice. În special, migranţii subliniază specificul Spaniei, care predetermină necesitatea de a cunoaşte dialectul regiunii spaniole respective. În opinia experţilor, una dintre probleme este legată de faptul că majoritatea migranţilor de muncă moldoveni vorbesc în cea mai mare parte nu o limbă literară, ci una colocvială, ceea ce, la rândul său, reduce oportunităţile de angajare mai bună şi de creştere profesională. În plus, migranţii remarcă faptul că abilităţile lor lingvistice sunt limitate de mediul lingvistic în care trăiesc sau lucrează.

O altă problemă se referă la introducerea unui examen de cunoaşterea a limbii pentru obţinerea statutului de rezident permanent. În timp ce în 1999 un astfel de examen era cerut doar în Germania, în prezent această practică a fost legalizată şi este utilizată şi în alte ţări (Portugalia, Republica Cehă, Italia) [12, pp.116-117].

Integrarea cu succes a unui migrant de muncă în ţara gazdă este puternic influenţată de existenţa unui loc de muncă şi de posibilitatea de a se întreţine pe sine şi familia sa. Obţinerea unui loc de muncă depinde de deţinerea unor acte legale şi corect întocmite, de statutul legal de şedere, de competenţele lingvistice şi de profesionalismul migrantului de muncă. Un rol important în găsirea unui loc de muncă este jucat de reţelele sociale, care ajută cu informaţii despre disponibilitatea locurilor de muncă.Pe lângă factorii menţionaţi mai sus, salariile migranţilor de muncă sunt influenţate şi de durata zilei de lucru, de respectarea cadrului legal de către angajator şi de dorinţa acestuia de a respecta legile ţării în raport cu migrantul de muncă etc. Trebuie remarcat faptul că ţările UE au depus eforturi semnificative pentru a crea oportunităţi reale pentru migranţii de muncă de a intra în mod legal pe piaţa forţei de muncă [11, p.39; 13, p.150; 9, p.131].

De asemenea, menţionăm că statele Uniunii Europene, în general, şi ţările atractive pentru migranţii de muncă moldoveni, în special, nu sunt omogene din punct de vedere al integrării pe piaţa muncii. În acest context pot fi distinse mai multe grupuri: cu indice favorabil de integrare (Portugalia - 94, Finlanda, Suedia - 91); cu indice preponderent favorabil (Germania - 81, Estonia - 69, Spania, Italia - 67, Olanda, Danemarca - 65, Grecia - 61). În aceste ţări, un migrant cu drepturi de şedere şi de muncă are aceleaşi şanse pe

piaţa muncii, precum şi securitatea juridică şi socială ca şi cetăţenii acestor state.

Următorul grup este format din ţări cu un indice neutru (Austria - 59, Belgia - 56, Republica Cehă - 54, Franţa - 52). În aceste ţări, majoritatea imigranţilor pot utiliza serviciile publice pentru angajare, dar nu toţi imigranţii cu drept de muncă au acces egal la piaţa muncii şi la sistemul educaţional. Un dezavantaj este lipsa sprijinului social axat pe nevoile specifice ale unor grupuri de migranţi, cum ar fi femeile sau tinerii.

Irlanda (22) şi Slovacia (17) se situează în categoria cu indice nefavorabil. În aceste ţări, migranţii nu pot participa pe deplin la viaţa economică a ţării şi sunt adesea nevoiţi să accepte locuri de muncă sub nivelul lor de educaţie şi competenţele deţinute.

Cercetările sociologice arată că majoritatea absolută a migranţilor de muncă moldoveni lucrează în ţările gazdă (Tabelul 2). Conform rezultatelor sondajului din 2016-2017, cele mai mari cifre se înregistrează în Portugalia (95%). În Marea Britanie lucrează 88% dintre migranţii de muncă moldoveni, în Italia 87%, iar în Germania - cel mai mic indicator (78%). Potrivit experţilor, numărul mai mic de migranţi care lucrează în aceste ţări se datorează, în primul rând, numărului mare de studenţi, care sunt mai puţin implicaţi în procesul de muncă, iar în al doilea rând, faptului că în rândul celei de-a doua generaţii de migranţi există persoane care nu se grăbesc să accepte orice loc de muncă, ci caută un loc în funcţie de calificările şi statutul lor existent [10, p.72].

Tabel 2. Disponibilitatea locului de muncă în ţara de destinaţie

Sondaj 2016-2017	**Italia**	**Portugalia**	**Germa-nia**	**Regatul Unit**	**Total**	**Sondaj 2022-2023**
Da	87.3%	94.7%	77.5%	87.9%	**86.9 %**	**85.3%**
Nu	12.7%	5.3%	22.5%	12.1%	**13.1 %**	**14.7%**

Sursa: Cercetare sociologică efectuată în 2016-2017de Laboratorul «Sociologia politicii» a Universităţii de Stat din Moldova; cercetarea sociologică efectuată de către autor în 2022-2023 (rezultatele preliminare).

Însă în ceea ce priveşte integrarea pe piaţa muncii, migranţii de muncă moldoveni se confruntă cu problema corespunderii muncii prestate cu calificările posedate de migrant. Cum arată cercetarea din 2016-2017, fiecare al doilea migrant a efectuat o muncă sub nivelul calificărilor sale, iar în Italia această rată este chiar mai mare (54%). Sondajul din 2022-2023 a demonstrat o scădere semnificativă al acestui indice (29%), ceea ce arată că migranţii moldoveni tind să caute un loc de muncă în conformitate cu calificările lor

existente. În acelaşi timp, numărul persoanelor care nu au răspuns la această întrebare la fel a crescut semnificativ, ceea ce provoacă anumite întrebări în ceea ce priveşte motivul absenţei răspunsului.

Sondajul din 2016-2017 ne confirmă că numai fiecare al zecelea respondent a specificat că lucrul pe care îl îndeplineşte este de un nivel mai înalt decât calificările posedate. În Portugalia acest indice este mai înalt. În ae acolo aproape fiecare al cincilea migrant îndeplineşte lucru mai înalt de nivelul calificării posedate, iar în Regatul Unit asemenea respondenţi nici nu a fost înregistraţi. Cercetarea din 2022-2023 a demonstrat creşterea acestei categorii de migranţi – deja fiecare al şaselea migrant moldovean îndeplineşte lucru de nivel mai înalt de calificările sale.

O parte semnificativă dintre migranţii de muncă moldoveni intervievaţi constată că lucrează în conformitate cu calificările lor (Tabelul 3). Cea mai mare rată se înregistrează în Regatul Unit, unde mai mult de jumătate dintre migranţi sunt de acest tip, în timp ce în restul ţărilor numărul este mult mai mic. În sondajul din 2016-2017, doar unul din zece respondenţi a indicat că locul de muncă deţinut este de un nivel mai înalt decât calificările posedate. În Portugalia, cifra este chiar mai mare, aproape unul din cinci migranţi având un loc de muncă peste calificările lor, în timp ce în Regatul Unit nu există niciunul. Sondajul din 2022-2023 a arătat o creştere a acestei categorii de migranţi - deja fiecare al şaselea migrant moldovean efectuează o muncă peste calificările sale existente.

Tabel 3. Disponibilitatea locurilor de muncă în ţara de destinaţie în funcţie de calificările disponibile

Sondaj 2016-2017	**Italia**	**Portugalia**	**Germania**	**Regatul Unit**	**Total**	**Sondaj 2022-2023**
Mai înaltă	11.5%	22.2%	8.6%	0%	**10.6%**	**16.6%**
Mai scăzută	54.0%	47.2%	48.6%	48.3%	**49.5%**	**28,7%**
Aceeaşi	32.7%	27.8%	31.4%	51.7%	**35.9%**	**40,1%**
Fără răspuns	2.1%	2.8%	1.4%	0%	**1.6%**	**14.6%**

Sursa: Cercetare sociologică efectuată în 2016-2017 de Laboratorul «Sociologia Politicii» a Universităţii de Stat din Moldova; cercetarea sociologică efectuată de către autor în 2022-2023 (rezultate preliminare).

Pot fi identificate o serie de probleme principale cu care se confruntă migranţii de muncă moldoveniîn procesul de integrare pe piaţa muncii din ţările UE. În primul rând, nivelul salariilor, când migranţii primesc salarii mai mici decât localnicii pentru aceeaşi muncă. În al doilea rând, disponibilitatea

asigurării medicale. După cum arată sondajele efectuate în rândul migranţilor de muncă moldoveni, cei mai mulţi dintre ei nu au asigurare medicală, iar asistenţa medicală contra plată este foarte costisitoare. În al treilea rând, protecţia juridică şi posibilitatea de a-şi apăra drepturile în instanţele de judecată. Potrivit mărturiilor migranţilor, este foarte dificil să-ţi aperi drepturile dacă eşti străin, nu cunoşti legile şi limba ţării de şedere [13, p.153].

La rândul lor, autorităţile moldoveneşti depun anumite eforturi pentru a crea condiţii mai favorabile pentru integrarea migranţilor de muncă moldoveni în ţările UE. În acest sens, menţionăm semnarea acordurilor privind migraţia forţei de muncă şi protecţia socială cu Italia (2003). În perioada 2008-2010, Republica Moldova a semnat acorduri bilaterale în domeniul protecţiei sociale a migranţilor de muncă cu o serie de ţări ale Uniunii Europene: Bulgaria (semnat la 5 decembrie 2008, intrat în vigoare la 1 septembrie 2009); Portugalia (semnat la 11 februarie 2009, intrat în vigoare la 1 decembrie 2010); România (semnat la 27 aprilie 2010, intrat în vigoare la 24 septembrie 2010); Luxemburg (semnat la 14 iunie 2010); Republica Cehă (29 noiembrie 2011); Austria (5 septembrie 2011), Estonia (19 octombrie 2011) etc [6] Acordurile bilaterale cu Italia, Spania, Grecia şi Estonia în domeniul asigurării protecţiei sociale pentru cetăţenii moldoveni peste hotare sunt în curs de negociere [17].

Reîntregirea familiei. Conform acestui parametru, în Uniunea Europeană, ţara cu un indice favorabil este Portugalia (indice - 87), care se află cu mult înaintea celorlalte ţări. Grupul cu un indice (în mare parte) favorabilcuprinde ţările nordice (Estonia - 76; Suedia - 71; Finlanda - 67); ţările atractive pentru migranţii de muncă moldoveni (Spania - 69; Italia - 64), precum şi Slovenia (indice 72) şi România (indice - 67). Majoritatea ţărilor UE aparţin grupului cu un indice neutru, care se situează sub media la nivelul UE. Din grupul cu un indice (în mare parte) nefavorabil fac parte Regatul Unit, atractiv pentru migranţii de muncă moldoveni (indice - 29) şi Danemarca (indice - 25).

Situaţia este mai favorabilă în ţările în care familiile au fost reîntregite cu succes şi au stabilitatea socio-culturală necesară pentru a se integra în societatea gazdă. În majoritatea ţărilor, familiile reîntregite din afara UE se bucură de un statut garantat şi de drepturi de bază egale cu cele ale cetăţenilor UE. Statul le ajută în ceea ce priveşte accesul la şcolarizare, la locuri de muncă şi la programe sociale.

Una dintre problemele cu care se confruntă migranţii, inclusiv cei din Republica Moldova, este dezacordul existent cu privire la definiţiile familiei şi condiţiile de reîntregire. Pe de o parte, definiţiile incluzive reduc cerinţele la un minim (de exemplu, venituri la nivelul sau sub nivelul de asistenţă socială). Pe de altă parte, multe ţări din Uniunea Europeană limitează eligibilitatea pentru familia nucleară şi impun cerinţe de venituri ridicate, locuri de muncă stabile, necesitatea de a trece un examen de limbă, fără beneficii sociale (Austria, Danemarca, Franţa, Germania, Ţările de Jos, Elveţia, Regatul Unit) [16, pp.23-

24]. Mai mult, procedurile de obţinere a documentelor necesare sunt îndelungate, costisitoare şi depind de sponsorul de reintegrare a familiei.

Prezenţa rudelor în ţara gazdă este o condiţie importantă pentru integrarea cu succes a migranţilor. Numărul familiilor reîntregite este în creştere; copii, părinţi, fraţi şi surori se mută la lucrătorii migranţi pentru şedere permanentă. Acest lucru este confirmat de sondaje; 59% dintre respondenţi în 2016-2017 şi 65.5% în 2022-2023 au indicat că au rude în ţara gazdă.

Experienţa Spaniei şi a Irlandei a arătat că politicile Uniunii Europene de reîntregire a familiei conduc la o structură demografică şi de gen mai echilibrată a comunităţilor de migranţi moldoveni în Uniunea Europeană. Numărul copiilor care provin din Republica Moldova în contextul politicii de reîntregire a familiei este în creştere, la fel ca şi numărul copiilor născuţi în ţările gazdă din familii reîntregite [8, pp.62-74].

Educaţie. Educaţia este unul dintre punctele slabe ale majorităţii politicilor de integrare ale Uniunii Europene. Ca şi în cazul criteriilor anterioare, ţările UE sunt eterogene şi în ceea ce priveşte criteriul educaţiei. Aici putem distinge 5 grupuri de ţări: ţări cu indice favorabil (Suedia - 93 şi Finlanda - 88), ţări cu indice (în mare parte) favorabil (Belgia - 74, Portugalia - 69, Estonia - 69, Republica Cehă - 60), grup cu indice neutru (Germania - 55, Austria - 52, Olanda - 57). Danemarca şi Irlanda, cu un indice de 45 de puncte, sunt foarte apropiate de indicele mediu al Uniunii Europene (46 de puncte). Indicele este ceva mai scăzut în două ţări care în mod tradiţional sunt atractive pentru migranţii moldoveni - Spania şi Italia (indice - 43). Grupul cu indici sub media Uniunii Europene include majoritatea ţărilor: grupul cu indice (în mare parte) nefavorabil (România - 41, Marea Britanie, Cipru - 40; Grecia, Franţa - 36; Polonia, Slovenia, Croaţia - 33), grupul cu indice nefavorabil (Bulgaria - 21, Slovacia - 7, Ungaria - 0).

Politicile favorabile de integrare în domeniul educaţiei se caracterizează prin faptul că orice copil care locuieşte într-o ţară din Uniunea Europeană este inclus în sistemul de învăţământ şi poate obţine rezultate bune. În cazul în care un copil imigrant are nevoi speciale, statul îi va oferi sprijin suplimentar. Şcoala are o abordare interculturală a învăţării. Copiii şi părinţii imigranţilor, împreună cu profesorii şi colegii de clasă, învaţă să trăiască într-o societate multiculturală, în timp ce autorităţile statului caută termeni neutri care să excludă orice urmă de discriminare sau etichetare [3, p.79].

În acelaşi timp, cea mai frecventă problemă este că şcolile nu acţionează ca un motor de integrare a copiilor migranţi. Trebuie remarcat faptul că un număr limitat de şcoli abordează ideea de integrare. Majoritatea elevilor imigranţi nu beneficiază de sprijin pentru a găsi o şcoală adecvată sau pentru a "recupera decalajul" faţă de colegii lor. Adesea, profesorii nu reuşesc să stabilească un contact cu părinţii din cauza necunoaşterii de către aceştia a limbii imigranţilor care provin dintr-un mediu social diferit.Trebuie remarcat

faptul că pentru copiii moldoveni această situaţie este mai puţin tipică. Cercetările arată că copiii moldoveni manifestă dorinţa de a învăţa, iar profesorii le apreciază cunoştinţele şi abilităţile [9, pp.175-176; 13, p.148]. În acelaşi timp, unii migranţi moldoveni atrag atenţia asupra atitudinii neprietenoase a colegilor de clasă faţă de copiii lor, asupra dificultăţilor cu care se confruntă copiii în procesul de adaptare şi integrare în ţara gazdă [12, p.123].

O analiză a dinamicii numărului de copii moldoveni în instituţiile de învăţământ italiene, în primul rând, indică stabilitatea migraţiei cetăţenilor moldoveni în Peninsula Apeninică şi, în al doilea rând, este unul dintre indicatorii formării celei de-a doua generaţii de migranţi sau a creşterii generaţiilor post-migraţie [3, p.86]. Astfel, la sfârşitul anilor '90, în instituţiile de învăţământ italiene erau foarte puţini elevi cu cetăţenia Republicii Moldova, majoritatea dintre ei urmând cursuri primare sau grădiniţe. În 1999-2000 numărul acestora a crescut brusc (de 3 ori), în special în şcolile primare. Aceleaşi tendinţe au fost observate între 2000 şi 2002, cu o creştere semnificativă în toate categoriile de vârstă (de două ori în şcolile primare, de 4 ori în şcolile secundare şi de 5 ori în licee).

În anul şcolar 2003-2004, după ce peste 30 de mii de cetăţeni moldoveni şi-au legalizat şederea în Italia, numărul elevilor moldoveni în şcoli şi grădiniţe a crescut semnificativ. În perioada 2005-2015, numărul copiilor moldoveni în grădiniţele din Italia a crescut de 7 ori, în licee de 4 ori, iar în şcolile primare şi secundare de 2 ori. Dar dacă între 1998 şi 2008 creşterea numărului de copii în grădiniţe s-a datorat în mare parte reîntregirii familiilor emigranţilor moldoveni, mai târziu au avut o pondere decisivă copiii cetăţenilor moldoveni, născuţi în Italia [3, pp.84-85].

În anul şcolar 2018-2019 au fost înmatriculaţi în instituţiile şcolare 25.722 de elevi moldoveni (din 2010, numărul acestora a depăşit în mod constant 20.000.) sau 3% din numărul total de elevi străini. Republica Moldova se află pe locul 8 în topul studenţilor străini din Italia. În anul de studii 2019-2020, numărul acestora a crescut uşor, ajungând la 26.014. Din numărul total de studenţi moldoveni, 13.072 (51,7%) s-au născut în Italia.Privind pe cicluri şcolare, în anul şcolar 2018-2019, 4.689 de copii au fost înscrişi la grădiniţă, 8.651 în învăţământul primar, 5.040 în învăţământul gimnazial şi 7.342 în învăţământul liceal [3, p.80].

Aceste date indică faptul că migranţii de muncă moldoveni se integrează cu succes în societatea gazdă, legând viitorul lor şi al copiilor lor de ţara gazdă şi nu intenţionează să se întoarcă acasă.

Sănătatea. Includerea migranţilor în sistemul de sănătate din ţările de destinaţie începe abia acum să fie considerată o componentă esenţială a integrării lor. Există diferenţe majore între ţări în ceea ce priveşte acoperirea serviciilor de sănătate de către imigranţi şi capacitatea acestora de a avea

acces la aceste servicii. În acest sens, se pot distinge cinci grupuri de ţări: ţări cu indice favorabil (Irlanda - 85, Austria, Spania - 81); ţări cu indice (în mare parte) favorabil (Italia - 79, Marea Britanie - 75, Belgia - 73); grup cu indice neutru (Finlanda - 67, Ţările de Jos, Franţa, Portugalia - 65, Germania - 63, Republica Cehă - 61). Din grupul cu indice sub media pe UE (54 de puncte) fac parte: grupul cu indice(în mare parte) nefavorabil (Grecia - 48, România - 46), grupul cu indice nefavorabil (Bulgaria, Estonia, Ungaria - 29; Croaţia, Polonia - 27).

Politicile în domeniul sănătăţii migranţilor sunt legate de experienţa ţărilor în materie de imigraţie şi de resursele financiare. Politicile de sănătate pentru migranţi tind să fie mai bine dezvoltate în ţările cu un număr mare de migranţi internaţionali. Bogăţia unei ţări, măsurată în PIB pe cap de locuitor, are, de asemenea, un impact major asupra rezultatelor în materie de sănătate.

În contextul integrării migranţilor de muncă moldoveni în societatea gazdă, principala problemă este accesul limitat la asistenţă medicală din cauza lipsei de asigurare medicală, a costului ridicat la serviciile medicale cu plată şi a amânării soluţionării problemelor de sănătate până la întoarcerea acasă.

Pandemia COVID-19 a provocat noi vulnerabilităţi în materie de sănătate pentru migranţi. Migranţii moldoveni au fost cei mai vulnerabili în Italia, care, la începutul pandemiei COVID-19, a fost prima ţară din UE care s-a confruntat cu o criză în domeniul sănătăţii. Majoritatea migranţilor moldoveni din această ţară lucrează în sectoarele de prestare a serviciilor cele mai afectate de COVID-19 (îngrijirea persoanelor în vârstă, industria hotelieră şi asistenţa medicală) [14, p.50].

Migranţii moldoveni cu statut ilegal care s-au îmbolnăvit de COVID-19 s-au autotratat şi nu au solicitat asistenţă medicală de teama de a nu fi expulzaţi din ţară. Migranţii care au fost spitalizaţi au fugit din spitale din cauza lipsei unei poliţe de asigurare de sănătate, de teamă să nu plătească taxe mari pentru asistenţă medicală. Migranţii legali moldoveni, din cauza slabei integrări lingvistice şi a conştientizării scăzute a drepturilor lor în timpul crizei, au avut dificultăţi în accesarea sprijinului statului în timpul pandemiei. [14, p.51].

Participarea politică. Deşi participarea la viaţa politică este un element important pentru integrarea cu succes a migranţilor în societatea gazdă, aceasta este cel mai slab domeniu al politicilor de integrare ale statelor membre ale Uniunii Europene. Dreptul de vot, în special la nivel local şi regional, este un punct de plecare natural pentru integrarea reuşită pe termen lung a migranţilor, deoarece votul încurajează participarea activă a acestora în comunitate, unde politica locală are un impact direct asupra vieţii lor. Deciziile politice luate la nivel local tind să aibă un impact mai direct şi imediat asupra vieţii de zi cu zi a migranţilor decât cele luate la nivel naţional [4, pp.13, 35].

Majoritatea imigranţilor au o voce limitată chiar şi la nivel local, li se oferă puţine oportunităţi de a obţine informaţii de interes social sau politic şi

rareori se pot baza pe structuri consultative puternice sau pe organizaţii de imigranţi.

Oportunităţile de participare politică a migranţilor din afara Uniunii Europene variază foarte mult de la o ţară la alta. Printre ţările cu un indice favorabil se numără Finlanda (indice 95), Luxemburg şi Irlanda (indice - 85), Suedia şi Portugalia (indice - 80). Grupul de ţări cu un indice (în mare parte) favorabileste format din Danemarca (indice - 70), Belgia (indice - 65), Germania (indice - 60). Grupul de ţări cu un indice neutru include Spania (indice - 55), Ţările de Jos (indice - 50), Regatul Unit şi Franţa (indice - 45). Din grupul cu indice sub media pe UE (38 de puncte) fac parte: grupul cu indice (în mare parte)nefavorabil (Italia, Cipru - 25, Austria, Grecia, Estonia - 20), grupul cu indice nefavorabil (Croaţia, Cehia - 10, România - 5, Slovacia, Lituania - 5, Bulgaria - 0).

Cel mai extins drept de vot pentru cetăţenii din afara Uniunii Europene este acordat de ţările nordice. Totuşi, şi aici este necesară o anumită perioadă de şedere înainte de alegeri. Finlanda acordă dreptul de a vota şi de a candida la alegerile locale tuturor străinilor, dar cetăţenii din afara UE trebuie să aibă o şedere continuă de doi ani în ţară înainte de alegeri.În Danemarca şi Suedia, cetăţenii străini din ţări din afara UE pot vota şi candida la alegerile municipale şi regionale după trei ani de şedere legală continuă în ţara respectivă [4, pp.54-55]. În Europa de Vest, migranţii se bucură de o voce puternică, de structuri consultative puternice, de mult sprijin şi finanţare din partea organizaţiilor de migranţi.

În Portugalia, dreptul de vot este acordat cetăţenilor anumitor state în temeiul regulii generale de reciprocitate. Perioada de rezidenţă necesară pentru exercitarea dreptului de vot şi pentru a candida la alegeri depinde de condiţiile din tratatul bilateral corespunzător [4, p.55].

Există o tendinţă din ce în ce mai mare de a acorda dreptul de vot lucrătorilor migranţi pe termen lung, cel puţin la alegerile locale. Cetăţenii din afara Uniunii Europene pot candida şi vota la alegerile locale în şapte ţări din UE (Danemarca, Finlanda, Irlanda, Luxemburg, Olanda, Norvegia şi Suedia). Dreptul de vot a fost acordat migranţilor în Republica Cehă (2001), Estonia, Lituania şi Slovenia (2002), Luxemburg şi Slovacia (2003) şi Belgia (2004). Dar, în ciuda normelor europene şi a practicilor regionale promiţătoare, participarea politică este încă absentă (sau aproape absentă) din strategiile de integrare în Bulgaria, Lituania, România şi Slovacia [16, pp.33-34].

Unele state membre ale Uniunii Europene acordă resortisanţilor din afara UE dreptul de a vota şi de a candida la alegerile locale fără o perioadă minimă de rezidenţă. În Irlanda, toţi străinii rezidenţi au dreptul de a vota şi de a fi aleşi în alegerile locale după ce se înregistrează la o adresă din Irlanda cu o anumită perioadă înainte de ziua alegerilor stabilită pentru înregistrarea alegătorilor. În Slovenia, străinii rezidenţi permanenţi au dreptul de a vota şi de

a candida la alegerile locale, indiferent de durata şederii lor în Slovenia [4, pp.52-53].

Trebuie remarcat faptul că migranţii legali, inclusiv cetăţenii moldoveni care locuiesc în ţările Uniunii Europene, îşi exercită drepturile civile. Cu toate acestea, nu dispunem de informaţii cu privire la participarea migranţilor moldoveni la alegerile locale, regionale sau naţionale din ţările gazdă [12, p.133].

Pe lângă participarea la alegerile locale şi, în unele ţări, la cele regionale, un imigrant poate face parte din conducerea unei structuri consultative pentru imigranţi la nivel local, regional sau chiar naţional. Structuri consultative există la nivel local în 15 ţări şi la nivel naţional în 11 ţări ale Uniunii Europene. Participarea în activitatea structurilor consultative pentru imigranţi este foarte populară în ţările atractive pentru migranţii de muncă moldoveni, cum ar fi Italia, Portugalia şi Spania.Cu toate acestea, problema este că, în majoritatea ţărilor, structurile consultative nu oferă oportunităţi ample pentru participarea politică activă a migranţilor. O problemă importantă cu care se confruntă migranţii moldoveni este finanţarea slabă a organizaţiilor de migranţi, deoarece doar aproximativ jumătate din ţările UE finanţează activităţile politice ale migranţilor. Informarea migranţilor cu privire la posibilitatea participării lor la viaţa politică a ţărilor gazdă reprezintă o problemă acută. În acest sens, indicatorul este şi mai mic - migranţii sunt informaţi despre drepturile lor politice în ⅓ din ţările Uniunii Europene [12, p.134].

Reşedinţa permanentă este o parte firească a procesului de integrare. În unele ţări, majoritatea migranţilor (dar nu toţi) pot solicita statutul de rezident pe termen lung după 5 ani, dar numai după ce dovedesc că sunt autosuficienţi.Acei migranţi care nu pot îndeplini condiţiile restrictive şi costisitoare sunt lăsaţi cu un statut temporar, fără sprijinul necesar sau posibilităţi de integrare ulterioară (Austria, Croaţia, Republica Cehă, Cipru, Danemarca, Franţa, Germania, Franţa, Grecia, Letonia, Malta, Norvegia, Polonia, Regatul Unit) [16, p.36].

În funcţie de acest parametru, ţările cercetate sunt împărţite în trei grupuri: grupul cu indice favorabil (Finlanda - 96, Suedia - 90); grupul cu indice (în mare parte)favorabil (Ungaria - 81, Slovenia - 77, Belgia, Spania, Estonia - 75, Portugalia - 71, Bulgaria - 69, Italia - 67). Cu indice sub media UE (61 de puncte): grupul cu indice neutru (Marea Britanie, Franţa, Luxemburg - 58, România - 56, Germania - 54, Lituania, Ţările de Jos, Croaţia - 52).

O situaţie favorabilă înseamnă că solicitarea unui permis de şedere permanentă se caracterizează prin simplitate. În cazul unei decizii pozitive, imigrantul dobândeşte aceleaşi drepturi ca şi cetăţenii ţării gazdă. În cazul în care decizia este respinsă, imigrantul are dreptul de a face recurs împotriva deciziei. Situaţia favorabilă medie se caracterizează prin faptul că titularii unui permis de şedere permanentă pot lucra, studia şi se pot pensiona la fel ca

cetăţenii ţării gazdă, dar în anumite condiţii.În situaţia nefavorabilă imigrantul este văzut ca având un statut legal temporar, care este legat de venit şi de angajare. Din cauza complexităţii şi a costurilor ridicate, promovarea testului de competenţă lingvistică nu este uşor de finalizat. Chiar dacă examenul lingvistic este susţinut, statutul imigrantului rămâne instabil, fără posibilităţi reale de integrare.

Tabelul 4. Deţinerea unui permis de şedere în ţară

Sondaj 2016-2017	**Italia**	**Portugalia**	**Germania**	**Regatul Unit**	**Total**	**Sondaj 2022-2023**
Da	85.6%	86.8%	85.4%	63.6%	**80.4%**	**89.5%**
Nu	13.6%	13.2%	14.6%	36.4%	**19.4%**	**10.5%**
Fără răspuns	0.8%	0%	0%	0%	**0.2%**	**-**

Sursa: Cercetarea sociologică efectuată în 2016-2017 de către Laboratorul «Sociologia Politicii» a Universităţii de Stat din Moldova; cercetarea sociologică efectuată de către autor în 2022-2023 (rezultatele preliminare).

După cum arată cercetările, numărul migranţilor moldoveni cu statut legal în ţările Uniunii Europene este în creştere. În prezent, majoritatea migranţilor moldoveni se află în ţara de destinaţie în mod legal (Tabelul 4). În acelaşi timp, fiecare al zecelea migrant moldovean se află în Uniunea Europeană în mod ilegal, ceea ce complică foarte mult viaţa migranţilor. Un migrant ilegal are mai multe riscuri de a fi înşelat, reţinut de poliţie, deportat, precum şi mai multe pericole de a încălca legea.După cum au observat migranţii de muncă care au reuşit să îşi transforme statutul ilegal într-unul legal, migranţii ilegali au mult mai puţine drepturi şi sunt trataţi mai rău de către angajatori şi localnici [12, p.136]. Existenţa unui statut legal facilitează rezolvarea majorităţii problemelor cu care se confruntă migranţii, simplifică procesul de angajare, îi face pe aceştia să se simtă mai siguri şi mai integraţi în sistemul social al societăţii gazdă.

Cetăţenia. Accesul la cetăţenie poate îmbunătăţi în mod semnificativ rezultatele integrării migranţilor în societatea gazdă. O situaţie favorabilă se caracterizează prin faptul că toţi rezidenţii care îşi au reşedinţa într-o ţară din Uniunea Europeană beneficiază de suport pentru a obţine cetăţenie şi pot deţine dublă cetăţenie. Un copil născut în ţară din părinţi imigranţi devine cetăţean la naştere (principiul solului). Cetăţenia poate fi obţinută după 3 ani de şedere legală în ţara de destinaţie. Testul de limbă şi cursul de cetăţenie sunt gratuite pentru imigranţi.

O situaţie favorabilă constă în faptul că dubla cetăţenie şi principiul solului devin o normă. În acelaşi timp, complexitatea procedurii îi descurajează

pe oameni să dobândească cetăţenia ţării gazdă. În medie, oamenii trebuie să aştepte cel puţin 7 ani pentru obţinerea cetăţeniei, ceea ce este asociat cu cerinţele privind statutul de reşedinţă permanentă; venituri şi impozite ridicate; cunoaşterea limbii la un nivel ridicat etc.

Situaţia cea mai nefavorabilă este caracterizată de faptul că statul nu oferă niciun stimulent pentru obţinerea cetăţeniei. Pentru a dobândi cetăţenia, un imigrant trebuie să fi trăit în ţară cel puţin 12 ani. Noul cetăţean (fostul imigrant) nu poate deţine dublă cetăţenie, deşi acest lucru este permis pentru cetăţeni. Există şi alte condiţii care complică procesul de naturalizare: venituri mari, taxe mari, examene de limbă costisitoare şi dificile.

În funcţie de acest parametru putem distinge grupul cu indice favorabil (Portugalia - 86, Suedia - 83, Irlanda, Luxemburg - 79, Finlanda - 74); grupul cu indice (în mare parte) favorabil (Franţa - 70, Belgia - 65, Malta - 63, Marea Britanie - 61); grupul cu indice neutru (Cipru - 53, Olanda - 55, Polonia - 50). Cu indicele sub media pe UE (45 de puncte): grupul cu indice (în mare parte) nefavorabil (Germania - 42, Danemarca - 41, Grecia, Italia - 40, România - 38, Cehia - 36, Spania - 30), grupul cu indice nefavorabil (Croaţia - 19, Estonia - 16, Austria. Bulgaria - 13).

A crescut numărul cetăţenilor moldoveni care au dobândit cetăţenia unei ţări din Uniunea Europeană. În primul rând, acest lucru este valabil pentru România şi Bulgaria, care "restituie" cetăţenia pe motive istorice sau etnice. Având cetăţenia acestor ţări, cetăţenii moldoveni sunt angajaţi liber în ţările Uniunii Europene. În plus, numărul cetăţenilor moldoveni care au dobândit cetăţenia altor ţări ale UE, precum şi a Regatului Unit, este în creştere.

Tabel 5. Dorinţa de a obţine cetăţenia ţării gazdă

Sondaj 2016-2017	**Italia**	**Portugalia**	**Germa-nia**	**Regatul Unit**	**Total**	**Sondaj 2022-2023**
Da	63.1%	84.6%	58.0%	63.0%	**67.1%**	**65.8%**
Nu	34.2%	15.4%	40.7%	29.6%	**29.9%**	**34.2%**
Fără răspuns	2.7%	0%	1.3%	0.4%	**1.1%**	**-**

Sursa: Cercetarea sociologică efectuată în 2016-2017 de către Laboratorul «Sociologia Politicii», Universitatea de Stat din Moldova; cercetarea sociologică efectuată de către autor în 2022-2023 (rezultatele preliminare).

Cercetările sociologice confirmă că, în pofida faptului că au paşapoarte româneşti/bulgare (81.4% dintre respondenţi), 2/3 dintre migranţii moldoveni aspiră să dobândească cetăţenia ţărilor gazdă (Tabelul 5). Obţinerea cetăţeniei ţării gazdă extinde semnificativ oportunităţile migranţilor din punct de vedere

economic, politic şi social şi contribuie la o integrare mai reuşită în societatea gazdă.

În acelaşi timp, rezultatele cercetărilor sociologice indică faptul că a crescut numărul migranţilor moldoveni care nu doresc să obţină cetăţenia ţării gazdă. În opinia noastră, acest lucru se datorează în mare parte problemelor care îngreunează obţinerea cetăţeniei în ţara gazdă: durata procesului, taxele ridicate şi numeroasele condiţii: necesitatea unor venituri ridicate, examene de limbă dificile etc. Prin urmare, migranţii de muncă moldoveni se limitează la a deţine paşapoarte româneşti/bulgare, care le dau dreptul de a sta şi de a munci liber în ţările UE.

Nediscriminarea. Ţările Uniunii Europene au cele mai mari rate la acest parametru. Un scor absolut (indice - 100) este caracteristic Belgiei, Bulgariei, Portugaliei, Finlandei şi Suediei. România şi Ungaria (indice - 96), precum şi Regatul Unit şi Irlanda (indice - 94) se apropie de scorul absolut. Acest lucru arată că aceste ţări au cea mai favorabilă situaţie în care migranţii de muncă moldoveni nu se confruntă cu discriminarea pe motive rasiale, politice sau religioase. Pe de o parte, acest lucru se datorează politicilor de integrare şi antidiscriminare aplicate atât în cadrul UE, cât şi în fiecare ţară în parte. Pe de altă parte, acest lucru poate fi explicat prin disponibilitatea şi capacitatea ridicată a cetăţenilor moldoveni de a se integra în societatea gazdă; aceştia respectă legile, normele de comportament, nu se disting prin aspect fizic etc. [12, p.134].

Un rol important în adaptarea şi integrarea migranţilor de muncă îl joacă instituţiile societăţii civile, în special biserica catolică.Respondenţii remarcă, de asemenea, rolul pozitiv al ONG-urilor, serviciilor sociale, comunităţilor moldoveneşti / diasporei moldoveneşti care ajută migranţii în procesul de integrare în ţara gazdă [13, pp.148, 156, 159; 11, pp.55, 58, 60; 9, p.158].

Dar, după cum au arătat sondajele sociologice, chiar şi migranţii moldoveni care locuiesc legal în ţările Uniunii Europene se confruntă cu o anumită discriminare. Acest lucru este legat de stereotipurile consacrate ale populaţiei din ţările UE, de comportamentul unei anumite părţi a migranţilor care comit infracţiuni şi nu respectă cultura şi obiceiurile populaţiei locale [11, p.189]. Statutul ilegal al migranţilor la fel contribuie la discriminarea acestora în ceea ce priveşte salarizarea şi protecţia socială şi legală.

Concluzii

Analiza procesului de adaptare şi integrare a migranţilor moldoveni în ţările Uniunii Europene ne permite să tragem câteva concluzii. Adaptarea şi integrarea migranţilor în ţările de destinaţie ale UE este o problemă complexă şi ambiguă. Este un proces cu multiple faţete care include aspecte economice, politice, sociale şi culturale. Acest proces depinde de mai mulţi factori: de aspiraţia migrantului de a se integra în societatea gazdă, de particularităţile

politicii de imigrare ale Uniunii Europene sau ale fiecărei ţări gazdă în parte, de interacţiunea dintre stat şi societatea civilă şi de toleranţa populaţiei locale faţă de migranţi.

Analiza integrării migranţilor moldoveni în contextul metodologiei MIPEX a arătat că cetăţenii moldoveni demonstrează un nivel ridicat de adaptare şi integrare în ţările UE şi aspiră să se integreze în societatea gazdă. Trebuie subliniat faptul că succesul integrării lor în ţările UE depinde nu numai de dorinţa migrantului de a se integra în societatea gazdă şi de politicile Uniunii Europene, ci şi de politicile Republicii Moldova, de activităţile sale în domeniul protecţiei juridice şi sociale a migranţilor moldoveni peste hotare.

Indicele de integrare MIPEX evaluează politicile de integrare a migranţilor în ţările Uniunii Europene în funcţie de următoarele dimensiuni: mobilitatea pe piaţa muncii, reîntregirea familiei, educaţia, sănătatea, participarea politică, rezidenţa pe termen lung, accesul la cetăţenie, combaterea discriminării. Atât din punct de vedere social, cât şi din punct de vedere civic, integrarea se bazează pe conceptul de şanse egale pentru toţi.Din punct de vedere socio-economic, migranţii ar trebui să aibă şanse egale de a duce o viaţă demnă, independentă şi activă, la fel ca restul populaţiei. Din punct de vedere civic, toţi rezidenţii se pot angaja la drepturi şi responsabilităţi reciproce pe baza egalităţii. Acordarea de drepturi civile şi politice migranţilor este un indicator al credibilităţii ţării gazdă.

Deşi Uniunea Europeană are o experienţă considerabilă în ceea ce priveşte integrarea migranţilor, ţările UE diferă foarte mult între ele în ceea ce priveşte indicele politicii de integrare. Pentru a crea condiţii mai favorabile pentru integrarea migranţilor în Uniunea Europeană, se dezvoltă abordări comune şi practicile naţionale sunt aliniate la standardele comunitare comune. Pe de altă parte, ţările Uniunii Europene se aşteaptă ca imigranţii să fie pregătiţi să se integreze în societatea gazdă. În acest sens, migranţii moldoveni din Uniunea Europeană demonstrează un nivel ridicat de adaptare şi integrare, aspiră să devină cetăţeni cu drepturi depline ai ţărilor gazdă şi nu doresc să se întoarcă în ţara lor de origine, Republica Moldova.

Bibliografie:

1. Choenni C. Integration policy in the Netherlands. // Labour migration. Management issues and migrant workers rights' protection in Russia: Scientific Series "International Migration of Population: Russia and the Contemporary World" / Iontsev V. (Ed.) - Moscow: TEIS, 2005. — Vol.14, 2005, pp.137-147;
2. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: European Agenda on the Integration of Third-country Nationals, SEC (2011) 957 final,

http://ec.europa.eu/home-affairs/doc_centre/immigration/docs/agenda/1_EN_ACT_part1_v10.pdf
3. Deleu E. Generaţii secunde ale cetăţenilor moldoveni din Italia: aspect socio-politice: tz. de doct. în şt. politice. Chişinău, 2022, 160 p.
4. Избирательные права на местном уровне как элемент интеграции мигрантов и ВПЛ. Совет Европы, июль 2021, 83 p. 1680a35820 (coe.int)
5. Huddleston Th., Niessen J., Chaoimh E.N., White E. Migrant Integration Policy Index III Romania, 2011, 36 p. (http://www.mipex.eu)
6. Grecu L. Protecţia socială a cetăţenilor moldoveni care muncesc în alte ţări – situaţia actuală şi perspectivele pe viitor. În: Populaţie şi dezvoltare (Buletin de informaţie şi analiză în demografie), martie, 2011 (5), 16 p. http://unfpa.md/images/stories/Popul_dezv/Populatie_Dezvoltare_Nr_5.pdf
7. Koopmans, R., Statham, P. Challenging immigration and ethnic relations politics: Comparative European perspectives. Oxford University Press, 2000. 456 p. ISBN: 9780198295617
8. Moraru V., Ceianu-Andrei D., Deleu E. Copiii migranților moldoveni din Italia: particularități ale procesului de integrare. // Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiințe Politice, 2017, nr.1 (173), pp.62-74.
9. Морару В., Мошняга В., Руснак Г. Маятник миграции. – Chişinău, Sirius, 2012, 200 с.
10. Мошняга В. Картографирование молдавской диаспоры в Германии, Великобритании, Израиле, Италии, Португалии и России. – Organizaţia Internaţională pentru Migraţie, Misiunea în Moldova (OIM). – Chişinău: 2017, 226 с.
11. Mosneaga V., Moraru V., Rusnac Gh., Turcan V. Fațetele unui proces: Migrația forței de muncă din Republica Moldova în Italia. - Chisinau, Prime-Tierra, 2011, 263 p.
12. Мошняга В., Цуркан В. Миграция и интеграция: молдавские трудовые мигранты в Европейском Союзе. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica), 2012, nr.4 (LIX), pp.111-148.
13. Мошняга В., Цуркан В., Слободенюк Г. Испания глазами молдавских трудовых мигрантов. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.3 (XLVI). – 2009, pp.134-171.
14. Оставная А. Проблемы молдавских мигрантов в условиях пандемии COVID-19. În: ДЕМИС. Демографические исследования. 2021. Vol 1. № 2, pp.47-55.
15. Secretary-General of the European Commission, Commission Staff Working Document, The consolidation of the EU framework on

integration, Report to the 2010 Ministerial Conference on Integration Brussels, 9.3.2010, SEC(2010) 357;
16. Solano, G. & Huddleston, T. Migrant Integration Policy Index 2020. Barcelona / Brussels: CIDOB and MPG, 2020, 188 p. ISBN: 978-84-92511-83-9
17. Toarta V. Implementarea cadrului de M&E participativă a politicilor în domeniul Diasporei Migraţiei şi Dezvoltării şi a abordării integrate în acest sens. Chisinau: Cancelaria de Stat, Biroul Relaţii cu Diaspora. 2020. 85 p. [Electronic source]. Access mode: https://brd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_m_e_dmd_29.07.2020_def.pdf.

DISCURSUL PERSUASIV ÎN COMUNICAREA POLITICĂ

Ion DULSCHI
Universitatea de Stat din Moldova
E-mail: dulschi.ion@gmail.com

CZU: 316.776.23:659.3:32

Summary: *This article deals with an important topic in social relations, which is identified by the concept of persuasion. It is examined from the perspective of political communication in relation to the categories of influence and manipulation. The particularities of political communication within social relations are examined, through the lens of the motivation to access power and maintain it. Persuasion and manipulation are considered important tools in influencing the electorate, very close categories, but with specific nuances of operation. In our view, persuasion is a communication tool with a positive impact on society from various perspectives, not just political ones.*

Keywords*: political power, political communication, influence, persuasion, manipulation*

Comunicarea, având ca punct de pornire societatea umană, este calificată ca un factor vital pentru evoluţia comunităţilor de la cele mai simple până la cele mai complexe. Un loc deosebit în diversitatea tipurilor şi formelor de comunicare socială îi revine comunicării politice. Aceasta este văzută ca o acțiune teleologică –orientată, programată, proiectată pentru anumite scopuri politice, iar din perspectiva strategică, acest tip de comunicare se axează pe anumite reguli, proceduri şi resurse în scopuri politice.

În societăţile democratice politicul prezintă competiţia continuă pentru putere, fie lupta între diverse componente sociale pentru atingerea poziţiei de vârf în ierarhia puteri, fie menţinerea statutului obţinut. Şi într-un caz şi în altul, participanţii la competiţie, au nevoie de sprijinul electoratului.

Comunicarea politică este spaţiul de comutare a diverselor modalităţi de influenţă a electoratului, în acest sens specificăm că pe dimensiunea comunicării politice are loc schimbul de discursuri contradictorii ale actorilor mandataţi să prezinte publicului diverse viziuni politice, diverse modele sociale, diverse căi de atingere a scopului declarat. Pentru complexitate vom menţiona că aceşti actori reprezintă întreg spectrul social care participă la comunicarea politică, fiecărui revenindui rolul şi misiunea specifică.

Un subiect generalizat al fenomenului comunicării politice sunt oamenii politici organizaţi în partide, aceştia fiind exponenţii şi promotorii viziunilor şi doctrinelor politice, sistemului de valori prin care tind să-si asigure susţinerea socială.

Examinând Comunicarea politică din perspectiva sociologică constatăm că aceasta este nu altceva decât o interacțiune între actorii politici, mass media, public şi electorat. Fiecare entitate socială, calificată ca actor politic, este identificată prin poziţia instituţională, motivaţia socială şi miza personală.

Participanţii la comunicarea politică interacţionează prin formula subiect-obiect, în care subiectului îi revine rolul de factor activ, de factor care este generator de mesaje şi operator de instrumente de influenţă a obiectlui. Comunicarea politică, prin definiţie este o comunicare persuasivă. Actorul politic – subiect mandatat pentru promovarea sistemului de valori care exprimă doctrina sa socială interacționează cu publicul utilizând diverse coduri şi ritualuri ce au ca scop producerea efectolor coagulante a grupurilor sociale de referinţă. Prin urmare, necesitatea dominării publicului electoral serveşte drept motiv pentru acorii politici să însuşească instrumentariul manipulatoriu în sensul determinării cetăţenii să le ofere votul.

Este evident că interacţiunea socială este una reciprocă. Prin urmare, nu puem reduce comunicarea politică doar la formula subiect-obiect, dat fiind faptul că şi publicul electoral influienţează mesajul actorului politic cu mandat de partid. De aici şi necesitatea existenţei unei strategii de comunicare, bazate nu doar pe valorile doctrinare de partid ci şi pe cunoaşterea asteptărilor simpatizanţilor şi adepţilor săi. Astfel, o comunicare politică nu poate fi spontană, reflexivă, derivată a unei provocări situaţionale. Un politician profesionist nu va da curs emoţiilor şi nu se va lăsa tras în cursa unei provocări, ori de unde ar veni ea.

În democraţiile moderne alegătorul nu mai este pivotat pe doctrine clasice şi nu garantează devotament politic exponenţilor acestora. Programele politice bazate pe doctrină nu mai valorează pentru alegătorii din segmentul social de mijloc. Acesta este axat pe politicile orientate spre asigurarea securităţii şi bunăstării sociale, şi mai puţin pe ideologie.

Potrivit lui Gabriel Thoveron: „Pierderea încrederii, criza de credință politică şi religioasă duc la o depolitizare ce obligă tot mai mult oamenii politici să investească în comunicare: de îndată ce apare vreo dificultate între ei şi aceia care îi mandatează, aceasta este considerată imediat o problemă de comunicare – de a-i convinge pe cetățeni de temeiul actelor ori deciziilor lor” [1].

Competiţia politică în democraţiile moderne, în căutarea modelelor de comunicare cu alegătorii, a facilitat apariţia şi dezvoltarea strategiilor comunicaționale care permit politicienilor să realizeze tirul discursiv cu diverşi actori politici inclusiv: jurnalişti, public, contracandidaţi şi cu alte personalităţi publice etc. În acest scop se impune necesitatea pentru politicieni, de a intra în posesia unor calităţi comunicative profesioniste. Un criteriu essential al actorului politic profesionist este facultatea de a fi „recunoscut” de publicul electoral.

Actorul politic adresează acţiunea de comunicare spre grupuri sociale ale căror nevoi le cunoaşte în urma unor tehnici speciale. Oferta este proiectată după un plan de acţiuni electorale specificate pe segmentele sociale disponibile să o

accepte. Strategiile mediatice conferă personajului politic vizibilitate în spațiul public. De aici vine şi importanţa strategiilor discursive utilizate pentru a comunica „mesajele politice", pentru ca actorul politic să poată oferi electoratului „versiunea accentuată" a ofertei sale. Aceste strategii implică utilizarea limbajului verbal şi a celui nonverbal, astfel încât să se poată genera efecte de credibilitate.

Actorul politic acționează discursiv în sensul că el orientează electoratul spre o anumită interpretare a ofertei politice.

Discursul utilizat de actorul politic este orientat spre activizarea sistemului de raţionalizare a alegătorului, invitându-l să opereze cu argumente logice în sensul acceptării ofertei electorale ca una necesară şi benefică pentru alegător. Scopul discursului este de a influenţa atitudinea şi comportamentul persoanei în sensul dorit de agentul emiţător. Această metodă de influenţă este specificată şi prin noţiunea de persuasiune, iar discursul montat pe producerea efectelor de acest gen, este calificat prin sintagma de *discurs persuasiv.*

Discursul persuasiv este caracteristic mai multor practici de comunicare socială în care se urmăreşte scopul influenţării atitudinilor şi comportamentelor la nivel individual şi de grup.

În special am putea veni cu mai multe exemple în materie de marketing, de educaţie, de terapie socială etc. Cu toate acestea, discursul pesuasiv în comunicarea politică are o acoperire şi un impact social de proporţii mult mai semnificativ.

Termenul de **persuasiune** este de origine franceză - *persuasion's* semnifică o activitate de influențare a atitudinilor şi comportamentelor unor persoane, în vederea producerii acelor schimbări care sunt concordante cu scopurile sau interesele agentului inițiator (persoane, grupuri, instituții sau organizații politice, sociale, culturale, comerciale etc.). [3].

Dicţionarul limbii române literare contemporane dă următoarea definitie pentru *persuasiune*: persuasiúne persuasiuni, substantiv feminin. Darul sau puterea de a convinge pe cineva să creadă sau să facă un lucru [5].

Persuasiunea nu se realizează în mod spontan şi stereotipic, conform unor tiparuri prestabilite. Pentru a valorifica scopul pretins, inițiatorul comunicării pesuasive are datoria de a realiza cu multă atenţie condițiile în care urmează să prezinte discursul, să cunoască caracteristicile de receptivitate şi reactivitate ale publicului receptor.

Discursul persuasiv este orientat spre convingere, în el nu se regăseşte impunerea sau forțarea unei opțiuni. Persuasiunea este realizată astfel încât să rezulte cu adoptarea evolutivă a schimbării aşteptate. Pentru atingerea scopului scontat prin aplicarea tehnicilor persuasive este necesar să se țină cont de două valori importante, precum factorii personali şi cei ce ţin de organizarea influențelor. Factorii personali sunt uniți prin noțiunea de *persuabilitate*, adică facultatea individuală de a fi receptiv la influențe sau altfel zis de a fi *influenabil* şi de fi predispus schimbări în atitudini şi comportamente. Factorii ce ţin de modul de organizare a influențelor sunt preponderant centrați pe procesul de

comunicare. Acesta include: relațiile dintre sursă, mesaj, canal de transmitere, receptare şi contextu social, care o fac comunicarea persuasivă [3].

Din cele expuse mai sus observăm că persuasiunea, cu toate că vine să atragă receptorul în aria de valori enunţate de emiţător, ea nu se manifestă ca un instrument abuziv de impunere a valorilor ci oferă receptorului libertatea de a accepta sau a respinge oferta. Considerăm că persuasiunea nu poate fi calificată ca ceva negativ care intervene violent în sistemul de valori ale receptorului.

Cu toate acestea, riscul de a influenţa negativ publicul vine din partea unui alt instrument des utilizat în comunicarea socială şi, în special în cea politică, fiind vorba de **manipulare**. Potrivit dicţionarului explicativ ***manipularea*** –este acțiunea de a determina un actor social (persoană, grup, colectivitate) să gândească şi să acționeze într-un mod compatibil cu interesele inițiatorului, iar nu cu interesele sale, prin utilizarea unor tehnici de persuasiune care distorsionează intenționat adevărul, lăsând însă impresia libertății de gândire şi decizie. [6]

În cazul manipulării emiţătorul nu este deschis în intenţiile sale reale faţă de re captor, acesta nu le cunoaşte. Iar, din perspectiva comunicării politice, manipularea este, nu altceva, decât o impunere a voinţei actorului politic publicului votant.

În opinia lui Ştefan Buzărnescu „Manipularea este definită ca acțiune de a determina un actor social (persoană, grup, colectivitate) să gândească şi să acționeze într-un mod compatibil cu interesele inițiatorului, iar nu cu interesele sale, prin utilizarea unor tehnici de persuasiune care distorsionează intenționat adevărul, lăsând impresia libertății de gândire şi decizie. Spre deosebire de influența de tipul convingerii raționale, prin manipulare nu se urmăreşte înțelegerea mai corectă şi mai profundă a situației, ci inocularea unei înțelegeri convenabile, recurgându-se atât la inducerea în eroare cu argumente falsificate, cât şi la apelul la palierele non-raționale. Intențiile reale ale celui care transmite mesajul rămân insesizabile primitorului acestuia”. [4]

În viziunea filosofului antic Aristotel există trei tipuri de persuasiune: ethos – persuasiunea bazată pe statutul oratorului, logos – persuasiunea bazată pe logica argumentării şi pathos – persuasiunea bazată pe apelul la emoții. [6]

Comportamentul nonverbal al emițătorului mesajului persuasiv este primul perceput de public şi are un rol fundamental în crearea opiniei despre orator. Cel care doreşte să convingă trebuie în primul rând să-şi construiască credibilitatea.

Transmiterea de mesaje prin mass media, utilizarea unor fotografii favorabile, sau folosirea figurilor de stil sunt doar câteva dintre tehnicile pentru crearea ethosului agentului persuasiv. În cazul logo-sului, fundamentală este capacitatea publicului de a prelucra informația. Pentru că logosul presupune apelul la intelect, este necesară cunoaşterea publicului țintă, a trebuințelor, motivațiilor, intereselor, aspirațiilor şi sistemului său de valori.

Pathosul, în viziunea aristotelică, poate fi stimulat de anumite valori: justiția, prudența, generozitatea, curajul etc. Încă din antichitate se avea în vedere posibilitatea conceperii unei strategii persuasive, pornind de la presupoziții privind opiniile publicului.

Emiţătorul stabileşte o succesiune de şase operaţii în procesul de persuasiune şi dificultăţile aferente. Realizarea persuasiunii este iniţiată de emiţător prin expunerea de mesaje. Nu există persuasiune fără mesaje construite în acest scop. Un individ nu poate fi persuadat decât dacă este atins de mesaje construite în acest scop. Important este ca numărul de mesaje să fie limitat, chiar redus până la unul singur. În cazul în care individul are mai multe opţiuni, intervene procesul de selecţie şi probabilitatea atingerii scopului persuasiv este invers proporţională numărilui de mesaje emise.

Mesajele trimise într-o configuraţie destinată unei percepţii senzoriale necesită existenţa unei rezonanţe asociative. Ele necesită un teren empiric fertil, care va facilita decodificarea. Receptorul va reacţiona la conţinutul mesajului dacă elementele lui deja a produs efecte pozitive pentru el. Din multitudinea de stimuli externi, individul va acorda atenție acelora care îi corespund necesităţilor şi sunt în consonanță cu valorile sale, precum şi celor care atrag atenția prin caracteristicile fizice (formă, culoare, sunete).

O condiţie a atingerii scopului persuasiv este determinată de acceptarea mesajelor. Doar în cazul în care receptorul manifestă o deschidere pentru opinia emiţătorului, mesajul persuasiv şi-a atins scopul. Receptorul acceptă ideia propusă de emiţător, în cazul în carea aceasta nu contravene convingerilor sale sau o respinge în cazul în care ea dissonează cu sistemul său de valori. **Acceptarea ideilor** este foarte importantă în procesul persuasiv însă aceasta nu este suficient pentru schimbarea atitudinii. Schimbarea atitudinii necesită ca ideile luate împreună să formeze un ansamblu de valori non-contradictorii.

Scopul persuasiv final al emiţătorului este de a scimba comportamentul receptorului. În calitate de criteriu de evaluare a efectului produs serveşte persistența în timp a schimbărilor de atitudine. Deosebim trei nivele de persistenţă: totală, schimbarea de atitudine se menține în timp; persistența este parțială, schimbarea se menține, dar este mai fragilă; non-persistența se soldează cu revenirea la starea existentă înaintea expunerii la mesajul persuasiv. Un factor important în schimbarea comportamentului depinde de contextul situaţional, care poate readuce subiectul persuazat la starea inițială.

Comunicarea politică se manifestă sub diferite forme şi este ghidată de circumstanţele în care se produce, ghidându-se, în primul rând, de scopul urmărit. Acesta, în competiția poltică este unul cert – deținerea puterii în ierarhia socială. Prin urmare, în funcţie de circumstanţe, prin comunicarea politică se acţionează în direcţia schimbării convingerilor publicului electoral în vederea recrutării acestua în calitate de protagonist al ideilor, viziunilor, platformelor de partid politic. Pentru atigerea scopului propus sunt utilizate instrumente de comunicare precum: influența, persuasiunea, manipularea şi altele care sunt

noțiuni înrudite prin existența unei relații logice de tip gen-specie între cele trei concepte: [2].

influenţa este gen pentru persuasiune şi manipulare,

persuasiunea este specie a influenței (ceea ce o particularizează în mod necesar este prezenț intenționalității) şi gen pentru manipulare, iar

manipularea este specie a persuasiunii (intenționalitatea este răuvoitoare şi ascunsă). [...] influența se poate realiza şi în afara intenției, în schimb intenția este un element definitoriu al persuasiunii:

a convinge este o acțiune intenționată, în care argumentele sunt organizate astfel încât să permită schimbarea în sensul dorit de agent; ceea ce face, însă, deosebirea dintre persuasiune şi manipulare este tipul de intenționalitate:

dacă intenționalitatea este pozitivă, iar argumentele sunt înaintate de bună credință, spunem că este vorba de o încercare de a convinge, de o încercare de persuasiune;

dacă, în schimb, intenționalitatea este negativă, sau este alta decât cea declarată, atunci vorbim despre manipulare. [...]

Cu alte cuvinte, deosebirea între aceste trei procese ține în special de intenționalitate, iar intenția este un element pasibil de apreciere etică.

Astfel, dacă putem considera influența ca fiind neutrul comunicării, persuasiunea reprezintă pozitivul acesteia, intenția fiind de bună credință. Manipularea este astfel negativul comunicării, intenția agentului persuasiv, în acest caz, fiind înşelătoare sau răuvoitoare. Un discurs persuasive vine cu valenţe sociale positive, iar în contextual comunicării politice are statut de mesaj durabil orientat la un parteneriat social sigul între emiţătorul mesajului politic şi cetăţeanul receptor.

Bibliografie:

1. Thoveron, G. *Comunicarea politică azi*, Ed. Antet, Bucureşti.1996, 184 p.
2. Stănciugelu, I. Măştile comunicării. De la etică la manipulare şi înapoi., Bucureşti, 2009.212p.
3. Stănciugelu, I., Tudor, R., Tran, A.,Tran, V.. Teoria comunicării. Bucureşti, 2014, 440 p.
4. Buzărnescu, St. *Sociologia opiniei publice*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti. 1996.
5. https://dexonline.net/definitie-persuasiune
6. Zamfir, C., Vlăsceanu L. . *Dicționar de sociologie*, Ed. Babel, Bucureşti. 1993

POLITICI DE INCLUZIUNE DIN PERSPECTIVA REFORMEI SISTEMULUI DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ

Vasile CUȘCĂ
Universitatea de Stat din Moldova
E-mail: vasile.cusca@social.gov.md

CZU: 316.614:364.65:364.442.6

Summary: *This article deals with a very sensitive topic for our society, that of the social protection of people with disabilities. In the view of several specialists in the field of social protection and assistance, an effective tool of state policies in terms of the protection of people with disabilities is their inclusion in social life as fully as possible. The state, in the exercise of its duties, as a subject responsible for the social protection of the population, participates in international agreements and conventions, develops and implements special policies for the social inclusion of persons with disabilities. The implementation of protection and social assistance policies has a complex, multidimensional and pro-active character. Only through such an approach will disabled people feel their value as members of society with equal rights.*

Keywords: *social protection, social policies, social inclusion, disabled people.*

Constituţia Republicii Moldova garantează drepturi egale tuturor cetăţenilor, străinilor şi apatrizilor în materie de protecţie şi asistenţă socială, conform prevederilor legale şi acordurilor internaţionale.

Din păcate o parte din membrii societăţii, în virtutea unor factori nefericiţi, formează categoria de subiecţi cu nevoi speciale pentru care competiţia socială nu este instrumentul potrivit pentru realizarea sa ca cetăţeni cu drepturi depline. Această categorie de cetăţeni, din start riscă să fie excluşi şi din viaţa publică, din posibilitatea asigurării propriei sale existenţe prin efort personal, pentru realizarea carierei profesionale. Pentru depăşirea acestui handicap societăţile moderne îşi asumă responsabilitatea în acordarea asistenţei necesare, capabile să reducă din obstacolele ce stau în calea categoriei respective de cetăţeni. Acestea fiind consfinţite şi în declaraţii şi convenţii internaţionale [1,2]

Problema persoanelor cu dizabilităţi constituie o problemă socială caracteristică nu doar pentru Republica Moldova dar şi la nivel global. În acest sens este important ca fenomenul protecţiei şi incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilităţi să se regăsească în studii ştiinţifice din perspectiva identificării unor soluţii ce derivă din bunele practici internaţionale.

Problema incluziunii sociale este studiată de cercetători autohtoni din perspectiva psiho-pedagogică şi a asistenţei sociale, aceştia fiind docrinarii A. Racu [3], M. Bulgaru şi M. Dilion, [4] iar autoarea M. Vremeş [5], a studiat problema din punct de vedere socio-economic. Este incontestabilă pentru cunoştedrea mai profundă a problemei incluziunii sociale a persoanelor cu

dizabilităţi şi contribuţia cercetătoarei P. Munteanu, din perspectiva valorizării rolurilor sociale [6]. De asemenea, problema incluziunii sociele se regăseşte în studiile realizate de cercetători din România D. Arpinte [7], L. Manea [8], M. Preda [9], din ţările UE Silver H. [10], Bruijn P. [11]etc.

În prezentul articol ne propunem să venim cu evaluarea evoluţiilor politicilor de incluziune socială prin prisma strategiilor şi planurilor de acţiune elaborate şi implementate de autorităţile publice responsabile de protecţia socială. Este evident că Republica Moldova, în politicile sociale se orientează la standardele şi actele internaţionale. În acest sens la 9 iulie 2010 Parlamentul a ratificat Convenţia ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilităţi. Prin semnarea acestei Convenţii a fost dat startul acţiunilor necesare privind eficientizarea eforturilor instituţiilor statului, a societăţii civile şi a partenerilor de dezvoltare în vederea asigurării implementării politicilor privind asigurarea respectării drepturilor persoanelor cu dizabilităţi.[1]

Implementarea prezentului Convenţiei va asigura respectarea drepturilor şi participarea persoanelor cu dizabilităţi în societate, va crea oportunităţi mai bune de incluziune socială, contribuind astfel la realizarea de către Republica Moldova a angajamentelor naționale şi internaționale asumate în contextul obiectivelor strategice în domeniul asigurării drepturilor omului. Ratificarea Convenției ONU a produs efecte de ordin conceptual, acest eveniment a schimbat filosofia de percepere a dizabilității.

Problema dizabilităţii deja nu este privită doar ca una de sănătate şi de protecţie socială ci, în primul rând, ca o problemă ce ţine de respectarea drepturilor omului, a valorii umane propriu-zise. Această logică de abordare scoate în prim-plan necesitatea realizării egalității de şanse prin realizarea incluziunii sociale. Aceasta demonstrează că problema protecţiei sociale este una actuală pentru Republica Moldova. În 2012 Parlamentul a adoptat Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. Legea menţionată are ca scop reglementarea drepturilor persoanelor cu dizabilități în vederea incluziunii sociale a acestora, garantării posibilității participării lor în toate domeniile vieții fără discriminare, la un nivel identic cu ceilalți membri ai societății, avînd ca bază respectarea drepturilor şi libertăților fundamentale ale omului. [12]

Asigurarea cadrului legal national, cu referire la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilităţi, a fost un pas important pentru implementarea Conveţiei ONU, dar care a avut nevoie şi de strategii şi planuri concrete de acţiune. Chiar şi în lipsa unui asemena document, autoritățile administrației publice centrale şi locale, în parteneriat cu societatea civilă au depus eforturi substanţiale în vederea ajustării cadrului normativ naţional la standardele internaţionale în domeniul drepturilor persoanelor cu dizabilităţi.

În afară de aceasta, a fost modificată metodologia de determinare a dizabilității, au fost diversificate serviciile sociale comunitare orientate spre persoanele cu dizabilităţi, au fost adaptate programele educaţionale la

necesităţile copiilor cu dizabilităţi, au fost dezvoltate serviciile de orientare, formare şi reabilitare profesională a persoanelor cu dizabilităţi.

De asemenea, a fost adaptată şi infrastructura socială la necesităţile persoanelor cu dizabilităţi.

Aceste măsuri n-au rămas neobservate în societate, dar ele nici de cum nu au rezolvat la nivel global problemele existente în asigurarea incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilităţi. An acest sens era necesară adoptarea unui document conjugat în baza unei abordări comprehensive, capabil să ţină cont de specificul naţional şi să acopere toată aria de probleme existente în domeniu. În Raportorul Special al ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilităţi, ca urmare a vizitei de monitorizare întreprinse în septembrie 2015 în Republica Moldova, a atestat o serie de provocări, care stagnează incluziunea socială, precum: stigmatizarea şi excluderea persoanelor cu dizabilităţi, provocări economice şi financiare, certificarea ineficientă şi inechitabilă a dizabilităţii, lipsa de accesibilitate, accesul limitat al copiilor şi tinerilor cu dizabilităţi în instituţii educaţionale incluzive, bariere în accesul la justiţie, existenţa instituţiilor rezidenţiale şi disponibilitatea redusă de servicii sociale comunitare.. [14]

În scopul asigurării implementării unor politici eficiente şi efective în domeniul incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilităţi Guvernul Republicii Moldova a aprobat Programul naţional de incluziune socială a persoanelor cu dizabilităţi pentru anii 2017-2022. [13]

Programul a ţinut cont de recomandările formulate în rapoartele de evaluare şi au elaborat măsuri concrete sectoriale capabile se înregistreze progrese palpabile în acest sens. De asemenea, la baza programului au fost puse şi rezultatele analizei SWOT, care a permis autorilor să ia în calcul factorii interni şi externi privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilităţi. Dimensiunea strategică a programului, în calitate de document de politici, conţine atât un scop bine determinat cu obiective concrete cât şi acţiuni la nivel naţional, privind asigurarea reală a drepturilor persoanelor cu dizabilităţi şi includerea lor în viaţa socială.

Domeniile vieţii sociale care necesită o atenţie din partea autorităţilor publice privind facilitarea accesului persoanelor cu dizabilităţi, în program, sunt specificate şi măsurile de protecţie socială, asigurarea dreptului la educaţie, la servicii medicale, angajarea în câmpul muncii, participarea la viaţa politică, publică şi culturală, asigurarea accesibilităţii la infrastructură, la transporturi, la informaţie şi comunicaţii, asigurarea suportului în exercitarea capacităţii juridice şi garantarea accesului la justiţie.

Două obiective importante, ce derivă din scopul formulat în program, sunt: - consolidarea capacităţilor instituţionale pentru implementarea Convenţiei ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilităţi şi - creşterea nivelului de conştientizare a populaţiei cu privire la drepturile şi abilităţile persoanelor cu dizabilităţi. [1]

Abordarea problemei incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilităţi, din perspectiva viziunii durabile, vine să depăşească implicările şi responsabilităţile autorităţilor publice şi a societăţii civile determinate de un cadru cronologic limitat, chiar dacă implementarea Programului este preconizată pentru o perioadă de 6 ani. Necesitatea stabilirii unor obiective pentru perioade scurte sau medii este determinată ne necesitatea operării unor corectări în funcţie de realizarea fiecărei acţiuni concrete.

De aceia pentru fiecare an a fost planificat un anumit număr de acţiuni, care urma să fie implementat de autorităţile competente. Conform Planului de acțiuni privind implementarea Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022. Programul presupune două etape, fiecare a cîte 3 ani. Etapa I, în perioada 2017-2019, cele mai multe acţiuni au fost centrate cadrului instituţional şi cel normativ privind asigurarea drepturilor persoanelor cu dizabilităţi în diferite domenii ale vieţii.

De asemenea, în etapa I au fost pilotate servicii noi, precum reabilitarea profesională, asistenţa persoanelor cu autism, suportul în luarea deciziilor. De asemenea o prioritate la această etapă o constituie elaborarea şi aprobarea componentei curriculare pentru formarea profesională a specialiştilor în domeniul ce ţine de drepturile persoanelor cu dizabilităţi.

Etapa a II-a, care a cuprins anii 2020-2022, s-a caracterizat prin acţiuni centrate pe implementarea componentelor programei elaborate la etapa I. accentul fiind pus pe implicarea şi participarea persoanelor cu dizabilităţi, efectuarea studiilor şi cercetărilor în domeniul dizabilităţii, precum şi îmbunătăţirea calităţii datelor statistice privind persoanele cu dizabilităţi.

Gradul de implementare a Planului de acțiuni a fost evaluat anual de către autoritățile responsabile, iar rezultatele analizei au fost utilizate la ajustarea acțiunilor ulterioare. De asemenea au fost elaborate: raportul intermediar pentru perioada 2017-2019 și Raportul final de implementare. Pe lângă aceste rapoarte sunt preconizate și rapoarte tematice pe domenii de interes de către diverse instituții publice și organizații ale societății civile. Valoarea practică a acestor rapoarte este de a scoate în evidență problemele survenite în procesul de implementare și de a servi ca factori de referință pentru continuarea acțiunilor.

Din perspectiva atribuţiilor autorităţilor administraţiei publice, politicile sociale orientate spre asigurarea protecţiei sociale a persoanelor cu dizabilităţi prin instrumente de incluziune socială, este foarte important să fie asigurarea caracterului continuu al implicării statului în calitate de garant al drepturilor persoanei. Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale, în calitatea sa de autoritate a administraţiei publice de specialitate este în permanentă căutare a căilor şi soluţiilor de eficientizare şi de sporire a calităţii serviciilor prestate tuturor beneficiarilor de protecţie şi asistenţă socială.

Analiza situaţiei la faţa locului, datele Biroului Naţional de Statistică cu referire ajutorul social şi indemnizaţiile pentru copii sunt alarmante. În condiţiile

în care rata sărăciei absolute în Republica Moldova este de 24,5%, [15] doar 3,4% din populaţie beneficiază de ajutor social şi doar 12,8% de ajutor pentru perioada rece a anului (APRA). Indemnizaţia pentru copii şi ajutorul social contribuie cu doar 4,1 puncte procentuale la reducerea sărăciei gospodăriilor cu copii. [16]

În 2022 MMPS a anunţat necesitatea reformării sistemului de asistenţă socială, care are drept scop îmbunătăţirea sistemului de asistenţă socială pentru un acces mai echitabil şi o mai bună calitate a serviciilor sociale.

Reforma propusă vine cu o abordare complexă care vizează, în primul rând beneficiarii de protecţie socială, dar şi mecanismele de realizare a scopurilor propuse, inclusiv autorităţile publice implicate în implementarea reformei, partenerii sociali, finanţatorii, personalul antrenat în activităţile de asistenţă şi protecţie socială. Reforma urmează să pună accent *pe serviciile sociale.*

La etapa actuală de dezvoltare, serviciile sociale acoperă o parte restrânsă a protecţiei sociale. În anul 2021, din bugetul total de 29,3 miliarde lei alocat protecţiei sociale, doar 1,2 miliarde au finanţat serviciile sociale: 320 milioane pentru serviciile sociale cu specializare înaltă implementate de ANAS, 102 milioane pentru asistenţa socială comunitară (salariile celor circa 1160 de asistenţi sociali comunitari) şi 770 milioane pentru celelalte servicii sociale implementate de STAS. [16]

Pentru comparaţie, prestaţiile de asistenţă socială implementate de sistemul de asistenţă socială au reprezentat în acelaşi an 1,5 miliarde de lei: 1,24 miliarde prin programele de ajutor social şi ajutor pentru perioada rece a anului şi 360 milioane prin alte prestaţii.

Astfel, serviciile sociale reprezintă mai puţin de 40% din bugetul sistemului de asistenţă socială şi mai puţin de 4% din sistemul de protecţie socială.

O problemă ce ţine de implementarea politicilor de incluziune socială a persoanelor cu dizabilităţi este legată finanţarea Pachetului minim de servicii sociale, şi în special a serviciului de asistenţă personală. Finanţarea acestui serviciu a fost asigurată din bugetele locale şi din transferurile primite din Fondul de susţinere a populaţiei. În virtutea unor circumstanţe această sursă de finanţare a încetat să fie sigură şi stabilă fapt ce a generat la diminuarea cantitativă şi calitativă a acestui serviciu.

Limitele prezentului articol nu ne permit să realizăm o analiză generală a tuturor acţiunilor îndreptate spre asigurarea incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilităţi pe toate dimensiunile, însă vom indica doar la unele din acestea.

Petru a reduce deficitul de servicii de zi la nivel de comunitate, în scopul prevenirii situaţiilor de excluziune socială şi marginalizare, se planifică sporirea accesului persoanelor vârstnice, a persoanelor cu dizabilităţi şi a copiilor, inclusiv a celor cu dizabilităţi, la Centre de zi. În acest sens, se prevede deschiderea a circa 5 servicii noi anual pentru 150 beneficiari. În costurile pentru deschiderea Centrelor de zi sunt incluse şi cheltuielile necesare pentru procurarea unui mijloc de transport, amenajarea spaţiului şi dotarea cu echipament şi mobilier.

În concluzie vom specifica cu referire la politicile de incluziune socială, că autorităţile publice sunt responsabile de asigurarea tuturor persoanelor a unor condiţii adecvate pentru lichidarea oricărei discriminări pe motiv de dizabilitate, iar acţiunile întreprinse în cadrul reformei sistemului de asistenţă socială să fie în beneficiul persoanei care nu doar că va depăşi frustrările legate de problemele de sănătate, dar să-i permită să se califice în rândul cetăţenilor cu capacităţi depline. Doar prin incluziune se vor crea condiţii de formare a unei filosofii sociale care exclude orice segregare socială indiferent de caracterul şi originea ei.

Bibliografie:

1. Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități ratificată de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr.166 din 9 iulie 2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.126-128.
2. Declaraţia Universală a Drepturilor Omului din 10 Decembrie (1948).
3. Racu A. ş.a. Educația incluzivă: Ghid pentru cadrele didactice şi manageriale. Chişinau: Universul, 2009. 150 p.
4. Bulgaru M., Dilion M. Concepte fundamentale ale asistenței sociale. Chişinău: USM, 2000.
5. Vremeş M. ş.a. Abordări ale excluziunii sociale în Republica Moldova. Aspecte
6. Munteanu P. Dizabilitatea – factor determinant al inegalităţilor sociale în Republica Moldova. În: Culegerea de studii şi articole Inegalităţi sociale în Republica Moldova.
7. Constituirii clasei de mijloc. Studiu sociologic. Chişinău: Tipografia Centrală, 2017, p. 292- 298.
8. Arpinte D. ş.a. Politici de incluziune socială. În Revista Calitatea vieţii XIX, nr. 3-4 2008, p.
9. Manea L. Dizabilitatea ca factor de risc în accesarea serviciilor de educaţie. În Revista Calitatea vieţii XVII, nr. 1-2, 2006, p. 41-50.
10. Preda M., Pop L.M. Dicționar de politici sociale. Bucureşti: Expert, 2002. p. 328.
11. Silver H. Social exclusion and social solidarity. Three paradigms. International Labor Universul, 2009. 150 p.
12. Bruijn P. Count me in. Include people with disability in development policies.
13. Legea Republicii Moldova Nr. 60 din 30-03-2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități Publicat: 27-07-2012 în Monitorul Oficial Nr. 155-159 art. 508.
14. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 723 din 08-09-2017 cu privire la aprobarea Programului naţional de incluziune social a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022 Publicat : 15-09-2017 în Monitorul Oficial Nr. 335-339 art. 827.

14. http://md.one.un.org/content/unct/moldova/ro/home/publications/joint-publications/report-of-the-special-rapporteur-on-the-rights-of-persons-with-d.html
15. Indicatorii saraciei absolute pe Medii, Indicatori si Ani. SiteTitle (statistica.md)
16. https://statistica.gov.md/ro/analiza-saraciei-monetare-si-a-bunastarii-gospodariilor-cu-copii-9674_59479.html

COORDONATORII VOLUMULUI:
NATALIA PUTINĂ
ALEXANDRU SOLCAN

Conferință Internațională

ŞTIINŢA POLITICĂ ŞI SOCIETATEA ÎN SCHIMBARE

EDIŢIA A II-A

Editura USM
str. Al. Mateevici, 60, Chişinău, MD 2009

257